



PARÁDI József



A MAGYAR KIRÁLYI CSENDŐRSÉG



PARÁDI József

*A Magyar Királyi Csendőrség.
Az első magyar polgári, központosított, közbiztonsági őrtestület
1881–1945.*

A magyar rendvédelem-történet öröksége

2

sorozatszerkesztő

PARÁDI JÓZSEF



A sorozatban megjelent könyvek:

PARÁDI József – SUBA János – VEDÓ Attila: *A magyar-román határ és őrzése 1867-1918.*
Budapest, 2011, Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság.
142 p. HU-ISBN 978-963-08-1708-0.

/A magyar rendvédelem-történet öröksége, 1./ HU-ISSN 2062-8447.

sorozatgondozó

Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság

Budapest

HU-ISSN 2062-8447

PARÁDI József

*A Magyar Királyi Csendőrség.
Az első magyar polgári, központosított,
közbiztonsági őrtestület
1881–1945.*

Budapest
2012

Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti
Tudományos Társaság
HU-ISBN 978 963 08 4794 0

*A Magyar Királyi Csendőrség.
Az első magyar polgári, központosított, közbiztonsági őrtestület
1881-1945.*

© PARÁDI József, 2012

© SZAKÁLY Sándor: Ajánlás és

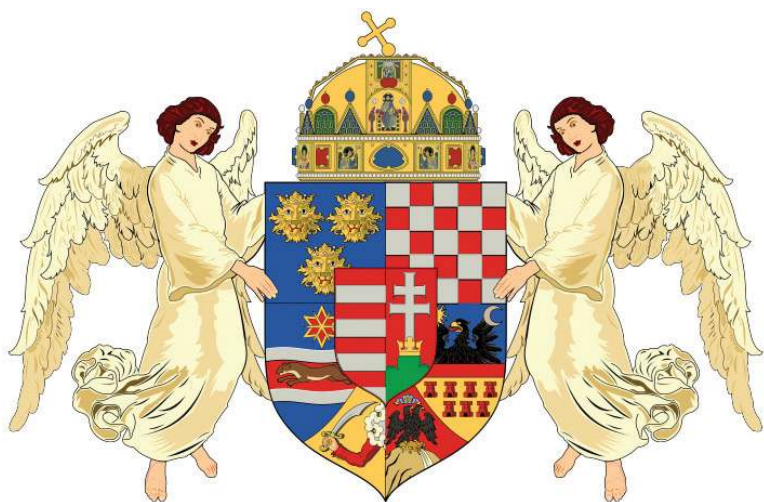
a két világháború közötti csendőrségi vezetők, 2012

© KÖRÖSSY Zoltán – © ZEIDLER Sándor: Képek, ábrák, 2012

© PARÁDI Józsefné: Első és hátsó borító, 2012

HU-ISSN 2062-8447

HU-ISBN 978 963 08 4794 0



A Magyar Királyi Csendőrség jelvényei

Kalapjelvények



69 Mintájú
1881-1892



91 Mintájú
1892-1924



1911 Mintájú
1924-1945

Szolgálati jelvények



Járőrvezető
1895-1945



Csapatcsendőr
1942-1944



Tábori csendőr
1942-1944



Tábori biztonság 1944-1945

TARTALOMJEGYZÉK

AJÁNLÁS az olvasónak /SZAKÁLY Sándor/	13.p.
Előszó	15.p.
HISTORIOGRÁFIA	19.p.
1. Előzmények	26.p.
2. A Magyar Királyi Csendőrség létrehozása	39.p.
3. A szervezet	49.p.
4. A személyi állomány	65.p.
5. Fegyverzet, egyenruházat, felszerelés és jelképek	86.p.
6. Csendőrségi szolgálatok	93.p.
7. Kapcsolat a közigazgatáshoz és a társ rendvédelmi testületekhez	111.p.
8. Gazdálkodás, társadalmi élet, kultúra, sport, tudomány	117.p.
9. A testület felszámolása, emigráció	123.p.
10. EPILÓGUS	133.p.
– JEGYZETEK	147.p.
– A MAGYAR KIRÁLYI CSENDŐRSÉG FORRÁS- ÉS SZAKIRODALOMJEGYZÉKE	194.p.
– A MAGYAR KIRÁLYI CSENDŐRSÉG VÁLOGATOTT JOGSZABÁLYAINAK JEGYZÉKE	203.p.
– MELLÉKLETEK	205.p.
– A MAGYAR KIRÁLYI CSENDŐRSÉG FELÜGYELŐI	
– CSENDŐRTISZTI ÉLETUTAK	221.p.
– KÉPEK	253.p.
– ANNOTÁCIÓ	281.p.

*In memoriam a Magyar Királyi Csendőrség azon tagjai, akik
a törvénysértőkkel szembeni fellépésük során az életüket áldozták
a rend védelme érdekében.*

„Omnia, quae disco, non aufert fur neque latro”
Amit tudok, attól sem tolvaj, sem rabló nem foszthat meg.

AJÁNLÁS az olvasóknak

1881 – 1945. Ha egy fejfán olvashatóak ezek az évszámok, akkor azt mondhatjuk: élt 65 esztendő. Ugyanez az évszám olvasható azon a jelképes fejfán, amely a volt Magyar Királyi Csendőrség virtuális sírhantját jelöli. Egy európai mintára létrehozott, a maga korában a legtekintélyesebb katonailag szervezett közbiztonsági őrtestület élt ennyi esztendő és vált a magyar történelemben, illetve a közbeszédben is fogalomká.

Működését törvények és rendeletek szabályozták, személyi átlományát nagy odafigyeléssel válogatták ki és képezték ki a – mai kifejezéssel élve, melynek „megalkotója”, a kötet szerzője PARÁDI József volt – rendvédelmi feladatok ellátására.

De miként jött létre ez a szervezet, hogyan végezte a feladatát, milyen létszámmal működött, melyek voltak 65 esztendő történetének sikeres és tragikus időszakai, miért vált ki csak a nevének említése is engesztelhetetlen vitákat a testület történetét nem, de a csendőr szót ismerők körében?

Mindezek a kérdések fogalmazódtak meg bennem és fogalmazódnak meg valószínűleg Önökben is Tisztelt Olvasók, ha kezükbe veszik PARÁDI József könyvét.

A szerző a magyar rendvédelem történetének régi kutatója, aki tudományos kutatómunkája során a mindenkori magyar állam háttárőrizete történetének feltárása mellett, figyelmet fordított a Magyar Királyi Vámőrség, a Magyar Királyi Pénzügyőrség és nem utolsósorban a volt Magyar Királyi Csendőrség történetére is.

Az utóbbi testület történetére vonatkozó kutatásainak eredményét adta közre ebben a munkájában. Könyve nem az első, de gyaníthatóan nem is az utolsó olyan munka, amely megpróbálja bemutatni – a rendelkezésre álló terjedelmi korlátok szorításában is szakszerűen – az egykor oly „félelmetesnek”, máskor „szeregettnek” láttatott testület hiteles történetét.

PARÁDI József munkája alapvetően a korabeli jogszabályokra, szabályozókra – Szervezeti és szolgálati utasítás, stb. – épül, de hasznosította a szerző a volt Magyar Királyi Csendőrség történetére vonatkozó eddig megjelent szakirodalmat, a korabeli sajtóanyagot és részben a levéltári forrásokat is.

Nem megleckezve a testület történetével foglalkozó szerzőkről – PRESZLY Lóránd, REKTOR Béla, SZATHMÁRY Károly, CSAPÓ Csaba, KAISER Ferenc és mások – mégis azt kell mondani, hogy elsőként tett kísérletet arra, hogy a testület történetét annak a létrehozásától a megszüntetéséig egy folyamatként mutassa be. Tette mindezt az Olvasók számára érthető nyelvezettel, szakszerű és alapos feltáró munka eredményeként, részrehajlás és elfogultság nélkül. Az utóbbi pedig nagy erény, főleg akkor, ha egy olyan egykori rendvédelmi szervezetről van szó, amelynek megítélése sokak számára egyet jelent az elítéléssel. S hogy miért vélekednek számosan így is, az is kiderül PARÁDI József könyvéből, amelyet lehet dicsérni, lehet bírálni, de csak azután, ha elolvastuk. Tegyük ezt Önök is!

Budapest, 2009. december

SZAKÁLY Sándor

ELŐSZÓ

A Magyar Királyi Csendőrség kétség kívül a dualizmuskori és a két világháború közötti polgári magyar állam támasza, egyik leg-sikeresebb szervezete volt. A bűnüldözés és a közrend védelme-
terén a magyar rendvédelmi testületeknek azóta sem sikerült a
hajdani Magyar Királyi Csendőrséghez közelítő eredményeket
létrehozniuk. Ezen eredményeket a testület 12 000 fős létszám-
mal, viszonylag szerény működési költséggel és a társ rendvédel-
mi testületekkel azonos jogosultságokkal érte el. A közvélemény
mégis megosztott, vannak akik egekig magasztalják, mások sze-
mében gyűlöletes intézmény.

A Magyar Királyi Csendőrség kedvező társadalmi megítélése
tekintetében a második világháború végén állt be gyökeres fordu-
lat. A „szalámi taktikát” folytató Magyar Kommunista Párt a csend-
őrséget – mint a polgári magyar állam egyik legszilárdabb pillé-
rét – a hatalomért folyó harc kezdetén fel kívánta számolni.
A „szalámi taktikának” – amelynek a végén a szövetségeseiket is
felőrölték a magyar kommunisták – volt az első áldozata a Ma-
gyar Királyi Csendőrség.

A pártállami propaganda – rendkívül ügyesen – a magyar zsi-
dóság deportálásáért felelős szervezetként állította be a testületet.
Ez az állítás azonban csupán részigazság, mivel a Magyar Királyi
Csendőrség – a magyar állam más szervezeteivel közösen – kény-
szer hatása alatt vett részt e szégyenletes tevékenységben. A Ma-
gyar Királyi Csendőrség bűnbak szervezetként történő beállítása
azonban lehetővé tette egyrészt a teljes szervezet kiiktatását füg-
getlenül attól, hogy a testület tagjai közül kik és milyen ügyben
lehettek volna elmarasztalhatók. Másrészt pedig elvonta a társ
rendvédelmi szervezetektől a felelősséget, mivel azok – belső át-
rendezés nyomán – hasznosíthatók voltak az MKP stratégiájának
a kivitelezése érdekében.

A történelmi események manipulatív kezelése törvényszerűen
a témakör vitatottságát idézte elő. Ebben a helyzetben pedig a

közgondolkodás befolyásolása terén azok voltak képesek nagyobb hatást kifejteni, akiknek kedvezőbb pozícióik voltak a közhangulat formálásában.

A Magyar Királyi Csendőrség témakörében a történelmi tények vizsgálatának a helyét a világnézeti befolyásoltságú emocionális véleménynyilvánítások vették át. E jelenségnek csupán egyik állomása a rendszerváltás után felmerülő kérdés a testület reorganizálására vonatkozóan.

Nem kívánok az érzelmi és világnézeti alapú történelemmagyarázók sorába lépni. A témát igyekeztem objektív történelemszemléleten nyugvó módon feltárni és bemutatni. A történelmi tények, események, tendenciák és összefüggések ismertetésére törekedtem. Úgy gondolom, hogy a következtetéseket az olvasónak kell levonnia.

Munkásságomat a polgári magyar állam határőrizetének a feltárással kezdtem. Kutatásaim terebélyesedésével azonban nyilvánvalóvá vált, hogy nem lehet egy rendvédelmi testületet mélyrehatóan megismerni az ország rendvédelmi rendszerének a feltárása nélkül. Ennek nyomán fordult a figyelmem a korabeli rendvédelmi struktúra felé. Ennek részeként foglalkoztam a Magyar Királyi Csendőrséggel. Álláspontom szerint a polgári magyar rendvédelem összességében és a korabeli magyar rendvédelmi testületek külön-külön is többet érdemelnek a propaganda irodalom vélekedéseinél. Nemzeti múltunk időszakaihoz, témaköreikhez méltatlan az egyes világnézeti irányultságok alátámasztását szolgáló „hasznosítások”, hiszen azok eleve nem a valóságon, hanem csúsztatásokon nyugodnak és általában nem a nemzet, hanem csupán egy csoport érdekeit képviselik.

A Magyar Királyi Csendőrség című művemben több mint három évtizedes kutatómunkám testület-történeti eredményeit és a kutatótársaim által feltártakat foglaltam össze. A rendszerváltás nyomán a személyem körül – a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság keretei között – kialakult tudományos műhely az egyetlen, amely a nemzeti rendvédelmünk történelmének tudományos művelését tekinti hivatásának,

mivel a politikai rendőrség típusú testületek történetét feldolgozó állami intézmények vizsgálódása nem terjed ki a teljes magyar rendvédelmi struktúrára. A Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság tagjainak sorában találhatók szinte kivétel nélkül a témakört művelő kutatók, akik a szellemi műhely tagjai. Könyvem tartalma e műhely vitáiban formálódott, öltött testet. A kézirat lényegében – néhány apróbb kiegészítéstől eltekintve – egy évtizede elkészült. Mégis csak most kerülhetett nyomdába a témát övező neuralgikus légkör miatt, pedig egyik – talán a legfontosabb – célom éppen az, hogy a hisztérikus légkörből az egzakt feldolgozás talajára segítsem a témakört.

Ezúton fejezem ki köszönetemet mindazoknak, akik hozzásegítettek ahhoz, hogy könyvem létrejöhessen. Feleségem és gyermekeim tűrőképessége és áldozatvállalása nélkül e könyvemet nem tudtam volna létrehozni. Külön is köszönetet szeretnék mondani a Magyar Királyi CsendőR Bajtársi közösségnek és a KÖRÖSSY famíliának, akik mentorálták a mű megjelenését, nem utolsósorban pedig dr. SZAKÁLY Sándor barátomnak, aki értékes tanácsaival elősegítette a könyv létrejöttét.

PARÁDI József

HISTORIOGRÁFIA

Annak ellenére, hogy viszonylag nagy érdeklődés tapasztalható – elsősorban a fiatalabb korosztályok részéről – a volt Magyar Királyi Csendőrség története iránt, meglepően kicsiny a szervezett foglalkozó tudományos igényű feldolgozások száma. Ezzel szemben számtalan írás jelent meg a hangulatkeltés, vagy vélemény-nyilvánítás igényével, amely nélkülözi a tárgyilagosságot, a tudományos igényességet és nem nyújt ellenőrzött információkat az olvasónak. Ezen írásokkal való foglalkozást nem tekinti feladatának a szerző.

A magyar csendőrség tevékenységének szabályozását első ízben NÉMETHY Ferenc dolgozta fel. NÉMETHY tanulmánya *„A Magyar Királyi Csendőrség szervezete, szolgálata és viszonya a közigazgatási hatóságokkal”* 1899-ben és 1900-ban, két részletben került kiadásra, a Közigazgatási Könyvtár sorozatban.¹

PRESZLY Lóránd *„A Magyar Királyi Csendőrség története 1881-1918-ig”* című művében a testület történetét dolgozta fel. A művet először 1920-ban publikálta. A mű elsősorban leíró jellegű, nélkülözi az elemzéseket.² Ugyancsak PRESZLY Lóránd hozta létre *„A csendőrség úttörői”* című munkát, melyet 1926-ban adtak ki.³

A magyar csendőrség történetének újabb átfogó feldolgozására 1945 után került sor. Ezen feldolgozások egyöntetű hibája a preconcepció. Az emigrációban készült műveket a volt testület tagjai írták, ebből adódóan igyekeztek kedvezőbb képet festeni a szervezetről, olyat, amilyen megszépült emlékeikben élt. E művek nem mentesek a tárgyi tévedésektől sem, mivel a hazai levéltári forrásokat nem érhették el a szerzők. Két ilyen mű született.

Az első alkotás 1973-ban jelent meg KÖVENDY Károly szerkesztésével *„A Magyar Királyi Csendőrség”* címmel. A kiadvány *„A csendőr békében, háborúban és emigrációban”* alcímmel jelent meg. A gyűjteményes kötet részben az 1945. előtti, részben pedig az emigrációban született írásokat tartalmazza.⁴

A testület iránti pozitív elfogultságot tükröz **REKTOR** Béla professzor sokkal színvonalasabb alkotása, az 1980-ban publikált „*A Magyar Királyi Csendőrség oknyomozó története*” című könyv.⁵

A magyarországi feldolgozások is preconcepcióktól terheltek, csak éppen az ellenkező előjellel. **HOLLÓS** Ervin: „*Csendőrség rendőrség VKF-2*” című, 1971-ben publikált műve⁶ csak azokat a jelenségeket és olyan csoportosításban ismertette, ami alátámasztotta az úgynevezett HORTHY-rendszer nemzet- és népellenességére vonatkozó előítéletet. A feldolgozott források azonban pontosak és kiterjedtek. A művön érezhető, hogy a szerző támaszkodhatott a hazai közgyűjtemények anyagaira.

KATONA Géza munkája „*Közbiztonságvédelem Magyarországon az I. világháborúig*” már nagyobb időszakot fog át.⁷ Az 1984-ben publikált mű azonban lényegesen kevesebb adatot nyújt a **HOLLÓS**-féle könyvnél, amelyből alapos szűrővel hasznos információkat is nyerhetünk.

1945 után a Magyar Királyi Csendőrségről szóló első önálló kötetként publikált hazai mű, amely prekonceptcionális igények nélkül foglalkozik a testülettel, **PARÁDI** József: „*A határszéli csendőrség*”⁸ című kismonográfiája, amely 1984-ben jelent meg. Érdekes módon, a művet a Határőrség publikálta. Ez minden bizonnyal annak volt betudható, hogy a mű nem terjedt ki az egész szervezetre és a testület működésének teljes korszakára, csupán a dualizmus időszakában a testület határőrizeti tevékenységére. A szerző még két jelentősebb művében foglalkozik a csendőrséggel: „*A dualista Magyarország határőrizete (1867-1914)*” bölcsészdoktori disszertáció 1984⁹, és „*A magyar állam határőrizete (1920-1940)*” kandidátusi disszertáció 1990.¹⁰

PARÁDI József testülettörténeti kutatásainak eredményeit tanulmányokban is publikálta, ezek voltak: „*A polgári magyar állam első központosított közbiztonsági szervezete a Magyar Királyi Csendőrség*”¹¹, „*A rendőrség és a csendőrség személyi állományának biztosítási tradíciói*”¹², „*A Magyar Királyi Csendőrség határőrizeti feladatai 1891-1914.*”¹³, „*A Magyar Királyi*

*Csendőrség megalakulása és működése 1881-1918*¹⁴, „*Le gendarmerie hongroise: naissance et fonctionnement 1881-1914*. [A magyar csendőrség szervezete és működése 1881-1914.]¹⁵ „*A határszéli csendőrség állambiztonsági feladatai*”¹⁶, „*Die Verhältnisse des Personalstandes bei der Ungarischen Königlichen Gendarmerie*” [Humán viszonyok a Magyar Királyi Csendőrségnél]¹⁷, „*A csendőr tisztképzés és a fizetési osztályba sorolt állami alkalmazottak szakvizsgarendszere*”¹⁸, „*Elpusztított emlékhelyek*”¹⁹ „*A csendőrség magyarországi története*.”²⁰ „*Tények és érzelmek egy hajdan volt magyar rendvédelmi testület kapcsán*”²¹ „*Csendőrség-történeti kutatások a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaságnál*.”²² „*A Magyar Királyi Csendőrség határőrizeti szolgálata*”²³ „*A csendőrség és a XIX-XX. századi magyar rendszerváltozások, a csendőrség helye a polgári magyar rendvédelemben, a Magyar Királyi Csendőrség humán viszonyai*.”²⁴ „*A Magyar Királyi Csendőrség szervezete*.”²⁵ „*A Magyar Királyi Csendőrség szolgálati tevékenységei*”²⁶ „*A csendőrség teendői az Osztrák-Magyar Monarchia Magyar Királysága külső határainak őrzetében*.”²⁷

SZAKÁLY Sándor: „*A magyar tábori csendőrség*” 1990-ben publikált művében²⁸ – **PARÁDI József** „*A határszéli csendőrség*” című alkotásához hasonlóan – a Magyar Királyi Csendőrség szolgálati feladatkörének egy speciális részét dolgozta fel. A tábori csendőrségről szóló mű azonban már jóval nagyobb publicitást kapott, mint a hat évvel korábban megjelent a határszéli csendőrséget bemutató kiadvány. A tábori csendőrségről szóló könyvnek előzménye is volt, a szerző ugyanis „*A Horthy-hadsereg tábori csendőrségének megszervezése és alkalmazása a második világháború idején 1938-1944*” címmel tanulmányt publikált a Hadtörténelmi Közleményekben.²⁹ A tábori csendőrségről szóló könyvét javított bővített és átdolgozott formában ismét publikálta a szerző 2000-ben „*A magyar tábori csendőrség története 1938-1945*” címmel.³⁰ A Magyar Királyi Csendőrség témakö-

rében feltárt eredményeket igyekezett összefoglalni SZAKÁLY Sándor „*Egy közbiztonsági testület létrehozása és feladatai a XIX-XX. század fordulóján*” című tanulmányában.³¹ SZAKÁLY Sándornak a tábori csendőrség 1938 és 1945 közötti történetét feldolgozó alkotása a második monográfia, amely a testület története egy részének feltárására irányul, és objektív történelemszemléleten nyugszik.

PARÁDI József és SZAKÁLY Sándor alkotásai fordulópontot jelentettek a testülettörténeti feldolgozások terén. A határszéli csendőrség és a tábori csendőrség témáit széleskörű levéltári kutatásokra alapozva hozták létre, új tudományos eredményeket alkotva. E művek megjelenése után már nem lehetett a csendőrségről csupán az elfogultság talaján úgy publikálni, hogy az a testülettörténet szakirodalmának mérvadó részévé váljon.

SZAKÁLY Sándor „*A magyar katonai elit 1938-1945*” és a több kiadást megélt „*A magyar katonai felsővezetés 1938-1945. Lexikon és Adattár*” című önálló kiadványaiban³² a Magyar Királyi Csendőrség vezetésével is foglalkozott, mint a katonai felsővezetés részével. Hasonlóan érintette a csendőrség vezetésének témakörét a katonai elitet feldolgozó tanulmányaiban, nevezetesen „*A második világborús magyar katonai felső vezetés története*” és „*A magyar katonai elit a második világháború időszakában*” című alkotásaiban.³³ Konkrétan a Magyar Királyi Csendőrséggel foglalkozó tanulmányt jelentetett meg meg „*Néhány gondolat a volt Magyar Királyi Csendőrségről*”³⁴, „*A Magyar Királyi Csendőrség az első központosított magyar közbiztonsági őrtestület*”³⁵, „*Az Osztrák-Magyar Monarchia tábori csendőrsége*”³⁶, „*A Magyar Királyi Csendőrség 1919-1941.*”³⁷ című publikációiban.

Két nagyobb lélegzetű alkotás is foglalkozott az ezredfordulón a csendőrséggel. CSAPÓ Csaba a dualizmuskori,³⁸ KAISER Ferenc pedig a két világháború közötti csendőrség³⁹ történetének feldolgozásával védte meg a kandidátusi értekezését, illetve a Ph.D. disszertációját az ELTE-n 1998-ban, illetve a Debreceni Tudományegyetemen 2001-ben. Mindkét értekezést önálló kiad-

vány formájában publikálta a pécsi Pro Pannónia Kiadói Alapítvány 1999-ben és 2002-ben. „*A Magyar Királyi Csendőrség története 1881-1919*”⁴⁰ és „*A Magyar Királyi Csendőrség története a két világháború között*”⁴¹ címmel a „*Pannon könyvek*” sorozat részeként.

KÁLMÁN Zsolt a Magyar Királyi Csendőrség Somogy megyei történetét tárta föl helytörténeti kutatások formájában, melyet „*A Magyar Királyi Csendőrség Somogy vármegyében*” című hadtörténeti Ph.D. fokozatszerző disszertációjában védett meg.⁴²

CSAPÓ Csaba és KAISER Ferenc tanulmányok formájában is publikálták a testület története témakörében feltárt kutatási eredményeiket. CSAPÓ Csaba „*Az erdélyi és a horvát-szlavón csendőrség átvétele a magyar kormány felügyelete alá 1867-1876*”⁴³, „*A lovas csendőr*”⁴⁴, „*A századvég csendőr őrszei*”⁴⁵, „*Csendőrség és közigazgatás 1881-1914*”⁴⁶, „*Csendőrség és városok*”⁴⁷, „*Segédlet a Magyar Királyi Csendőrség történetének kutatásához (1867-) 1881-1914*”⁴⁸, „*A Magyar Királyi Csendőrség fegyverhasználati jogáról*”⁴⁹, KAISER Ferenc pedig „*A őrs mindennapi élete*”⁵⁰, „*A Magyar Királyi Csendőrség tiszti kara a két világháború között*”⁵¹, „*A csendőr őrs gazdaságvédelemmel kapcsolatos feladatai a két világháború között*”⁵² címmel publikálta a csendőrségtörténeti kutatási eredményeit tartalmazó tanulmányokat.

Említésre méltó még az 1996-ban a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett VIII. nemzetközi rendvédelem-történeti tudományos konferencia, amely „*A napóleoni közbiztonsági őrtestület útja Párizstól – Itálián és Ausztrián keresztül – Budapestig*” címmel csendőrségtörténeti tematikus konferenciaként került megrendezésre, valamint a 2009-ben ugyancsak a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett XXIV. nemzetközi rendvédelem-történeti tudományos konferencia, amely „*Csendőrség Ausztria-Magyarországon, illetve Ausztriában és Magyarországon 1849-2005*” címmel került megszervezésre. E mellett a tudományos társaság az 1990-es évek végétől

csaknem minden évben csendőrség-történeti szimpoziumot is tartott. A Rendezvényeken elhangzott előadások tanulmányokká fejlesztett változatai a *Rendvédelem-történeti Füzetekben* jelentek meg. A *Rendvédelem-történeti Füzetek* első 26 számában, a Magyar Királyi Csendőrség történetével 35 szerző 74 tanulmánya foglalkozott. Ezen alkotások döntően a testület egy-egy részterületének a történetét, illetve a szervezet egy-egy területre koncentrált helytörténeti kutatásainak eredményeit mutatták be.⁵³

A Magyar Királyi Csendőrség tisztképzésére vonatkozó ismereteket nyújtanak **RADA** Tibor szerkesztésével és szerzőségével készült, „*A Magyar Királyi Honvéd Ludovika Akadémia és a testvérintézetek összefoglalt története (1830-1945)*” című mű I. és II. kötetei Calgary-Budapest, 1999, **BÁNKUTY** Géza.⁵⁴

A testület életében és a későbbi megítélésében fordulópontot jelentett a magyarországi zsidóság deportálásban való részvétele, ennek ellenére a témakör komplex feldolgozása még várat magára. E kérdéskörben a legtöbb ismeretet **MOLNÁR** Judit: „*Zsidósors 1944-ben az V. (szegedi) csendőrkerületben*” című 1994-ben Szegeden alkotott műve nyújtja.⁵⁵ A mű számos hasznos információt ad annak ellenére, hogy a szerző elfoglaltsága nyilvánvaló. A feldolgozás azonban tudományos igényességgel és korrekten mutatja be a tényeket, de csak egy szemszögből.

A témát merőben más szemléletmóddal tárják fel a volt testületi tagok visszaemlékezéseikben 1990-ben **SZENDY** József „*Csendőrsors Hernádnémeditől Floridáig*”,⁵⁶ 1998-ban **LÁM** Béla „*Emlékképek gyertyafényben, 12 év háborúban és békében 1945-1954*”,⁵⁷ 1994-ben **FINTA** Imre: „*Koldus és királyfi*”.⁵⁸ A három szerző közül **LÁM** Béla műve nyújtja a legobjektívebb információkat, mivel az eseményeket igyekezett politikai befolyásoltságtól mentesen ismertetni. A történések véleményezését alapvetően az olvasóra bízva általában nem fűz azokhoz magyarázatot.

Korabeli publikáció hasonló kiadványaként jelent meg – a téma-körben egyetlen faksimile kiadásként – a kanadai Winnipegben, rendkívül csekély példányszámban **HEROLD** Gyula „*Csendőrök*” című műve, 1999-ben **DOMOKOS** Sándor finanszí-

rozásával. A mű alapvetően ugyan szépirodalmi jellegű feldolgozás, mégis az általa közvetített hangulatvilág hozzásegíti az olvasót a testületi légkör és tevékenység jobb megismeréséhez.⁵⁹

Az esetenként elfogódottságtól sem mentes, viszonylag gyér számú feldolgozások mellett a téma művelésének elengedhetetlen részét képezték a levéltári iratok, a korabeli folyóiratok és kiadványok.

A levéltári források tekintetében differenciált helyzet alakult ki. Az I. világháború előtti időkre vonatkozóan viszonylag ép az irattári anyag. A két világháború közötti időszakra vonatkozóan azonban meglehetősen hiányosak az iratok, azok jelentős része megsemmisült a II. világháború során. A testület kettős – a honvédelmi és a belügyi tárca – alárendeltségébe tartozásából következően, az iratanyag a Magyar Országos Levéltárban és a Hadtörténelmi Levéltárban lelhető fel.

A feltáró munka hasznos forrásait alkotják a vonatkozó jogszabályokat megjelenítő kiadványok 1874-től, a „Rendeleti Közlöny a Magyar Királyi Honvédség számára”, amely „Honvédségi Közlöny a Magyar Királyi Hadsereg számára” (1918-1919), „Honvédségi Közlöny a Magyar Királyi Nemzeti Hadsereg számára” (1920-1921), majd 1922-től ismét az eredeti címén jelent meg 1945-ig, a „Rendeleti közlöny a Magyar Királyi Csendőrség számára” amely 1912-től 1918-ig, majd 1924-től 1944-ig jelent meg, továbbá a „Csendőrségi és Rendőrségi Közlöny” (1916-1923) valamint a „Belügyi Közlöny” (1896-1944), végül pedig a „Corpus Juris” és a „Magyarországi Rendeletek Tára” (1868-1944).

A testület történetének kutatását illetően nélkülözhetetlen a korabeli „szakperiodikák” vizsgálata. Elsősorban az 1907-1919 és 1924-1944 között megjelenő „Csendőrségi lapok” folyóirat, valamint az évente megjelenő „Csendőrségi Zsebkönyv”. A helyi és országos lapokban a testülettel kapcsolatosan megjelenő cikkekkel már óvatosan célszerű bánni, hisz azok nem csupán a történészek közlésére szolgáltak, hanem kifejezték a szerzők, illetve a szerzőket dotálók véleményét, viszonyát is a szervezethez.

A téma kutatása tekintetében elengedhetetlen a testületi szabályozások vizsgálata. A szervezet működésének lényegében minden fontos részét részletes előírások határozták meg. Ezek ismeretében tárható fel a testület szervezete és működése. E csoportba sorolhatók azok a tankönyv jellegű alkotások is, amelyek a személyi állomány felkészítését és továbbképzését voltak hivatottak elősegíteni.

A Magyar Királyi Csendőrség történetének feldolgozása – az utóbbi évtizedben a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság gondozásában megvalósuló rendvédelem-történeti kutatások részeként gyarapodó feltárások ellenére – rendkívül mérsékelt. Az egy-egy időszak, vagy szakterület ismertetését célzó alkotások összességéből még nem állt össze a testület történetének összképe. E könyv hivatott a szerző szándéka szerint – az emigrációban készült alkotásoktól, mint a forrás és kontrolhiánnyal készülő publikációktól eltekintve – első ízben bemutatni a testület teljes történetét. A feldolgozás támaszkodik e témakörben a kiadás időszakára publikált valamennyi irodalom eredményeire, illetve a szerző saját kutatásaira.

E kiadvány szerzője terjedelmi okok miatt sem törekedett arra, hogy a testület fejlődésének minden részletét aprólékosan bemutassa. Erre már csak azért sem kerülhetett sor, mert a testület-történeti kutatások még folynak. „*A Magyar Királyi Csendőrség*” című alkotásban a testület megismeréséhez nélkülözhetetlen események, jelenségek és összefüggések bemutatására került sor.

1. Előzmények

Mielőtt hozzáfognánk a Magyar Királyi Csendőrség történetének taglalásához, célszerű a csendőr kifejezéssel is foglalkozni. A csendőr szó nyelvújításunk eredménye, hasonlóan a rendőr szavunkhoz. A csendőr és a rendőr kifejezés egyaránt a XIX. sz. első felében bukkant fel. Feltehetően az osztrák zsandárság Kárpát-medencébe telepítésének és működésének időszakában a csendőr kifejezés már ismert volt. A neoabszolutizmus időszakában azonban, mégis a zsandár elnevezés volt használatban. A csendőr szó

hivatalos formában 1873. február 8.-án fordult elő. A képviselőház pénzügyi bizottságának üléséről készített jegyzőkönyvben már a csendőr szó szerepel. Az **1873/XXI. tc.** volt az első törvény, amely már használta a csendőr kifejezést.

A csendőrség szó által jelzett fogalom pedig, olyan rendvédelmi szervezettípust jelent, amelynek a testületen belüli függelmi viszonyai katonaiak, a személyi állomány katonai rendfokozatot visel. A csendőröket a katonákra vonatkozó jogok és kötelezettségek illetik meg. A csendőrség a rendet hagyományosan vidéken és a haderő kötelékében tartja fenn.

A Magyar Királyi Csendőrség nem az első csendőrszervezet volt, amely a Magyar Királyság területén működött. Felállítását megelőzően három évtizeddel korábban hozták létre a neoabszolutizmus keretei között az osztrák császári csendőrséget a HABSBURG-birodalom egészére kiterjedően, amelyet magyar nyelvterületen a köznyelv zsandár szóval jelölt.

A csendőrség intézménye azonban nem HABSBURG találmány, a szervezetet a HABSBURGOK állama a franciáktól vette át. A francia rendvédelem-történeti kutatók egy része a csendőrség intézményét a XIII-XIV. századra vezeti vissza, amikor a királyok fegyveres kíséretében megjelentek a fizetés ellenében szolgálatot teljesítők, a földbirtokadomány fejében hadba vonulók mellett. A fizetés ellenében szolgáló fegyvereseket az uralkodó már szabadabban alkalmazhatta a külföldi ellenségek elleni bevetések mellett, a belföldi viszályok rendteremtése során is.¹

A francia haderőben a zsoldosok megjelenése szükségessé tette a rendfenntartó katonai alakulatok létrehozását. A zsoldosok jövedelmük kiegészítésének tekintették a rablást, az azzal együtt járó erőszakosságot. E magatartási formát erősítette, hogy a hadi célok között nem volt ritka az ellenséges területek lakosságának és kultúrkörnyezetének pusztítása sem. Az a gyakorlat, amely a katonák közvetlen parancsnokaira testálta a renitensek felelősségre vonását, nem bizonyult kellően hatékornak. Ezért *Fülöp Ágost* a XIII. század húszas éveiben a fegyelmi jogkört a haderő főparancsnokai a Maréchaussée-k kompetenciájába helyezte.²

Ettől fogva nevezték a francia haderő rendfenntartó szervezetét, illetve a szervezet tagjait Maréchaussée-nak. A szervezet vezetőjét Prévot des Maréchaux-nak a marsallok felügyelőjének hívták. A Maréchaux-nak a kompetenciái fokozatosan terjedtek ki a polgári lakosságra. Kezdetben a haderőt követő bűnözőkre, majd a teljes polgári lakosságra is kiterjedt a szervezet kompetenciája békeidőben is az ország egész területén.³

1221-től a francia haderőben úgynevezett nyomozó őrmesterek teljesítettek szolgálatot a magukról megfélemezett katonák tetteinek felderítése céljából. 1368-ban a fővárosban már 60 megkülönböztető ruhát és jelzést viselő őrmester vigyázta a rendet. A Maréchaussée-t a hadjáratok idejétől függetlenül, véglegesen és állandó jelleggel 1429-ben állították fel az állandó haderő megszervezéséhez kapcsolódóan. 1439-ben az Orleansban összehívott rendi gyűlés arra kérte *VII. Károlyt*, hogy az egész országra terjessze ki a Maréchaussée-t. 1474-ben *XI. Lajos* elrendelte, hogy minden tartományban kellő rátermettséggel rendelkező nemes embert nevezzenek ki felügyelőként a helyi Maréchaussée- alakulat élére. 1514-ben és 1534-ben királyi rendelettel erősítették meg a Maréchaussée hatáskörét a polgári lakosságra kiterjedően is. *XV. Lajos* 565 brigádost hozott létre a Maréchaussée-n belül. A brigádok 3 vagy 4 fősek voltak. A brigádok 30 századot alkottak.⁴

A XVIII. század végére már mintegy hét évszázados fejlődés és tapasztalat állt a Maréchaussée mögött. A hét évszázad során a Maréchaussée eredményes utat járt be. Fejlődése összekapcsolódott a központi hatalommal, a francia állam formálódásával. 1778-ban a király rendelettel emelte a Maréchaussée testületét a királyi csendőrség rangjára, minden más fegyveres testület elé helyezve ezzel a szervezetet.

A francia forradalom átmenetileg ugyan megszüntette – a királyság más intézményeivel együtt – a Maréchaussée-t, azonban hamar kiderült, hogy a szervezetre szükség van. 1791. január 6.-i rendeletével a konvent a testület újjászervezését határozta el. Végül is *NAPÓLEON* 1798-ban szervezte át modernizációs jelleggel a testületet.⁵

A napóleoni hadsereg és államszerkezet kialakításakor támaszkodtak a Maréchaussée tapasztalataira, hagyományaira, mivel az kiválóan illeszkedett a császárság közigazgatási elképzeléseibe, illetve gyakorlatába. Hatékonyságára, tapasztalataira szükség volt a polgári fejlődés biztonsági feltételeinek létrehozásához, illetve fenntartásához. A forradalom nyomán a napóleoni államszerkezet kialakításakor Gendarmerie Nationale néven illeszkedett be a Maréchaussée a polgári francia állam szervezetébe.⁶

Ezzel a francia polgári állam hasznos részévé vált Európa egyik legrégebbi és legeredményesebb rendvédelmi testülete. E szervezetet ugyan a központi hatalom akarata hozta létre, azonban nem a lakosság elnyomása, hanem a közbiztonság megteremtése érdekében. Fejlődésének kulcsa eredményes működése volt, amelynek során nem utolsó sorban a francia vidék területi egységeinek kezdeményezésére terjedt el a testület a Francia Királyság egész területén. Természetesen a Maréchaussée története sem mentes a kevésbé dicsőséges szakaszoktól. Összességében azonban egy olyan sikertörténet, amelynek során évszázadok alatt kristályosodott ki a központi hatalom és a területi szervek, illetve a lakosság együttműködése során a haderőre és a civil szférára kiterjedő hatáskörrel hatékonyan és a törvényesség keretei között működő testület.⁷

A napóleoni csendőrség – mint az első csendőrszervezet a Maréchaussée-i hagyományok nyomán – már rendelkezett azokkal a lényeges tulajdonságokkal, amelyek a Francia Nemzeti Csendőrséget és a világ többi csendőr szervezetét azóta is jellemzik. A szervezet belső függelmi viszonyai katonai jellegűek, a személyi állomány katonai rendfokozatot visel. A testület kompetenciái kiterjednek a véderőre és a civil lakosságra egyaránt. A polgári lakosság körében azonban a nagyobb településeken rendőrség tartja fenn a rendet. A csendőrség kettős alárendeltségben végzi teendőit a hadügyi és a belügyi tárcák irányításával. Feladatköre kiterjed a vidék klasszikus rendfenntartói teendői mellett, a karhatalmi csapaterős rendőri tevékenységre, részt vesz a határőrizetben és a katasztrófa-elhárításban, továbbá a hadse-

reggel szoros együttműködésben harcbiztosítási teendőket is ellát. Tevékenységének döntő hányadát a vidék közrendvédelmi és bűnügyi teendőinek végzése alkotja. Területi elhelyezkedését a széttagoeltság, hatáskörét illetően pedig a lehető legalacsonyabb szintekre telepítés jellemzi. Szolgáltatellátásának fontos elemei a szakszerűség, a helyismeret, a lakosság körében a folyamatos jelenlét. A szervezet tevékenységének súlypontját nem a bűnüldözés, hanem a bűnmegelőzés képezi.

A Maréchaussée-hoz hasonló szervezetek a XIV-XV. századdal kezdődően német nyelvterületen is kialakultak. A banditizmus felszámolása érdekében a német tartományok sorra megalkották rendtartásaikat a városokénál sokkal jobban kiszolgáltató vidék védelme érdekében. (1555: szász Strassenbreiter-Ordnung, 1597: Brandenburg Landreiter-Ordnung, 1617: Pomeránia Strassenbreiter-Ordnung stb.) A jelentős létszámú bandák ellen kezdetben a hadsereg alakulatait vetették be. Hamar kiderült azonban, hogy – mivel az abszolutizmus hadseregei nem csupán fegyveres emberek tömegét jelentették, hanem speciális háborús helyzetekre kiképzett és felszerelt csapatokból álltak – a haderő nem alkalmas a bűnüldözésre. Olyan köztes megoldást kellett tehát keresni, amely katonailag szervezett, de speciális rendfenntartó feladatok megoldására alkalmas szervezetet produkált. A német nyelvterület számos országában különböző néven illették az ilyen típusú szervezeteket. A legelterjedtebbnek talán a vadász elnevezés tekinthető. A német vadász és a francia csendőr tulajdonképpen azonos helyzet megoldására született, lényegileg azonos szervezet. Mégis Európa-szerte a XIX. sz.-ban a csendőrség intézménye terjedt el. Ennek oka egyrészt minden bizonnyal a Napóleoni Császárság államrendszert exportáló tevékenysége, hiszen a Francia Császárság vonzáskörébe került országokban a francia minta bevezetésére törekedtek. Másrészt a francia csendőrség szervezetében és működésében kidolgozott, és bevált rendszert kínált, hiszen a csendőrség Európa egyik vezető országában példamutatóan biztosította a polgári elvárásoknak megfelelő rendet.⁸

A HABSBURGOK is a francia mintát vették át a Birodalom egé-

szére, így a Magyar Királyságra vonatkozóan is. NAPÓLEON tündöklése során az eredetileg HABSBURG fennhatóság alá tartozó Lombardia a Francia Császárság vazallusává vált. Ebből adódóan Lombardiában is kiépítették a francia mintájú közigazgatást, ennek részeként pedig felállították a csendőrséget. NAPÓLEON bukását követően Lombardia visszakerült a HABSBURGOKHOZ. A HABSBURG kormányzat azonban a Lombard Csendőrséget nem oszlatta fel. Ellenkezőleg, az 1848-1849-es magyar forradalom és szabadságharc cári segédlettel történő leverését követően, a HABSBURG-birodalom egészére kiterjesztették a csendőrséget. A szervezeti és a működési mintát a Lombard Csendőrség képezte, amely egyben az új testület személyi állományának szakmai felkészítését is megvalósította.⁹

A történelmi Magyarország területén a csendőrség típusú rendvédelmi szervezet bevezetése a HABSBURGOKHOZ kapcsolódik ugyan, azonban már korábban is sor került a testület magyarországi létrehozásának kezdeményezésére. Az országgyűlés főrendi házának tagjai 1848 elején indítványozták a csendőrség magyarországi felállítását. A főrendek e célra 60 000 forintot gyűjtöttek. A márciusi események azonban háttérbe szorították a testület kialakításának ügyét. Végül is a csendőrséget a Kárpát-medencében 1849-ben a HABSBURG hatalom hozta létre.

A neoabszolutizmus időszakában összesen 19 csendőrezred működött a HABSBURG-birodalomban, többségük a Magyar Királyság területén. Kezdetben 16 ezredet hoztak létre. Magyarországon az első csendőr ezred 1849 júliusában kezdte a működését Pozsony székhellyel. A császári csendőrség feladatát nem csupán a rend fenntartása, hanem az elnyomó császári hatalom megőrzése, a magyar hazafiak üldözése is képezte mely tevékenységét a Birodalom egész területén fejtette ki, megosztva a városokba telepített birodalmi rendőrséggel. A Birodalom rendvédelmét báró Johann Franz KEMPEN von Fichtenstamm altábornagy által vezetett rendőr-minisztérium irányította.¹⁰

A neoabszolutizmus rendvédelmi szervezetének mérséklésére 1859-től – a solferinói csata után – került sor. Ennek során kilenc

csendőr ezredet feloszlattak, a megmaradók létszámát pedig jelentősen mérsékeltek. A csendőrség mellett a régi pandúr szervezet újbóli létrehozására és működésére is lehetőséget biztosítottak. Ezen intézkedések ugyan jótékonyan hatottak az állami kiadásokra, azonban ahhoz is hozzá járultak, hogy a közbiztonság helyzete romoljon. E mellett kevésbé hatékonyan volt képes a felerősödő magyar szabadságmozgalmak ellenőrzésére.¹¹

A kiegyezéssel új helyzet állt elő. A megváltozott erőviszonyok nyomán olyan dualista államalakulat jött létre, amelyben az 1000 éves Magyar Királyság és az Osztrák Császárság bizonyos ügyeit közösen intézi ugyan, egyébként azonban a két ország szuverén. A két állam közös elnevezése „Osztrák-Magyar Monarchia”. (Österreichisch-Ungarische Monarchie), vagy az „Osztrák-Magyar Birodalom” (Österreichisch-Ungarisches Reich). A gyakorlatban az Osztrák-Magyar Monarchia terjedt el.¹²

A kiegyezési törvényeket Ausztriában a Reichsgesetzblatt 1867. Nr. 141-146 számokon fogadta el az osztrák Reichsrat, Magyarországon pedig az Országgyűlés az **1867/XII.** törvénycikként emelte be azt a Corpus Juris Hungarici-be.¹³

A két államnak nem voltak közös, legfőbb csúcsszervei. A két ország legfőbb közjogi méltóságát a magyar királyi és az osztrák császári méltóságot egy természetes személy töltötte be *Ferenc József* személyében, ily módon egyesítve az államfői jogköröket.

A két állam azonban a közös ügyei intézésére közös szervezetekeket hozott létre, mint pld. a közös hadügy- pénzügy- és külügy-minisztériumok. Az ezek élén álló miniszterek azonban nem alkottak a két társország felett álló kormányt. Mindkét társország kormányai rendelkeztek honvédelmi- és pénzügyi tárcával a saját országukra vonatkozó hatáskörrel. Önálló külügyi tárcával azonban a két társország egyike sem rendelkezett.¹⁴

Az Osztrák-Magyar Monarchia külpolitikájában és a közös külügyi tárca működésében azonban a magyar kormány érvényesíteni tudta a magyar érdekeket. Annak ellenére, hogy a kiegyezési törvény a külügyminisztert nem a parlamentnek, hanem az uralkodónak tette felelőssé, egyben rögzítette azt is, hogy a nem-

zetközi szerződéseket mindkét törvényhozással közölni kell. Az osztrák törvény szövege ennél szigorúbb, mindkét társország országgyűlésének jóváhagyását írja elő. A magyar kiegyezési törvényszöveg pedig azt is tartalmazza, hogy a külügyminiszter „mindkét fél minisztériumával egyetértésben és azok beleegyezése mellett” látja el feladatait.¹⁵

Közös ügyek voltak a Pragmatica Sanctioból eredően a külügy, a hadügy és ezek finanszírozását szolgáló pénzügy (pragmatikus ügyek); a vám- és kereskedelmi közösség tárgykörébe tartozó közös ügyek; az államhitel és -kölcsonök, a vám- és kereskedelmi szövetség, a közvetett adózás; a vasút, hajózás és posta-ügyek; a pénzügyrendszer (dualisztikus ügyek).

A közigazgatás és annak részeként a rendvédelem a két társország belügye maradt, amelyet nem kívántak közösen rendezni.¹⁶

A kiegyezési törvény nyomán a Magyar Királyság területén felszámolták a birodalmi csendőrséget és rendőrséget is. Helyettük visszaállították a neoabszolutizmus előtti magyar rendvédelmi testületeket, illetve új szervezeteket alakítottak ki.¹⁷

Az Osztrák-Magyar Monarchia Magyar Királyságában a kiegyezés után a rendvédelmet új elvek alapján szervezték át. Szemben a neoabszolutizmus felfogásával a rendvédelmet nem tekintették a központi államhatalom monopóliumának, hanem az állam és az önkormányzatok egyaránt jogosultak voltak a rend fenntartására. E jogok gyakorlására hozhattak létre rendvédelmi testületeket. A központi államhatalom lényegében csak azokon a területeken alakított ki állami rendvédelmi testületeket, ahol azokra az önkormányzatok nem voltak alkalmasak. Már a dualista államalakulat létrejöttének kezdetekor felállította a magyar állam a Magyar Királyi Pénzügyőrséget a pénzügyi tárca kompetenciájában, illetve az igazságügyi tárca felügyelete alatt a büntetés-végrehajtási intézményt. Ugyancsak a kezdetektől központi állami irányítás alatt álltak a magyarországi testőrségek (az uralkodót a Magyar Királyság területén csak a magyar állam testőrszervezetei védelmezhették) és a Magyar Királyi Koronőrőrség. A TISZA elleni parlamenti merénylet nyomán került felállításra az

1912/LXVII.tc.-kel a Magyar Királyi Képviselőházi Őrség. Az uralkodó 1872-es legfelsőbb elhatározása nyomán megszüntetett és a polgári viszonyok közé fokozatosan visszavezetett katonai határőrvidék területén létrehozták a Magyar Királyi Vám- és Adóőrséget, amely 1886-ban beolvadt a Magyar Királyi Pénzügyőrségbe. Fiume sajátos közjogi helyzetéből adódóan a Fiume Városi Rendőrséget is átszervezték állami rendőrséggé az **1916/XXXVII.tc.**-kel. A szervezet felügyeletét a Magyar Királyi Belügyminisztérium látta el. Az **1903/VIII.tc.**-kel pedig felállításra került a Magyar Királyi Határrendőrség, ugyancsak a belügyi tárca felügyeletével. A Fővárosi rendőrséget – a fővárosi önkormányzatnak a testület vezetésébe való erőteljes beleszólási lehetőségének meghagyásával – az **1872/XXXVI.tc.**-kel ideiglenesen, majd az **1881/XXI.tc.**-kel véglegesen a kormány saját kompetenciájába vonta. A testület felügyeletét a belügyi tárca volt hivatott ellátni.¹⁸

Az Osztrák-Magyar Monarchia Magyar Királyságának rendvédelmi struktúrájában a legnagyobb változást kétségkívül a Magyar Királyi Csendőrség felállítása képezte. A kiegyezést követően a birodalmi csendőrség szervezetét feloszlatták ugyan, de Erdélyben és Horvát-szlavónországban a csendőrség fennmaradt. A két csendőr ezred a közös haderő alárendeltségében működött 1876-ig. Ez az állapot azonban lényegében ellentétes volt a kiegyezési törvényben foglaltakkal, ezért a magyar kormány kezdeményezésére az uralkodó hozzájárult ahhoz, hogy a két csendőr ezred átkerüljön a területileg illetékes honvéd parancsnokság, illetve a horvát bán alárendeltségébe.¹⁹

A két csendőr ezred felügyeleti viszonyának tisztázása érdekében elengedhetetlen az Osztrák-Magyar Monarchia védereje lényegének ismertetése. A hadügy – a kiegyezési törvény alapján – közös ügy volt. Ez olyan módon valósult meg, hogy a hadsereg vezetése az uralkodó kompetenciájába tartozott, amelyet az a közös hadügy-minisztériumon keresztül valósított meg. A hadügyi költségvetést és az újjoncállítást azonban a két társország kormánya közösen biztosította. A haderő maga három részből állt. A kö-

zös hadseregből, amely mindkét társország területén állomásozott. A véderő részeként működtek döntően a Magyar Királyság területén a Magyar Királyi Honvédség ezredei, osztrák területen pedig a Landwehr ezredek. A Landwehr és a Magyar Királyi Honvédség nem rendelkezett tüzérséggel, műszaki alakulatokkal és magasabb parancsnokságokkal. A haderő részét képezte még a haditengerészet, amely ugyancsak az uralkodó kompetenciájába tartozott. Ezt egészítette ki háború esetén Ausztriában a Landsturm, Magyarországon pedig a népfelkelés. A Magyar Királyi Honvédség felett a magyar, a Landwehr felett pedig az osztrák honvédelmi minisztérium gyakorolt felügyeletet.²⁰

A magyarországi csendőr ezredek felügyeleti jogának a közös hadseregtől való elvonásával csak részlegesen oldódott meg a kiegyezési törvényben foglaltakkal ellentétes helyzet, mivel rendszeridegennek bizonyult a két csendőr ezrednek a Magyar Királyi Honvédséghez való kizárólagos tartozása is, mert a magyar államban a közigazgatás és a rendvédelem témaköre a belügyi tárcához tartozott.²¹

A helyzetet végül is a Magyar Királyi Csendőrség létrehozása oldotta fel, aminek nyomán az erdélyi ezred beolvadt a Magyar Királyi Csendőrségbe, a Horvát-szlavónországi ezred pedig Horvát-Szlavón Csendőrséggént működött tovább, a horvát közigazgatás részeként.

A kiegyezés után a Magyar Királyságban tehát – a két csendőr ezred kivételével – a csendőrség működése megszűnt. Ennek csupán egyik oka volt a kiegyezési törvény tartalma. Sokkal lényegesebbnek tekinthető, hogy a lakosság a gyűlölt HABSBURG hatalom elnyomó eszközeként ismerte meg a csendőrséget. Ebből adódóan 1867 után nem lehetett a csendőrséget tovább működtetni. Megkísérelték a magyar rendvédelmet tisztán önkormányzati alapon újjászervezni. A vármegyei pandúr szervezetek és a falvak rendőrségei (a falvak többsége elsősorban anyagi okok miatt nem is élt a rendfenntartó szervezet létrehozására irányuló lehetőségekkel) azonban nem voltak képesek a polgári fejlődés igényeinek megfelelő közrend és közbiztonság fenntartására. A magyar állam

a közbiztonság megteremtése érdekében kétféle utat járt be a városokban és vidéken. A városi rendőrségeket belülről fokozatosan fejlesztették, így azok a XIX-XX. század fordulójára már biztosítani tudták a polgári magyar állam fejlődéséhez szükséges biztonsági feltételeket a városokban. A vidék rendvédelmi szervei azonban csődöt mondtak.

Az ország szakemberei előtt nyilvánvalóvá vált, hogy a korábbi társadalmi berendezkedés körülményeiből sarjadt rendvédelmi struktúra által nyújtott lehetőségek és a polgári berendezkedés közrendvédelmi igényei között olyan disszonancia jött létre, amely a rendvédelmi rendszer átalakításával küszöbölhető ki. A falusi rendőrségek koncepciója nem állta meg a helyét a gyakorlatban, elkerülhetetlen volt a központi források igénybe vételével létrehozott és fenntartott állami rendvédelmi testület létrehozása. Két alternatíva állt az ország vezetése előtt. Az egyik lehetőséget az jelentette volna, ha az önkormányzatiság talaján hoznak létre merőben új rendőri szervezeteket. A másik lehetőséget a csendőrség felállítása képezte, de most már politikai rendőri kompetenciák nélkül, a legitim magyar kormány felügyeletével, az ország törvényei által megszabott korlátok közötti működéssel. Már 1873-ban tervet hozott létre ÚJHELYI Béla honv.fhdgy. a Ludovica Akadémia tisztje a magyar rendőrség létrehozására. A szerző a testületet „magyar királyi katonai államrendőrségnek” vagy „magyar királyi biztonsági csapatnak” nevezte. ÚJHELYI koncepciója ugyan terv maradt, azonban a csendőrség típusú rendvédelmi testület magyar alkotmányos rendbe történő bevonása gondolatát TISZA Kálmán a magáévá tette. Törvényelőkészítő munkája nyomán az ország törvénykező testülete – a kormány javaslatára, mérsékelt vita nyomán – végül a Magyar Királyi Csendőrség felállítása mellett döntött. A döntésben minden bizonnyal közre játszott, hogy:

– egyrészt a neoabszolutizmus időszakában a birodalmi csendőrség kedvező közbiztonságot teremtett az országban, és ahol fennmaradt a két csendőr ezred – Erdélyben és Horvátországban – ott a közbiztonság jobb volt az ország többi részénél;

– másrészt Európa-szerte a XIX. században terjedt el a csendőrség intézménye, gyökeres változásokat előidézve a közbiztonság terén. Azokon a területeken, ahol a csendőrség működésbe lépett, sokat javult a biztonság.

A csendőrség mellett szólt az is, hogy a testület az állam centralizációjának egyik megtestesítője is volt a rendvédelem terén. Márpedig a dualizmus időszakán végighúzódot az állam centralizációjának folyamata, bár a későbbi időkhoz viszonyítva még így is kevésbé tekinthető központosítottnak a dualizmuskori magyar államapparátus.

A csendőrség mellett szólt működésének viszonylagos olcsósága, továbbá az a körülmény is, hogy bevezetése által a Monarchia két társorszáágában a rendvédelem testületei hasonlókká válnak, hiszen Ausztriában 1867 után is töretlenül működött a csendőrség.²²

A vidék rendjének helyreállítása érdekében a magyar kormányok megkíséreltek egy harmadik megoldást is a Magyar Királyi Csendőrség felállítását megelőzően. A legveszélyeztetettebb térségbe teljhatalommal felruházott kormánybiztosokat küldtek, akik a Magyar Királyi Honvédség csapatainak igénybevételel drasztikus eszközökkel állították helyre a rendet. Amint azonban a kormánybiztosok megbízása lejárt, rövid időn belül visszarendeződött az anarchia. A pandúrszervezet felett az idő eljárt, a rendet már nem volt képes megfelelő szinten fenntartani.²³

A magyarországi országos csendőrszervezet létrehozásának megvoltak a szervezeti csirái az erdélyi csendőr ezred tekintetében, illetve a Magyar Királyi Honvédelmi Minisztériumban is volt a témának referense, hiszen 1876 után az erdélyi csendőrség parancsnokát SCHATZ Lajos őrnagyot a Minisztérium I. Ügyosztályára helyezték, mint a csendőrségi ügyek előadóját. A csendőrségi erők parancsnokává pedig TÖRÖK Ferenc őrnagyot nevezték ki a honvédség állományából. A Magyar Királyi Csendőrség létrehozása után őt nevezték ki a magyar csendőrség első főfelügyelőjévé.²⁴

A magyar csendőrség létrehozása nem kapcsolható ugyan egy

személyhez, azonban vitathatatlanul kulcsszemélynek tekinthető a testület létrehozásának előkészítésében TISZA Kálmán. TISZA a WENCKHEIM-kormány időszakában a kormányban a belügyminiszteri posztot töltötte be. 1875. március 9.-i minisztertanácson tett javaslatot arra, hogy a Magyar Királyság területén fellelhető két csendőr ezredet ne oszlassák fel, hanem vegyék azt át a magyar közigazgatás irányítása alá.²⁵ Sikerült megnyernie indítványához a kormány támogatását. Ennek birtokában javaslatát az országgyűlés elé terjesztette, amely a felvetést ünneplésben részesítette.²⁶ Ezek nyomán kerülhetett sor az uralkodóval történő egyeztetésre, majd az 1875. augusztus 16.-i koronatanácson a magyar szervezetek és a közös hadügyminisztérium közötti megegyezésre, a két csendőr ezred átadásának részleteire vonatkozóan.²⁷ A koronatanácsi állásfoglalás alapján láttak napvilágot a csendőr ezredekre vonatkozó honvédelmi miniszteri rendeletek.²⁸

TISZA Kálmán, mint miniszterelnök is tovább foglalkozott a csendőrség ügyével. Az ő miniszterelnökségéhez fűződik a Magyar Királyi Csendőrség létrehozása és megszervezése.

TISZA Kálmán 1880 augusztusában terjesztette a minisztertanács elé a csendőrszervezet létrehozására irányuló indítványát.²⁹ A minisztertanács a javaslattal lényegében egyetértett. A törvényjavaslat kidolgozásával a honvédelmi tárcát bízta meg. A Magyar Királyi Csendőrség létrehozására vonatkozóan TISZA Kálmán törvényjavaslatot terjesztett a törvényhozó testület elé 1880. november 27.-én a „csendőrségi legénységi állomány kiegészítésére” és 1881. január 17.-én a kormány megbízottja a „közbiztonsági szolgálat szervezéséről”.³⁰ A kormány által történő benyújtás egyben azt is jelentette, hogy a javaslatokban foglaltak találkoztak az uralkodó egyetértésével. Az uralkodó a kormány által benyújtott törvénytervezetek tekintetében úgynevezett „előszentesítési” joggal rendelkezett, azaz a kormány csak azokat a törvénytervezeteket terjeszthette az országgyűlés elé, amelyek tartalmával az uralkodó egyet értett. E jog azonban az uralkodó számára elsősorban a kormányzati folyamatban biztosított beleszólási lehetőséget, hi-

szen a törvényhozás elé nem csak a kormány terjeszthetett be javaslatokat.³¹

A törvényjavaslatokkal a Közigazgatási Bizottság alapjaiban egyetértett. Lényegében a csendőrök bűnügyeiben a katonai bíróságok illetékességét, továbbá Budapest közigazgatási területének a csendőrség működési területébe történő bevonását kifogásolta.³² Mindkét előterjesztés hangsúlyozta az ország kedvezőtlen közbiztonsági állapotát, továbbá a csendőrség működésének eredményességét a hazai és külföldi tapasztalatok alapján. Az ellenzék a törvényjavaslatot – a BACH-rendszer csendőrségére utalva – bírálta, hivatkozva a kiegyezés előtti csendőrség politikai rendőrségi tevékenységére. A törvényhozó testületben érdekes fordulatot vett a vita, hiszen a kormányzó Szabadelvű Párt az általa védelmeztet vármegyék kompetenciájának mérséklését készítette elő azáltal, hogy a vármegyei illetőségű pandúr szervezet helyett a kormány felügyelete alá tartozó csendőrség felállítását kezdeményezte. Az ellenzéki „függetlenségek” pedig a támadásaik célpontjában álló vármegyét védelmezték a törvényjavaslat ellenzésével. A vita során a bírálók rámutattak arra is, hogy a tervezett törvényeknek gyenge oldala a garanciák megfogalmazása. Végül is a törvénytervezet úgy került elfogadásra, hogy a városok rendvédelmének szabályozásáról külön törvényjavaslat beterjesztésére utasította a minisztert.³³ Az ellenzék csupán a csendőrök katonai bíróságok alá tartozásának ügyében nyújtott be módosító indítványt. Az országgyűlés végül is a törvénytervezetet 149 igen, 137 nem, illetve tartózkodás szavazattal fogadta el.

2. A Magyar Királyi Csendőrség létrehozása

A Magyar Királyi Csendőrséget az országgyűlés két törvény létrehozásával állította fel. A két törvény tartalmának megismerése nyomán szembetűnő, hogy azok a személyi állomány kiegészítésével, a jogviszonyaival, illetve a szervezet diszlokációjával a két irányító tárcához fűződő viszonyaival foglalkoznak alapvetően. A körülmények ismeretének hiánya arra a téves következtetésre vezethetne, hogy a legitim országgyűlés alkotmányos úton létre-

hozott egy olyan közbiztonsági szervezetet, amely nem rendelkezett a törvényekben lefektetett feladatkörrel, ebből adódóan működése nem állhatott összhangban a polgári demokrácia alapelveivel, a magyar alkotmányossággal, hiszen a szervezet szolgálati utasításának megállapítását a jogszabály a bel- és honvédelmi miniszterekre bízta. A helyzet azonban az, hogy a korabeli magyar jogszabályok a központi államhatalom és az önkormányzatok kompetenciájába helyezték a közrend védelmét. A közrend és a közbiztonság fogalomkörébe tartozó kérdéseket külön törvényekben szabályozták. Az állam és az önkormányzatok közrendvédelmi kompetenciáik gyakorlati megvalósítása érdekében hozhattak létre szakmai szervezeteket. E szervezetek teendőit így módon eleve behatárolták a közrendvédelemmel foglalkozó jogszabályok. Az országgyűlés, illetve az önkormányzatok esetén a közgyűlés lényegében e testületek szervezetét, és a humán viszonyokat szabályozhatta.

A Magyar Királyi Csendőrség felállítása kiindulási aktusának a létrehozásáról szóló törvények hatályba helyezése tekinthető. Az uralkodó az **1881/II. és az 1881/III. tc.**-t 1881. február 14.-én szentesítette. Az Osztrák-Magyar Monarchiában a törvények az államfő aláírásával hatályosultak. Ettől a naptól vehette kezdetét a Magyar Királyi Csendőrség létrehozására irányuló szervező munka.

A testület 1931-ben – fennállásának 50. évfordulóján – ünnepelte meg először csendőrnapként február 14.-ét. Az államfő 1932 decemberében nyilvánította a csendőrség napjává február 14.-ét.¹ A csendőrnapi késleltetett kinyilvánításában valószínűleg közrejátszott, hogy 1931-ben – egy eleve kudarcra ítélt – puccskísérlet nyomán gyanúba került SCHILL Ferenc tábornok a csendőrség október 05.-én nyugalmazott felügyelője is. Szerepe soha nem tisztázódott megnyugtatóan, mert – a jobboldali szervezkedéssel gyanúsítottak november 28.-ai letartóztatását követően – a vizsgálati fogságban a Margit körúti honvéd fogházban december 13.-án felkötötte magát. A kormányzó bizalma meginogni látszott a testület irányában annak ellenére, hogy a csendőrség mint tes-

tület tevékenyen részt vett a puccs résztvevői ellen folytatott nyomozásokban. Az államfőnek a testület iránti megingott bizalmát SZINAY Béla a csendőrség új felügyelője állította helyre.²

Az első „hivatalos” csendőrnapot 1933. február 14.-én tartották ünnepélyes külsőségek között. Ezt követően a Magyar Királyi Csendőrség fennállása során minden évben megünnepelte a csendőrnapot. A testületi nap rendezvényére ünnepélyes körülmények között került sor. A csendőrségi épületeket fellobogózták, isztentiszteletet tartottak, a csendőr tanintézetek hallgatói díszmenetben vonultak el a helyi kiválóságok előtt. Ezeken a napokon a budai várban a csendőrök adták az udvarlaki őrséget stb.³

A Magyar Királyi Csendőrség napját a testület tagjai a szervezet megszűntetése után is megünnepelelték minden évben. Magyarországon a rendszerváltásig erre nyilvánvalóan nem kerülhetett sor. A nyugatra emigrált csendőrök azonban szerte a világon szép ünnepségeket szerveztek minden évben február 14.-én.

A rendszerváltást követően Magyarországon a rendőrség számára is testületi napot szerettek volna kijelölni. A politikai vezetés 1990 előtt ugyanis valamennyi fegyveres szervezet számára egy közös napot jelölt ki fegyveres erők napja néven, szeptember 29.-ét, az 1848-1949-es forradalom és szabadságharc pákozdi csatájának napját. Mivel e nap ünnepléséhez a pártállami időszak emlékei tapadtak, a magyar hagyományokhoz híven, a kormány szorgalmazta a testületi napok tradíciójának felelevenítését. A tradíciók felelevenítésének igénye, és pontos felkutatásának folyamata során több időpont is felmerült a magyar állam rendőri és csendőri, határőrizeti szerveinek megalakulási folyamataához kapcsolódóan. Sajátos módon azonban – az akkori belügyminiszter dr. BOROSS Péter nyomására, aki katonai középiszkolai végzettséggel is rendelkezett – a honvédség gyakorlatát erőltették rá a rendvédelmi testületekre. Nevezetesen a rendvédelmi testületek napjait védőszentekhez kötötték. Ilyen hagyomány a magyar rendvédelem körében nem alakult ki. A honvédség fejezetve rendelkeztek védőszentekkel, a haderő tekintetében ez valóban tradíciót jelentett. A rendőrségnél és a

csendőrségnél azonban a pártállami időszakot megelőzően a szervezet létrejöttének idejéhez kapcsolódóan alakították ki a testületi napokat és ünnepségeket.

A csendőrségi törvények szentesítésekor azonban még nem merült fel a csendőrnapi kitűzésének igénye, ekkor a szervezet létrehozásának teendői foglalták le az illetékeseket. A vonatkozó törvények a csendőrséget kettős alárendeltségbe, a honvédelmi- és a belügyi tárca felügyelete alá helyezték. A testületalapító törvények „katonailag szervezett őrtestület” fogalmazást használtak. A testület belső függelmi viszonyai katonaiak voltak, a személyi állomány katonai rendfokozatot viselt. A csendőrség humán viszonyai felett a honvédelmi tárca kapott kompetenciát. A szolgálatellátást, azok anyagi fedezetét, és minden más kérdést a belügyi tárca kompetenciájába helyezték. A szervezet létrehozásában a két tárca működött együtt a helyi közigazgatási szervek bevonásával. Már a törvénytervezetek létrehozása során bizottságot hozott létre a kormány JEKELFALUSY Lajos belügyminisztériumi osztálytanácsos vezetésével a javasolt rendvédelmi testület felállításának előkészítésére. A Magyar Királyi Csendőrség létrehozásának elfogadása nyomán a szervezési teendők konkrét formát öltöttek.

Sem a törvények előkészítése, sem a törvényalkotó vita során nem merült fel a csendőrségi struktúra kérdése. A folyamatban résztvevők számára minden bizonnyal magától értetődő volt a meglévő erdélyi csendőrszervezet átvétele. Csupán a szervezeti egységek számát és elhelyezkedését határozta meg az alapító törvény, rábízva a miniszterre a szükség szerinti változtatásokat, illetve az alacsonyabb szintű szervezetek diszlokációjának kialakítását. *(I.sz.melléklet)*

A szervezet létrehozása során hat csendőr kerületet állítottak fel. A kerületparancsnokságok alárendeltségébe tartoztak a szárnyparancsnokságok. Eredetileg minden vármegyére terveztek egy-egy szárnyparancsnokságot. A kivitelezés során azonban 2-4 szárnyparancsnokságot szerveztek egy csendőr kerület-parancsnokság alá. Minden szárny 2-3 szakaszparancsnokságot felügyelt.

Ezek voltak a legalacsonyabb tiszti parancsnokságok. A szakasz-parancsnokok vezetése alá általában 15-25 őr tartozott. Az őrök működési területének kialakítása során figyelembe vették a területek domborzati és növényzeti viszonyait, a lakosság sűrűségét, a közlekedési állapotokat. Szinte valamennyi parancsnokság székhelyére az alárendelt parancsnokságai közül telepítettek egy parancsnokságot. Az őrök egymástól való távolságát mintegy 25 km-ben állapították meg. Az őrök létszáma kezdetben 5-7 fő volt. A szervezet felállítása nyomán összesen 77 parancsnokság (6 kerület, 20 szárny, 51 szakasz) alárendeltségében 855 őr működött. **(II.sz.melléklet)**

A Magyar Királyi Csendőrség szervezetét fokozatosan, három lépcsőben alakították ki. Először a szegedi csendőr kerület felállítására került sor. A szegedi kerület létrehozásával az erdélyi csendőr kerületet bízták meg. A szegedi csendőr kerület 1882. január 1.-ével kezdte el szolgálatát. A két működő csendőr kerület vált a gazdájává az újabb két csendőr kerület a budapesti és a kassai létrehozásának. A felállítás sorrendiségét a kérdéses terület bűnügyi fertőzöttsége határozta meg. Az ország azon részén állították fel a leghamarabb az új csendőr kerületeket, ahol a leglabilisabb volt a közbiztonság. A budapesti és a kassai kerületek 1883. január 1.-jével kezdték el a közbiztonsági teendőik ellátását. Utoljára maradt a pozsonyi és a székesfehérvári csendőr kerületek kialakítása. E két kerület működését 1884. január 1.-jével kezdte el. A pozsonyit, a kassai, a székesfehérvárit pedig a budapesti kerület szervezte meg. A szegedi csendőr kerület létrehozása során keletkezett tapasztalatok nyomán úgynevezett „megszálási parancsot” adtak ki, amely részletekbe menően szabályozta – a korábbi csendőr kerület felállítási tapasztalatainak figyelembevételével – a különböző szakterületek felelőseinek teendőit.

Az új csendőr kerületek létrehozásának teendőit végző tiszteket általában ki is nevezték az új szervezet élére. A szegedi csendőr kerület élére azt a TÖRÖK Ferenc ezredest nevezték ki, aki az erdélyi csendőr kerület parancsnokaként irányította a szegedi kerület létrehozását. Az erdélyi kerület élére pedig helyettesét,

TISOCZKY Lászlót nevezték ki. Ugyanezt a két személyt bízták meg a budapesti és a kassai kerületek megszervezésével, majd őket nevezték ki a kerületek parancsnokaivá.⁴

A szervezet kiépítésének anyagi és személyi feltételei is voltak, amelynek biztosítását ugyancsak eredményesen oldották meg a testület felállításán munkálkodók. Az öt csendőr kerület felállítására befektetési költségként 877 000 Ft-ot irányoztak elő, az éves ráfordítási költség gyanánt pedig 762 000 Ft-ot. A testület finanszírozása – bár nem kis összeget jelentett – lényegében megoldott volt. Fennakadások az elhelyezés és a személyi állomány feltöltése terén jelentkeztek.

Kezdetben az elhelyezési körletek többségét bérelték, és csak fokozatosan tértek át hosszú távon a kincstári tulajdonú csendőrségi objektumok kialakítására. Nem mindig akadt azonban azon a településen megfelelő ingatlan, ahol a szervezési elképzelések szerint a csendőrségi objektumot létre kellett hozni. Elsősorban az őrsök esetében – amelyek zöme falvakban helyezkedett el, – fordult elő a megfelelő épület hiánya. Ilyenkor a legközelebbi alkalmas bérelhető épületben hozták létre az objektumot. Az őrsökkel szemben igény volt a konyhakert, háziállatok (disznó, csirke stb.) tartási feltételeinek megléte, jó vízű kút, kamra, konyha, étkező és legalább két-három olyan szoba, amelyben ágyak, asztal, padok és ruhásládák kényelmesen elférnek, továbbá őrs-parancsnoki irodahelyiség. Figyelembe vették azt is, hogy az épület szilárd alapokon álló, jó állagú legyen.

A Magyar Királyi Csendőrség létrehozása során a legnagyobb feladatot a személyi állomány kialakítása jelentette. A gyenge hatásfokkal működő és a korrupció által erősen fertőzött pandúr-szervezet személyi állományából eleve csak válogatás után kívántak átvenni személyeket. A volt pandúrok többségét – aki arra jogosult volt – nyugdíjazták, vagy végkielégítéssel elbocsátották, esetleg más munkakörben foglalkoztatták. A vármegyei javaslatok alapján döntött el az, hogy kit vesz át a csendőrség átképzést követően és kik azok, akikre az új szervezet nem tart igényt. Mivel a pandúrokat a vármegyéknél ismerték a legjobban, így ott kezdték

egyeztetni a személyek egyéni adottságait, képzettségeit az új szervezet személyi állományával szemben támasztott követelményekkel. Nem csak a hatóság rostálta meg a volt pandúrokat. Sok pandúr lemondott a csendőrséghez történő belépése lehetőségéről megismerve az új szervezet követelményrendszerét, inkább a végkielégítést választották. Az átigazolt pandúrok egy része már az átképzés során kilépett a szervezettől, így a volt pandúrság köréből valóban csak a legrátermettebbek kerültek át a csendőrséghez, azok, akik a kiképzést is eredményesen végrehajtották.

A csendőr legénység felvételi követelményeit jogszabályban rögzítették ugyan, kezdetben azonban a követelmények egy részének betartásától eltekintettek annak érdekében, hogy a szükséges létszámmal feltölthessék a szervezetet.⁵ A belügyminiszter felhívására a felállítás folyamatában érintett önkormányzatok is bocsátottak ki toborzó felhívásokat a csendőrség számára. Mivel azonban nem akadt kellő számú önként jelentkező, a felvételi követelmények egy részétől eltekintettek. Ez azonban oda vezetett, hogy a fegyelem fellazult. Áthidaló megoldást kellett találni a felvételi követelményekben rögzítettek és a kevés számú jelentkező között. Nyilvánvaló volt, hogy a személyi állománnyal szembeni elvárások a testület fegyelmi helyzetének romlását, a szervezet hatékonyságának mérséklődését idézik elő. Ezért gróf RÁDAY Geodeon honvédelmi miniszter 1883 áprilisában felterjesztette a kormány törvényjavaslatát a törvénykező testülethez a csendőr legénység sorozás útján történő kiegészítési lehetőségéről.⁶

A törvény életbe lépése nyomán a szervezők arra törekedtek, hogy a sorozott állományú csendőrök lehetőleg tapasztaltabb csendőrökkel közösen lássanak el szolgálatot. A sorozott csendőrök juttatásai megegyeztek az élethivatásként e szolgálatot vállalókéval. A csendőrséghez vezényelt honvédeknek a csendőrségnél töltött szolgálati idejét a sorkatonai szolgálati időbe duplán számították be az első három hónap, a kiképzési idő kivételével. A honvédség személyi állománya körében arra törekedve válogattak az illetékesek, hogy minél több nőtlen altisztet vezényeljenek a csendőrséghez.

A csendőrség legénységi állományának honvédekkel történő kiegészítése átsegítette ugyan a szervezetet a kezdeti nehézségeken, azonban hosszabb távon már nem állt helyt ez a forma. Az **1883/XXVII. tc.** 1885. június 1.-ig tette lehetővé a Magyar Királyi Csendőrség számára, hogy a legénységi állományát honvédekkel egészíthesse ki. A törvény adta lehetőségek ideiglenes megoldásnak bizonyultak, mivel a haderőtől elvezényelt honvédek tevékenysége elmaradt a kívánatostól. A vezényelt honvédek döntő többsége a három éves szolgálati idő leteltével elhagyta a szervezetet és fegyelmi helyzetük is elmaradt a hivatásos csendőrkétől. Jelentős részük már az első évben olyan kihágásokat követett el, amelyek nyomán eltávolították a szervezetből.⁷

Végül is a Magyar Királyi Csendőrség sorozott állománnyal történő megerősítésének kérdése 1884-ben zárult le. Az érintett minisztériumok megvizsgálták a kérdést és úgy foglaltak állást, hogy a sorozott állomány alkalmazása hosszú távon nem célszerű. Fel kell viszont emelni a csendőrség fizetését, hogy a csendőri szolgálatot élethivatásszerűen vállalókkal és az elvárásoknak megfelelő személyekkel fel lehessen tölteni a létszámot. A minisztertanács is ennek szellemében foglalt állást.

A minisztertanácsi határozat nyomán az uralkodó is hozzájárult honvéd karhatalom beosztásához a csendőrséghez.⁸ 1887-ig a csendőrség kötelékében a honvédségi kontingens jelenlétét minimálisra szorították. Ezt követően a honvédség személyi állományát a csendőrség csak ideiglenes jelleggel, rövid időre vette igénybe.⁹

A tiszti állomány tekintetében a helyzet eltért a legénységi állománytól. A tiszti beosztásokra túljelentkezés volt tapasztalható. E beosztásokat a haderő tisztjei közül jelentkezők köréből válogatva töltötték be.¹⁰

A testület létrehozása során meg kellett valósítani a személyi állomány felkészítését is. A legénységi állomány fél éves kiképzés eredményes teljesítése után állhatott szolgálatba. Ez alól a honvédségtől vezényelték jelentettek kivételt. Számukra a képzési idő csupán három hónap volt, mivel a katonai jellegű felkészí-

tést az ő esetükben mellőzték. Kezdetben Déván, majd az új jelentkezőket (a próbacsendőroket) a szárnyaknál készítették fel. A tisztikar – mint a felkészítés első láncszeme – részben még a császári szabályzatokból, illetve az új szabályzatok kézírataiból készült fel, többé-kevésbé részt vállalva azok kialakításában is.¹¹

Az új testület viszonya a közigazgatáshoz alapvetően megváltozott. A pandúrok, csendbiztosok egyben a közigazgatási tisztviselők körüli szolgaszemélyzet teendőit is ellátták, gondozták a veteményes kertjüket, hajtották a fogatokat, őrt álltak az iroda ajtajában stb. A csendőrséget ilyen jellegű feladatra már nem lehetett igénybe venni. Természetesen a csendőrség is köteles volt a közigazgatás és a bíróság igényeinek eleget tenni. A szervezet szolgálati szabályzatában azonban lefektették azokat az eseteket – pl. fogolykísérés stb. – amikor a csendőrségnek eleget kellett tennie a közigazgatás kéréseinek. A közigazgatás képviselője nem határozhatta meg, és nem szólhatott bele abba, hogy az adott kérés teljesítését a szervezet milyen formában valósítja meg.

A felállítás időszakában, az országos diszlokáció kiépítésével párhuzamosan valósult meg a legfontosabb testületi szabályzatok létrehozása is. A Magyar Királyi Csendőrség első szolgálati szabályzatát az „*Utasítás a Magyar Királyi Csendőrség számára*” címmel már 1881-ben kiadták Budapesten a Pesti Könyvnyomda és RT. gondozásában.¹²

A Magyar Királyi Csendőrség – a csendőrségnek a közigazgatáson belül betöltött klasszikus helyzetéhez igazodva – kettős miniszteri alárendeltségben funkcionált. A humán kérdésekben a honvédelmi tárcának, az összes többi témakörben (szolgálat, anyagi ellátás stb.) a belügyi tárcának volt alárendelve. A Magyar Királyi Honvédelmi Minisztérium szervezetében már a testület felállításának kezdetén létrehoztak a csendőrséggel foglalkozó szervezeti egységet. A szervezeti egység vezetője beosztásának feladatköréből nőtt ki a csendőrfelügyelői beosztás. Az 1880-as évek második felében a két funkciót egy személy látta el. Murai és kőröstarcsai TÖRÖK Ferenc, akit 1886. október 13-án neveztek ki a honvédelmi tárca IV. csendőrségi ügyosztályának vezetőjévé,

egyben pedig megbízták a Magyar Szent Korona országaihoz tartozó csendőrség felügyelőjének a teendőivel. TÖRÖK ezredest 1886. november 01.-én tábornokká, 1891-ben pedig altábornaggyá nevezték ki. 1897-ben pedig – nyugdíjazása kapcsán – címzetes tábornaggyá kinevezésben részesült. TÖRÖK Ferenc több mint 11 évig vezette a csendőrségi ügyosztályt. Ezzel a testület vezetését lényegében egy kézben koncentrálták. Így tulajdonképpen a magyar miniszterelnök TISZA Kálmán intenciói közvetlenül érvényesülhettek a szervezet vonatkozásában, hiszen TÖRÖK Ferenc maximális bizalmat élvezett a miniszterelnöknél. A két felügyeleti jogot gyakorló minisztérium hatáskörének meghagyásával a csendőrségi felügyelő a szervezet egészére kiterjedő hatáskört kapott.¹³ A belügyi tárcánál a mindenkori közbiztonsági osztály foglalkozott a csendőrséggel. Külön csendőrségi osztályt a Magyar Királyi Belügyminisztériumban csak a XX. sz. elején állítottak fel. A törzstisztek a kerületi parancsnokságokon élükön ezredessel, és a minisztériumi osztályokon teljesítették szolgálatukat. A csendőrség felügyelője, és helyettesei tábornoki kinevezésben részesültek.

A szárnyak élén tapasztalt, nagy gyakorlattal rendelkező századosok teljesítettek szolgálatot. A szárny-parancsnokhelyettesi beosztásokat pedig főhadnagyként töltötték be. A szárny-parancsnokságoknak alárendelt szakasz-parancsnokságok élén főhadnagyként álltak. A szakasz-parancsnokhelyettesi kezdő tiszti beosztásokba pedig hadnagyokat nevezték ki.

Az 1880-as években zárult le a Magyar Királyi Csendőrség létrehozásának időszaka. A XIX. század utolsó évtizedére a teljes történelmi Magyarország területére kiterjedően megszervezték a csendőrséget. A lakosság hozzácsoklott az új közbiztonsági szervezethez. Kialakult a testület alapvető szolgálati módszere, amely lényegét tekintve bűnmegelőzési jellegű volt. A városokat kivéve, az ország területét behálózó csendőr őrsők működési területén úgynevezett őrzési menetvonalakat terveztek. Ezen járőröztek a csendőrségi járőrök. Az állandó közterületi jelenlét a lakosság biztonságérzetét javította. A korábbi pandúrintézményhez képest

a korrupciómentesség a testület iránti bizalmat gyarapította. A csendőr járőrök váratlan felbukkanásai pedig a közbiztonság javulását idézték elő, hiszen a járőrözés hálószerűen fedte le az országot, amelyen előbb-utóbb fennakadtak a törvény ellen vétők. Miután a lakosság tapasztalta, hogy a csendőrség nem politikai rendőrségként működik, mint ahogy a neoabszolutizmus-kori császári csendőrség, és a testület eredményesen lép fel a közbiztonság érdekében, elfogadták és támogatták a szervezetet. A lakosság azon része azonban, amely törvénytörő magatartást tanúsított, rettegett ellenfélre talált az új szervezetben. A csendőrség felállításával a bűnözés lehetőségei jelentősen mérséklődtek.

3. A szervezet

A Magyar Királyi Csendőrség szervezete a felállítás évtizedétől a feloszlatásáig jelentős átszervezéseken esett át. Ezen szervezetmódosítások tükrözték az országban zajló politikai eseményeket és a magyar állam közbiztonsági helyzetét. Az átszervezések – a feloszlatásoktól eltekintve – a szervezet mennyiségi és minőségi fejlődését eredményezték.

Az 1880-as évek második felére kialakult a Magyar Királyi Csendőrség szervezeti felépítése, amely már kiterjedt a történelmi Magyarország teljes területére. (*III. sz. melléklet*) A nyolcvanas évek második felének tapasztalatai nyomán öltöttek testet a szervezet fejlesztésére irányuló kezdeményezések.

1893-ban a hadügyi és a honvédelmi tárca együttesen fontolgatta a szervezet mennyiségi fejlesztését. A kezdeti sikerek után ugyanis érzékelhető volt a szervezet működésében a szervezeti egységek, a parancsnokságok és az alárendelt szervezetek közötti nagy távolságoknak a szolgálatot nehezítő vonzata. Előfordult olyan őrs, amely a szárny-parancsnokságoktól mintegy 250 km-nyi távolságra volt. Túlzottan nagyoknak bizonyultak a működési területek is. A testület szervezeteinek számát több lépcsőben növelték. A szervezetgyarapítás első üteme a kilencvenes években zajlott le. Ennek során elsősorban Erdélyben növelték az őrsök számát.¹

1891-ben föllállították az úgynevezett pótlókeretet. Korábban a csendőrségi lovak beszerzését a honvéd pótlóavató bizottság végezte, a lovak idomítását pedig a Magyar Királyi Honvédség huszárezredeinél hajtották végre. A haderőreform nyomán azonban a véderőnek nem maradt üres kapacitása, ezért a pótlólovakat a csendőrségnek önállóan kellett kiképeznie. A pótlókeretet a budapesti csendőr kerület alárendeltségében állították fel. Itt működött a pótlóavató bizottság. 1907-ben Ceglédre helyezték a testület pótlóavató és idomító osztályát is. Az osztály később Zomborra települt, majd a trianoni békediktátum nyomán Kiskunhalasra költözött. 1945 után a telepet a határőrség vette át, amelyet az 1990-es években a határőrség eladott.²

Az 1890-es években készültek el a tábori csendőrség mozgósítás esetére történő létrehozásának tervei. Ugyancsak mozgósítás esetére készültek el a határszéli csendőrségnek a kivételes határolm időszakában megvalósítandó különleges feladatkörének a tervezete.

A HABSBURG-monarchia haderejében hagyományosan működtek a parancsnokoknak alárendelt katonai rendfenntartó erők. Miután a HABSBURG-monarchiához visszatértek a lombardiai területek, és a közigazgatás átvette a lombardiai csendőrséget, a Monarchia haderejében is fokozatosan a csendőrség vette át a katonai rendfenntartási teendőket.³ A katonai rendfenntartásra vezényelt csendőröket tábori csendőröknek nevezték. Feladataikat válogatott katonák által megerősítve hajtották végre. Békeidőben nem működött a tábori csendőrség. A tábori csendőrség nem rendelkezett önálló szervezeti felépítéssel. A tábori csendőri szolgálatra vezényelt csendőröket a haderő parancsnokságaihoz rendelték.⁴

1888-ban merült fel először a Magyar Királyi Csendőrség és a Horvát-Szlavón Csendőrség igénybevétele tábori csendőri szolgálatra. Báró FEJÉRVÁRY Géza honvédelmi miniszter és báró ORCZY Béla belügyminiszter a közös hadügyminisztertől érkező felvetéssel egyetértett. Ennek nyomán létrehozták a terveket a Horvát-Szlavón Csendőrség és a Magyar Királyi Csendőrség há-

ború időszakában történő alkalmazására. A Magyar Királyi Csendőrség tagjait a magyarországi sorozású csapatok parancsnokságaihoz vezényelték. A legalacsonyabb szintű parancsnokság a dandár-parancsnokság volt, amelyet a katonai rendfenntartó erővel még megerősítettek.⁵

A határcsendőrség már békeidőben is funkcionált, állandó működési területtel rendelkezett a magyar-szerb és a magyar-román határ mentén, szervezete pedig némileg eltért az ország belsejében szolgálatot teljesítő csendőrség szervezeti felépítésétől.⁶ A határcsendőrség létrehozása a magyar-román határegyezménytől eredeztethető, amely egyezmény előkészítő tárgyalásai 1804-ig nyúltak vissza. A magyar-román határ felülvizsgálata és geodéziai kitézése nyomán került sor a pontosított határvonal nemzetközi egyezménybe foglalására 1887-ben. Az egyezményben foglaltakat a magyar országgyűlés 1888-ban emelte törvényerőre.⁷ Az új, modern határvonal, az ahhoz tartozó műtárgyak védelme érdekében a határőrizet megerősítése céljából 1891-ben hat tárca miniszterei – gróf SZAPÁRY Gyula miniszterelnök, báró FEJÉRVÁRY Géza honvédelmi miniszter, SZILÁGYI Dezső igazságügyminiszter, BAROSS Gábor kereskedelemügyi miniszter, WEKERLE Sándor pénzügyminiszter és gróf BETHLEN András földművelésügyi miniszter – által aláírt közös miniszteri utasítást bocsátottak ki. Az utasítás első fejezetében rendelkezett a határcsendőrség létrehozásáról.⁸

A határcsendőrség a brassói és a szegedi csendőr kerületek alárendeltségében működött. A két csendőr kerület parancsnokságában külön törzstiszt foglalkozott a csendőrség határőrizeti szolgálatának ügyeivel. A csendőr kerületek parancsnokságainak alárendeltségében úgynevezett kikülönített törzstisztek irányították a határcsendőrség munkáját. Kikülönített törzstiszt működött Pancsován, Nagyszebenben, Brassón és Marosvásárhelyt. A kikülönített törzstisztek közvetlenül irányították a határszéli csendőr őrsöket. Az ország belsejében szolgálatot teljesítő csendőrség szervezete felépítéséhez viszonyítva a határcsendőrség struktúrából hiányoztak a szakasz- és a szárny-parancsnokságok. A határ-

csendőrség őrsének számát több ízben gyarapították. A háborút megelőzően a határccsendőrség szervezetében 186 csendőr őrs működött. Ekkor a csendőrség szervezetében 2018 őrs látott el szolgálatot. A határccsendőrség szervezetében speciális elem volt, – a kikülönített törzstisztek mellett – az úgynevezett nyári őrs. Nyári őrsöket – összesen 56-ot – a hágókra telepítették a hó elolvadása és leesése közötti időszakban. Télre az objektumot lezárták. Legénysége ebben az időben az anyaőrsön teljesített szolgálatot, ahonnan ellátását egyébként is kapta és amelynek az alárendeltségébe tartozott.⁹

TÖRÖK Ferenc altábornagy, a csendőrség első felügyelője 1897. évi nyugdíjba vonulása kapcsán javaslatot tett a testület szervezeti reformjára is. Indítványozta 2-3 új csendőr kerület felállítását. Továbbá a Magyar Királyi Honvédelmi Minisztérium csendőrségi ügyosztály és a csendőrségi felügyelő hatáskörök elválasztását. Miután a javaslat a honvédelmi- és a belügyminiszter egyetértésével is találkozott 1902-ben újraszabályozták a csendőrségi felügyelő kompetenciáit, elválasztva azokat a Magyar Királyi Honvédelmi Minisztérium Csendőrségi Ügyosztályának vezetőjétől. Mivel a csendőrségi felügyelő tevékenységének 1886. évi szabályozása ideiglenes volt, az 1902. évi szabályzat tekinthető az első állandó szabályozásnak. 1903-ban három új csendőr kerület felállításáról hozott törvényt az országgyűlés.¹⁰ A tervezett három új kerületből azonban csak kettőt hoztak létre a brassóit (VII.sz.) és a debrecenit (VIII.sz.). A debreceni csendőr kerület felállítására 1907-ben került sor. A Magyar Királyi Csendőrség szervezeti egységeinek a számát a dualizmus időszakában szinte folyamatosan gyarapították. A szervezeti egységek számának növekedése azonban egyes időszakokban felgyorsult. Kétségtelenül a XX. század első évtizedére esik a legtöbb csendőr őrs létrehozása, a testület felállításának az évtizedét figyelmen kívül hagyva. 1903-ban például 242 őrsöt hoztak létre. Az új szervezeti egységek nem jelentették a személyi állomány arányos növekedését. Inkább arról volt szó, hogy a felgyülemlett közbiztonsági tapasztalatok alapján a meglévő személyi állományt több helyre osztották el.

A dekoncentrált elhelyezés nem jelentett lényegesen nagyobb kiadást sem, hiszen az új csendőr őrsök székhelyeinek települései is szinte kivétel nélkül kérték a csendőr őrsök felállítását hatósági területükön. Mivel több volt a kérelem, mint ahány helyen csendőr őrs felállítható lett volna, a helyi hatóságok a csendőr őrsök számára az ingatlant (telket házzal) térítésmentesen bocsátották a Magyar Királyi Csendőrség rendelkezésére.

1903-hoz kapcsolódik a Magyar Királyi Csendőrség nyomozó szolgálata kialakításának első lépése is. Ekkor állították fel az úgynevezett járásőrmesteri intézményt. A járásőrmesterek első és legfontosabb feladata a nyomozati tevékenység végzése volt. A járásőrmesterek a szakasz-parancsnokságok közvetlen irányítása alá kerültek. Őket a járások székhelyein helyezték el.¹¹ 1903-ban 393 járásőrmester kezdte el szolgálatát.

1904-ben a Magyar Királyi Belügyminisztériumban a tárca csendőrséggel kapcsolatos felügyeleti jogának intézése céljából külön csendőrségi ügyosztályt hoztak létre. Ezzel a testületet irányító mindkét tárca szervezetében létrejött a csendőrségi ügyosztály.¹²

Ugyancsak 1904-ben Központi Felszerelési és Anyagraktár kialakítására került sor Budapesten.¹³

1907-ben szervezték meg a magyar csendőrségnél a pót-szárny-parancsnokságokat. A pót-szárny-parancsnokságok végeztek minden tevékenységet, amely ugyan nem képezett közbiztonsági teendőt, azonban a szolgálati feladatok eredményes megoldásának elősegítésére volt hivatott. A pót-szárnyak nem rendelkeztek hatósági területtel. Alárendelt parancsnokságaik, őrseik nem voltak. A pót-szárnyak hatásköréhez tartoztak a gazdálkodási feladatok, a személyzeti munka, a kiképzés stb.¹⁴

1909-ben állították fel Nagyváradon a Csendőrtovábbképző és Altiszti Iskolát. Ettől fogva tekinthető központosítottnak a csendőrség képzése.¹⁵

A Magyar Királyi Csendőrség szervezetében folyamatosan jelen voltak az úgynevezett különítmények. Különítményeket ott hoztak létre, ahol az átlagosnál jelentősebb csendőri jelenlétre

volt ideiglenesen vagy állandóan szükség. Eszerint különböztettek meg ideiglenes és állandó különítményt. Állandó csendőr különítmény működött például Gödöllőn, az uralkodó kastélya környezetének közbiztonsági biztosítása érdekében. Ideiglenes csendőr különítmény működött például Tusnádfürdön, vagy Pöstyénben a fürdőszezonban.¹⁶

A dualizmus utolsó békeévében a Magyar Királyi Csendőrfelügyelőség irányítása alá tartozott közvetlenül, vagy közvetve 8 csendőr kerület-parancsnokság, 57 csendőr szárny-parancsnokság, 136 csendőr szakasz-parancsnokság, 683 csendőr járásőrmesterség, 2028 csendőr őrs. 1886-ban – a Magyar Királyi Csendőrség szervezetének az egész országra való kiterjesztését követően – a Magyar Királyságban, a horvát csendőrség nélkül, 6 csendőr kerület, 25 csendőr szárny, 62 csendőr szakasz és 966 csendőr őrs működött. A szervezet tehát jelentős mennyiségi változáson esett át. Emellett azonban minőségi fejlesztést is megvalósítottak a testületben. Ennek keretében speciális elemeket hoztak létre, mint a csendőr felügyelőség, a pótszárnyak, a járásőrmesterségek, központi anyagraktár, központi kiképző bázis, pótlóidomító osztály. Dekoncentrálták a szervezetet, amelynek keretében több kisebb őrsöt állítottak fel. Sűrűbbé tették a szervezetek számát a közbiztonsági szempontból frekvenciátaltabb területeken, és a speciális feladatok ellátására, – mint például a határőrizet – sűrűbb elhelyezést és speciális szervezeteket hoztak létre.

A Magyar Királyi Csendőrség szervezete az I. világháború előtti évekre igazodott a Kárpát-medencei közbiztonsági helyzetéhez és igényekhez, illetve struktúrájában fellelhetők voltak mindazon szervezeti elemek, amelyek az európai csendőrségek szervezetfejlődése során kialakultak. *(IV. sz. mellékletek)*

Az I. világháború során a csendőrség szervezetét nem fejlesztették új elemekkel. A tábori csendőrség tevékenysége kiterjedélyesedett, és a romló közbiztonsággal való foglalkozás lekötötte a csendőrség erőit. Az ország erőforrásait egyébként is a háborús feladatokra fordították, a csendőrség fejlesztése nem volt időszerrű. A csendőrség vezetői – érzékelve a romló közbiztonságot – ki-

dolgoztak egy tervezetet a szervezet fejlesztésére, amely alapvetően mennyiségi növekedést irányzott elő. Ezt azonban már nem volt idő végrehajtani.¹⁷

Az I. világháború után új helyzet állt elő. Az őszirózsás forradalom során gróf KÁROLYI Mihály – eleget tett a katonatanácsok mintájára létrehozott csendőrtanács igényének – a Magyar Királyi Csendőrség élére GENCSY Arnold csendőr alezredest helyezte. GENCSY alezredes parancsnoki megbízása ellen memorandumban tiltakozott a csendőrség tisztikarának rangidős része. A kilenc – vezető beosztású – csendőr főtitest által aláírt memorandum felhívták gróf KÁROLYI Mihály figyelmét a testület gyengítésének veszélyeire. A miniszterelnök azonban az új csendőrfelügyelőt megerősítette beosztásában. GENCSY Arnold cső.alez. a tisztikar jelentős részét kényszernyugdíjaztatta. A nyugdíjaztatás azonban nem GENCSY egyéni akciója volt, mivel a haderő mérsékléséből fakadóan a magas rangú katonatisztek jelentős részét nyugdíjba kellett küldeni. Ennek képezte részét a magas rangú csendőr tisztek nyugdíjazása is, amely független volt a csendőr felügyelő személyétől. A nyugdíjaztatások azonban a szervezetet lényegében lefejezték. A csendőrség így is működött a Tanácsköztársaság létrejöttéig, azonban tevékenysége a helyi akciókban merült ki, országos összehangolt feladatra átmenetileg alkalmatlanná vált.¹⁸

A magyarországi Tanácsköztársaság ugyan a csendőrség szervezetét beolvasztotta a Vörös Őrségbe,¹⁹ azonban fennállásának rövid ideje alatt az integráció inkább elméleti, mint gyakorlati kérdésnek bizonyult. A csendőr szervezetek mindenütt a helyükön maradtak, legfeljebb az irányításuk módosult, és az elnevezésük változott meg. Felszerelésük, egyenruházatuk cseréjére nem volt lehetőség. Bár a Vörös Őrség számára készültek a szolgálat ellátására vonatkozó iránymutató kiadványok, a csendőrség többnyire a csendőrségi szabályok szerint látta el szolgálatát. A Tanácsköztársaság 133 napos fennállása alatt nem lehetett a csendőrségi szolgálati szabályozásokat újra cserélni, és annak megvalósítására a személyi állományt felkészíteni. A Tanácsköztársaság

leverését követően a testület személyi állománya készen állt arra, hogy visszatérjen a megszokott szervezetéhez és annak működéséhez.

A Tanácsköztársaságot követően már a PEIDL-kormány is lépéseket tett a Magyar Királyi Csendőrség szervezetének visszaállítására. Ennek keretében augusztus 3.-án feloszlatta a Vörös Őrséget, és visszaállította a korábbi rendvédelmi testületeket, köztük a csendőrséget. Augusztus 6.-án visszahívták a kényszernyugdíjazott csendőrtiszteket.²⁰ Az ő irányításukkal valósult meg a szervezet reorganizációja. A FRIEDRICH-kormány augusztus 9.-én rendeletben állította vissza a csendőrség szabályzatait, szervezeti, egyben minden csendőrtisztet felszólított arra, hogy szolgálati helyén jelentkezzen. A Vörös Őrségben szolgálatot vállaló és a kényszernyugdíjazott tisztek között konfliktusok is keletkeztek. Néhány hónap alatt azonban elsimultak az ellentétek azzal, hogy az alezredes és annál magasabb rangú, korábban kényszernyugdíjazott tiszteket végleg nyugállományba helyezték, mert őket tartották felelősnek a szervezet mérsékelt hatékonyságáért az 1918-1919-es években.

Az országot megszálló román, szerb és cseh haderő, különösen a román hadsereg igyekezett megakadályozni a magyar rendvédelem újjászervezését, ennek részeként a csendőrség reorganizációját is. Magyarország megszállására ürügyet ugyanis a labilis közbiztonsági helyzet nyújtott. Az idegen haderőnek addig volt alapja az országban állomásozni, amíg azt a magyar rendvédelmi testületek szervezetlensége indokolta. Ezt az időszakot a román vezetés minél jobban ki szeretne volna nyújtani, mivel közben módszeresen elszállították az ország javait Romániába. A románok a magyarországi kivonulásukat Besszarábia tekintetében további területszerzéshez is kívánták kötni. Az antant azonban véget kívánt vetni a helyzetnek, politikai rendezésre törekedett. Ezért lépéseket tett a magyar rendvédelem újjászervezésének segítésére. A magyarországi antant misszió tábornoki bizottságának tagja, az USA küldöttség vezetője Harry Hill BANDHOLTZ tábornok kezdeményezésére a bizottság felkérte Halsey E. YATES ezre-

dest, az USA volt bukaresti katonai attaséját, hogy szervezze újjá a magyar rendvédelmet. YATES tervet készített a magyar rendvédelem újjászervezésére, amelyet három fázisban kívánt megvalósítani. Először a Dunántúlon, majd Budapesten és környékén, végül pedig a Duna-Tisza közén. A románok gáncsoskodása miatt azonban, az újjászervezés nehezen valósult meg. Annak ellenére, hogy a románok a magyar fegyvereket lefoglalták, az újjászerveződő rendvédelem számára pedig a használhatatlan példányokat adták át, a magyar rendvédelem újjászervezése nem állt le. Végül az antant Ausztriában vásárolt fegyverekkel szerelte fel a magyar rendvédelmi testületeket.²¹

1919. október végén még egy kísérlet történt a magyar rendvédelem újjászervezésének megakadályozására. BENES csehszlovák külügyminiszter azzal a javaslattal állt elő, hogy valamennyi magyar fegyveres testületet oszlassák fel, helyettük pedig francia vezetésű nemzetközi csendőrséget állítsanak fel. Franciaország november elején a főtanácsban kísérletet tett a terv elfogadtatására, szövetséges társai azonban leszavazták. Ezt követően már CLEMENCEAU is szorgalmazta a megszállt területek kiürítését.²²

1919. november 19.-én a tábornoki bizottság gratulált YATES ezredesnek eredményes szervező tevékenységéhez. YATES a „*Nemzeti Újság*”ban felhívást tett közzé, amelyben a csendőrség korábbi eredményeire hivatkozva, újabb sikereket kívánt a szervezetnek. „A magyar csendőrségnek mindenkor az a hírneve volt, hogy egész Európa legjobb fegyveres ereje. A jövőben alkalma lesz ezt megint beigazolni azáltal, hogy a törvényes rend fenntartásában részét derekasan kiveszi. Mi bizalommal számítunk Önökre, hogy ismét odaadó kötelesség-tudásukkal az ország békéjét biztosítani fogják.”²³

Az USA a tábornoki bizottságából 1919. december 13.-án kivált YATES helyére a csendőrség és rendőrség felügyelőjévé új személyt nem neveztek ki, mivel a vezetést átengedték a magyaroknak.²⁴

A csendőrség gyakorlatilag a fővezérség irányítása alá került. A kormánybiztosok, a rendvédelmi testületek – köztük a csendőr-

ség – feletti rendelkezési jogukat a fővezérségtől nyerték.²⁵ Miután 1920 áprilisában a fővezérség megszűnt, a csendőrség viszszerült az eredeti alárendeltségi viszonyába, azaz a honvédelmi és a belügyi tárca közös felügyelete alá.²⁶

A fővezérség működése során úgynevezett csendőrtartalékot is kialakítottak, ami tulajdonképpen bújtatott karhatalmi erő volt. 1919 szeptemberében a 7000 fő körüli csendőrtartalék a magyar haderő több mint 50%-át alkotta. Később a haderő gyarapodásával még nagyobb erőket soroltak a csendőrtartalékhoz rejtési szándékkal. A csendőrtartalékot, amely túllépett az antant illetve a trianoni békediktátum által engedélyezett létszámon, a TELEKI kormány számolta fel a haderő létszámcsökkentés keretében.²⁷ A különítmények felszámolási folyamatában is szerepet kapott a csendőrséghez való tartozás. Néhány különítmény átmenetileg meg tudta őrizni önállóságát mint csendőrtartalék zászlóalj, 1921-ben azonban ezeket a szervezeteket is feloszlatták. 1922-ben az utolsó csendőrtartalék zászlóaljat a RANZENBERG-féle országos csendőrtartalék zászlóaljat is feloszlatták.²⁸

A konszolidáció során kialakult a Magyar Királyi Csendőrség világháború utáni struktúrája. 1921 februárjától a csendőr kerületeket vármegyékre, a vármegyéket járásokra, a járásokat pedig őrsőkre osztották fel. A vármegyei parancsnokságok alárendeltségébe tartalék csendőr századokat helyeztek, amelyek feladata a kiképzés és a karhatalmi teendők ellátása volt. Ez a megoldás azonban nem vált be. A közigazgatási egységek eltérő nagysága, a lakosság számában jelentkező különbségek, a terep fedettségében és domborzatában, valamint a közlekedési viszonyokban tapasztalható eltérések, a népesség elhelyezkedésének eltérő jellege miatt aránytalanná tette a csendőrségi diszlokációt.²⁹

Az 1925. évi – immár hosszú távú – struktúra azonban nem mindenben egyezett meg a dualizmuskori csendőrségével.

A Magyar Királyi Csendőrség szervezetének alapeleme továbbra is az őrs maradt. Az őrsök létszáma 6-25 fő között mozgott. Az őrsökön szolgálatot teljesítők létszáma a működési terü-

let nagyságától, lakosságának létszámától és elhelyezkedésétől, a terep és közlekedési hálózat jellegétől, a terület bűnügyi fertőzöttségétől függően alakult. Megkülönböztettek gyalogos, lovas és úgynevezett vegyes őrsöket. Az őrsök élén tiszthelyettesek álltak, működési területük több falura is kiterjedt.

A szakasz-parancsnokság volt a legalacsonyabb szintű parancsnokság. Átlagosan három-hat őrsöt felügyelt. Élén a legmagasabb rangot viselő altisztek álltak, alhadnagyi, esetleg tiszthelyettesi rendfokozattal. Működési területe általában egy járásra terjedt ki.

A szárny-parancsnokságok alkották a legalacsonyabb tisztí parancsnokságokat. A szárny-parancsnokság élén százados, vagy főhadnagy állt, helyettese főhadnagy, vagy hadnagy volt. Két-három szakasz-parancsnokság tartozott az alárendeltségébe.

Az osztály-parancsnokság egy megye területén működő szárny-parancsnokságokat irányított. Élén alezredes, vagy őrnagy állt. Tevékenységét egy – nem főtiszti rangban álló – tiszt, mint segédtsízt támogatta. Az osztály-parancsnoksághoz gazdasági hivatal is tartozott, amely az osztály valamennyi szervezetének gazdasági ügyeit intézte.

A kerület-parancsnokságok több megyére kiterjedő régió csendőrségét irányították. Működési területük megegyezett a honvéd vegyesdandárok, majd a honvéd hadtestek területeivel. A trianoni határokon belül először 1921-ben rögzítették a csendőr kerületeket. A terület-visszacsatolások nyomán, Észak-Erdély visszatérése után egyetlen csendőr kerület, a X. Marosvásárhely székhelyű működési területe tért el a honvédségi területfelosztástól. A csendőr kerületek élén ezredes állt, helyettese alezredes volt. A kerület-parancsnokság munkájában részt vett még őrnagyi rangban egy törzstiszt, egy segédtsízt, általában százados és két előadótiszt, egy csendőr ügyész és egy orvos tiszt. A kerületek gazdasági hivatallal is rendelkeztek. 1927-től pedig a kerületek alárendeltségében létrehozták a tanosztályokat, amelyek a csendőrök alapképzését végezték. A tanosztályok szakosodtak a lovas és gyalogos kiképzésre. 1930-tól a csendőr kerületek alá-

rendeltségében felállították a csendőr nyomozó-alosztályokat, amelyeknek hatásköre kiterjedt a csendőr kerület teljes működési területére.

A csendőr kerületek egyaránt alá voltak rendelve a belügyi és a honvédelmi tárcának, a tárcák számára törvényben meghatározott kompetenciák tekintetében, illetve egyben a csendőrfelügyelő irányítása alatt is álltak.

Valamennyi parancsnokság kellő számú segédszeméllyel, úgynevezett írnokokkal rendelkezett, akik az adminisztráció manuális végzését és az iktatást, az irányítás kevésbé fontos részleteit látták el. Minden parancsnokság mellett működött egy kis létszámú őrs, amely a parancsnokság és munkatársai tevékenységének fegyveres biztosítását látta el. Ezek az őrsök önálló működési területtel nem rendelkeztek, mivel a parancsnokságok általában városokba települtek. Amennyiben több, egymásnak alárendelt parancsnokság működött egy településen, oda egy őrsöt helyeztek.

A testület legfőbb parancsnoksága a Magyar Királyi Csendőrfelügyelőség országos hatáskörrel rendelkezett. A csendőrfelügyelő altábornagyi rangban töltötte be tisztségét. Helyettese vezérőrnagy volt. A felügyelőség munkájában személyi és közigazgatási segédtségek, előadótisztek, ügyész és orvosfőnök is részt vett. A felügyelő hatásköre ugyan kiterjedt a csendőrséggel kapcsolatos minden kérdésre, azonban a gyakorlatban sokkal erősebb szálak fűzték a honvédelmi-, mint a belügyi tárcához. Ennek egyik legfőbb oka kétségtávol a trianoni békediktátum semlegesítésében rejlett. A trianoni békediktátum ugyanis nem engedte meg a csendőrség hagyományos módon, azaz két tárca által történő irányítását. A honvédelmi tárcának a testület irányítására vonatkozó kompetenciáit törölte. Az ország vezetése azonban ragaszkodott a csendőrség hagyományos és jól bevált két tárca által történő felügyeletéhez, ezért azt rejtetten továbbra is fenntartotta.

A csendőrségi szervezetet a BM körrendeletben szabályozta.³⁰ A csendőrség szervezetében alig fél évtizedes működés után

újabb fontos változtatásokat eszközöltek. Kialakították a csendőrség nyomozó szolgálatát.

A Magyar Királyi Csendőrfelügyelőség alárendeltségébe tartozott a csendőrség központi nyomozó parancsnoksága, amely a fontosabb ügyekkel saját hatáskörben foglalkozott, egyben pedig ellátta a csendőr kerületekhez telepített nyomozó alosztályok szakmai felügyeletét, továbbá a nyomozómunka háttér bázisait (nyilvántartás, bűnügyi laboratórium stb.) is itt üzemeltették.

A Magyar Királyi Csendőrfelügyelőség közvetlen alárendeltségébe tartozott továbbá:

- a Magyar Királyi Egyesített Csendőriskola (folyamatosan);
- a Magyar Királyi Csendőrtiszti Tanfolyamok Parancsnoksága 1919-től (folyamatosan);
- a Magyar Királyi Csendőrség Központi Gazdasági Hivatala (folyamatosan);
- a Magyar Királyi Csendőrség Állandó Tanulmányi Bizottsága (1924-től folyamatosan);
- Magyar Királyi Csendőr Őrsparancsnok Képző Iskola (1922-től folyamatosan) ;
- a Magyar Királyi Csendőr Őrzászlóalj (1919-1924);
- a Magyar Királyi Csendőrség Vezényelt Csendőrségének Osztága (1919-1920);
- a Magyar Királyi Csendőrség Tiszti Igazoló Bizottsága (1920);
- Magyar Királyi Csendőrség Pótlóidomító Osztály (folyamatosan);
- a Magyar Királyi Csendőrség Zenekara (1924-től folyamatosan);
- a Magyar Királyi Csendőrség Kutyatelepe (1924-1925).

A csendőrség egyik irányító minisztériuma a Magyar Királyi Belügyminisztérium volt. A tárca a terület irányítására vonatkozó kompetenciái megvalósítására külön osztályt állított fel a dualizmusban. A trianoni békediktátum előírásai nyomán azonban ezen osztály feladatköre jelentősen kibővült. Az osztály élén csendőrezredes állt. A trianoni békediktátum nyomán került át a Honvé-

delmi tárcától a belügyhöz a HM-nek a csendőrség személyzeti ügyeit intéző szervezeti egysége. Korábbi katonai feladatait a Magyar Királyi Csendőrfelügyelőség vette át. A csendőrség gazdálkodásának szakmai felügyeletét a BM számvevőség látta el.

A honvédelmi tárca azonban rejtetten továbbra is működtetett egy osztályt, amely a csendőrség katonai jellegű felügyeletét végezte. 1938-tól ez már nyíltan szerepelt a Magyar Királyi Honvédelmi Minisztérium szervezetében, lényegében mint a HM 20. osztálya az eredeti dualizmuskori hatáskörrel.

A Magyar Királyi Csendőrség szervezete a két világháború közötti időszakban is fokozatosan alakult ki, folyamatosan formálódott. Alapvetően a struktúra specializációja figyelhető meg a feladatok differenciálása nyomán.

1929-ben állították fel a közlekedési csendőrséget. Kezdetben kísérleti jelleggel három közlekedési csendőr őrsöt hoztak létre Budapesten, Győrött és Székesfehérvárott. A kedvező tapasztalatok dacára, anyagi nehézségek miatt 1936-ig húzódott a közlekedési csendőrség szervezetének kiépítése. A közlekedési csendőrség a Magyar Királyi Csendőrség szervezetén belül egy alosztályt alkotott, amely négy szárnyra bomlott.³¹

1940-ben hozták létre a Magyar Királyi Csendőrség közlekedési és híradó osztályát. Az osztály egy híradó, egy repülőtéri és négy közlekedési szárnyból állt. 1943-ban a híradók híradó osztályként önállósultak.³²

Ugyancsak 1940-ben állították fel a vasúti csendőrséget a fokozódó jelentőségű vasúti hadiszállítások biztosítására.

A vízi csendőrséget 1942-ben szervezték meg. A vízi csendőrség a Balatonon teljesen kiépült. Tervezték működési területének és szervezetének kiterjesztését a Dunára és a Tiszára is, ezt azonban a háború már nem tette lehetővé.³³

A gyarapodó polgári légi forgalommal kapcsolatos biztonsági teendők ellátására hozták létre a repülőtéri csendőr különítményeket 1926-tól.³⁴

A csendőrség szervezetében továbbra is működtek a dualizmuskori hagyományoknak megfelelően a különítmények. Külö-

nítményt ott hoztak létre, ahol a közrend biztosításának speciális okai voltak. Állandó és ideiglenes különítmények működtek. Állandó különítmény teljesített szolgálatot például Gödöllőn az államfő kastélyának biztosítása céljából. Ideiglenes különítményként működtek pl. a fürdőkülönítmények a fürdési szezonban.

A II. világháború tapasztalatai nyomán a csendőrség szervezetében gyarapítani kívánták a karhatalmi erőt. Ezért a csendőr iskolákat zászlóaljakká szervezték át. Ilyen volt a nagyváradi zászlóalj.

Gyarapodott azonban a csendőrség hagyományos struktúrája is. 1925-ben 7 kerület, 30 osztály, 79 szárny, 209 szakasz és 853 órs 12 000 fővel, a terület-visszacsatolások nyomán 1944-ben 10 kerület, 35 osztály, 93 szárny, 1321 órs, 22 000 fővel látott el szolgálatot a Magyar Királyság területén.

A visszacsatolt területeken 2 kerületet, 33 szárnyat, 70 szakaszt és 500 órót állítottak fel, e mellett a fokozottan veszélyesnek tartott térségekben, Kárpátalján és Bácskában külön nyomozó részlegeket is létrehoztak. A visszacsatolt területek a speciális csendőr szervezetek kiépítéséből sem maradtak ki. E térségben 23 különleges (közlekedési, híradó, vasúti és repülőtéri) órót szerveztek.³⁵

A háború során a csendőrség hagyományos – két tárcához fűződő – függelmi viszonyában is változás állt be. 1944. június 21.-én a kormány JAROSS Andor belügyminiszter indítványára elhatározta a rendőrség átszervezését csendőrségi mintára. A háború miatt azonban ebből az elhatározásból csupán annyi valósult meg, hogy a Magyar Királyi Csendőrséget és a Magyar Királyi Rendőrséget FARAGHO Gábor altábornagy személyében közös felügyelő alárendeltségébe helyezték. A rendvédelmi szervek centrális vezetés alá helyezésének igénye a háborús veszélyhelyzetből táplálkozott. E folyamatnak volt egyik fontos eleme, hogy 1942-ben KERESZTES-FISCHER Ferenc belügyminiszter kezdeményezésére létrehozták az Államvédelmi Központot. A központ feladata abból állt, hogy összehangolja a Magyar Királyi Csendőrség, a Magyar Királyi Rendőrség és a Magyar Királyi Honvéd Vezér-

kar Főnöke hírszerzési és katonai elhárító osztályainak tevékenységét.³⁶

A háborús cselekmények közvetve is kihatottak a testület szervezésére. A tábori csendőrséghez beosztottak illetve az ott keletkezett háborús veszteségek pótlása miatt altiszthiány lépett fel. Az altiszthiány megszüntetése érdekében 1944-ben megszüntették a szakasz-parancsnokságokat. Az ott felszabadult altiszteket pedig a hiányzó helyekre vezényelték, illetve a tábori csendőrséghez irányították.

A Magyar Királyi Csendőrség tábori csendőrségének szolgálatát viszonylag későn szervezték újjá. Az 1939/40-es kiadású harcászati szabályzat azonban már részletesen foglalkozott a tábori rendészeti témával. A tábori csendőrség három részből állt.

Az első fő rész a tábori csendőrség volt, amelyet a Magyar Királyi Csendőrség a tényleges és a tartalékos állományából állított ki.

A második és a harmadik részt a hadtápcsendőr zászlóaljak és a csapatcsendőrség képezte. Mindkét szervezet a tábori csendőrség kiegészítő részét alkotta. A csapatcsendőrség és a hadtápcsendőr zászlóaljak tisztjei csendőrök voltak, a legénységet a honvédség köréből válogatták össze. 1943-ban a tábori csendőrség kebelében tábori csendőr nyomozóosztagot is szerveztek. 1944-ben összevonták a tábori rendészet három ágát, amelyet kezdetben harcfegyelem biztosító és tábori rendészeti csapat elnevezéssel illeltek, később pedig Tábori Biztonsági Szolgálatnak nevezték.³⁷

A Magyar Királyi Csendőrség szervezetváltozásainak utolsó stádiumát jelentette a testületnél a Magyar Királyság területére behatoló szovjet csapatok elleni bevetése. A harci feladatok ellátására alkalmatlan felszereléssel rendelkező rendvédelmi testület, a csendőrség bevonása a fegyveres harcokba a szervezet felmorzsolását eredményezte. A csendőrség rendkívül jelentős személyi veszteségeket szenvedett a harcok során. A Vereckei-hágó védelmére 264 fővel vezényelt nagyváradi és ungvári csendőr zászlóaljból összesen 39 fő maradt hadra fogható. A maradék csend-

őr erőket, mintegy 3500 főt csendőr zászlóaljakba szervezve a budapesti és a dunántúli harcokban vetették be. A kaposvári csendőr zászlóalj 400 fős állománya a harcok során 360 fős veszteséget szenvedett. Összességében a magyarországi harcok során a csendőrség elvesztette személyi állományának 50%-át, mintegy 11 000 embert.³⁸

A Magyar Királyi Csendőrséget az Ideiglenes Nemzeti Kormány – nyilvánvaló politikai megfontolások nyomán – 1945-ben rendelettel oszlatta fel.³⁹

A Magyar Királyi Csendőrség szervezetének fejlődését vizsgálva megállapítható, hogy:

- a testület stratégiája rugalmasan alkalmazkodott a felmerülő közbiztonsági feladatokhoz;
- a csendőrséget szervezeti felépítése mindvégig rendvédelmi feladatok ellátására tette alkalmassá, katonai harctevékenység végzésére a szervezet alkalmatlan volt;
- a szervezet megőrizte a csendőrségre jellemző tradíciókat, amelyeket sikeresen ötvözött a legkorszerűbb rendvédelmi struktúrák adaptálásával;
- a testületi feladatok differenciálását követte a szervezet specializációja;
- a testület szervezeti felépítése nem segítette elő az irányító vízfejszervezetek létrejöttét, hanem a végrehajtó szervezeti egységek gyarapodásának kedvezett;
- a testület szervezetének módosításait a tisztikar figyelemmel kísérte, átfogó változtatásokra ritkán került sor, ezeket azonban megelőzte egy – a változtatások gyakorlati próbáját magába foglaló – kísérletinek nevezhető időszak;
- a struktúra a lehető legelőnyösebben segítette elő a rendvédelmi feladatok eredményes teljesítését.

4. A személyi állomány

A Magyar Királyi Csendőrség feladatait mérsékelt létszámmal látta el, ezért elengedhetetlen volt a személyi állomány magas szintű erkölcsi állapota (*V.sz. melléklet*) és szakmai felkészültsé-

ge. A dualizmuskori és a trianoni határok közé kényszerített Magyar Királyság vidéki területein működő testület létszáma is 12 000 fő volt. A terület-visszacsatolások nyomán a csendőrség létszáma ugyan 22 000 főre emelkedett, azonban a megnövekedett létszámba beletartoztak a csendőrség karhatalmi alakulatai is, amelyekben sorozott állományú csendőrök is szolgálatot teljesítettek. Mindkét időszakban a testület tisztí létszáma nem haladta meg a személyi állomány 5%-át. 2012-ben a – vizsgált időszak csendőrségének (12 000 fő) és rendőrségének (12 000 fő) a feladatát ellátó – mai magyar rendőrség létszáma mintegy 44 000 fő, melynek csaknem 1/3-a tiszt. Napjaink csaknem 44 000 fős magyar rendőrségének a büntetőrendésze jóval alatta marad a polgári magyar állam csendőrsége 90 % körüli és rendőrsége 80 % körüli büntetőrendésze mutatóinak.

Mivel a csendőrség nem rendelkezett különleges – a társ rendvédelmi szervezetektől eltérő – jogosultságokkal és technikai ellátottságának a színvonala is hasonló volt az ország többi büntetőrendésze szervezetéhez, a kimagasló eredmények a személyi állomány magas színvonalú felkészültségéből fakadtak. A testület és az ország vezetése a személyi állományt tekintette a legnagyobb értéknek. Mivel a mindenkori vezetés a testület által produkált példamutató eredmények létrehozójának a személyi állományt tekintette, ezért kiemelt figyelmet fordított a képzésre, valamint az élet- és munkakörülmények színvonalának fejlesztésére, a testület erkölcsi állapotának magas szinten tartására.

A Magyar Királyi Csendőrség fennállása teljes időszakában a minőségi mutatók növelésére törekedett a személyi állománya tekintetében is. A személyzeti munka vonatkozásában a csendőrség figyelembe vette a külföldi rendvédelmi testületeknél bevált személyügyi megoldásokat. A testület humán viszonyai ugyanakkor azonban nem szakadtak el a magyarországi közigazgatási, illetve hadierőbeli humán körülményektől.

A Magyar Királyi Csendőrség – a vonatkozó törvények értelmében és a gyakorlatban is – a magyarországi rendvédelmi testületek közé tartozott, irányítását a belügyi tárca látta el. A szerve-

zet működéséhez szükséges anyagi fedezet is a belügyi tárca költségvetésében szerepelt.

A magyar csendőrség 1881-től 1945-ig, fennállása során sohasem felelt meg a korabeli haderőkkel szemben támasztható elvárásoknak. A csendőrség szervezetének egyetlen paramétere sem tette alkalmassá a testületet katonai harci feladatok ellátására. Az e tekintetben számításba jöhető testületi paraméterek, diszlokáció, mobilizáció, tüzerő, hírösszeköttetés, szervezeti felépítés stb. egyértelműen rendvédelem típusú szervezetet jellemzőit mutatják.¹

A személyi kérdések tekintetében azonban a csendőrség a honvédelmi tárca kompetenciájába tartozott. A csendőrség szolgálati szabályzata úgy fogalmazott, hogy a testület „...katonailag szervezett őrtestület”² A katonailag szervezett pedig nem jelentett mást, mint a személyi állomány körében rendszeresített személyi függelmi viszonyokat, amelyek militárisak voltak. A csendőrségnél katonai rendfokozatot viseltek, annak minden személyi vonzata érvényesült is. A testület ily módon volt képes arra, hogy ellássa a véderőben a tábori csendőri teendőket. A honvédelmi tárca kompetenciái a személyi kérdésekben még a trianoni békediktátum tiltása ellenére is megvalósultak, természetesen rejtetten. 1938 után pedig újra visszaállhatott a minisztérium nyílt jogköre a testület személyügyi kérdéseiben.³ (X.sz. *melléklet*)

A Magyar Királyi Csendőrségnél egységes elvek szellemében, egységes elvárásokat valósítottak meg a személyi állomány állománycsoportjaival szemben. Az igények már a testületbe történő felvétel esetén is meglehetősen magasak voltak, illetve a szolgálati idő alatt egy kiszámítható karrier növekvő elvárásainak kellett megfelelniük a személyi állomány tagjainak.

A testületbe való felvétel előfeltételeként fizikális, képességbeli, pszichikai, egészségi, erkölcsi elvárásoknak kellett megfelelniük a jelentkezőknek. Ezek az elvárások természetesen módosultak, azonban mindvégig a minőségi törekvés jellemezte azokat. Az elvárási szintek emelkedtek, nem csupán önmagukhoz, hanem a közigazgatás más területeihez viszonyítva is. A Magyar

Királyi Csendőrség első szolgálati szabályzata pontosan megfogalmazta, hogy milyen kritériumoknak kellett megfelelnie annak, aki a testület legénységi állományának tagja kívánt lenni.

„1. magyar honos legyen;

2. feddhetetlen erkölcsi magaviselet és megfelelő szellemi képességek mellett tisztességes és ildomos magatartással bírjon;

3. 20 évesnél ifjabb és 40 évesnél idősebb ne legyen;

4. nőtlen, vagy gyermek nélküli özvegy legyen;

5. tökéletes hadiszolgálati képesség mellett, legalább 163 cm testmagassággal bírjon;

6. a szolgálati magyar nyelven kívül lehetőleg még azon vidék nyelveinek egyikét ismerje, amelynek területén mint csendőr működni, hivatva leendő, és

7. olvasni, írni és számolni tudjon.”⁴

Az 1941-es szervezeti és szolgálati utasítás az új felvételizsekkel szemben szinte ugyanazon követelményeket támasztotta, mint az 1881-es utasítás.

„A legénységi állományba való felvétel feltételei:

1. magyar honosság;

2. feddhetetlen előélet mellett erkölcsi érdemesség és nemzeti szempontból való megbízhatóság;

3. 19 és 40 év közötti életkor;

4. nőtlenség, törvényesen elvált gyermektelen, vagy gyermektelen özvegyi állapot;

5. hadiszolgálatra alkalmasság;

6. megfelelő jártasság a magyar nyelvben;

7. írás, olvasás, számolás;

8. legalább 168 cm testmagasság.”⁵

A tisztikarral szemben lényegében elégséges volt a mindenkori tisztképző intézmény képzettségét előírni, mert az ottani követelmények egyrészt alapvetően megegyeztek – illetve bizonyos tekintetben magasabbak voltak – a csendőr legénységgel szemben megfogalmazott elvárásoknál. Másrészt pedig a kvalifikáció tekintetében eleve a csendőr tisztek előképzettségi feltételének a katonatiszti képzettséget tartották.

A legénységi állomány szakmai képzése a testület fennállása idején fokozatosan gyarapodott, és mindvégig támaszkodott a katonai előképzettségre. Ezt a helyzetet tükrözte, hogy a csendőr rangja a haderőbeli tizedesi, majd szakaszvezetői rendfokozatnak felelt meg. A csendőr legénység pedig összességében a honvéd altiszti kar jellegével bírt.

Kezdetben a legénységi állomány csendőrségi szolgálatra történő felkészítése a szárny-parancsnokságokon folyt. A Magyar Királyi Csendőrség számára első ízben kiképzést nyert újoncok számára öt tantárgyat rendszeresítettek:

- „1. katonai gyakorlat, különös tekintettel a járőrszolgálatra;
2. testgyakorlatok: birkózás, vívás, ugrás, úzás;
3. céllövészet;
4. szolgálati szabályok;
5. írás, olvasás, rövid jelentések fogalmazása.”⁶

A Magyar Királyi Csendőrség felállításkor a személyi állománynak, majd az újonnan belépőknek, három éves szolgálatot kellett vállalniuk, amelyet a három év leteltével lehetett meghosszabbítani az előjáró parancsnok és a szolgálatot teljesítő közös egyetértésével.⁷ A szervezet stabilizációja, a létszámhiány feltöltése nyomán kerülhetett előtérbe a személyi állomány képzésének fejlesztése. Ennek keretében a századelőn rendeletben szabályozták a képzést és a próbaszolgálati időt. A csendőrök alapfelkészítését fél évben, a próbaszolgálati időt pedig egységesen, – amelybe az alapfelkészítés is beletartozott – egy évben határozták meg.⁸

További előrehaladást jelentett, hogy a csendőr kerületenként eltérő pedagógiai módszereket alkalmazó kiképzők differenciált eredményességét felváltották a központi kiképzés nyújtotta előnyökkel. 1909-ben nyitotta meg a kapuit a Nagyvárad Csendőrtovábbképző és Altiszti Iskola. Lényegében ide telepítettek minden képzést, amely nem tartozott a tisztikar felkészítésébe. A tanintézetet 500 fő befogadására tették alkalmassá. A tanintézet tanári karát csendőr tisztek alkották. A nagyvárad csendőr tanintézet tisztikara számára rendszeresített beosztások voltak 1 fő cső, ezredes iskolaparancsnok, 1 fő cső. százados segéd tiszt, 4 fő cső.

százados oktatótiszt, 8 fő cső. főhadnagy oktatótiszt, 1 fő cső. hadnagy gazdasz. A nagyváradi csendőr tanintézet nyújtotta lehetőségek felhasználásával indult meg a legénységi állomány differenciált továbbképzése is. Ennek keretében a járőrvezetők számára négy hónapos, az őrsvezető jelöltek számára pedig hat hónapos tanfolyamokat szerveztek.⁹

A járőrvezetők számára viszonylag széles körű felkészítést biztosítottak. A hallgatók földrajz, történelem, számtan, mértan, fizika, alkotmánytan, nyelvtan, elsősegélynyújtás, büntetőjog és büntető eljárásjog tárgyakat hallgattak. Gyakorlati foglalkozások formájában felkészítették őket a fényképezés, nyomrögzítés, daktiloszkópia használatára is. A tárgyak oktatásánál a hangsúly nem az elméleti alapok megismerésére irányult elsősorban, hanem a szakterületnek a csendőrségi szolgálat során hasznosítható részére került. A földrajz keretében például elsősorban a Magyar Királyság településeit, közlekedését, lakosságát stb. oktatták.

Az őrsvezetőjelöltek – akiket a tanfolyam eredményes elvégzésével a csendőr őrsök vezetésére készítettek fel – 30 tárgyat hallgattak, amelyek közül 12 tárgy anyagából vizsgát is kellett tenniük.

Vizsgatárgyak voltak:

- „1. magyar nyelv;
2. irálytan, (a megfelelő fogalmazási képesség és a szolgálati adminisztráció ismeretének bizonyítása);
3. számtan (négy alapművelet és törtek);
4. a csendőrség szervezeti és szolgálati utasítása, valamint az ebben található határozatok végrehajtásának módja;
5. a csendőrkerületi parancsnokságok által a képzési programba felvételre javasolt törvények, rendeletek és oktatási parancsok, amelyek a csendőrségi szolgálatra vonatkoznak;
6. az őrsiroda vezetése;
7. a csendőrségnél használt lőfegyverek szerkezetéről, kezeléséről, karbantartásáról és megvizsgálásáról szóló utasítás;
8. az őrsvezető részére szükséges terjedelemben a csendőrség közigazgatásának alapelvei;

9. szolgálati szabályzat;
10. gyakorlati szabályzat (lovasoknál a lovassági is);
11. az őrsök gazdaszatkezelése;
12. személyi határozványok és szolgálati utasítás a tábori csendőrség számára”.¹⁰

A csendőrség vezetése arra törekedett, hogy az altiszti állomány tekintetében a személyi állományon belül kellő tartalékkal is rendelkezzen. Mivel a csendőr őrsök vezetése az altisztekre hárult, kulcsfontosságú volt, hogy kellő számú és jól kiképzett altiszttel rendelkezzen a szervezet, mert a csendőrség tevékenységének legfontosabb színtere az őrs volt. Azokat az altiszteket, akik nem kerültek az őrsvezetői tanfolyam eredményes elvégzésekor csendőr őrsök élére, címzetes őrsvezetőkké léptették elő. Az őrsparancsnoki helyek megüresedésekor a legrégebben várakozó címzetes őrsvezetőt helyezték a megüresedett beosztásokba. A címzetes őrsparancsnokokat őrsparancsnok helyettesként alkalmazták.

A személyi állomány képzésének további differenciálása valósult meg a járásőrmesteri vizsga bevezetése által. A járásőrmesteri vizsgát 1912-ben külön rendelettel vezették be. A vizsgára jelentkezők autodidakta módon, nem tanfolyam keretében, de központilag meghatározott tananyagból készülhettek fel. A járásőrmesteri vizsgát a kerületek székhelyein, a tiszti bizottság előtt tehették le a jelentkezők. A vizsga tárgyai voltak csendőrségi szolgálati szabályzatok (Utasítás a Magyar Királyi Csendőrség számára, járásőrmesteri utasítás, szemle-utasítás, fegyver- és lőszerutasítás, illetékszabályzat, laktanyaszabályzat és a csendőrségi teendők végzéséhez szükséges legfontosabb jogi ismeretek, gazdaszatkezelési utasítás, büntetőjog, büntető eljárásjog stb.)¹¹

Az első világháború után felemelték a képzési időt, a próbaszolgálat időtartamát és a kötelezően letöltendő szolgálati időt egyaránt. A csendőrségi alapkiképzés ideje egy évre nőtt, amelyben az elméleti felkészítési és a gyakorlati szolgálati periódusok egymást váltották, majd a felkészítést fél éves gyakorló szolgálat zárta. Ezzel a 18 hónapra növelt próbaszolgálati idő le is telt.

A véglegesített csendőrnek legalább hat év szolgálatot kellett vállalnia, ezt követően pedig megújíthatta a szolgálati viszonyát. Összességében a kiképzés és a gyakorlat idejének gyarapodásával a próbaszolgálati idő közelített a 3 évhez.

Kialakult az alapkiképzésen nyugvó továbbképzési rendszer is. A csendőröknek a véglegesítésüktől számított hét éven belül el kellett végezniük a járőrvezetői tanfolyamot, amennyiben ez nem sikerült, a csendőrt leszerelték. A járőrvezetői tanfolyam sikeres elvégzése után négy-öt évvel jelentkezhettek a legkiválóbbak az őrsparancsnoki tanfolyamra. Az őrsparancsnokképzés Szombathelyen folyt. A csendőrségi alapfelkészítő és a járőrvezetői tanfolyamok színhelye pedig az osztályparancsnokságok úgynevezett vármegyei iskolái, majd a kerületparancsnokságok tanosztályai voltak.¹² Észak-Erdély visszacsatolását követően a képzés színterévé újra a nagyváradi iskola vált, Magyar Királyi Nagyváradi Csendőr Iskola, majd Csendőr Zászlóalj elnevezéssel.

A két világháború közötti időszakban a testület feladatainak differenciálódásával kialakultak a speciális tevékenységekre felkészítő tanfolyamok is. A lovaskiképzés mellett teret kapott a kutyavezetők, illetve szolgálati kutyák képzése. A kutyás kiképzés objektumát Gödöllőn hozták létre. Ugyancsak speciális képzésben részesültek a vízi csendőrök, a közlekedési csendőrök, a csendőrnymozók, a csendőr híradószolgálat munkatársai.

A gazdászat részére is külön képzést hoztak létre már a századfordulón. Az úgynevezett számvivő tiszthelyettesi helyre aspirálóknak a honvéd kezelőtiszti tanfolyamot kellett eredményesen elvégezniük. Ennek birtokában jelentkezhettek a csendőr számvivői szakvizsgára.

A legénységi állomány képzése azonban nem csak tanfolyamokon valósult meg. A csendőrség személyi állománya ugyan különböző típusú szolgálati helyeken teljesített szolgálatot (őrsőkön, parancsnokságokon stb.) azonban mindenütt a szervezet alaptevékenységéhez igazodó napirend szerint élte életét. Elsősorban az őrsőkön volt a napirend fontos része a továbbképzés. Az objektumban tartózkodó állomány minden nap részesült vala-

milyen továbbképzésben, amelyet terv szerint hajtottak végre, a témában legképzettebb, legnagyobb gyakorlati tapasztalattal rendelkező csendőr irányításával. A témák bizonyos ciklusonként ismétlődtek, így azokon azok is részt vehettek, akik korábban valamilyen ok miatt távol maradtak a továbbképzésről. A továbbképzések lényege nem az volt, hogy merőben új ismereteket nyújtson az azokon részt vevőknek. Elsősorban empirikus jellegűek voltak ezen foglalkozások és a témakör legújabb tapasztalatait, lehetőségeit ismertették, illetve vitatták meg. Többször a téma bevezetése után, vita formájában bővítették ismereteiket a hallgatók.¹³

A legénységi állományhoz viszonyítva jóval magasabb követelményszint valósult meg a tisztikarnál. A tisztikar esetében sokkal erőteljesebben támaszkodtak az utánpótlás tekintetében a katonatiszti előképzettségre, mint a legénység vagy altisztek esetében az adott szintű katonai előképzettségre. A katonatiszti végzettség azonban csupán előképzettséget jelentett, ezt követte a csendőrtiszti átképzés és szakvizsga. A magasabb tiszti rangok eléréséhez pedig újabb tanfolyamot, illetve vizsgát kellett letenniük a tiszteknek.

A testület felállításának időszakában fokozottabban éltek a tartalékos állományúak aktivizálási lehetőségével. A képesítési követelményszintből azonban az ő esetükben sem engedtek. A tartalékosok számára lehetővé tették az úgynevezett Ludovika Akadémia előkészítő tanfolyam elvégzését. Az előkészítő tanfolyam sikeres elvégzése nyomán – illetve az érettségizettek az előkészítő tanfolyam anyagából tett eredményes felvételi vizsgát követően – juthattak be a Ludovika Akadémiára. Aki azonban a honvéd tisztvizsga birtokába került, még nem lehetett csendőr tiszt. Őket – miután lemondtak a véderőben elért rangjukról – hadapródként próbagyakorlatra osztották be a csendőrséghez. A hadapródoknak a próbaszolgálati idő alatt kellett a csendőrtiszti szakvizsgára felkészülniük és azt letenniük. Kezdetben a hadapródok felkészítése és vizsgáztatása a csendőr kerületeknél folyt. Később ezt centralizálták. 1902-től Budapesten valósították meg a hadapródok képzését. A képzés két fő részből állt, egy fel-

készítő tanfolyamból fél éves időtartalommal, amelyet gyakorló szolgálat követett ugyancsak fél éves időtartalommal. Ezt követően bocsátották a jelölteket a csendőrtiszti szakvizsgára.¹⁴

Ez a rendszer összhangban állt a magyar közigazgatásban kialakított képesítési szisztémával. Ennek lényege az volt, hogy a felsőoktatási intézmény diplomája önmagában még nem volt elég a közigazgatási tisztség betöltéséhez. A kinevezéshez közigazgatási gyakorlati vizsgát kellett letenniük a jelölteknek. A közigazgatási tisztségeket tartalmuk alapján tudományágakhoz csoportosították, ennek megfelelően kialakították az általános és szakvizsga ismeretanyagát, amelyből a jelölteknek vizsgáznuk kellett. Mind ezt az úgynevezett gyakornoki idő alatt voltak kötelesek megvalósítani. A gyakornokság időtartama a csendőrség fennállása alatt ugyan változott, azonban kifejlett formájában 3 évet lehetett figyelembe venni. A gyakornoki idő alatt a gyakornokot nem csupán leendő szakterületük mindennapi feladataival, illetve majdani alárendeltjeinek teendőivel ismertették meg. A gyakornokoknak lehetőségük nyílt arra is, hogy tájékozódjanak az adott szakterület magyarországi tudományos műhelyének életéről, eredményeiről is. A csendőrtisztek esetében a gyakornoki időt lényegében a közigazgatásban 1883-ban bevezetett képesítési rendszer csendőrségre történő leképezése alkotta.¹⁵ A gyakornokságot több ízben is módosították, a csendőrtiszti szakvizsga és az arra történő felkészülés azonban mindvégig összhangban maradt a gyakorlati közigazgatási vizsga rendszerével, annak sajátos – a csendőrségi szolgálat specifikumait tükröző – alrendszerét alkotva.¹⁶

A csendőrtiszti vizsga anyagát kezdetben kilenc tantárgysorozat alkotta. A hadapród tanfolyamon a hallgatók összesen 40 tárgyat hallgattak Vizsgatárgyak voltak:

„1. a politikai és közigazgatósági hatóságok szervezete, a bíróságok és törvényszékek hatásköre;

2. a csendőrségi szervezeti és szolgálati utasítások;

3. a csendőrkürelti parancsnokságok által kijelölt törvények, rendeletek és a szolgálatra vonatkozó oktatóparancsok;

4. a szakasz- és szárnnyiroda vezetése;

5. katonai büntetőtörvénykönyvekből a bűntényekről és vétségekről, továbbá a hadsereg ellen elkövetett esetekről szóló rész;

6. élelmezési-, tömeg- és elszállásolási rendszer, valamint az anyakönyvi ügy a szárnyparancsnokok részére szükséges terjedelemben;

7. a magyaron kívül az általa beszélt idegen nyelv;

8. magyar nyelven fogalmazási képesség.”¹⁷

A csendőrtiszti vizsga tananyaga természetesen folyamatosan módosult a közbiztonságvédelem igényeinek változásait követve.

A csendőrségen belül némileg eltért a gazdász tisztek képzése. A gazdász tisztjelöltekkel szemben a Ludovika Akadémia hadtápszakjának elvégzése volt az előfeltétel. A hadtáp szakot különböző időszakokban eltérő terminológiával illették. A gazdász tiszti képzés birtokában jelentkezhetek az aspiránsok a csendőr számvivői szakvizsgára. A századelőn a jelölteknek

- a számviteli törvény;

- a csendőrségi felszerelési és anyagraktár ügyei;

- a haderő és a csendőrség szervezete;

- a belügyi és a csendőrségi számlaellenőrzés szolgálatának szabályozásáról;

- a személyi állománnyal kapcsolatos finansziális kérdések anyagából kellett számot adniuk a csendőr számvivői szakvizsgán.¹⁸

A trianoni békediktátum nyomán a csendőr tisztképzés rendszere némileg megbicsaklott. Egyrészt a korlátozott haderőlétszám miatt, a Ludovika Akadémián kiképzett tisztekre a Magyar Királyi Honvédségnél tartottak igényt. Másrészt a haderőtől le szereltek a kormány igyekezett a fegyveres testületek kötelékében elhelyezni, mert úgy gondolta, hogy katonai szakismereteik a fegyveres környezetben kevésbé amortizálódnak. Egy esetleges fegyveres konfliktus esetén a társ fegyveres testületeknél elhelyezett tisztikar könnyebben térhet vissza eredeti hivatásához. Ez azonban oda vezetett, hogy – utánpótlás hiányában – a tisztikar kezdett előregedni, annak ellenére, hogy 1918-tól csendőr tiszti tanfolyam működött. A húszas évek végére nyilvánvalóvá vált az iskolarendszerű utánpótlás biztosításának szükségessége. A vám-

őrség és a csendőrség tisztikarának a Ludovika Akadémián kívüli képzésben megvalósuló felkészítése azért is vált időszerűvé, mert ily módon rejtett formában lehetett gyarapítani a Magyar Királyi Honvédség tisztikarát. E szervezetek számára létrehozott tisztképző tanfolyamokon végzett tisztek jelentős része ugyanis a haderőhöz került.¹⁹

Ez a megoldás azonban átmenetinek bizonyult. A világválság nyomán az 1928-ban létrehozott Magyar Királyi Zrínyi Miklós Akadémiát beolvasztották a Ludovika Akadémiába. A csendőrtiszt utánpótlás új útjainak keresése kapcsán került sor arra első ízben, hogy – a tisztikar létszámához viszonyítva – viszonylag nagyobb kontingens (mintegy 15 fő) jogvégezett személy került a csendőrtisztek közé. Ők a jogtudományi abszolutórium birtokában rövidített tanulmányi idővel tehették le a csendőr tiszt vizsgát. A két világháború között a jogvégezett csendőr tisztek száma nőtt. A diplomát követő csendőr tiszt tanfolyam elvégzésének a lehetősége más diplomával rendelkezők számára is lehetséges volt, bár értelemszerűen a legnagyobb igény a jogvégezettek tekintetében jelentkezett. Végül is a csendőr tisztikar utánpótlásának kérdését a Ludovika Akadémia keretei között megnövekedett tisztképzés oldotta meg a harmincas évek második felétől.²⁰

A két világháború közötti időszakban fokozatosan gyarapodott a jogvégezett és katonai képesítést is szerzett csendőr tisztek száma. Az aktív szolgálatot ellátó csendőr tisztek létszáma a 600 főt nem haladta meg.²¹

Ez magas színvonalú szakmai tudás kialakulásához vezetett.²²

A Magyar Királyi Csendőrséghez kerülőknek már a próbaidő kezdetén két esküt kellett tenniük, egy katonai és egy csendőr esküt. Véglegesítésük nyomán a próbaidő is beszámított szolgálai idejükbe. *(VI. sz. mellékletet.)*

A csendőrségi fizetések a képzettségtől és a szolgálati időtől függtek. A fizetések és a juttatások rendszere lényegében azonos volt a közigazgatás más területén foglalkoztatottakéval, a társrendvédelmi szerveknél szolgálatot teljesítőkével. Eltérés csupán néhány pótlék vonatkozásában jelentkezett. A Magyar Királyi

Csendőrség fennállásának időszakában a közigazgatás szakterületei között a fizetések és a juttatások tekintetében nem tettek különbséget. A közalkalmazottaknál és köztisztviselőknél differenciálásra a képzettségük alapján került sor. Azonos szintű képzettséggel és azonos szolgálati idővel ugyanabba a fizetési osztályba tartoztak az állam más területén dolgozók. Különbőség csupán annyi volt, hogy a specialitásokat pótlékokkal honorálták.²³

A csendőrségi fizetés két fő részből állt, a rendfokozat és a szolgálati idő után járó illetményből. E mellett a szervezet megtérítette tagjai számára a lakbért. Kocsiszínbért, lótartási váltáságot, tisztiszolga váltáságot a tisztek számára, vezénylés esetén vezénylési díjat, szolgálati utazások esetén útiköltség térítést és napidíjat fizetett. Megtérítette a testület továbbá az áthelyezések kapcsán keletkezett költségeket is. *(VII. sz. melléklet)*

Az alapelv az volt, hogy az államnak alkalmazottai számára a társadalmi helyzetéhez méltó életvitelhez szükséges feltételeket kell biztosítania. A család nagyságától és a családfő által betöltött tisztségtől függően állapították meg, hogy milyen lakás lakbérét téríti meg a csendőrség. Mivel a családos csendőrök számára a lakbért megtérítették, a szervezet azt is előírta, hogy milyen városrészben lakhattak a csendőrök. Bűnügyileg fertőzött területek számításba sem jöhettek. A megállapítottnál nagyobb lakásban lakhatott ugyan a család – a különbözetet azonban a testület nem térítette meg –, kisebbet azonban nem bérelhetett. A lakbértérítésre az özvegy a családfő halálát követően is jogosult volt. A gyermekek után családi pótlék járt a gyermekek nagykorúságáig, illetve tanulásuk esetén 24 éves korukig, amelyre az özvegy ugyan csak jogosult volt.²⁴

A csendőröknek és családtagjainak kedvezményes kórházi ellátás és térítésmentes gyógyszerellátás járt, valamint 50%-os vasúti és hajózási kedvezmény. A csendőr tiszteknél a fizetés 1%-át, a legénységnél a fizetés 1,5%-át vonták le betegsegélyező járulék-ként, nyugdíjjárulékként pedig egységesen a fizetés 2%-át. A csendőrség betegsegélyező alapja a CSERBA (Csendőrségi Ellátásban Részesülők Betegsegélyező Alapja) volt. Önszegélyező

formában már a testület működésének korai szakaszában létrejöttek betegségyező alapok. A harmincas években azonban ezeket törvény alkotásával állami felügyelet és támogatás alá vonták, egyben egységesítve a szolgáltatásokat is. A CSERBA jól működött, vagyona gyarapodott, 1944-ben lényegesen kibővítették szolgáltatásait.²⁵

A csendőrök 10 évi szolgálat után nyugdíjképesek voltak. Ekkor fizetésük 40%-át folyósították nyugdíjként. Minden további letöltött év után 2%-kal nőtt a nyugdíj összege. 40 éves szolgálati viszony után fizetésük 100%-val mehetett nyugdíjba. Ennél hosszabb időt azonban senki nem tölthetett aktív szolgálatban. Aki a 65. életévét betöltötte, azt ugyancsak nyugdíjazták függetlenül attól, hogy hány szolgálati évet gyűjtött össze. Ez a szabályozás megegyezett az állam civil alkalmazottaira vonatkozó szabályokkal. A megterhelő fegyveres szolgálat következményeként azonban a csendőrök jelentős része vagy a nyugdíjba vonulása előtt, vagy utána egy-két éven belül elhalálozott. Ezért a fegyveres szervezeteknél nyugdíj tekintetében az első 5 letöltött szolgálati évet duplán számították. Az egészségileg károsodott csendőrök rokkantsági nyugdíjra voltak jogosultak. Az elhalt csendőrök után pedig az özvegyeknek özvegyi nyugdíj járt. Akit szolgálat közben ért a halál, a szolgálati idejéhez még 10 évet hozzászámoltak. Méltányossági alapon az is előfordulhatott, hogy az özvegy férje teljes fizetését kapta meg özvegyi nyugdíjként.²⁶

Lehetőség nyílt a végkielégítésre is. Ebben az esetben a nyugdíjjogosultnak le kellett mondania nyugdíjáról. A végkielégítés nagyobb összeg volt, amellyel egy önálló vállalkozást már el lehetett indítani. A testület részéről azonban egyetértésre volt szükség a végkielégítés folyósításához. A testület részéről négy szempontot vizsgáltak ilyen esetekben. Életképes-e a kérelmező üzleti elgondolása? Elégséges-e a végkielégítés összege az elképzelt vállalkozás megvalósításához? A vállalkozás várható bevétele biztosít-e a család számára olyan életviteli lehetőséget, mint amely a nyugdíjból fedezhető volt? Találkozott-e a nyugdíj végkielégítésre történő átváltása a feleség egyetértésével? Amennyi-

ben a felmérést végző bizottság valamelyik szempontra negatív tartalmú választ talált, a testület nem egyezett bele a nyugdíj végkielégítésre történő átváltásába.

Mai szemmel nézve rigorózusnak tűnik a csendőrség tagjainak nősülését szabályozó elvárási rendszer, illetve gyakorlat. Kizárólag nősülésről beszélhetünk, hiszen a Magyar Királyi Csendőrség fennállásának időszakában még a gondolata sem merült fel annak, hogy fegyveres testületnél a szebbik nem is szolgálatot vállalhat. A nősülés szabályozásánál három alapelvet követtek. Egyrészt a menyasszony személyiségének összhangban kellett állnia a vőlegény társadalmi helyzetével. Feslett előéletű hölgyet csendőr nem vehetett feleségül. Ezt a szándékát csak a testülettől való kilépés nyomán realizálhatta. Másrészt a menyasszony nem kerülhetett ki bűnügyileg fertőzött családi környezetből. Harmadrészt a menyasszonynak olyan anyagi kondícióval, illetve azt pótoló képzettséggel kellett rendelkeznie, ami lehetővé tette, hogy a családfő elhalálózása esetén a család továbbra is a családfő társadalmi helyzetének megfelelő életvitelt folytathasson. Ezért a menyasszonynak kaucióval kellett rendelkeznie. A kaució összege egyenes arányban csökkent a vőlegény elhalálózása esetén járó juttatás növekvő összegével. Minél hosszabb szolgálati idővel és magasabb rendfokozattal rendelkezett a vőlegény, annál mérsékeltőbb volt a kaució összege is. A kaució összege névleges volt a főiskolai, vagy egyetemi diplomával rendelkező menyasszonyok esetében, mivel ők a képzettségükönél fogva alkalmasak voltak olyan állások betöltésére, amelyek a családfő társadalmi állásának megfelelő életvitel biztosításához szükséges fizetést nyújtottak. A kaució összege kiváltható volt még a szülők igérvényével is abban az esetben, ha a menyasszony édesapja, illetve gyámja állami alkalmazott volt és a nyugdíjának összege lehetővé tette, hogy lányát és unokáit a veje társadalmi helyzetét megillető életvitelre lehetőséget nyújtó apanázsban részesítse.²⁷

A testület tagjainak a pihenését, regenerációját segítették elő a csendőrségi üdülők. Hévízen 1925-ben, Balatonfüreden pedig 1930-ban nyílt meg a csendőrségi „gyógyház”.²⁸

A Magyar Királyi Csendőrség működésének időszakában a testületre vonatkozóan három periodika jelent meg. A csendőrségi közlöny („*Rendeleti közlöny a Magyar Királyi Csendőrség számára*”) periodikát a Magyar Királyi Belügyminisztérium Csendőrségi Osztálya szerkesztette. A lap a testületre vonatkozó törvényeket, rendeleteket, továbbá a testület személyi ügyeinek hivatalos aktusait – kinevezés, előléptetés, kiténtetés stb. – közölte. A lap 1912-től 1944-ig huszonegy évfolyam keretei között havonta két alkalommal jelent meg, leszámítva az 1919-1923 közötti időszakot. A „*Csendőrségi Lapok*” című folyóiratot csendőrtisztekből álló szerkesztőség gondozott. A lap az előfizetések-ből és a hirdetések-ből tartotta fenn magát. A folyóirat alaphangvétele a csendőrség tagjainak nevelése, szakmai szemléletének tágitása volt. A szervezet élete során megvalósult eseményekről e lap hasábjairól értesülhettek a csendőrök. A „*Csendőrségi Zsebkönyv*” évente egyszer jelent meg, amelyet a „*Csendőrségi Lapok*” szerkesztőbizottsága szerkesztett. A „*Csendőrségi Zsebkönyv*” a szervezettel kapcsolatos hasznos információkat tartalmazott. A zsebkönyv oldalain jelent meg a testület elhelyezkedése, a személyi állomány névjegyzéke, egyenruha-változtatás esetén az új egyenruházat stb.²⁹

A csendőrség tilalmazta a léha életmódot. Tiltották a szerencsejátékok üzését, a szeszital fokozott fogyasztását. Ugyanakkor a csendőrség vezetése támogatta a személyi állomány művelődési ambícióit, sportolási igényeit. Különböző sportágakban rendszeresen szerveztek területi és országos versenyeket. A csendőrségi országos versenyek győztesei számára lehetővé tették, hogy összemérjék erejüket más sportkörök hasonló színvonalú versenyzőivel. Már a XIX. század végén mozgalom indult az őrskönyvtárak létrehozására, amely szép eredményeket ért el. Az őrskönyvtárak a személyi állomány hozzájárulásaiból és adományok útján keletkeztek. E könyvtárakban irodalmi értékű alkotások és a tudományos ismeretterjesztő kategóriába tartozó könyvek kerülhettek állományba. Ponyvákat és más, nem a nemes kultúra körébe tartozó alkotásokat nem tűrtek meg a könyvtárakban.

Általában néhány szomszédos őrsnek volt egy több száz kötetes könyvtára. E könyvtárat a helyi lakosság is igénybe vette.

A Magyar Királyi Csendőrség létrehozta a múzeumát is. A Budapesten kialakított Csendőr Múzeum hasonló szerepet töltött be, mint a **2001/1908. IM.** rendelettel a rendőrség számára felállított Bűnügyi Múzeum. Itt gyűjtötték a tanulságos bűnesetek anyaga-
it. A Csendőr Múzeum azonban ennél tágabban értelmezte hiva-
tását. Korát megelőző módon, nem csupán a bűnesetek anyagait
gyűjtötte és állította ki, hanem a szervezet fejlődéstörténetét is
igyekezett nyomon kísérni. A budapesti gyűjtemény sikereinek
hatására a vidéki székhelyű csendőr kerületekben is sorra meg-
nyíltak a helyi csendőrségtörténeti gyűjtemények.

A Magyar Királyi Csendőrség személyi állománya számára
alapítványokat is létrehoztak. A csendőrségi alapítványoknak már
hagyománya volt, hiszen az osztrák zsandárság négy alapítvány-
nyal és egy alappal is rendelkezett. Ezek voltak az EHREINSTEIN,
a PERISUTTI, a FÖLZER és ZIMMERMANN, valamint a KEMPEN által
létesített alapok. Ezek az alapítványok a kiegyezés után is kifej-
tették tevékenységüket a magyarországi csendőr-szervezet ma-
radványai, azaz az erdélyi és horvát-szlavónországi csendőr ezre-
dek irányában. A Magyar Királyi Csendőrség létrehozásával
azonban, az új szervezet számára új alapítványokat hoztak létre.
A civil lakosság a testület tagjai iránti háláját, megbecsülését ezen
alapítványok közvetítésével fejezhette ki, hiszen a csendőröknek
nem csupán a szolgálati feladatuktól eltérő keresőtevékenység
végzése volt tilos, hanem ajándékot sem fogadhattak el.

A Magyar Királyi Csendőrség támogatására döntően közada-
kozásokból 12 alapítványt, illetve alapot hoztak létre a dualizmus
időszakában.

Az ó-turai csendőr-síremléket a XIX. században hozták létre.
Ó-Tura község határában katonaszökevények a portyázó csendőr
járórt megtámadták és agyonlőtték. A csendőröket Ó-Tura község
temetőjében temették el. Sírjuk felett önkéntes adakozásból em-
lékoszlopot emeltek. A befolyt adományokból az emlékoszlop
emelése után 50 forint megmaradt. Az összeget a honvédelmi mi-

niszter 1888-ban az V. csendőr kerület gondozására bízta. A parancsnokság az összeget takarékpénztárba helyezte, és annak kamataiból tartotta karban a síremléket. Az I. világháborút követő inflációval a pénzalap elértéktelenedett. Ó-Tura a történelmi Magyarország Nyitra vármegyéjének a területén feküdt, amely a trianoni békediktátum után Csehszlovákiához került. A Magyar Királyi Csendőrség kísérletet sem tett az ó-turai emlékmű gondozására, amely nyilvánvalóan reménytelen kísérlet lett volna, illetve minden bizonnyal az emlékmű lerombolását idézte volna elő. Az emlékmű további sorsa ismeretlen.

BRÜNDL Károly ezredes alapítványa, melyet az ezredes özvegye Grazban 1889-ben alapított horvát-szlavónországi csendőrség legénységi állományába tartozók segítése érdekében.

Dombrády NAGY Gyula csendőr ezredes alapítványa, melyet dombrády NAGY Gyula csendőr százados 1896-ban, 6000 korona tőkével alapított, azzal a céllal, hogy a legkiválóbb csendőr járásőrmeesterek és őrsparancsnokok évente jutalmazhatóak legyenek. 1907-ben az alapító a törzstőkét 9000 koronára emelte és az alapítványt módosította oly módon, hogy – a törzstőke kamatát kilenc egyenlő részre osztva – minden csendőr kerületnél évente szeptember 12.-én a legkiválóbb járásőrmester vagy őrsparancsnok kapja azt meg szolgálati tevékenysége elismeréseként. A Magyar Királyi Csendőrséget ugyanis az **1903/VII.tc**-kel átszervezték a csendőr kerületek számát 6-ról 9-re emelték. A korona elértéktelenedéséig minden csendőr kerületben egy-egy fő 45 aranykorona jutalmat kapott, Az infláció nyomán az alap vagyona 94 fillérre zsugorodott.

Ferenc József csendőrségi alapítvány a személyi állomány adakozásából 21.000 korona törzstőkével rendelkezett, amelyet 4%-os kamatozású koronajáradék-kötvénybe fektettek. Az alapot a testület felügyelője kezelte. Az uralkodó 1910-ben Bad-Ischlben hozzájárult ahhoz, hogy az alap a nevét viselje. Az alap célja az volt, hogy a csendőr legénység azon tagjait segítse, akik sérüléseiket vagy betegségeiket kimagasló szolgálati, vagy egyéb bátor cselekedet kapcsán kapták és üdülésre szorultak. En-

nek hiányában az üdülésre szoruló lábadozók között osztották el az éves kamatokat. Az infláció nyomán az alap törzstőkéje 1 P. és 1 f. volt.

BERNFELD Mór alapítvány a Magyar Királyi Honvédség és a Magyar Királyi Csendőrség számára. BERNFELD Mór budapesti nagyiparos a honvédség és a csendőrség szállítója 1901-ben 356.700 korona törzstőkéjű alapítványt hozott létre, amelyből 314.800 korona kamatait a honvédség, 41.900 korona kamatait pedig a csendőrség részére kellett felhasználni. Az alapítvány vagyónát koronajáradék kötvénybe fektették. A kamatokat azon honvéd és csendőr özvegyek illetve árvák között kellett felosztani, akik az államtól nyugdíjat, illetve segélyt nem kaptak. A támogatás mindaddig járt amíg az özvegyek újra férjhez nem mentek, illetve az árvák fel nem nőttek. Fiúk esetében 20. életévük, lányok esetében 22. életévük végéig, ha hamarabb férjhez mentek az esküvő napjáig. A segély összege özvegyek esetében évi 400 koronánál, árvák esetében pedig 200 koronánál nem lehetett kevesebb. Az infláció nyomán az alapítvány vagyona 5 P. 50 f.-re zsugorodott.

A Császári és Királyi 12. Hadtest tábori csendőr legénységének az alapítványa elnevezésű alapítványt az adakozó tábori csendőrök hozták létre a testületi tagok özvegyeinek, árváinak és a rokkant csendőrök támogatása céljából. Az alapító okiratot 1918-ban fektették le, melyet KORODÁN János cső. őrm., FODOR Sándor cső. törm. és BÁTHORI János cső. járásőrmester írták alá. Az alapítvány vagyona 9190 korona volt. Az alapítók az alapítvány felügyeletére a honvédelmi minisztert, a kuratórium elnöki teendőire pedig a Magyar Királyi Csendőrség felügyelőjét kérték fel. Az alapító okiratban foglaltak szerint a kamatokat első ízben 1919 decemberében kellett volna felhasználni. Sajnálatos módon az alapítvány nem tudott működni, mivel az infláció nyomán a vagyon 1 P. 1 f.-re csökkent. Az alapítvány működőképessége esetén IV. Károly koronázása napján a kamatokat a csendőrkerületek között azonos összeggel elosztva évente kerületenként egy főt kellett volna segélyben részesíteni a rokkant, vagy nyugellá-

tásban nem részesülő és ellátásra szoruló csendőrök, illetve a keresőképtelen csendőrozvegyek, árvák köréből.

TÖRÖK Ferenc alapítvány a Magyar Királyi Csendőrség lehetőségének jutalmazására és segélyezésére. Az 1887-ben alapított „Magyar Királyi Csendőrségi Zsebkönyv” szerkesztőbizottsága a zsebkönyv tiszta jövedelmét minden évben átadta a honvédelmi miniszternek jutalmazási alap létrehozása céljából. A miniszterek pedig azokat az összegeket elkülönített bankszámlára helyezték el. 1897-re a számlán a kamatokkal együtt 16.700 forint (33.400 korona) összeg volt. Ehhez fektették le az alapítvány alapító okiratát. Az alapítványt pedig a Magyar Királyi Csendőrség első felügyelőjéről TÖRÖK Ferenc altábornagyról nevezték el. Az alapítvány célja az volt, hogy kiváló szolgálatot ellátó csendőröket – mai fogalmaink szerint az év rendőre – pénzjutalomban részesíthető legyen, illetve a szolgálattal összefüggésben megrokant csendőrök segélyben részesülhessenek. 100 koronánál nagyobb és 30 koronánál kisebb összegű segély illetve jutalom nem volt kifizethető. A jutalmakat és a segélyeket az uralkodó születésnapján osztották ki. Az infláció nyomán az alapítvány vagyona 12 P-re olvadt.

A Magyar Királyi Csendőrség tanulmányi segély alapítványa.

A csendőrség személyi állománya körében a testület vezetése gyűjtést szervezett csendőrségi internátus létrehozása érdekében. Az internátusban a távoli, kies helyeken szolgálatot teljesítő csendőrök gyermekeit szerették volna elhelyezni, hogy a színvonalas képzésüket elősegítsék. Azonban az összegyűlt 47.300 korona nem volt elég egy internátus létrehozására. Ezért a csendőrség felügyelője – a későbbiek során mártírhalt – FERY Oszkár altábornagy módosította az eredeti célkitűzést és az adományokból keletkezett tőkével a „Magyar Királyi Csendőrség tanulmányi segély alapítványát” hozta létre. Az alapítvány a törzstőke kamataiból a személyi állomány azon gyermekeinek az iskoláztatását támogatta, akik a szülői háztól messze folytatták tanulmányaikat és a szülők számára nehézséget okozott a tanuló gyermek támogatása. Ezen alapítvány tőkéje is elenyészett az infláci-

óval, azonban újabb gyűjtések nyomán 1932-re már 20.917 P. törzstőkével rendelkezett.

A PANAJOTT Sándor alapítvány a Magyar Királyi Csendőrség rokkant tagjainak és családtagjainak segélyezésére volt hivatott. Az 1887-ben alapított „Magyar Királyi Csendőrségi Zsebkönyv” szerkesztőbizottsága által kiadott „Híven Becsülettel Vitézül” kiadványsorozat 1887-től 1897-ig publikált példányaiból befolyó tiszta jövedelem alkotta az alapítvány 21.371 korona értékű törzstőkéjét. A törzstőke kamatait használták fel segélyezésre. A segélyeket – 1907-től – minden évben *Ferenc József* születésnapján (augusztus 18.-án) osztották ki. A segélyek összege 60 koronánál kevesebb és 200 koronánál több nem lehetett. Az alapítvány vagyonát az infláció felemésztette, azonban 1934-re újabb adományok következtében az alapítványi vagyon 612 P. volt.

LATCZKÓ László alapítvány az 1912. február 26.-án elhalt LATCZKÓ László budapesti lakos alapította a végrendeletében 22.000 korona törzstőkével a csendőrség és a honvédség tagjai gyógyüdültetésének támogatása céljából. Az alapító végakarata szerint az alapítvány vagyonát Koronajáradék-kötvény formájában a „Hazai Bank Részvénytársaságnál” letétként helyezték el, amely a haszonélvező NAGY Erzsébet halála után juthatott a Csendőrséghez. Az infláció azonban hamarabb semmisítette meg az alapítvány vagyonát mintsem ahhoz a testület hozzájuthatott volna.

Jelvénypótdíj-alap a jelvényes kitüntetésben részesített csendőrök pótlékban részesítését volt hivatott szolgálni. Az uralkodó 1885. április 25.-én elrendelte, hogy a közös hadügyminiszter által kezelt és a csendőrök pótdíjának a fedezésére hivatott *KEMPEN-alapot* fel kell osztani és a Magyar Királyi Csendőrségre eső 39.700 forintnyi összegből csendőrségi „jelvénypótdíj-alapot” kell létrehozni. Az Arany Érdemkereszt után napi 32 krajcárt, a II. osztályú Ezüst Vitézségi Érem vagy a Koronás Ezüst Érdemkereszt után napi 16 krajcárt, az Ezüst érdemkereszt után pedig napi 10 krajcárt fizettek. Az alapítványt a honvédelmi miniszter kezelte. Az infláció az alapítvány vagyonát elolvasztotta. 1934-ben az alapítvány vagyona 17 P. volt. Ebből fakadóan

1919-től – az infláció kezdetétől – a jelvényes kitüntetésben részesültek nem kaptak jelvénytótdíjat.

A *Csendőrségi pótdíjazási alap* osztrák eredetű. 1857-ben a császári csendőrség tömegalapjának fölöslegéből létrehozott „Csendőrség jutalmazási alapot” az uralkodó 1885-ben felosztalta és a magyar csendőrségre eső 11.945 forint összegű részből „csendőrségi pótdíjazási alapot” létesített. Az alap törzstőkéjének kamataiból fedezték a legkiválóbb szolgálati tevékenységet ellátó csendőrök évenkénti jutalmazását. A jutalom összege 10 forintnál kevesebb és 30 forintnál több nem lehetett. A jutalmakat minden évben az uralkodó születésnapján osztották ki. Az alapot a honvédelmi miniszter kezelte, aki a csendőrség javaslata nyomán intézkedett a jutalmazásról. Az alap vagyona az infláció következtében megsemmisült. A csendőrségi gazdasági hivatalok a bevételeiket azonban továbbra is befizették az alapba. A befizetések és az adományok nyomán az alapítvány törzstőkéje 1932-re 1533 pengőre emelkedett.

Összességében a Magyar Királyi Csendőrség javára létesített alapítványok és alapok törzstőkéje meghaladta a félmillió koronát, amely azonban az I. világháborút követő infláció következtében megsemmisült.³⁰

A későbbi időszakban is hoztak azonban létre alapítványokat a Magyar Királyi Csendőrség személyi állománya részére. Ilyen volt a *REDNIK Gábor csendőrségi jutalmazási alapítvány*, melyet Észak-Erdély visszatérése nyomán REDNIK Gábor bándfalvai földbirtokos alapított 3333 pengő törzstőkével az erdélyi csendőr kerület legénységi állománya javára. (XI. sz. melléklet)

5. Fegyverzet, egyenruházat, felszerelés és jelképek

A Magyar Királyi Csendőrség *fegyverzete* az alapfeladat végrehajtásának, a rend fenntartásának biztosítására volt hivatott. Eből adódóan a testület fegyvertárából hiányoztak az olyan hadi eszközök, amelyek a haderőben rendszeresítésre kerültek. A szervezet nem rendelkezett nehéz fegyverzettel, a szemben álló fél csoportjainak likvidálását elősegítő eszközökkel, gránátokkal,

aknavetőkkel. Ez alól kivételt csupán a galántai zászlóalj képezett, amelyet a II. világháború tapasztalatai alapján a diverziós csapatok elleni fellépés céljából hoztak létre.

Az erdélyi és a horvát-szlavónországi csendőr kerületek 1876-ban, – amikor átkerültek a közös hadsereg fennhatósága alól a Magyar Királyi Honvédség irányítása alá – még az elöltöltő LORENZ-féle karabélyokkal rendelkeztek. Ez a fegyver a XIX. század utolsó negyedében már korszerűtlen volt. A Magyar Királyi Honvédséget már létrehozásakor a korszerűbb WRENDL-féle puskákkal szerelték fel. A hetvenes években a vármegyék pandúrjaikat is hátultöltő fegyverekkel látták el. A csendőrök technikai hátrányba kerültek a Romániából betörő rablóbandákkal szembeni küzdelem során, hiszen azok hátultöltő puskákkal és forgópisztolyokkal rendelkeztek. A kormány javaslatára a képviselőház 800 db FRÜHWIRTH-féle tárpuska megvásárlását szavazta meg az erdélyi csendőrség számára. Az 1872-ben Ferdinánd FRÜHWIRTH által szerkesztett fegyvert az osztrák fegyvergyár 1878-ban szállította.¹

A Magyar Királyi Csendőrség felállításának időszakában, az új csendőrségi szervezetek számára azonban már a korszerűbb KROPATSCHEK-féle ismétlő karabélyt rendszeresítették, amelynek használatára a teljes Magyar Királyi Csendőrség áttért. A WRENDL-féle karabélyokat a Magyar Királyi Igazságügy-minisztérium vásárolta meg a Magyar Királyi Csendőrségtől a fogházak őrszemélyzete számára. A KROPATSCHEK-féle karabélyok utánpótlása azonban akadozott. A századfordulóra pedig a gyártó cég csupán a csendőrség igényein túlmutató tétel megrendelése esetén lett volna hajlandó újraindítani a gyártást, mivel a nagy megrendelők már korszerűbb fegyvereket igényeltek a gyártól.

A századelőn a budapesti fegyvergyárat bízták meg az akkor legkorszerűbb 1895 mintájú 8 mm-es MANNLICHER ismétlőkarabély gyártásával. 1908-ra a Magyar Királyi Csendőrség átfegyverzése megvalósult, a fegyvergyár 12 000 db MANNLICHER karabélyt szállított le a testületnek. Az átfegyverzést követően a KROPATSCHEK puskákat elárverezték.

Az első világháború idején a csendőrségtől a MANNLICHER karabélyokat bevonták, és átadták azokat a Magyar Királyi Honvédségnek. Helyettük a szervezet ideiglenesen az orosz hadseregtől zsákmányolt puskákat és löszert kapta meg. A háború után a Magyar Királyi Csendőrség visszatért a MANNLICHER karabélyhoz.

A Magyar Királyi Csendőrség fegyvereként mindvégig megmaradt a MANNLICHER karabély, bár a harmincas években annak újabb változatát rendszeresítették a testületben.²

A Magyar Királyi Csendőrségnél rendszeresített lőfegyver volt még a pisztoly is. Az erdélyi csendőrség magyar felügyelet alá helyezése nyomán lecserélték az elavult pisztolyokat forgópisztolyokra. Az első forgópisztolyok az orosz-török háború alkalmával felszámolt székelyföldi szervezkedés kapcsán lefoglalt fegyverek közül kerültek ki. Ekkor 255 forgópisztolyt kapott az erdélyi csendőrség. Mivel azonban a forgópisztolyok nem voltak kompatibilisek a haderőben rendszeresített forgópisztolyokkal, 1887-ben elárverezték a készletet, amelyet a vasúti igazgatóságok vásároltak meg a pályaőrök részére.³

1895-ig a csendőrségnél a GASSER-féle gyalogtiszti forgópisztolyt rendszeresítették, 1895-ben a testület áttért a lovasságnál használatos forgópisztolyokra.⁴

1912-ben a csendőrségnél a korszerűbb FROMMER-féle öntöltő pisztolyt rendszeresítették, melyet a magyar Fegyver- és Gázkészülékek Soroksári úti üzemében készítettek.

Maroklófegyverként a testületnél feloszlataásaig FROMMER pisztolyt használtak, bár a két világháború között a modernebb változatra tértek át.⁵

A második világháború éveiben a tábori csendőrség és a magyarországi harcok alatt a harccselekményekben résztvevő csendőrök számára – a lehetőségek függvényében – KIRÁLY-féle géppisztolyt biztosítottak.⁶

Az 1942-ben felállított galántai csendőr zászlóalj kebelében 1943-ban szerveztek egy nehéz fegyveres és egy könnyű harcokcsi századot, a három puskás és egy kerékpáros század mellett.⁷

A csendőrség személyi állománya számára nem csak lőfegyvereket, hanem hidegfegyvereket is rendszeresítettek. A lovas és a gyalogos állomány számára külön szablyát rendszeresítettek. Az erdélyi csendőrség személyi állománya a császári zsandárság 1849 mintájú gyalog csendőr szablyáját viselte az új csendőrségi kardok 1881-ben megvalósított rendszeresítéséig. A csendőrségi puskákat speciális szuronnal szerelték fel, amelyet kizárólag a szervezet számára gyártottak.

A Magyar Királyi Csendőrség fegyverzete – a hideg fegyverzet kivételével – nem volt különleges, lényegében megegyezett a haderő fegyverével. A szervezet lőfegyverszükségletének mértéke nem is tette lehetővé, hogy testület részére speciális fegyverzetet hozzanak létre, hiszen az nem lett volna kifizetődő a gyártó cégek számára.

A századelőn használtak úgynevezett béketöltényeket is az új MANNLICHER karabélyokhoz. Ez a lőszer a haditöltényeknél nagyobb hang- és füsthatást produkált, pontosan célba is ért. Nagyobb távon hatása gyenge volt, és súlyos roncsolásos sérülést idézett elő ugyan, azonban – mivel mindenképpen a testben maradt – nem sebesíthetett meg egy lövedék több embert. Az első világháború után a béketöltényeket már nem használták.⁸

A Magyar Királyi Csendőrség *egyenruházata* fennállásának 64 éve alatt több ízben is módosult. 1876 után az eredeti osztrák egyenruhát látták el magyar ékítményekkel. Ekkor került le a fejfedőről a lángoló gránát, – amely egyébként a világon mindenütt a csendőrség jele – és került a helyére a koszorúval övezett magyar címer és a kakastoll. A többi ruhadarabra pedig a honvédségben rendszeresített gombokat varrták.

A testület 1881-ben kiadott öltözeti és felszerelési utasítása ezen a ruházaton csupán kisebb módosításokat fogantatosított. Kikiktatták a kabát viselését. A korábbi tölténytáskát a lovasságéval cserélték ki, így az rákerült a derékszíjra. A módosításokkal elérték, hogy a lovas és gyalogos csendőrök öltözete megegyezzen. Csak a lovas csendőrök csizmaszára volt hosszabb a gyalogosokénál. A tisztek számára atillát is rendszeresítettek.⁹

1885-ben hosszú távra kívánták rendezni a csendőrség ruhátárát, amely az osztrák császári és a magyar elemek keveredése nyomán meglehetősen eklektikus jelleggel bírt. Díszruhaként rendszeresítették a dolmányt, bevezették a lovas csendőröknél a lovaglő, gyalogosoknál a csizmanadrágot. Ehhez kapcsolódott véglegesen a csendőrség fegyvernemi színe a zöld-piros színpár. A szabályozás figyelmen kívül hagyta a személyi állomány köréből érkező és a mai szemmel nézve praktikus javaslatokat, mint például a nyári zsávolynadrág, zsinór nélküli zubbony stb.

A világháborúig ezen az öltözéken alapvető változtatásokat nem eszközöltek, csak kisebb módosításokat foganatosítottak. 1895-ben rendszeresítették a járőrvezetői jelvényt. 1906-ban új típusú tölténytáskát vezettek be. 1907-ben a tisztek számára körköpenyt, a legénység részére pedig ujjas vállgallért rendszeresítették. A dualizmus időszakában a csendőrség szolgálati öltözetének lényeges elemeit nem változtatták. A csendőr megjelenése nem tért el a megszokottól. (Kakastollas fekete kalap, zöld zubbony, sűrke nadrág.)¹⁰

A Magyar Királyi Csendőrség tagjai – mivel személyükben katonának számítottak, és személyi kérdésekben a honvédelmi tárca alá tartoztak – katonai rendfokozatot viseltek.

Az első világháború során az anyagihiányból fakadóan nem nyílt lehetőség a csendőrségi öltözetek pótlására. Így az elhasználódott csendőr egyenruhát a haderő „csukaszürke” ruházatával pótolták. A világháborút és a forradalmakat követően a csendőrség ruházata nem tért el a Magyar Királyi Honvédségben rendszeresítettől. A fegyvernemi szín – acélzöld, buzérvörös – azonban követte a magyar csendőri hagyományokat, hasonlóan a kakastollas kalaphoz.

A csendőrségi egyenruhát – a körülményekhez igazodva – kiegészítették bizonyos elemek. A tábori csendőrök pld. karszalagot, később mellszámot viseltek. A vízi, közlekedési és vasúti csendőrség szolgálatban általában úgynevezett „kis tollas” tábori sapkát hordott.¹¹

A Magyar Királyi Csendőrség *felszerelése* az egyszerűség el-

vét követte. A szervezet szétagolt diszlokációjából adódóan nem volt szükség nagyméretű laktanyák építésére, így csupán néhány nagyobb befogadóképességű objektum létrehozására került sor. Ilyen volt Budán a Böszörményi úti objektum, a Nagyvárad Csendőriskola épülete és a zombori lovas központ,¹² amely a trianoni békediktátum után Kiskunhalasra települt át. A Böszörményi úti objektum az ezredfordulón is oktatási célokat szolgál. Ezen felújított és korszerűen felszerelt objektumban valósul meg a közép-európai rendvédelmi testületek közös kezdeményezése nyomán létesített rendőrtiszti továbbképző tanfolyam, a KERA (Közép-Európai Rendőr Akadémia), valamint az ILEA, az FBI tapasztalatainak az átadására szolgáló rendőrtiszti továbbképző tanfolyam, ugyancsak Közép-Európa rendvédelmi testületeinek tisztjei számára.

A csendőrség személyi állományának döntő többsége kis épületekben került elhelyezésre. Az őrsök épületeit többségükben bérelték. De a testület által épített őrszlaktanyák is tükrözték egy falusi porta viszonyait, hiszen az őrs is gazdálkodott, zöltséget és gyümölcsöt termesztett, illetve állatokat tartott saját használatra. A néhány fős városi elhelyezkedésű parancsnokságok és a hozzájuk tartozó őrsök mérete sem haladta meg egy közepes városi család ház méreteit.¹³

A csendőrségi objektumok belső berendezését az egyszerűség, célszerűség és az egyöntetűség jellemezte.

A lovas csendőrség felszerelése, a lószerszámok alapvetően azonosak voltak a hadseregben rendszeresítettel.¹⁴

A XX. század első felében a csendőrségnél megjelentek a szolgálati kutyák is. A Magyar Királyi Csendőrségnél kutyákat szolgálati használatra a határszéli csendőrség alkalmazott a XIX. század végén. A VI. csendőr kerületnél Szombathelyen kutyaaidomító telepet is létrehoztak, és kiképzési utasítást dolgoztak ki. A kerület kezdeményezése azonban nem találkozott a csendőrfelügyelőség egyetértésével, amelynek az lett a következménye, hogy a telepet felszámolták. A húszas években azonban újraindult a csendőrségnél a szolgálati ebek alkalmazása, Gödöllő térségé-

ben hoztak létre kutyatelepet, amely a testület szolgálati állatait idomította, a kutyavezetőket képezte, illetve tenyésztéssel is foglalkozott.¹⁵

A csendőrség kezdetben nem rendelkezett technikai eszközökkel, hacsak nem tartjuk annak az optikai távjelzőkészüléket. A haderőben is rendszeresített készülékekkel a XX. század elején szerelték fel a határszéli csendőr őrsöket, mivel a térségben a telefon és távírói összeköttetés nem épült ki. A csendőrség technikai felszereléséhez a magyar rendvédelem harmincas évek során megvalósuló modernizációja nyomán jutott. Mivel az országban terjedt a motorizáció, fokozatosan kiépítették az országúti őrsök rendszerét. E szervezetet kezdetben motorkerékpárokkal, majd személyautókkal látták el. A csendőrségnél az osztrák típusú „Steyer 55” típusú kisautókat rendszeresítették.

1938 után, miután a Magyar Királyi Folyamőrség flottillája a Magyar Királyi Honvédség alárendeltségébe került, a vízrendészeti feladatokat pedig a városok területén a Magyar Királyi Rendőrség vette át, a fennmaradó területeken a vízrendészeti feladatok a Magyar Királyi Csendőrségre szálltak. Ennek megvalósítása érdekében a csendőrséget hajókkal szerelték fel. A testület az első hajót bérelte a Balatonon 1942-ben. 1943-ban azonban már három – speciálisan vízrendészeti teendők ellátására és a balatoni viszonyokra épített – saját hajón láttak el szolgálatot a csendőrök a Balatonon.

Ugyancsak a harmincas években került sor a testület híradó szolgálatának a kiépítésére. Ennek keretében Budapesten központi rádió adó-vevő berendezést állítottak fel. Adó-vevő készülékekkel látták el továbbá a csendőr kerületeket és az osztály-parancsnokságokat is. Az őrsök csak vevőkészüléket kaptak.

A testület kiépülő bűnügyi teendőinek eredményes végzése érdekében a harmincas években hozták létre a bűnügyi laboratóriumot. Bűnügyi technikai felszerelést kaptak a kerületparancsnokságok alárendeltségébe tartozó nyomozó alosztályok. A helyszíni kiszállásokhoz komplett felszerelésű helyszínelő gépkocsit rendszeresítettek.¹⁶

A Magyar Királyi Csendőrség nem rendelkezett speciális testületi emblémával. A lángoló gránátot sem használták, – amely pedig a világon mindenütt a csendőrség jelképe – mivel az osztórák zsandárságtól a külsőségek tekintetében is el kívántak határolódni. A testület működése során, majd a felosztatást követően is, a kakastollas csendőrkalap vált a testület szimbólumává. A testületi jelmondata a „*Híven, becsülettel, vitézül*” volt.

6. Csendőrségi szolgálatok

A testület szolgálatellátásának lényegét a megelőzés képezte. Az alap szolgálati formát a járőrözés alkotta. A csendőr járőrnek (a járőr általában két főt, speciális esetekben ennél több csendőrt jelentett) sűrűn és váratlanul kellett megjelennie, és a kisebb szabálytalanságokat sem volt szabad figyelmen kívül hagynia. Rendezvényeken, megmozdulásokon feltétlenül jelen kellett lennie a csendőrségnek. Forgalmas közlekedési csomópontok, útvonalak stb. nem állhattak csendőri felügyelet nélkül.

Mivel a Magyar Királyi Csendőrség a központi államhatalomnak volt alárendelve, az önkormányzatok és a bíróságok nem adhattak utasításokat a testületnek. A csendőrség vezetői a testület szolgálatát önállóan szervezték. Elszámolási kötelezettséggel szolgálati előljáróiknak, végső fokon, a belügyminiszternek illetve a kormánynak tartoztak. Egy év alatt tekintélyes mennyiségű szolgálatot valósított meg a csendőrség. (**VIII. sz. melléklet**)

A testület szolgálati szabályzatai alapvetően háromféle fő szolgálati típust különböztettek meg. Ezek voltak a rendes, a felhívás nyomán teljesítésre kerülő és az ellenőrző szolgálat.¹

A rendes szolgálat alkotta a csendőrségi szolgálatellátás többségét. A rendes szolgálatellátás során a járőr tevékenységének általában ki kellett terjednie: a bűncselekmények lehetőség szerinti megelőzésére, a törvénysértések felderítésére és a tettesek feljelentésére, a törvénysértők elfogására és 24 órán belül az illetékes hatóságnak az átadására, a lakosság és vagyontárgyai ellen irányuló esetleges erőszakos cselekmények elleni védelmé-

re, elemi csapás esetén a közbiztonság fenntartására, körözött személyek előállítására, a közlekedési szabályok betartásának ellenőrzésére stb.,

A csendőri szolgálat ideje akár a 24 órát is elérhette. Ezért rövid és hosszú pihenőket iktattak be. A hosszú pihenőket a járőrök az e célra fenntartott pihenőszobákban töltötték el, amelyek ágygyal és mellékhelyiséggel is el voltak látva.²

A csendőr járőr számára meghatározták a járőrozás idejét, menetvonalát, a pihenők és figyelések helyét és idejét. A járőrszolgálat konkrét tartalmát azonban az élet alakította. A csendőrnek az észlelt eseményekre, helyzetekre kellett reagálnia szolgálatel látása során.

A csendőr járőröket az őrsparancsnok igazította el, meghatározva számukra a feladataikat, leellenőrizve felszerelésüket és felkészültségüket.

A csendőr járőr tevékenysége ellen a lakosság panasszal élhetett. Ezért a csendőröknek kívánságra kötelező volt magukat igazolni, és lehetővé tenni, hogy nevüket, beosztásukat felírhasák. Azért csak kívánságra, mert a csendőrijárőr mindig egyenruhában teljesített szolgálatot. A csendőrségnél egyedül a nyomozók teljesítettek szolgálatot civil öltözékben.³

A csendőr járőröket a kivezénylő parancsnok „szolgálati lap”-pal látta el. Ezen feltüntették a járőr tagjainak nevét, a szolgálat célját, a járőr számára meghatározott feladatokat, a szolgálat idejét, menetvonalát, a hosszabb-rövidebb tevékenységek helyeit. A járőrvezető ezen a lapon rögzítette, hogy mikor hova érkeztek, illetve mikor indultak tovább, valamint azon személyek nevét, akikkel beszélgetést folytattak.

Az intézkedő csendőr kettős minőségben ténykedett. Egyrészt a katonai őr, másrészt pedig a polgári hatósági közeg jogosultságai vonatkoztak rá. Jogosult volt a civil és a katonaszervezetek segítségét kérni. Amennyiben szolgálaton kívül észlelt törvényt sértést, kötelessége volt az ellen fellépni.

A bíróságok és a közigazgatási hatóságok által a csendőrség számára küldött „felhívásoknak” is eleget kellett tenni a szerve-

zetnek, ha azok a vonatkozó jogszabályokban rögzített szabályozással összhangban álltak. Az őrsparancsnoknak kellett döntenie a felhívás teljesítéséről és annak formájáról. Ezért felelősséggel a szolgálati előjárójának tartozott. Amennyiben az őrsparancsnok úgy ítélte meg a felhívás tartalmát, hogy az nincs összhangban a témát szabályozó jogszabályokkal, a felhívást továbbította felettesének. A felhívások konkrét tartalma sokféle lehetett. A leggyakoribb – a bíróságok vonatkozásában – a személyek elővezetésére vonatkozott.⁴

Ellenőrző szolgálatot a parancsnoki beosztásokban lévők, – illetve az általuk e feladatra utasított csendőrtisztek és altisztek – látták el, amelynek során a rendes és a felhívás nyomán teljesítésre kerülő szolgálatokat ellenőrizték. A tiszti állomány nem is láthatott el más szolgálati típust, hiszen a lakossággal hatósági közegeként nem kerülhettek kapcsolatba. Az ellenőrző szolgálatok többségét az őrsparancsnokok végezték. A tiszti parancsnokságok speciális ellenőrző szolgálata volt az úgynevezett szemle, amelynek során a parancsnokságnak alárendelt szervezeti egységet teljes körűen, mindenre kiterjedően ellenőrizték. A szemléket külön szemleutasítás szabályozta.⁵

A csendőrség gondot fordított arra, hogy a személyi állomány általában, – szolgálatban pedig különösen – előírásosan öltözködjék, esztétikus megjelenéssel rendelkezzen, kulturáltan és udvariasan, de határozott módon viselkedjen.

A Magyar Királyi Csendőrség működési köre vidékre terjedt ki, abba a városok nem tartoztak bele. Lehetőség nyílt azonban arra is, hogy a városok hatósági területükön részben, vagy egészében a csendőrséget bízzák meg díjazás ellenében a rend fenntartásával. Ezzel jó néhány város élt is, elsősorban a külterületei tekintetében.⁶

A húszas évek második felében a 93 010 km² terjedelmű és 8 millió lakosú Magyar Királyság 91 330 km²-én 5,8 millió lakosra kiterjedően a Magyar Királyi Csendőrség tartotta fenn a rendet. Az őrsőkön szolgálatot teljesítő csendőrség személyi állományának létszámát figyelembe véve, egy csendőrré 11,67 km² terület

és 792 lakos jutott. Egy csendőr évente átlag 71 személyt állított elő, illetve jelentett fel.

Magyar Királyi Csendőrség szolgálati körébe speciális szolgálati fajták is tartoztak. A testület fennállása idején valamilyen formában részt vett a határőrizetben. Legmarkánsabb módon 1891-től 1919-ig, valósult meg a csendőrségi határőrizeti szolgálat. Eben az időben a Magyar Királyságnak az Osztrák-Magyar Monarchia szerbiai és romániai határszakaszát őrizte a határszéli csendőrség. A határszéli csendőrség (határcsendőrségnek is nevezték) az úgynevezett „zöld határőrizetet”, azaz a határvonala őrizetét látta el, e mellett feladatát alkotta a kishatárforgalom ellenőrzése is. A távolsági határforgalom ellenőrzését és a határrenddel kapcsolatos teendőket a Magyar Királyi Határrendőrség látta el. A határszéli csendőrség őrsői láncszerűen helyezkedtek el a határ mentén. A járőrök feladata kettős volt. Egyrészt el kellett végezniük a közbiztonsággal kapcsolatos teendőket, másrészt pedig meg kellett akadályozniuk a jogtalan határátlépést. Ennek érdekében a várható jogtalan határátlépések körzetébe és időszakába jelentős járőrsűrűséget szerveztek, a járőröket pedig többvonalasan helyezték el ebben a térségben. A határszéli csendőrség járőrei számára csak a szolgálati időt és a figyelési pontokat írták elő. A többit, a menetvonalat, a figyelési pontokon a tartózkodási időt stb. a járőrvezető határozta meg.⁷

A tábori csendőri szolgálat is a csendőrség speciális szolgálatahoz tartozott. A tábori csendőrség lényegében a katonai rendőrség feladatkörét látta el. Az első világháború időszakában az ország vezetése nem készült fel hosszantartó háborúra. Ebből adódóan a csendőrség nem rendelkezett személyi tartalékokkal. A csendőrséget jelentős mértékben gyengítette, hogy személyi állományának egy részét bevonultatták a hadi létszámra feltöltött haderőhöz tábori csendőri szolgálat ellátására. A csendőrség ugyancsak nem kevés részét pedig elvezényelték a megszállt területekre. Az otthoni csendőrséget hadi szolgálatra alkalmatlan póttartalékosokkal töltötték fel, akik nem értettek a rendfenntartáshoz. E mellett a csendőrség feladata volt a hadifoglyok őrzése

is. E legyengített szervezet a háborús viszonyok nyomán burjánzó törvénysértéseket csak mérsékelten tudta megakadályozni. A háború utolsó időszakában a haderőben is kevésnek bizonyult a tábori csendőrség a rend fenntartására. Úgynevezett assistance alakulatokat hoztak létre a parancsnokságok a legmegbízhatóbb katonákból a rend fenntartása érdekében. A tábori csendőrség feladatát képezte: a menetek, táborozások közbiztonsági feladatainak ellátása, fontosabb futár és őrszolgálatok teljesítése, a haderő csapatain belüli rend és fegyelem biztosítása, a hadműveleti területeken a rend fenntartása, a hírszerzés segítése. A második világháború időszakában – amikor a szervezet már megfelelő személyi tartalékokkal rendelkezett – a szakképzett személyi állomány hiányából fakadó nehézségek csak mérsékelten jelentkeztek. Azokkal a testület meg tudott birkózni oly módon, hogy a közbiztonság nem borult fel.⁸

A *fegyveres konfliktusok* azonban nem csupán a tábori csendőrségen keresztül, illetve a hátszínházi közbiztonsági teendők módosulása által érintették a Magyar Királyi Csendőrséget. Azokon a területeken, ahová a harctevékenység elért, az előrenyomuló ellenséges csapatok elől a csendőrségnek vissza kellett vonulnia, és a mögötte lévő csendőri erőkhöz csatlakoznia. Ilyen eset többször is előfordult. Az első világháború során az orosz hadsereg Kárpát-alja térségében megvalósított előnyomulása és a román hadsereg erdélyi betörése alkalmával. Az első és a második világháború során pedig a győztes ellenséges csapatoknak az ország területén történő előrenyomulása kapcsán. A testület tekintetében különösen nagy emberveszteséggel járt az erdélyi betörés. A határszéli csendőrségnek ugyanis feladata volt az ellenséges betörések megakadályozása, lassítása. A határszéli csendőrségnek ugyan elvileg lehetősége nyílt a visszavonulásra is. A román túlerő azonban váratlanul támadta meg a határszéli csendőrséget, amely ellenállt. De már nem volt hová visszavonulnia, mert az ellenség körbe zárta a határszéli csendőrség erőit, amelyet heves harcok nyomán felszámolt. A második világháború során a rendkívül magas emberveszteség oka a csendőrség harci eszközökkel való ellátatlan-

ságában rejtett. A visszavonuló csendőrökből ugyanis csapatokat szerveztek. Ezeket az alakulatokat azonban nem látták el hadi fegyverzettel. A puskákkal és pisztolyokkal, a legjobb esetben sorozatlövő fegyverekkel rendelkező csendőrök törvényszerűen alulmaradtak a fegyveres összecsapásokban jelentős vérvesztéseket szenvedve.⁹

A Magyar Királyi Csendőrségen belül növekvő tekintélyre tett szert a *bűnügyi munka*. A testület felállításakor a szervezet még nem rendelkezett bűnügyi szakapparátussal. Viszonylag rövid időn belül nyilvánvalóvá vált azonban, hogy ilyen szaktevékenységre szüksége van a szervezetnek. Az ország legnagyobb és legfrekvenciáltabb rendőrségénél, a fővárosi rendőrségnél 1885-ben hozták létre a detektívtestületet, amely bevált, és elterjedt a nagyobb vidéki rendőrségek körében is. Annak ellenére, hogy a bűnözés jellege vidéken más volt, mint a városokban, a vidék rendfenntartó szervezeténél is igény keletkezett a bűnügyi szakszolgáltatásra. A csendőrségen belül a bűnügyi szakszolgálat megteremtése tekintetében az első visszafogott kezdeményezés a járásőrmesterségek létrehozása volt. A járásokként felállított járásőrmesterségek feladata kettős volt. Egyrészt ellenőrző hatáskörrel rendelkeztek a járásban tevékenykedő csendőr őrsök felett, másrészt a bűnügyi munka végzésére voltak hivatottak. A járásőrmesterségeket a csendőrség első világháború utáni átszervezésekor megszüntették.¹⁰

A bűnügyi munkára specializálódott szakszolgálat végül is a húszas évek végétől, 1928-tól kezdődően a harmincas évek elejére épült ki a testületben. Ebben az évtizedben modernizálták a magyar rendvédelem testületeit. A modernizáció kiterjedt a szervezetre, a felszereltségre, a felkészítésre egyaránt. Csendőrkerületenként állítottak fel egy nyomozó alosztályt, amelyeket országosan nyomozó parancsnokság fogott össze a csendőrfelügyelőség közvetlen alárendeltségében.¹¹

A csendőrség központi nyomozó szerve rendelkezett mindazon háttértevékenységi intézménnyel és technikával, ami az eredményes bűnügyi munkához szükséges volt (bűnügyi labora-

tórium, nyilvántartás stb.). A központban egy külön alosztályt szerveztek a politikai nyomozások megvalósítására. A politikai nyomozó alosztály a szélsőséges mozgalmak ellen dolgozott, azok tevékenységét kísérte figyelemmel, illetve időnként fellépett ellenük. Magyarországon 1921-től vált a politikai bűncselekmény fogalma a jogrendszer részévé. A politikai bűncselekményekre vonatkozó törvény alapján pld. a cionista mozgalmat, a kommunista mozgalmat, a Jehova tanúi szektát sorolták a szélsőséges mozgalmak közé.¹²

A motorizáció kapcsán egyre nagyobb szerepet kapott a csendőrségi szolgálati tevékenységben a közlekedés. Ez a vasúti, vízi és közúti közlekedési csendőrszervezetek létrehozásában és működésében öltött testet.

A közúti közlekedés ellenőrzése céljából közlekedési őrsöket hoztak létre a harmincas évek végétől. Az őrsök számát folyamatosan gyarapították, 1943-ra már kialakult a közlekedési osztály, amely a közlekedési őrsök szakfelügyeleti és irányító szervezete volt. A közlekedési őrsök működési területe a körzetébe tartozó utakra és a közlekedéssel összefüggő jogsértésekre terjedt ki. 1943-ban közel 700 fő mintegy 300 gépkocsival teljesített szolgálatot a közúti közlekedés terén. A közúti közlekedést a Magyar Királyságban 1929-ben átfogó módon jogszabályok útján rendezték, a harmincas évektől pedig lehetővé vált a helyszíni bírságolás is.¹³

A vasúti csendőrség létrehozását az indokolta, hogy a tehervonatok fosztogatása nagy távolságokra terjedt ki, a vasúti balesetek nyomozása speciális felkészültséget igényelt, a mozgó vonaton elkövetett bűncselekmény helyszínét nem lehetett megállapítani, így kérdésessé vált, hogy mely őrs illetékes az ügyben. A vasúti csendőrséget 1940-ben állították fel. Feladatát képezte a vonaton elkövetett bűncselekmények megelőzése és megakadályozása illetve kinyomozása; vasúti balesetek és lopások, rongálások megelőzése és kinyomozása; az utasok személy- és vagyonbiztonságának biztosítása. A vasúti őrsök működési területe a MÁV igazgatóságok felügyeleti körzeteihez igazodott. Az őrsök

székhelyei a csendőr kerület-parancsnokságok településein, vagy a vasúti csomópontokon voltak. A vasúti csendőrséget egy önálló vasúti szárnyparancsnokság irányította budapesti elhelyezéssel.¹⁴

A vízi csendőrség működtetését a Balatonon kezdte el 1942-ben. Tervbe vették a szolgálat kiterjesztését az ország más, nagyobb vízi területeire is, mint pld. a Duna vagy a Velencei tó. A háború miatt azonban erre már nem került sor. A balatoni vízi járőr négy fős volt. A vízi őrsök székhelye Siófokon és Balatonbogláron helyezkedett el oly módon, hogy az őrs objektuma érintkezett a kikötővel. A vízi járőrök kezében és a vízi őrsökön azonos térkép volt, amelyen a víz fedte területeket négyzetráccsal fedték le a szélességi és hosszúsági vonalakat azonos jelöléssel ellátva. A négyzetkilométert jelölő négyzetsáv segítségével tudták beazonosítani a helyszíneket a vízi járőrök a vízi őrszel való rádió forgalmazás során. Vihar esetén a vízi csendőrök készenlétben álltak, hogy jelzés alapján megkezdhessék a mentést. Őket bárki felkérhette mentésre, azt nem utasíthatták vissza.¹⁵

A magyar csendőrségre nem volt jellemző a nagyobb létszámú karhatalmi erő kialakítása. A magyar rendvédelmi szervezetek körében azonban a csendőrségnél lehetett a leggyorsabban karhatalmi erőt létrehozni és bevetni. Ezért, – amennyiben a rend fenntartása azt megkövetelte – általában a csendőrséget, illetve nagyobb létszámigényű akció esetén a hadsereg alakulatait vették igénybe. A csendőr iskolák kiválóan megfeleltek a karhatalmi feladatok megvalósítására. Kisebb karhatalmi csendőri erőket pedig az őrsökről is ki lehetett állítani.

A tömeggel szembeni fellépés esetében a közigazgatás általában a csendőrséget vette igénybe, mert a testület személyi állománya a feladatra fel volt készítve, ellentétben a honvédséggel. Gyorsan és hathatósan intézkedett a csendőrség. A testületen belüli katonai szellem és körülmények lehetővé tették, hogy a kiválasztott személyi állomány alkalmi csapaterős szervezetben is megállja a helyét. A rendőrség tagjai nem rendelkeztek ilyen kvalifikációval.¹⁶

A csendőrségnek szolgálat ellátása során speciális szolgálati feladatokat is el kellett végeznie.

A XX. század során az első békefenntartó missziót a magyar állam részéről a csendőrség valósította meg az albániai békefenntartók személyében. Az európai hatalmak 1913-ban Montenegro rosszállása ellenére biztosítani kívánták Albánia függetlenségét. Ennek érdekében nemzetközi békefenntartó csendőrereket vezényeltek a térségbe. Magyarország 150 fő csendőrrel vett részt e tevékenységben.¹⁷

Az udvarlaki őrség a leglátványosabb feladatot jelentette. 1932-től a csendőrség napján, február 14.-én a budai vár Királyi Palotájában az úgynevezett udvarlaki őrséget a csendőrség adta. Az udvarlaki őrségbe bejutni nagy megtiszteltetést jelentett, annak végrehajtására a kijelöltek alaposan felkészültek.¹⁸

A jelentős nemzetközi rendezvényeken valamilyen formában a csendőrség jelen volt. 1896-ban a millenniumi rendezvénysorozaton a testület már bemutatta szervezetét, eredményeit. 1926-ban a berlini közrendészeti világkiállításon is részt vett a magyar csendőrség kedvező nemzetközi visszhanggal. 1933-ban a Gödöllői Cserkész Világtalálkozó biztonságát a csendőrség valósította meg. Egyrészt a csendőrség a cserkészekből úgynevezett „cserkész csendőrséget” szervezett, amely a rendezvény biztonsági őrségét alkotta. A jelentős számú, jól felkészített segítőkre támaszkodva a csendőröknek már „csupán” a kulcsfontosságú teendőket kellett személyesen ellátniuk, illetve a környék és az útvonalak fokozott ellenőrzését elvégezniük. Csupán a táborozók létszáma 30 ezer fő volt, a látogatók száma pedig rendszeresen több tízezer fős tömeget alkotott.¹⁹

A csendőrkülönítmények tevékenysége is a speciális szolgálati feladatok körébe sorolható. A testület különítményt ott hozott létre, ahol a speciális közbiztonsági körülmények azt szükségessé tették. A különítményeket funkciójuk és a parancsnoklás szintje alapján nevezték el, pld. gödöllői tiszti különítmény, fürdő-különítmény stb. Különítmények működtek például állandó jelleggel Gödöllőn, majd a két világháború között Kenderesen a kor-

mányzó védelme céljából, szezonálisan a nyaralóhelyeken, pld. Pöstyénben, Tusnádfürdőn stb. A különítmények létszáma általában a 20 főt nem haladta meg. A csendőrségtől eltérő felszereléssel és jogosultságokkal nem rendelkeztek.²⁰

Az *adóbehajtásban* való részvétel a csendőrség körében a legnépszerűtlenebb feladatot jelentette. Az adóbehajtást nem a csendőrök végezték, de a területileg illetékes csendőr őrsnek biztosítania kellett az adóbehajtót. Az adóbehajtás erős indulatokat keltett az elkeseredett szegény sorsú családok körében. A család utolsó malacát és értékeit lefoglaló adóbehajtóra nem ritkán rátámadtak a családfelek. Ekkor volt kötelessége közbelépni a csendőrnek. Az ilyen esetek sajnálatos módon gyakran tragédiába torkoltak. A gazdasági világválság éveiben nem volt ritka az ilyen jelenség.²¹

A terület-visszacsatolásokkal kapcsolatos szolgálati teendők a speciális szolgálati körülmények között megvalósításra kerülő feladatok körébe sorolhatók. A terület-visszacsatolások alkalmával a visszatért területeken kezdetben katonai közigazgatás működött. Ennek célja a térség pacifikálása és a magyar közigazgatási intézmények újjáépítésének biztosítása volt. A katonai közigazgatási időszakban a visszatért területeket hadművelési térségnek tekintették. A trianoni határt a magyar határőrizeti szervezetek zárták ebben az időben. A hadművelési területre csak a visszacsatolásban résztvevők utazhattak. A polgári forgalmat felfüggesztették, a civil lakosság csak különleges engedéllyel léphette át a katonai közigazgatás időszakában a hadművelési záróvonallá átminősült trianoni határvonalat.

A katonai közigazgatás időszakában települtek ki az új határvonalra a magyar határőrizeti szervezetek is, természetesen ideiglenes elhelyezési körülmények közé. A Magyar Királyi Csendőrség a bevonuló magyar csapatokkal érkezett a visszatért területekre. A csendőrség többnyire eredeti, az első háború előtti épületeit vehette igénybe, hiszen azokat az utódállamok általában a dualizmuskori funkciójukkal megegyező módon használták. Előfordult az is, hogy a dualizmuskori bútorzat egy része még fellelhető

volt. A délvidéki bevonulás alkalmával az őrsfőzőnők nem egy helyen már a kapuban várták a magyar csendőrséget. A csendőr szisztéma ugyanis valamennyi országban kisebb eltérésekkel, de megegyezett. A volt csehszlovák és jugoszláv területek Magyar Királysághoz visszacsatolt részén az objektumokat többségében tisztán és jó állapotban vette vissza a csendőrség, bár Románia esetében már árnyaltabb volt a helyzet.

A csendőrség egyik fő feladatát – a közrend és közbiztonság fenntartása mellett – az esetleges visszamaradó partizán csoportok felfedése és a már korábban is illegálításban működő, vagy a visszacsatolás nyomán illegálításba vonuló szervezetek felszámolása képezte. A csendőrségnek elsősorban az utóbbi kategória jelentett feladatot. Ezen szervezetek felgöngyölítése általában nem is fejeződött be a katonai-közigazgatás megszüntetésével. Többségében kommunista szerveződések estek ebbe a csoportba.²²

Az internálásokban, toloncolásokban, deportálásban való részvétel a csendőrség tevékenységének dicstelen részét alkotja. Magyarországon az I. világháború során került sor internálásokra a külföldi állampolgárok tekintetében. A világháború során nemzetközileg gyakorolt intézkedés volt az internálás. A háborús tapasztalatok alapján az államra, a társadalom érdekeire, a közbiztonságra veszélyesnek tartott személyeket, elsősorban a kommunistagyanús embereket internálták. A csendőrség e folyamatban, mint végrehajtó szervezet vett részt a működési területén lévő gyanús személyek felkutatása és elfogása által. Magát az internálást a Magyar Királyi Belügyminisztériumban felállított Internálási Alosztály valósította meg. Az internálást több rendelettel szabályozták.²³ Először Hajmáskéren, majd Csepelen, végül pedig Zalaegerszeg térségében állítottak fel internáló táborot. A táborokat fokozatosan felszámolták. 1922-ben az Internálási Alosztály beolvadt a Magyar Királyi Belügyminisztérium Közbiztonsági Főosztályába.

A nem magyar állampolgárságú, nem kívánatos személyeket kitoloncolták az országból. Erre 1903 óta törvény biztosított lehetőséget. A századelőn az Osztrák-Magyar Monarchiával szomszéd-

dos államok egyöntetűen állást foglaltak amellett, hogy az országok jogosultak az alkalmatlan idegeneket hazájukba visszatoloncolni. A világháborút követően azonban az utódállamok elzárkóztak a magyar igények elől. Az Osztrák-Magyar Monarchián belüli szabad lakhelyválasztás nyomán több tízezer főnyi nem magyar állampolgárságú lakos maradt az országban. Őket a hatóságok ki akarták toloncolni, mivel ugyancsak tekintélyes létszámú magyar lakott vagonlakásokban, akik az elcsatolt területekről menekültek. A Magyarországon élő idegen állampolgárokat számba vették. 1920-ban Budapesten több mint 60 000 főt regisztráltak. A konszolidáció nyomán a toloncházak lerakodóhelyein voltak az internáló táborok. A felosztatott táborok helyett ekkor hozták létre a kistarcsai és a nagykanizsai táborot. Ide közigazgatási eljárás nyomán jutottak a bűnöző életmódot folytató személyek, illetve a nagykanizsai táborban a politikai internáltakat helyezték el. A háború során megváltozott körülmények tették lehetővé az idegen állampolgárok eredeti lakhelyére történő toloncolását. Ezzel a régóta húzóódó ügy végre lezárulhatott. Azonban mindenképpen szerencsétlen megoldás volt a kitoloncolás, hiszen a németek által megszállt területekre érkező csoportok – származásukat illetően döntően galíciai zsidóság – osztozni voltak kénytelenek a helyi zsidó lakosság sorsában. Bár ebben az időben a magyar lakosság körében még ismeretlen volt a német hatóságok zsidókkal szemben tanúsított kegyetlen bánásmódja. 1941-ben Kőrösmezőn keresztül a Tatárhágon át szállították ezen embereket a magyar határon túlra.

A háború kapcsán gyarapodott a politikailag megbízhatatlannak ítélt személyek száma. Velük töltötték fel a kistarcsai és a nagykanizsai táborot. Ezért a köztörvényes bűnözők internálása számára Garanyban hoztak létre táborot. A Magyar Királyságba érkező nem kívánatos idegeneket a II. világháború időszakában a Sátoraljaújhelyen felállított táborban helyezték el és kisebb csoportokban – néhány napos ott tartózkodás után – toloncolták ki őket a kárpátaljai határon. A Magyar Királyi Csendőrségnek nem volt szerepe az internálási és kitoloncolási határozatok létrehozá-

sában és azok kivitelezésében. A csendőrség működési területén az országban illetéktelenül tartózkodók, elfogását hajtotta végre, majd az illetőket átadta a rendőrhatóságoknak.²⁴

A visszacsatolt területek lakosságának egy részétől is igyekezett megszabadulni a magyar kormány. A területek elcsatolásakor a térségekben az utódállamok előszeretettel telepítettek be nem magyar ajkú lakosságot, az etnikai arányok megváltoztatása céljából. A betelepítések egyben a magyar populációk gazdasági bázisának megingatását is célozták. A magyar földbirtokosoktól elvett földeket például nem a helyi magyar parasztok között osztották szét, hanem odatelepített telepéseknek adták át. A magyar kormány a betelepített lakosságot nem tekintette magyar állampolgárnak, tőlük meg szeretett volna szabadulni. Ezt a populációt azonban a környező államok nem fogadták be. Csupán a kárpát-aljai határszakaszon nyílt lehetőség arra, hogy a Galíciából illegálisan távozókat a Felvidékről és Kárpátaljáról összegyűjtsék és a határon kitoloncolják. Ez az akció mintegy 10 000 – többségében zsidó – emberre terjedt ki. A délvidéken megkísérelték a magyar hatóságok a betelepített szerbeket kisebb csoportokban – a határ túloldalán lévő hatóságok előzetes értesítése nélkül – a határon áttenni. Ez az akció azonban a Bánátot megszálló német katonai hatóságok ellenkezését váltotta ki, így erről a továbbiakban lemondtak.

A visszacsatolt területek nem kívánatos lakosságának kitoloncolására irányuló határozatok meghozatalában és azok végrehajtásában nem volt része a csendőrségnek. A terület feladatát a személyek előállítására, és a rendőrhatóságoknak történő átadása képezte. Mindenképpen érdekes jelenség, hogy a dualizmus időszakában a magyar rendvédelmi szervezetek – köztük a csendőrség is – szigorú intencióban részesült a kormánytól arra vonatkozóan, hogy az Orosz Birodalomból és a Román Királyságból az üldöztetések elől menekülő zsidó lakosságot sem a határon, sem az ország belsejében feltartóztatni nem szabad, hanem menekülésüket elő kell segíteni. A magyar kormány a dualizmus időszakában lemondta a HABSBURGOK által a neoabszolutizmus időszakában a

cári birodalommal kötött azon szerződést, amely szerint az Orosz Birodalomból menekülőket visszatoloncolták. A magyar kormány a galíciai Bródon – a pogromok elől menekülő zsidóság számára – menekülttábor hozott létre. Az üldözött emberek részére pedig – vagyoni helyzetüktől függően – lehetővé tette, hogy a MÁV kedvezményes áron tovább szállítsa őket. Sokan jelölték meg úti céljuknak Angliát, de sokan telepedtek le közülük Magyarországon.²⁵ Három és fél évtizeddel később ugyanazon szervezet, szinte ugyanazon szolgálati szabályzattal és lényegében változatlan törvényi szabályozással, korábbi tevékenységével ellenkező irányú feladatokat kapott a kormányától, a többé-kevésbé keletről érkező zsidó etnikum tekintetében. Ugyanakkor a csendőrség a lengyel haderő Magyarországra menekülő csapatainak tagjai számára – ugyancsak a kormány intenciói szerint – rendkívül jó elhelyezést, szinte csak szimbolikusan korlátozott felügyeletet biztosított. Ez már önmagában kiváltotta a németek rosszallását. Amikor azonban csendőrségi közreműködéssel a magyar hatóságok megszervezték a németek ellen harcolni kívánó lengyelek továbbjutását – főként Horvát-országon keresztül – a szövetséges hatalmakhoz, a németek hivatalosan is tiltakoztak. A lelőtt gépek személyzetének tagjaként elfogtak ugyanis olyan lengyel pilótákat, akikről úgy tudták, hogy magyar fogságban vannak.

A csendőrség dicstelen tettét képezi a magyarországi deportálásokban való részvétel, amely ürügyet szolgáltatott a háború után a szervezet felosztatására is. Magyarországra erős nyomás nehezedett Németország részéről az úgynevezett zsidókérdés német mintára történő „megoldása” érdekében. Magyar részről azonban ennek ellen álltak. A zsidó törvényekkel úgy akarták a német igényeket kielégíteni, hogy a kecske is jól lakjon és a káposzta is megmaradjon, azaz ne történjen visszafordíthatatlan esemény ez ügyben. A környező országokhoz viszonyítva a magyar állampolgárságú zsidó populáció helyzete összehasonlíthatatlanul jobb volt. A német megszállás után azonban a megszállók – csekély létszámú nyilas szimpatizánsaiktól támogatva –

rákényszerítették az országra akaratukat a zsidóság tekintetében is. A köztudatban az él, hogy a magyarországi zsidóság deportálását a Magyar Királyi Csendőrség hajtotta végre. A testület a tevékenységben részt vett ugyan, de nem önállóan valósította meg. A csendőrség a zsidó lakosság összegyűjtését működési területén hajtotta végre. A zsidó populáció többsége azonban nem a falvakban, hanem a városokban élt, ahol ez a feladat a rendőrség hatáskörébe tartozott. A Magyar Királyságban a rendvédelmi testületek nem rendelkeztek nyilvántartással arra vonatkozóan, hogy a polgárok milyen hitűek, erre a népszámlálási adatok nyújtottak támpontot. Ennek alapján a közigazgatás állított össze listákat, melyeket átadott a rendőrségnek és a csendőrségnek. A honvédség kötelékéből – egyes kutatók becslése szerint – nagyobb létszámú erőket vezényeltek a deportálások kivitelezésében történő közreműködésre, mint ahány csendőr a tevékenységben részt vett. A rendőrségnek és a csendőrségnek a közbiztonságot ebben az időben is fenn kellett tartani. Ez német érdek is volt, ezért a németek a közbiztonsági teendőket nem gátolták. Így került sor a feladat végrehajtása érdekében honvédségi csapatok vezénylésére. A deportálásokkal szimpatizálók és elítélők között a határvonalon nem a csendőrség mezsgyéjén húzódott. A testületen belül is voltak ugyanúgy, mint a magyar társadalom egészében, akik ellenezték a deportálást, és akadt néhány fő, aki egyet értett vele. Magyarországon akkor még nem volt közismert a deportálások valódi célja. A csendőr tisztek egy része így is tiltakozott a testület törvénytelen alkalmazása ellen. Ezt azonban a németeket kiszolgáló felsőbbség figyelmen kívül hagyta, illetve egyeseket le tartóztatott, a tettelesen ellenállókat pedig elhurcolták. Ezzel a bimbózó ellenállást letörték.

A magyar zsidóság elhurcolása nyomán visszamaradt vagyron felett huzakodás kezdődött. A javát az SS már lefölozte ugyan, maradtak azonban épületek, berendezési tárgyak. Ezeket az államkincstár számára kellett bevételezni. Néhányan a csendőrség soraiból is igyekeztek ezen javak birtokába jutni. A többség azonban elítélte és megvetette az ilyen jellegű kezdeményezéseiket,

mint ahogyan a deportálás kivitelezésében is vonakodva vett részt.²⁶

A Magyar Királyi Csendőrség szolgálatai az alapfeladat eredményes végrehajtását, a közbiztonság megvalósítását célozták meg még akkor is, ha a deportálás kapcsán a szervezetet antihumánus tettek megvalósítására is felhasználták. A közbiztonsági teendők eredményes kivitelezéséhez szükség volt arra, hogy a csendőrségi objektumokban is folyamatosan rend és fegyelem uralkodjék. Ennek érdekében minden csendőrségi objektumban a mai fogalmaink szerinti belszolgálatot szerveztek, amely a laktanya, vagy parancsnokság, illetve iskola stb. belső rendjéért, a ki- és beléptetésért, illetve a híradó eszközök kezeléséért volt felelős.²⁷

A Magyar Királyi Csendőrség közbiztonsági szolgálatának teljesítése során kapcsolatba került a választások lebonyolításával is. A dualizmus időszakában az ország lakosságának még csak elenyésző része rendelkezett választási joggal. A nők nem szavazhattak. A férfiak esetében pedig vagyoni és szellemi cenzushoz kötötték az ország törvényei a választásokat. A dualizmus kezdetén a helyzet összhangban állt az európai gyakorlattal, a XIX. század során azonban Európa e téren sokat fejlődött, amelytől elmaradt a Magyar Királyság. A két világháború között a választók köre bővült ugyan, de a választások rendjében még akkor is fellelhetők voltak archaikus elemek. A dualizmus időszakában a választók vendégül látásával is igyekeztek a jelöltek megnyerni maguknak a voksok többségét. A választásra összegyűltek egy bizonyos idő után illuminált állapotba kerültek, és az ellenfelek táborai között előbb-utóbb verekedés tört ki. Ennek megakadályozása céljából a csendőrök az ellenfelek táborait külön-külön körülzárták, az egyikből a másikba való átjutást megakadályozták. A vesztes fél a helyzetre hivatkozva általában csendőrterroret emlegetett, illetve a választások eredményét kérdőjelezte meg. Elképzelhető, hogy előfordult, – bár ma már aligha bizonyítható – hogy a közigazgatás kérésére a csendőri erők a blokádot a szavazóurnák térségére is kiterjesztették a mindenkori ellenzék szavazói számára, ez azonban nem lehetett általános, és nem bizonyít-

ható. A két világháború között az ellenzéki sajtó elsősorban a választásokhoz kapcsolódó rendezvények elleni fellépéssel hozta összefüggésbe a szervezetet. Ezen rendezvényeket azonban nem a csendőrség engedélyezte, hanem a területileg illetékes közigazgatás vezetője. A csendőrség csupán a közigazgatási határozatnak volt köteles érvényt szerezni. Ez praktikusán azt jelentette, hogy a betiltott gyűléseket a csendőrség kötelessége volt feloszlatni.²⁸

A csendőrség szolgálatának egyik sajnálatos eseményét képezi a délvidéki vérengzés. Délvidéken folyamatos partizántevékenység volt tapasztalható, amely ugyan elsősorban a mezőgazdasági termények pusztítására irányult, azonban esetenként csendőröket, rendőröket is megtámadtak. A határőrizeti szervek a folyamórség közreműködésével őrizték a vízi határszakaszt, nem sikerült azonban megakadályozniuk a túloldalról beszivárgó partizánok magyar területre jutását. A partizánok 1942 januárjában Zsablya térségében csapdába csaltak egy csendőr osztagot. Ez vált a tisztogató akció ürügyévé. A terület katonai parancsnoka FEKETEHALMY-CZEYDNER Ferenc altábornagy által felvetett tisztogató akcióval KERESZTES-FISCHER Ferenc belügyminiszter és SZOMBATHELYI Ferenc a Honvéd Vezérkar főnöke is egyetértett. A kezdetben törvényes keretek között folyó akció azonban nem hozott jelentős sikereket. A szabadságon lévő FEKETEHALMY-CZEYDNER Ferenc altábornagy helyett GRASSY József vezérőrnagy és DEÁK László ezredes intézkedtek. A szabadságáról visszaérkező FEKETEHALMY-CZEYDNER elégedetlenségének adott hangot az akció sikereit illetően. Ekkor lépett GRASSY és ZÖLD Márton csendőr százados, akik KOROMPAY Gusztáv főhajónaggyal, a személyazonosságukat nem kellően igazoló, illetve gyanús személyeket beosztottaikkal likvidáltatták.

A vérengzés azonban kitudódott. Az ellenzék vizsgálatot követelt, amelynek eredményeként kiderült, hogy 3309 személyt öltek meg. A vizsgálat fényében más értelmet kapott FEKETEHALMY-CZEYDNERnek az akcióról írott jelentése is. A vizsgálat eredményeként 3 honvéd- és 12 csendőr tisztet hadbíróság elé állítottak. A honvédség vezetése igyekezett minden felelősséget a csendőr-

ségre hárítani. A főbűnösöknek azonban – minden bizonnyal német segédlettel – sikerült a Német Birodalomba szökniük, onnan – Magyarország német megszállását követően – SS tisztként tértek vissza. A többi bűnöst közben itthon elítélték 5-15 év közötti börtönbüntetésre. A megszállás után német nyomásra azonban amnesztiában részesültek. Felelősségre vonásukra 1945 után került sor. Az akció – melyben a honvédség és a csendőrség helyi erői közösen vettek részt – értelmetlen, antihumanista, és a térség nemzetiségeinek kapcsolata tekintetében káros volt. A térségben állomásozó honvéd és csendőr erők elenyésző hányada vett ugyan részt a törvényteleniségekben, – amely nem maradt megtorlatlanul – mégis folt esett mindkét testület becsületén.²⁹

A csendőrség számára bizonyos tevékenységek végzése tiltott volt. Nyilvánvalóan olyan cselekmények kerültek a tiltó listára, amelyekre vonatkozóan a közigazgatás részéről történtek ugyan kezdeményezések, de azok teljesítése ellentétben állt a csendőrség tevékenységét szabályozó jogszabályok tartalmával és szellemiségével. Tiltott szolgálatok voltak: a magántermészetű, vagy személyes igénybevétel; közönséges testi munkára való igénybevétel (kivéve a kiképzés, laktanyarend, vagy a belső gazdálkodás érdekében végzett tevékenység); betegek, vagy elmebetegek kísérése; polgári hatóságoknak teljesítendő irodai, küldönc szolgálat; társadalombiztosítási bejelentési ügyek ellenőrzése; letartóztatási intézetben foglyok őrzése; film- és színházi előadásokon, valamint táncmulatságokon ügyeleti szolgálat teljesítése; politikai gyűlések ellenőrzése, vám- és egyedárusági, vagy jövedéki törvényekbe ütköző cselekmények nyomozása; gyepmesterek kísérése és munkások felügyelete, valamint kéjnök orvosi vizsgálatra előállítás; gyűjtés és árusítás, valamint nyomtatványok terjesztése, illetve abban közreműködés.³⁰

Összességében: a csendőrség valósította meg a magyar polgári fejlődés viszonyai között a közrendet vidéken. Felszámolta a betyárvilágot, és az európai elvárásoknak megfelelő közbiztonságot hozott létre, majd tartott fenn. A kezdeti éveket és a háborús időszakot leszámítva, 90% körüli bűnügyi felderítettséggel működött.

7. Kapcsolat a közigazgatáshoz és a társ rendvédelmi testületekhez

A Magyar Királyi Csendőrség működésének, a rend fenntartásának kompetenciáját a törvények megosztották a központi államhatalom és az önkormányzatok között. E kompetenciák gyakorlása érdekében hozhatott létre az országgyűlés, illetve az önkormányzatok vezető testületei rendvédelmi szervezeteket.¹

Magyarországon, hasonlóan Európa más országaihoz, hagyományosan más rendvédelmi szervezetek alakultak ki vidéken és a városokban. Ettől a helyzettől némileg az angolszász területek tértek el, ahol a rendőrséget – legalábbis jogfilozófiai értelemben – nem tekintették állami szervezetnek. A kontinentális rendvédelemben a közhatalmi jelleg jobban érvényesült. Azonban a centralizált és militarizált kontinentális rendszerben is megtalálhatjuk a helyi rendfenntartó szervezeteket.

A XIX. században Európaszerte a francia mintájú vidéki rendfenntartó szervezet terjedt el, – a csendőrség, amely centralizált és militarizált volt egyszerre, – ugyanakkor pedig kiváló eredményeket mutatott fel.

A Magyar Királyi Csendőrség – hasonlóan más országok csendőrségeihez – személyi tekintetben a honvédelmi, minden más kérdésben a belügyi tárca alárendeltségébe tartozott. A trianoni békediktátum után ugyan a csendőrség teljes egészében a belügy alárendeltségébe került, azonban ez csupán a látszat volt, amelyet a gyakorlatban soha nem tartottak be, és a békediktátum betartása ellenőrzésének lazulásával visszatértek az eredeti állapotokhoz.²

A csendőrségnek a közigazgatáshoz fűződő viszonyát a testület jellege határozta meg. A rendőrséggel ellentétben a csendőrség nem volt rendőrhatóság csupán rendőri közeg. A rendőrhatósági jogkört a vármegyei közigazgatás gyakorolta. Első fokon a főszolgabíró, másodfokon az alispán, harmadfokon pedig a belügyminiszter volt illetékes. Ezzel szemben a rendőrségi szervezetek tekintetében első fokon a városi, illetve kerületi rendőrkapitány, másodfokon a főkapitány, és végül ugyancsak a belügyminiszter

volt illetékes. A rendőrség tekintetében nem vált széjjel a rendőrhatalóság és a rendőrközeg funkciója. A csendőrség tehát csupán végrehajtó erő, amely szervezetében független volt az intézkedést hozó hatóságtól.³

A csendőrség és a közigazgatás között háromféle érintkezési módot különböztettek meg: a felhívást, a megkeresést és a feljelentést.

Felhívással a közigazgatósági hatóságok, bíróságok, ügyészségek, fegyintézetek, határvám- és vesztegintézetek, közlekedési- és posta-igazgatóságok, erdőigazgatóságok, adóhivatalok, állami gyógyintézetek, községi eljáróságok fordulhattak a csendőr örsökhöz és az altiszti különítményekhez, ha saját erejük nem volt elégséges a feladataik megvalósításával ellenszegülők leküzdésére. A felhívás tartalmaért a felhívást aláíró, a végrehajtásért pedig a területileg illetékes csendőrség volt a felelős. A felhívásokat azonban a csendőrség csak abban az esetben volt köteles teljesíteni, ha azok tartalma a hatályos törvénnyel, és a rendeletek előírásával összhangban állt. A felhívásra történő intézkedésért a csendőrparancsnok szolgálati eljárójának felelt, abba a felhívást kérő nem szólhatott bele. Amennyiben a felhívás tartalmát a címzett csendőrparancsnokság aggályosnak ítélte, azt a felsőbb parancsnoksághoz volt köteles továbbítani.

Megkereséssel a hatóságok a tisztí parancsnokságokhoz fordultak, ha jelentősebb intézkedés szükségességét látták.

Feljelentéssel a hatóságok akkor éltek, ha törvénysértés kivizsgálásra kérték fel a csendőrséget.

A kizárólag kényszert alkalmazó rendvédelmi testület azonban csupán elméleti lehetőség. A gyakorlatban – a rendfenntartás lényegéből következően – a végrehajtás és a döntés gyakran nem választható szét. Ezekre az esetekre vonatkoztak az úgynevezett rendes szolgálat teendői. E mellett azonban a csendőrségnek a helyi rendészeti ügyekben is el kellett járnia. A helyi rendészet terénuma meglehetősen széles volt, ide tartozott a közegészségügy (közterületek és vendéglátóhelyek tisztasága, élelmiszerkereskedelmi higiénia, állategészségügy, járványok stb.); a személy és

vagyonbiztonság (tűzrendészet, robbanóanyagok, idegen-nyilvántartás, toloncügy, lopás, közveszélyes örültek); közcsend (zárórák, koldulás, házalás, bordélyok, vásárok stb.); felsőbb közigazgatósági hatóságoknak a helyi rendészetre vonatkozó határozataiban foglaltak.⁴

A községek széleskörű jogosultsággal rendelkeztek a rendészet tekintetében. A bűnvádi perrendtartást szabályozó törvény nyomán kiadott belügyminiszteri rendelet a helyi önkormányzatot rendőri hatósággá nyilvánította, így azok kihallgatásokat, moztásokat, házkutatásokat tarthattak, nyomozásokat végezhettek.⁵

Az alaphelyzet tehát az volt, hogy a községek széles jogosultságai nem párosultak a rend fenntartására irányuló határozataik megvalósítását ellenőrző, szükség esetén kikényszeríteni is képes szervezettel. A községek rendkívüli találékonyságra tettek szert abban a tekintetben, hogy mit nem tiltanak az érvényben lévő rendelkezések a csendőrség igénybevételét illetően, a csendőrség pedig, – a felgyülemlett tapasztalatok alapján – időnként kezdeményezte a kérdéskör szabályozásának pontosítását.⁶

E feladatelhatárolási folyamat részeként került pontosításra például, hogy: a csendőrség teendőit alkotta a boltok, kocsmák, vásárok és rendezvények felügyelete. Ennek során ellenőrizték azt is, hogy az áruk után befizették-e a fogyasztási adót, az egyed-árusági és jövedéki termékek törvényes eredetűek-e, az árusok rendelkeznek-e engedéllyel stb. A községek teendői is pontosításra kerültek. E szerint a filmvetítések, színielőadások felügyelete nem terhelte a testületet. A csendőrség nem volt igénybe vehető díszfelvonulásra, futárszolgálatra, irodai szolgálatra, betegkísérésre, munkások felügyeletére, kéjnök kötelező orvosi vizsgálatra történő előállítására stb.

E mellett azonban maradtak visszatérően neuralgikus területek is a községek és a szervezet kapcsolatában. Ilyen volt például az előfogatok és a pihenő szobák helyzete. Az általában 18-36 óráig tartó csendőri szolgálatok közben a járőrnek szüksége volt a pihenésre. A falvakban pihenőszobákat kellett volna kialakítani, ez azonban nem mindenhol valósult meg, ilyen esetben a község-

házán ülve töltötte le a járőr pihenőjét. Mivel a csendőrség nem rendelkezett fogatokkal, ezért szükség esetén pld. fogolykísérés alkalmával a községek feladata volt a fogatok biztosítása. A csendőrség által fizetett összeg azonban alatta maradt a piaci viszonyok szerinti térítési díjnak, a különbözetet a községnek kellett kifizetnie.⁷

A csendőrségeknek a bíróságok jogszerű felhívásainak is eleget kellett tenniük. A csendőröknek azonban a bíróságokon meg lehetőszen sűrűn, tanúként is meg kellett jelenniük. A csendőrök beidézése jelentős erőket vont el a végrehajtó szolgálattól. Meg egyezés jött létre e témában, amelynek tartalma belügyminiszeri rendeletben manifesztálódott. A csendőröket nem hívták be tanúként, ha – az ügyek jelentős részét kitevő – kihágási ügyeknél a kellő számú tanú rendelkezésre állt. A bíróságok lehetőleg egy napon tárgyalták azon ügyeket, amelyekben egyazon csendőr volt érintett. Egy órsről egy napon maximum két csendőrt idéztek be a bíróságok.⁸

A csendőrök időnként vádlottként is megjelentek a bíróságokon. A bíróságoknak ilyenkor kötelességük volt kiértesíteni az illetékes katonai bíróságot és a vádlott tiszti előljáróját. A csendőr, csendőrtiszt társaságában jelenhetett meg ilyen esetekben a bíróság előtt. Amennyiben a polgári bíróság vétkesnek találta a csendőrt, az ügyet áttették a katonai bírósághoz.

A városi hatóságok és a csendőrség közötti együttműködés alapelve a felkérés volt. A városok területén a csendőrség nem rendelkezett kompetenciákkal. A városok azonban jogosultak voltak a csendőrség szolgálatainak igénybevételére térítés ellenében. Ezt a lehetőséget elsősorban a külterületek tekintetében vetették igénybe a városok. Kialakult gyakorlattá vált, hogy a városok ugyanazon összeget fizették a csendőrségnek, mint amibe az általuk kiváltott rendőri szervezet került. A városokban a szükséges csendőr létszámot nem az önkormányzat, hanem az illetékes csendőr parancsnokság állapította meg. 1904-ben fordult elő először, hogy törvényhatósági jogú város belterületét is a csendőrség

vette át Pancsova esetében. Még ebben az esetben is fennmaradt azonban a városi rendőrség. Egyébként – a csendőrség és a város közötti szerződés hiányában – a csendőrség csak abban az esetben láthatott el a városok területén szolgálatot, ha a késedelem veszéllyel járt. Ebben az esetben azonban utólagos bejelentési kötelezettségük volt. Más esetekben az ügyészség, vizsgálóbíró, vagy a bíróság felhívása nyomán járhattak el a csendőrök a város területén, tájékoztatva működésükről a városi illetékeseket.⁹

A Tanácsköztársaság leverését követően módosult a magyar csendőrség és rendőrség egymáshoz fűződő viszonya. Korábban a csendőrség elsőlegessége megkérdőjelezhetetlen volt. Közben azonban megvalósult a rendőrség államosítása, illetve a csendőrség személyi állománya lényegesen nagyobb veszteségeket szenvedett a rendőrségénél.¹⁰

A megváltozott viszonyok között egyfajta rivalizáció alakult ki a két testület között. A rivalizációnak anyagi alapjai is voltak, hiszen most már a két testület egyaránt a központi költségvetésből részesült, mivel a városi rendőrségek államosításával a fenn tartási költségek jelentős része a központi államhatalomra hárult. A viták a vidéki városok külterületének és Budapest agglomerációjának vonatkozásában jöttek létre.

Ennek során kialakultak azok a szabályok, amelyek mentén a két testület a hatásköri ellentéteit rendezhette. Ezeket az elveket a belügyi tárca rendeletekben rögzítette. Az alapállás továbbra is az volt, hogy városokban a rendőrség, vidéken a csendőrség a kompetens. Amennyiben azonban sor került a városok külterületén csendőrség telepítésére, a két testület működési határát pontosan ki kellett jelölni egyeztető tanácskozás formájában, amelyen a rendőrkapitánynak, csendőr-parancsnoknak, polgármesternek és főszolgabírónak is részt kellett vennie. A másik fél területén csak tettenérés esetén, vagy akkor léphettek fel, ha a gyanúsított az egyik szervezet működési területén követte el ugyan a bűncselekményt, de a másik szervezet hatósági körzetében élt. A városok külterületére telepített csendőr őrsök közbiztonsági szem-

pontból tartoztak a rendőrkapitány hatáskörébe, katonai, fegyelmi és személyi ügyekben csendőrségi elöljáróik kompetenciái sértetlenek maradtak. A rendőrparancsnokok a járási főszolgabíró hatáskörével élhettek a város területén működő csendőrség tekintetében. A rendőrkapitánynak és helyettesének joga volt továbbá eldönteni, hogy a nyomozásokat a csendőri, vagy a rendőri erőkre bízza. Az ügy bármely szakaszában átvehette az irányítást, illetve átadhatta az ügyet a társ rendvédelmi szervezetnek. A csendőröknek minden esetet jelenteniük kellett, és csak akkor kezdhettek a nyomozáshoz, ha a rendőrkapitány másként nem intézkedett. A rendőrkapitány azonban párhuzamos nyomozást nem kezdeményezhetett. A kapitánynak kötelessége volt tájékoztatni a város területén működő csendőröket a város bűnügyeiről, a nyilvános helyek nyitva tartásáról, a fegyvertartási, vadászati, halászati engedélyekről, a rendőri felügyelet alatt állókról és a településen tartózkodó külföldiekről. A csendőr őrs vezetője hetente tájékoztatón volt köteles megjelenni a rendőrkapitánynál. Súlyosabb ügyek kapcsán írásban is értesíteni kellett egymást a csendőröknek és a rendőröknek. Amennyiben a csendőröknek illetve a rendőröknek egymásra panaszuk volt, a csendőrségi szolgálati elöljáróhoz fordulhattak. A végső döntést azonban a belügyminisztériumban hozták meg. Szabályozásra került az a kérdés is, hogy a bűncselekmény helyszíne alapján kell a testületi illetékeséget megállapítani, azonban az ügygel kapcsolatban mindkét fél folytathatott nyomozást a másik szervezet hatósági területén, de azt be kellett jelentenie. A másik szervezet nyomozását mindkét testületnek támogatnia kellett, a társ rendvédelmi szervezet tagjai mellé kíséretként egynél több főt nem oszthattak be. Amikor a gyanúsított mindkét területen követett el bűncselekményt, az ügy azé a szervezeté volt, amely előbb kezdte meg a nyomozást.

A Magyar Királyi Csendőrség eredményes működésében jelentős szerepet kapott a testület társadalmi támogatottsága.

A rendvédelmi monopólium hiányából fakadóan a tulajdonnal rendelkezőkkel szemben társadalmi elvárás volt, hogy igyekezzenek mindent megtenni vagyonuk védelme érdekében. Ily módon

lényegében mérsékeltebb személyi és tárgyi feltételrendszer birtokában jóval nagyobb eredményeket lehetett elérni, mint a vagyonvédelmi rendszer támogatásának hiányával. A Magyar Királyságban törvények írták elő, hogy az erdő-, gát-, vasút- és távírda tulajdonosok mekkora terület, illetve vonalhossz után kötelesek őrszemélyzetet fenntartani. Ez a személyzet nem csupán őrizte az ország infrastruktúrájának műtárgyait, hanem a karbantartásban is részt vett. A pályaőrök, gátőrök, vadőrök stb. az ország területét lényegében hálószerűen teljes egészében lefedték. Elképzelhetetlen volt, hogy a tudomásuk nélkül bármilyen cselekmény létrejöjjön az őrizetükre bízott területen. Őket úgynevezett közhatósági jogú személynek tekintették. Joguk volt a tetten ért személyeket feltartóztatni és a rendvédelmi szervezeteknek átadni. A mintegy 287 000 km² területű és csaknem 20 millió fős dualizmuskori Magyar Királyságban a társadalmi segítők ezen népes csoportja mintegy 95 000 főre tehető a csaknem 60 000 fős önkéntes tűzoltóságot is figyelembe véve.

A közhatósági jogkörrel felruházott személyek államilag szervezett – mai fogalmak szerint akkreditált – tanfolyamok eredményes elvégzése nyomán voltak munkába állíthatók, ha letették a közhatósági jogkörrel felruházott személyek esküjét az erre kijelölt állami hatóság előtt. Hivatali jelvényüket a ruhájukon kellett viselniük. A jelvény motívumait úgy tervezték meg, hogy az analabéták is megértsék. A közhatósági személyeket az őket alkalmazó tulajdonosok lőfegyverrel is ellátták. Valamennyi költséget a foglalkoztatók és nem az állam viselték. A civil rendvédelem ezen fajtájának működése eredményeként, gyakran előfordult, hogy a kikerkező járőrnek a közhatósági személyek átadták az elfogott törvénysértőt és bűnjeleket.¹¹

8. Gazdálkodás, társadalmi élet, kultúra, sport, tudomány

A Magyar Királyi Csendőrség önálló költségvetési szervezetként gazdálkodott az országgyűlés által a számára biztosított keretösszegből a fennálló szabályok figyelembevételével. A testület be-

szerzéseit pályázati úton realizálta. A pályázatokat három éves időtartamra írták ki, és a felszerelési tárgyakat csoportokba osztották, egy-egy csoportra külön-külön lehetett pályázni. A pályázatok során előnyben részesítették a hazai gyártmányú termékeket. A pályázóknak kauciót kellett letenniük a beszállítandó áru 10%-a értékében készpénzben, vagy értékpapírban. A kauciót a sikertelen pályázóknak visszaadták. A sikeres pályázók az általuk szállított termék egy éves garanciájának lejártával kapták vissza a kauciót. A kereskedők a csendőrség megrendeléseit az áru kiváló minőségi elismerésének tekintették. Ezért a szállítók még önköltségi áron is hajlandók voltak szerződést kötni a csendőrséggel. A szállítás tényéről pedig igazolást kértek a testülettől.

A XIX. század végén a megrendeléseket centralizálták és a budapesti kerület kompetenciájába helyezték. A századelőn – az osztrák és német csendőrségi tapasztalatok figyelembevételével – központi felszerelés- és anyagraktárt hoztak létre Budapesten, amely elvégezte a felszerelés és az objektumok berendezési tárgyainak beszerzését, átvételét, raktározását, kiszállítását, továbbá a használt anyagok begyűjtését és árverezését. A ruhák elkészítése a szárnyaktól a kerületekhez került. Kerületenként felállítottak egy pótzárnyat, amely a személyi és gazdasági ügyekkel foglalkozott.¹

A csendőrség fél évente jelezte a szállítónak igényét, ami elterhetett az előre jelzettől. A szállítók kötelesek voltak az összszállítás 1/6 részének megfelelő mennyiséget raktáron tartani, amit a csendőrség időnként ellenőrzött. Ezzel a szállítások elhúzódsát kívánták megelőzni. A vállalkozók a cikkeket térítésmentesen szállították a csendőrség raktárába. Az átvevők számára igazolni kellett, hogy a termékeket a szerződésben rögzített üzemekben állították elő. Az átvevők minden egyes cikket tartósági és vegyi vizsgálatnak vetettek alá. A csizmáknak pld. az 5%-át szétbontották. Amennyiben a mintadarabokhoz képest eltérést találtak, a szállítmány átvételét megtagadták.

A pályázatás során a legolcsóbb és legjobb minőséget vállaló ajánlattevőket részesítették előnyben. Az ajánlatok beérkezése

után azokat nyilvánosságra hozták, és lehetőséget teremtettek arra, hogy újabb mérsékeltébb árfekvésű ajánlatokat tegyenek a pályázók. A pályázatok feltételeit „tárgyalási jegyzőkönyvekben” foglalták össze.²

A csendőrség a személyi állomány felszereléssel történő ellátása tekintetében az úgynevezett „tömegrendszert” alkalmazta. Ennek az volt a lényege, hogy a csendőrök a testülethez kerülésükkor „tömegbetétben”, majd utána minden évben úgynevezett „tömegátalányban” részesültek. A tömegbetét, illetve tömegátalány egy összeget jelentett, amelynek a terhére a csendőr megvásárolhatta a számára előírt felszerelést, illetve az elhasználtak helyett újat vehetett. Ez alól kivételt a fegyver és a lőszer jelentett. A megvásárolt termékek árát levonták a tömegbetétből, illetve tömegátalányból, a megmaradt összeg képezte a csendőr tömegvagyonát. A testületnél legalább öt évet szolgáló csendőr leszereléskor a megmaradt összeget készpénzben vehette fel, így a rendszer a takarékossgot kívánta elősegíteni. *(IX. sz. melléklet)*

A laktanyában élő nőtlen személyi állomány ellátását az úgynevezett „közgazdálkodás” volt hivatott biztosítani. A közgazdálkodás vezetőjét, helyettesét és jegyzőjét a tagok maguk közül választották. A laktanyában lakó csendőrök közül mindenki egy-egy szavazattal rendelkezett. A közgazdálkodási tisztségviselők teendői időigényesek voltak. Általában a legfiatalabb csendőrt választották meg a közgazdálkodás helyettes vezetőjének. Ezen a poszton mindent elsajátíthatott, amit a közgazdálkodás vezetőjének ismernie kellett. Ha az őrsre fiatalabb csendőr érkezett, általában a helyettes lépett a közgazdálkodási vezető helyére. A közgazdálkodás jegyzője mindig idősebb csendőr volt, aki a papírmunkát intézte, és mintegy felügyelte fiatalabb társait.³

A főzést úgynevezett őrsfőzőnő végezte, akinek a feddhetetlen erkölcsére sokat adtak. Az őrs laktanyákban egy vidéki parasztporta háztáji gazdaságával megegyező gazdálkodás folyt. Zöldséges kertet, gyümölcsöst műveltek, állatokat tartottak (szárnyasokat és disznót). Egyes őrsökön méhészkedtek is. Az őrsök gazdaságai bizonyos agrár kulturmissziót is teljesítettek. A csendőrségi lapok

útmutatásai alapján a csendőrök olyan módszereket és növényeket is használtak, amelyeket a parasztság még alig ismert.

A közgazdálkodás egyedül a tagok munkájából nem volt fenntartható. A csendőrök illetményük egy részét befizették a közgazdálkodási pénztárba étkezési napidíj gyanánt. Az étkezési napidíj összegéből fizették az őrsfőzőnőt, vásárolták meg a tisztítószereket, edényeket, szerszámokat, és azt az élelmet, amit nem termeltek meg, továbbá a villanyszámlát, a téli tüzelőt stb. Ha közgazdálkodás tagjai közül valaki megnősült, vagy áthelyezték, a rá eső részt számára kifizették, ha pedig új tag érkezett meg kellett váltania a ráeső részt. Az átutazóban lévő csendőrök – nyomozók, ellenőrző tisztek stb. – a közgazdálkodás által nyomott áron vehettek részt az étkezésben. A közgazdálkodás biztosította a csendőrajőr számára a hideg élelmet is.⁴

A csendőrök *társadalmi életbe* való bekapcsolódása visszafogott volt. A sok időigényes szolgálati elfoglaltság a tiszti kar és a legénység esetében is a minimálisra szűkítette ezen elfoglaltságra fordítható időt. A testület nem nézte jó szemmel, ha tagjai a polgári lakossággal bensőséges kapcsolatot létesítettek. Az előljárók féltették a testület szellemiségét, óvták azt az esetleges bűnügyi és politikai fertőzöttségtől. A csendőrök politikai és társadalmi szervezetenek sem lehettek tagjai, ezen szervezetek rendezvényein nem vehettek részt. Kivételt képeztek a hazafias rendezvények, valamint a tudományos, kulturális és sport megmozdulások.

A parancsnokok a személyi állomány *kulturális* ambícióit támogatták. A legénység számára voltak ajánlott és nem ajánlott szabadidős tevékenységek. Általában azokat az elfoglaltságokat ajánlották, amelyek hasznosultak a szolgálat végzése során is. Ilyen volt például a rajzolás, gépírni tudás. Nem ajánlották a vadászatot idő- és költségigényes jellege miatt. A szolgálati előljárók általában nehezményezték a költségek, még a részletfizetésre történő vásárlást is rosszallották.

Az őrskön részben a testület segítségével, részben pedig önréből őrskönyvtárakat hoztak létre, amelyekből a kölcsönzést a csendőrséggel jó kapcsolatban lévő polgári lakoságnak is meg-

engedték. A festő, verselő csendőröket hozzásegítették alkotásaik kiállításához, publikálásához, ha máshol nem, a csendőrségi lapokban. Az előjárók támogatták a beosztottak tanulási igényeit.⁵

A testület komoly hangsúlyt fektetett a *sportéletre*. Rendszeres sportversenyeket szerveztek. Minden tavasszal vívóversenyt rendeztek a tisztek számára. A nyári országos csendőr úszóversenyeket a vízből mentés gyakorlatával kötötték egybe.

Ősszel szervezték az országos atlétikai bajnokságokat, amelyek minden ágára a csendőr kerületek öt-öt fős tiszti és legénységi csapatot küldtek. Emellett a csendőrök részt vettek a hadsereg sportversenyein is. Különösen kedveltek voltak a csendőrség körében a mátrai síjárőr versenyek, a Bükkben szervezett lövészetek és járőrversenyek, a különböző lovasversenyek. A csendőrség – széttagolt díszlokkációjából adódóan – nem rendelkezett önálló sportlétesítménnyel. A csendőr sportolók a civil sportlétesítményekben készültek fel, saját felszerelésüket használták.⁶

A csendőr tisztek legjobbjai a szolgálati tevékenységgel összefüggő *tudományos alkotó munkát* is folytattak, illetve feltárták és adaptálták a csendőrségi szolgálatra a tudományágak legújabb eredményeit, a külföldi elméleti és gyakorlati tapasztalatokat.

A testület a csendőrségi szolgálat egy-egy szakterületének legkiválóbb elméleti művelőit időnként kiküldte külföldi tanulmányútra, hogy a külföldi elméleti és gyakorlati tapasztalatok itthoni alkalmazásához kellő ismeretekre tegyenek szert. A XX. század elején például OLÁH Ödön csendőr ezredes vezetésével küldöttség járt az osztrák örökös tartományokban és Boszniában, ahol a csendőrség határőrizeti szolgálatát tanulmányozták. Ennek nyomán fejlesztették a határszéli csendőrséget. Érdekes jelenség, hogy Ausztriában a schengeni határőrizetre történő áttérés kapcsán a XX. század végén a csendőrségen belül, a magyarországi határszéli csendőrségre rendkívül emlékeztető szervezetet és feladatrendszerrel megvalósító testületet hoztak létre. A századelőn csendőr gazdasztisztek tanulmányozták az osztrák, bajor, porosz, baden-würtembergi csendőrség gazdálkodását. Ennek nyomán hozták létre a központi fegyver- és anyagraktárt, centralizálták a

beszerzéseket és állították fel a kerületeknél a pótszárnyakat. A magyar csendőrök delegációja részt vett az 1926-ban Berliben rendezett Nemzetközi Rendőr Kiállításon, ahol önálló – nagy sikernek örvendő – kiállítást is installált.

1928-ban az ausztriai csendőrség képzési rendszerét tanulmányozta a magyar csendőr tisztek egy csoportja. A harmincas évek első felében a csendőrség tiszti delegációi tettek tapasztalatszerző látogatást a francia és a belga nemzeti csendőrségnél, továbbá az angol rendőrségnél. A háború előtt a lengyel csendőrség tapasztalataival ismerkedett meg egy magyar csendőr delegáció.

Nem csak magyar csendőrtisztek jártak külföldi tanulmányutakon, hanem külföldi csendőségek küldöttei is ellátogattak Magyarországra a magyar csendőrség tapasztalatainak megismerése céljából. A harmincas évek elején a Kanadai Királyi Csendőrség küldöttsége látogatta meg a magyar csendőrséget. A kanadaiakat elsősorban a lovas csendőrség érdekelte, a lovaskiképzés módszereit vizsgálták Kiskunhalason a magyar csendőrség lovas tanosztályánál. 1937-ben lengyel csendőr delegáció látogatta meg a magyar csendőrséget.⁷

A csendőr tisztek egy része elméleti munkásságot is a magáénak tudhatott. Közülük a legismertebb PINCÉS Zoltán és OLCHVÁRY-MILVIUS Attila, illetve RIDEGH Rajmund volt. Műveik kiváló szakmai alkotásoknak bizonyultak, amelyeket a testület sorain kívül is elismeréssel fogadtak a szakemberek. OLCHVÁRY-MILVIUS Attilának és RIDEGH Rajmundnak a nyomozásról készített könyve a Magyar Királyi Csendőrség feloszlása után még hosszú ideig a nyomozó munkában résztvevők alapirodalma volt.⁸

A testület a személyi állomány identitástudatának fejlesztése, a lakosság szimpátiájának gyarapítása, illetve a testület történetének dokumentálása, a szolgálati tapasztalatok feldolgozhatóvá tétele érdekében csendőrségtörténeti múzeumot hozott létre. A bűnügyi múzeum létrehozásának évében 1908-ban állították fel a csendőrségi múzeumot is, a múzeum folyamatosan gyarapodott 1945-ig. A főváros ostroma alatt a több mint 10 000 tárgyból álló gyűjtemény megsemmisült.⁹

9. A testület felszámolása, emigráció

A Magyar Királyi Csendőrséget fennállása során két ízben szüntették meg. Mindkét felszámolásnak nem közbiztonsági, hanem politikai indítékai voltak.

Először 1919. március 26.-án oszlatták fel a testületet. A Magyar Tanácsköztársaság egy rendelettel szüntette meg az ország legitim országgyűlése által törvényhozás útján létrehozott rendvédelmi testületeket, és helyettük a Vörös Őrséget állította fel. A Vörös Őrségnek azonban nem voltak Kárpát-medencében hagyományai. Magyarországon – Európa nyugati feléhez hasonlóan – a csendőrség és a rendőrség szervezetén nyugvó rendvédelmi struktúra alakult ki. Ebben a rendszerben a központi államhatalom, – a fejlődés korábbi szakaszában az uralkodók – és a helyi közösségek is rendelkeztek hatáskörrel a rend fenntartása vonatkozásában. A rend védelme nem képezte a központi hatalom monopóliumát, mint keleten. Természetesen az Osztrák-Magyar Monarchiától keletre eső területeken is kialakultak szakosodott rendvédelmi testületek, azonban irányításukat a központi államhatalom valósította meg valamilyen formában. Európa keleti régiójában, nevezetesen a cári birodalom területén kialakuló Szovjetunióban magától értetődő volt, hogy a rendvédelem az új hatalmi központ alárendeltségébe kerüljön. Magyarországon azonban ez a fajta megoldás ellenkezett a magyar fejlődés lényegével.¹

A magyar kommunisták elfogadták a proletárdiktatúra kiépítésére vonatkozó azon lenini tételt, amely szerint az új államhatalmat társadalmi osztály alapon kell újjászervezni. Ebben pedig a fegyveres szervek körében nem maradhatnak meg a korábbi államberendezkedés idején is szolgálatot teljesítők. Előbb-utóbb – néhány kivételes jó szakembertől eltekintve – a teljes személyi állományt le kell cserélni. A Tanácsköztársaság 133 napos fennállása során ilyen változtatások természetesen kivitelezhetetlenek voltak. A Vörös Őrség vezető tisztségeibe azonban nem a rendvédelem szakembereit, hanem a munkásosztály tagjait helyezték. Ezek az emberek minden valószínűség szerint eredeti foglalkozásukban megbecsült, jó szakemberek voltak, és koránt sem volt

mindegyikük kommunista, hiszen az országban nem volt olyan létszámú kommunista elveket valló személy, mint ahány tisztséget a közigazgatásban, rendvédelemben és a honvédelemben be kellett tölteni. A rendvédelem új vezetőinek azonban fogalmuk sem volt arról, hogy mit kell tenniük, a rend fenntartásának mesteriségéhez a legkevésbé sem értettek.

A csendőrség tekintetében a Vörös Őrség már mindenképpen meggyengült személyi állományt örökölt. Egyrészt számos csendőr a fronton teljesített szolgálatot, illetve hadifogságba esett, másrészt a csendőrség vezetői közül – a haderő leépítéséből fakadóan, a magas rangú katonatisztek nyugdíjazása kapcsán – jónéhányan nyugállományba kerültek. 1918 novemberében a katonatanácsok mintájára létrejött csendőrtanács – a tisztársai által gyenge kezűnek tartott – GENCSY Arnold alezredes csendőrfelügyelői kinevezését követelte KÁROLYI Mihálytól. Ennek KÁROLYI eleget is tett. GENCSY Arnold követte a csendőr felügyelői beosztásban az e tisztségre 1918 őszén kinevezett CZIBERE csendőrfelügyelőt. A csendőrség vezetői azonban memorandumban tiltakoztak KÁROLYINál a kinevezés ellen, felvázolva a testület szét hullásának lehetőségét, kérve GENCSY visszahívását. KÁROLYI azonban kijelentette, hogy GENCSY a bizalmát élvezi. A lecsökkenő létszám, a magas rangú tisztek nagy részének nyugdíjazása, valamint az erélytelen vezető kinevezése alkalmatlanná tette a testületet országos méretű akciók kivitelezésére.²

A megmaradt, régi kipróbált szakembereket az új hatalom nem engedte vezető pozícióba. Jó esetben tovább folytathatták szakmai tevékenységüket, vagy kaptak egy íróasztalt, ahol valamilyen látszattevékenységet folytathattak. A csendőrség tagjai járatlanok voltak a kommunista eszmevilágban. A szétszórt elhelyezésű testület tagjai többnyire azt érzékelték elsősorban, hogy új központi hatalom alakult ki, amely megkísérli az ország függetlenségét és területi épségét megőrizni. A csendőrök többsége nem húzódozott a szolgálat folytatásától. A gyakorlatban ez egyébként is azt jelentette, hogy az őrsök az állomáshelyeiken tovább folytatták szolgálatukat. Még az egyenruha, fegyverzet sem

változott, hiszen annak cseréjére hosszabb időre lett volna szükség. A parancsnokságok zöme is a helyén maradt, csak átkeresztelték vörösőr parancsnokságra és beosztottak egy-egy politikai megbízottat is. A Vörös Őrség a csendőrök megkérdezése nélkül átminősítette a csendőröket vörös őrré. Aki azonban ez ellen tiltakozott, azokat nem kötelezték a Vörös Őrségbe való belépésre. A Vörös Őrségben szolgálatot nem vállalók egy része családjá körében tartózkodott, és várta a helyzet jobbra fordulását. Voltak, akik Szegedre utaztak és a Tanácsköztársaságot elutasító politikai szerveződéshez csatlakoztak. A csendőrök nem rendelkeztek polgári szakképzettséggel, egzisztenciájuk a csendőrséghez, illetve a rendvédelemhez kötötte őket. Lakhatásuk, megélhetésük, családjuk létfenntartása érdekében nem is nyílt számukra valódi alternatíva a további szolgálatvállaláson kívül. A csendőrök szolgálatukat a csendőrségi szabályzatban foglaltak szerint igyekeztek el látni. Megkísérelték hozzá igazítani a szolgálati szabályzatokban foglaltakat a kialakult helyzethez. Ahol azonban jelentősebb csendőri erőkoncentrációt alakítottak ki a Tanácsköztársaságot megelőzően, ott a csendőröket lefegyverezték. A Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegyében állomásozó csendőr zászlóaljat például május 5.-én megrohanta és lefegyverezte a CSERNY-különítmény.³

A proletárdiktatúra időszakában különböző körülmények között 27 csendőrt végeztek ki, egy altábornagyot, két alezredest, egy századost, egy főhadnagyot, hat tiszthelyettest (ebben az időszakban a tiszthelyettes konkrét rang volt, nem pedig egy rangcsoport gyűjtőelnevezése), négy járásőrmestert, tizenegy őrmestert és egy csendőrt. Különösen nagy visszhangra talált FERY Oszkár altábornagy és BORHY Sándor, valamint MENKINA János alezredek meggyilkolása, akiket a LENIN-fiúk a lakásukról vittek el. Ezt követően pedig semmit sem lehetett tudni róluk. A Tanácsköztársaság veresége után a rendőrség kiderítette, hogy a három csendőrt a CSERNY-különítmény a Mozdony utcai tanítóképző objektumában berendezett laktanyájába szállította, majd éjszaka halálra kínozták áldozataikat, a hullákat pedig hajnalban a közeli Dunába dobták.⁴

A magyarországi közgondolkodás és értékrend számára elfogadhatatlan volt, hogy egyazon szervezet – pl. a LENIN-fiúk – lépjenek fel egy vélt vagy valós cselekmény ellen, hozzanak ítéletet, majd azt végre is hajtásák.

Nem modellezhető, hogy a Tanácsköztársaság jogrendje, rendvédelmi struktúrája hogyan változott volna, ha fennmarad a rendszer. Elképzelhető, hogy az orosz környezettől eltérő Kárpát-medencei kultúrközeg viszonyai között, a nyugat-európai környezetben másként alakult volna a magyar proletárdiktatúra rendvédelme, mint az oroszországi. Összességében a Tanácsköztársaságot és annak rendvédelmét csupán kísérletnek lehet tekinteni arra vonatkozóan, hogy egy keleti kultúrközegben létrejövő kezdeményezést, miként kíséreltek meg a nyugati kultúrközeghez tartozó térségben megvalósítani.

A Tanácsköztársaság vereségét követően visszarendeződött a korábbi közigazgatás és rendvédelem, ennek részeként a csendőrség is. A Tanácsköztársaság megszűnésekor 1919. aug. 01.-én a csendőrség nem létezett. Tagjai jelentős része elesett, vagy megrokkant, sokan román fogságba kerültek. A személyi állomány maradéka szervezetlen volt. Vidéken a közbiztonság megszűnt. A falvak lakosai némi nosztalgiával tekintettek a nem is oly távoli múltba, amikor még a csendőrök tartották fenn a rendet. A falusi lakosság e szervezettől várta a rend helyreállítását. Nemcsak a falusi lakosság, a politikusok is a csendőrség helyreállításától remélték a közrend visszaállítását. Gróf ANDRÁSSY Gyula és WEKERLE Sándor nyilatkozatai pontosan rámutatnak arra, hogy mit vártak a kortársak a csendőrségtől: „Erős, jól fegyverezett csendőrség szükségesebb ma, mint valaha, mert Magyarországon a háború, majd a forradalmak és a törvényes alap nélküli kormányok alatt megbomlott a törvények tisztelete, elvadultak az erkölcsök, megszűntek a tekintélyek, és ez olyan feladatot ró az államra, amelyet csak a csendőrség segítségével oldhat meg.” „A közbiztonság és a közrend megszilárdítása hazánkban tulajdonképpen a csendőrség felállításával kezdődik.”⁵

A Magyar Királyi Csendőrség újjászervezése jól illett a Ta-

nácsköztársaság előtti állam kontinuitását hirdető politikai elgondolásba. A kényszernyugdíjazott tiszteket visszahívták.⁶ Némi huzavonára adott ugyan lehetőséget, hogy a volt kényszernyugdíjazottak el akarták távolítani az újjáalakuló szervezetből az 1918 novembere után is a testületben szerepet vállalókat. Végül is mindkét csoport maradhatott, az újjászervezést közösen hajtották végre.⁷

A Magyar Királyi Csendőrség másodízben történő feloszlására, az első után 26 évvel került sor, ugyancsak politikai megfontolásokból. 1945. május 10.-én, az Ideiglenes Nemzeti Kormány – az első alkalomhoz hasonlóan – rendelettel szüntette meg a törvénnyel létrehozott szervezetet.⁸

Magyarországot a győztes hatalmak a szovjet érdekszféra körébe utalták. A szovjet vezetés pedig meg kívánta tartani befolyását a Vörös Hadsereg által megszállt területeken. Ennek érdekében a szovjet típusú államberendezkedés sémáját akarták a térségben általánossá tenni. Az emigrációból visszatérő magyar kommunisták kész stratégiával rendelkeztek a vázolt elgondolás kivitelezésére, amely találkozott a szovjet vezetés egyetértésével, illetve számíthattak a szovjet hatalom jóindulatú támogatására. Magyarországnak a szovjet érdekszférába való bevonását úgy valószínűzték meg a kommunisták köré csoportosuló erők, hogy a tőlük jobbra álló politikai, gazdasági, kulturális és egyéb szervezeteket fokozatosan támadták és számolták fel. Mindig a legkonzervatívabb csoportosulásokra összpontosítottak. Ily módon megosztották az ellenfél erőit, illetve eredményesebben hasznosították a kezdetben csekély bázisukat. E folyamat végén saját szövetségeiket is felszámolták.

A közigazgatáson belül ki nem nyilvánított, de a gyakorlatban érvényesülő szelekciót valószínűzták meg. Ennek során egyrészt törekedtek a régi munkatársak eltávolítására, helyükre politikailag megbízható személyeket juttattak, függetlenül a szakértelmüktől. Másrészt a közigazgatás egyes részeit teljes egészében meg kívánták szüntetni, míg más részeit a személyi állomány cseréjével, átszervezéssel és feladat-módosítással beilleszthetőnek

tartották a szovjet típusú állam magyarországi adaptációjába. A Magyar Királyi Csendőrséget a szocializmus számára megreformálhatatlan intézmények közé sorolták, így azt az elsők között kívánták feloszlatni. Erre szolgáltatott kiváló ürügyet az, hogy a testület részt vett a zsidók deportálásában. A kommunisták által vezetett politikai erők a csendőrséget tették meg a deportálás egyetlen bűnbakjává. Ezzel semlegesítették azokat a szervezeteket, amelyek a magyarországi zsidó lakosság deportálásának dicstelen tetteiben szintén részt vettek. A szövetségesek nélkül maradt csendőrség felszámolásával a magyar rendvédelem leg-erősebb szervezetét szüntették meg. A csendőrség feladatait átvevő rendőrséget pedig fel lehetett tölteni a Magyar Kommunista Párt szimpatizánsainak táborából, kialakítva ezzel a rendőrségen belül a MKP szimpatizánsok túlsúlyát. Ezzel a két fő pilléren nyugvó rendvédelem egy pillérűvé vált Magyarországon. Ez az egy pillér pedig az MKP egyértelmű befolyása alá került, mivel a testület élére – a SZEB (Szövetségi Ellenőrző Bizottság) szovjet tagjainak segítségével – MKP szimpatizánsokat nevezett ki.⁹

Miután politikai indíttatásból rásütötték egy közbiztonsági testületre – a kollektív felelősség elvét gyakorolva – a háborús bűnös szervezet bélyegét, a helyzet egyenes következménye volt, hogy bűnösöket is produkálni kellett. A szovjet és a magyar hatóságok diszkriminatív módon jártak el a Magyar Királyi Csendőrség tagjaival szemben. Ennek során:

- Bűnösnek tekintették azt a csendőrt, aki visszamenőlegesen a fennálló törvények szerint járt el. Ilyen alapon az egész magyar társadalmat felelősségre lehetett volna vonni, hiszen mindenki a fennálló törvények szerint élt, a rendvédelmi szervek és közigazgatás munkatársait pedig – akiknek feladata volt a törvények betartatása – mindenképpen. A törvények betartatását bűnként kezelő eljárást kizárólag a csendőrséggel szemben alkalmazták;

- Az igazoló eljárásban a politikai pártok képviselői vettek részt, akik nem az érintett személy tettei szerint döntöttek, hanem a pártok instrukcióinak a figyelembevételével. Az öt fős bizottság közül három fő az MKP képviselőjének álláspontját követte, ebből

fakadóan a szociáldemokrata párt és a szakszervezet képviselője eleve az igazolási eljárás alá vont személy ellen szavazott az eljárás során. Emiatt a kiskazda és a paraszt párt képviselői az érdelemi döntésből kimaradtak;

- A csendőrség számára felállított különleges igazoló bizottságok számára kiadott elvárás szerint a csendőrök csak abban az esetben voltak igazolhatók, ha a szovjet hadsereg oldalán fegyverrel harcoltak, segítséget nyújtottak az előző kormányok által üldözötteknek, az előző kormányok intézkedéseivel szembe fordultak;

- Az igazoló eljárásokat jó előre kihirdették, azokon mindenki megjelenhetett, az igazolás alá vont személyek azonban a rájuk terhelő adatokat nyújtók meghallgatásain nem vehettek részt.

Ilyen körülmények között az igazolás alá vont személyek egy százalékát sem igazolták a különleges igazoló bizottságok.

Az igazolást kiterjesztették az özvegyekre is. Amelyik özvegy férje 1939 után hunyt el, és a hátramaradottak nem tudták elhalálozott férjüket a különleges igazoló bizottság szempontjainak megfelelően igazolni, azoktól a nyugellátást elvonták.

A nem igazolt csendőröket kizárták a közalkalmazásból. A politikai rendőrség pedig kereste az ürügyet arra, hogy a volt csendőröket internálhassa.¹⁰

A keleti és a nyugati hadifogságból hazatérő csendőröket szűrtáborokban vizsgálták, majd rendőri felügyelet alá helyezték.

A nyugati fogságba került csendőrök egy részét az angol és francia hadsereg nem szerelte le, hanem különböző őrszolgálatokra alkalmazta őket.

A negyvenes évek végén az ötvenes évek elején a csendőrök Nyugat-Európából széttrajzottak a világ minden tájára, mivel az otthoniak sorsáról értesültek. Hozzáálltak ahhoz, hogy új egzisztenciát teremtsenek maguknak. Voltak, akik a Francia Idegenlégióba álltak be. Egyes kutatók szerint az ötvenes években több száz magyar csendőr teljesített szolgálatot az idegenlégióban.¹¹

Az emigrációban a legszervezettebbek a csendőrök voltak. Már 1947 júniusában megalapították Grazban a „Magyar Királyi

Csendőr Bajtársi Asztaltársaság”-ot. Az asztaltársaság 1949-ben „Magyar Királyi Csendőr Bajtársi Közösséggé” (MKCSBK) alakult át.

A veterán szervezet jelleggel működő MKCSBK a tagsággal kapcsolatos hírek közlése céljából létrehozta a Bajtársi Levelet, amely első ízben 1948. november 26.-án jelent meg Grazban. Az emigrációban az első csendőrnapot a veterán szervezet 1949 februárjában ünnepelte.¹²

A Bajtársi Levelet az MKCSBK az új évezred küszöbén is publikálta, a csendőrség napját éves találkozóval, sőt az ezredfordulón csendőr-történeti konferenciák megtartásával is ünnepelték Floridában a kilencvenes évek második felében.

Az emigrációban lévő csendőrök – hasonlóan a Magyar Királyi Honvédség különböző fegyvernemeinél szolgált katonákhoz – a magukkal vitt felszerelési- és emléktárgyakat összegyűjtötték a világ minden tájáról, és abból múzeumot alapítottak a kanadai Torontóban. A rendszerváltást követően – a nyugati emigráció által létrehozott más hadigyűjtemények, pld. tüzergyűjtemény anyagaihoz hasonlóan – a csendőr múzeum is hazatért. A gyűjteményt a Hadtörténeti Múzeum fogadta be.

A Hadtörténelmi Intézet- és Múzeum a gyűjteményt – tartós letét formájában – átadta a Bűnügyi és Rendőrség-történeti Múzeumnak, amely azt a Tarnamérai fiáléjában állította ki. A Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság (SZBMRTT) koncepciót hozott létre a magyar rendvédelem-történet gondozására. Nemzetünk viharos múltjának következményeként ugyanis – csupán a XIX-XX. században, egymást követően – csaknem ötször annyi rendvédelmi testület működött az országban, mint 2012-ben. A koncepció szerint a Bűnügyi és Rendőrség-történeti Múzeum segítségével valamilyen, ma már nem működő rendvédelmi testület múltjának bemutatására került volna sor oly módon, hogy testületcsoportok alkotnak volna – a társmínisztériumokkal megvalósuló együttműködés nyomán – egy-egy állandó kiállítást az ország különböző településein. Ennek volt az első része a tarnamérai csendőrség-történe-

ti kiállítás. E koncepció kiküszöbölte volna az „egy testület egy múzeum” rendszer hátrányait. Ez a rendszer ugyanis azért káros, mert csupán a jelenleg is működő rendvédelmi szervezetek történelmét ápolja. A saját múltat gondozó múzeumokat ráadásul a finansziális és szellemi aluldotáltság is sújtja. Annak ellenére, hogy a megszüntetett rendvédelmi testületek történetének gondozását is tartalmazó koncepciót a belügyminisztérium illetékesei is megismerték semmi sem történt. Viszont a Bűnügyi és Rendőrség-történeti Múzeum, amely – a sokadik névváltoztatása nyomán – Rendőrség-történeti Múzeum elnevezéssel működött, megszüntette a tarnamérai csendőrség-történeti kiállítást. A kiállított anyagot visszaadta a Hadtörténelmi Múzeumnak, Tarnamérán pedig rendőrség témájú kiállítást hozott létre. Az a helyzet állt elő, hogy a csendőrség-történeti gyűjtemény évtizedekig megtekinthető volt Torontóban, miután azonban hazájába visszatért a kíváncsi tekintetek elől elzárva a múzeumi pincék ládáiban várja sorsa jobbra fordulását.

A harmadik évezred elejére a Magyar Királyi Csendőrség személyi állománya elhalálozott, vagy olyan kort élt meg, amely már nem tette lehetővé számukra a közéleti tevékenységben történő részvételt. Az MKCSBK-ban a testület története iránt érdeklődő fiatalabb korosztályok kerültek túlsúlyba és a vezetés is az ő kezükbe került. Az új vezetés feladatának a Magyar Királyi Csendőrség története objektív történelemszemléleten nyugvó feltárását és közkinccsé tételét tekinti.

A Magyar Királyi Csendőrség történetét bemutató honlapot (www.csendor.com) hoztak létre, amely folyamatosan gyarapodik. A magyar rendvédelmi szervezetek tekintetében a Magyar Királyi Csendőrség az egyetlen testület, amely a fennállása teljes időszakának a szervezetre vonatkozó valamennyi törvényét és rendeletét bemutató honlappal rendelkezik. Ilyen feldolgozással a jelenleg is regnáló magyar rendvédelmi testületek közül egyetlen szervezet sem rendelkezik. Elgondolkodtató, hogy a magyar adófizetők pénzéből 2010-ig nem futotta a működésük jogszabályi fejlődéstörténetét bemutató feldolgozásra. A Magyar Királyi

Csendőrség esetében e feladat anyagi finanszírozását a külföldön működő volt emigráns szervezet valósította meg. A szervezet elhivatott vezetője saját anyagi erőforrásait és nem kis mértékben családja munkáját mozgósította a cél érdekében. A csendőrségtörténeti honlapot tulajdonképpen a KÖRÖSSY család hozta létre és tartja fenn.

Sajátságosnak tekinthető az a körülmény, hogy a magyar állam a pártállami időszakában megsemmisítette a Magyar Királyi Csendőrségre vonatkozó korabeli kiadványokat néhány könyvtárban létesített úgynevezett zárt osztályokon őrzött példányok kivételével. Az állampárt időszakában ugyanis a korabeli csendőrségi szakirodalom tiltólistára került. A zárt osztályokat pedig az olvasóközönség elől elzárták, azokat csak különleges engedéllyel lehetett látogatni. A rendszerváltással a zárlatot feloldották ugyan, ettől azonban nem lett több a kiadványok megmaradt példányszáma. Nyilvánvalóan az érintett szakirodalom digitalizálása útján annak honlapra helyezésével lehetne a keletkezett űrt pótolni. A magyar állam költségvetéséből azonban még nem futotta arra, hogy ezt a feladatot megvalósítsa.

A testület írásos emlékeihez hasonló a testületi emlékhelyek helyzete is. A trianoni határokon belül a Magyar Királyi Csendőrségnek három emlékhelye volt. A Böszörményi úti csendőr laktanya udvarán állt a csendőőr vértanúk emlékszobra. A szobor elkészítésére KISFALUDY-STRÓBL Zsigmond, PÁSZTOR János és SZENTGYÖRGYI István nyújtottak be pályázatot. A bíráló bizottság döntése nyomán PÁSZTOR János szobra készült el, melyet 1928. május 10.-én avattak fel. A szobor mészki talpazatán a csendőr vértanúk neve volt olvasható. A bronzszobor egy csendőrt ábrázolt, aki a trianoni békediktátum által sújtott magyar nemzetet jelképező férfialakot tartott a karjai között. A csendőrszobrot – a későbbiek során létrehozott csendőrnapon — a csendőrség képviselői és az ország prominens személyiségei 1944-ig minden évben megkoszorúzták.¹³ A Böszörményi úti csendőr laktanya udvarán álló szobornak Magyarország szovjet megszállása időszakában nyoma veszett.

Csendőr vértanúk emléktábláját helyeztek el 1921-ben a néhai FERY Oszkár altábornagy és tisztársai halála kínzása épületének falára. A Mozdony utcát pedig FERY Oszkár utcára keresztelték át. A bestiális módon meggyilkolt csendőr tisztek családjai és bajtársai minden évben koszorúval rótták le kegyeletüket a tábla előtt.¹⁴ A szovjet megszállás nyomán a tábla eltűnt a helyéről. Az utca nevét pedig a szovjet csapatokkal együttműködésre törekvő KISS János altábornagy nevére változtatták, akinek emléktábláját annak az épületnek a falán helyezték el ahonnan a FERY Oszkár és társai emléktábla eltűnt. 2010-ben azonban a tábla ismét felkerült a falra.

Csendőr hősök domborművet avattak a Hadtörténeti Intézet- és Múzeum épületében 1934-ben a kormányzó személyes részvételével. A 2 m. hosszú és 160 cm. magas fehér carrarai márványból készült domborművet BERÁN Lajos hozta létre. A dombormű tölgyfa alatt fekvő halott csendőrt ábrázolt, kezében törött puskájával. Mellette térdelt imádkozó bajtársa. A dombormű alján „A HÁBORÚ ÉS BÉKE HŐSI HALOTTAINAK. A M.KIR. CSENDŐRSÉG” felirat volt olvasható. A csendőr hősök emléktábláját a Hadimúzeum épülete II. emeleti előcsarnokában, a lépcsőfeljáró mellett, a jobboldali falon helyezték el.¹⁵ A dombormű minden bizonnyal túlélte az ostromot, mivel az épület ezen része sérülten ugyan de állt a harcokat követően is. A domborműnek azonban ismeretlen körülmények között nyoma veszett.

EPILÓGUS

A Magyar Királyi Csendőrség 65 éves működése két nagy periódusra az 1881-től 1919-ig és az 1919-től 1945-ig terjedő időszakokra osztható. Ezen időszakokhoz kapcsolódik az előzmények, illetve a feloszlást követő utóéletet felölelő periódus.

Az előzmények kezdetét lényegében Magyarország területén létrejövő első csendőrszervezet megjelenésétől számíthatjuk, azaz 1849-től. Az előzmények periódusa pedig 1881-el zárul a Magyar Királyi Csendőrség létrehozásának dátumával.

Az 1849-től 1881-ig tartó előzmények szakaszban kísérlet történt arra, hogy az Európa-szerte diadalútját járó csendőrség intézményét meghonosítsák a Kárpát-medencében is, mégpedig a magyar államiságot felszámoló neoabszolutizmus keretei között.

Az előzmények szakasz is két alszakaszra osztható. Az első alszakasz 1849-től 1867-ig tartott és a neoabszolutizmus időszakát foglalta magában. Erre az időszakra az volt a jellemző, hogy:

- a Kárpát-medence teljes térségére terjedően **kiépült a csendőrség** szervezete;

- a korábbi elavult rendvédelmi struktúra helyett a világ élvonalaiban álló intézmény tartotta fenn a rendet európai hatékonyságú színvonalon;

- a szervezet azonban nélkülözte a legitimitást, a magyar forradalmat és szabadságharcot leverő HABSBURG elnyomó hatalom részeként, tevékenyen részt vállalt a hazafiak üldözésében;

- a lakosság nem fogadta el a szervezetet, a passzív rezisztencia keretei között akadályozta annak tevékenységét;

- a lakosság többsége által nem támogatott neoabszolutizmus általa **túl költségesnek bizonyult**, ennek részeként a – tetemes kiadásokba kerülő – csendőrséget is kénytelen volt mérsékelni a hatalom, amelynek következtében a testület hatékonysága is romlott.

Az előzmények szakasz második alszakasza 1867-től 1881-ig tartott. Erre az időre az volt a jellemző, hogy:

- **az osztrák csendőrség intézményét – a neoabszolutizmus államszervezetének részeként – a Magyar Királyság területén Erdély és Horvátország kivételével felszámolták**, azonban – a dualizmus alaptörvényében, a kiegyezési törvényben foglaltak szellemiségével összhangban – a két csendőrezredet a Magyar Királyi Honvédség illetve a horvát bán alárendeltségébe helyezték 1876-ban;

- a megszüntetett csendőrség helyett az 1848-1849 előtti magyar vidéki rendvédelmi szervezeteket szervezték újjá, amelyek azonban alkalmatlanok voltak a megváltozott körülmények közötti rendfenntartására. Ebből adódóan **vidéken a közbiztonság megromlott**, a csendőrségek által külföldön ellenőrzött térségek,

továbbá az országban a csendőrség maradványai által felügyelt területek közbiztonsága sokkal jobb volt, mint azokban a térségekben, ahol a csendőrséget megszüntették.

Az előzmények szakaszát összességében az jellemezte, hogy a Kárpát-medence térségében bevezetésre került a korszak legmodernebb közbiztonsági szervezete a csendőrség, amely a közbiztonság javítása terén komoly eredményeket ért el. Ez a szervezet azonban a nemzeti elnyomás egyik hathatós eszközének is bizonyult. Ebből adódóan a kiegyezéssel felszámolták, azonban ezzel a magyar vidéken a közbiztonság elfogadhatatlanul alacsony szintre süllyedt. **Magyarország területén tehát a csendőrség bevezetésére irányuló azon kísérlet, hogy a szervezet politikai rendőrségként is működjön megbukott.** A magyar kormányzat és a lakosság inkább vállalta a közbiztonsági helyzet romlásával járó nehézséget, mintsem átvegye az elnyomó apparátust. Megmaradt azonban a probléma, miként lehetne a legkedvezőbb módon a közbiztonságot javítani?

A Magyar Királyi Csendőrség fejlődésének első szakasza 1881-től 1919-ig tartott. E szakasz keretében a nemzeti és legitim alapokon nyugvó csendőrszervezet felállításával találták meg a választ a magyar vidék leromlott közbiztonsági helyzetének javítására. E szakaszban:

- az erdélyi csendőrkerületből kiindulva az **egész ország területére kiterjedően kiépítették a csendőrség szervezetét**, kialakították képzési rendszerét, stabilizálták személyi állományát, rendezték a közigazgatási hatóságokhoz és a társ rendvédelmi szervezetekhez fűződő viszonyát;

- a nemzetközi tapasztalatok adaptálásával fejlődő szervezet **európai színvonalú közbiztonságot hozott létre a magyar vidéken**, a polgári fejlődés újtára lépett magyar állam rendvédelmének legtekintélyesebb szervezetévé vált a csendőrség;

- a szakasz végén **a háborús körülmények által meggyengített szervezet csak csökevényesen tudott eleget tenni hivatásának**, majd a polgári magyar államapparátus felszámolására irányuló törekvés részeként a szervezetet beolvasztották egy más típusú rendvédelmi testületbe.

A Magyar Királyi Csendőrség fejlődéstörténete első szakasza legfőbb tapasztalatának az tekinthető, hogy:

- sikerült a Kárpát-medencei kultúrközeg igényeihez igazítani a XIX. században a világszerte eredményeket elérő és elismert csendőrszervezetet, ezzel a Magyar Királyság beilleszkedett a polgári rendvédelmi struktúra kontinentális modelljébe;

- a csendőrség megfelelt a polgári demokrácia rendfenntartó szervezetével szemben támasztott igényeknek, biztosította a polgári fejlődéshez szükséges közbiztonságot.

A Magyar Királyi Csendőrség fejlődésének második szakasza 1919-től 1945-ig tartott. E szakasz keretében a testület reorganizációja által valósították meg a vesztes háború és forradalmak által szétzilált vidéki közbiztonság helyreállítását és tartós biztosítását. E szakaszban:

- reorganizálták a testületet, ezzel helyreállítva a vidék közbiztonságát, majd folyamatos technikai, szervezeti és képzési fejlesztésen esett át a szervezet, amelynek nyomán – a nyugat-európai testvérszervezeteihez hasonlóan – alkalmassá vált a megváltozott körülmények között is a rend eredményes fenntartására;

- az első világháború időszakának tapasztalataira alapozva, a testület megfelelő kondíciókkal rendelkezett a háborús időszak rendfenntartásának megvalósítására, melyet eredményesen meg is valósított;

- a testület részesévé vált – a magyar állam más szervezeteivel közösen – a magyar zsidóság deportálásában való részvételével egy olyan dicstelen tevékenységnek, amely ürügyet szolgáltatott arra, hogy a polgári magyar állami struktúra felszámolására irányuló folyamat kezdetén megszüntessék.

A Magyar Királyi Csendőrség fejlődéstörténete második szakasza legfőbb tapasztalatának az tekinthető, hogy:

- a változó gazdasági és technikai viszonyokhoz sikerült hozzáigazítani a szervezetet;

- a csendőrség és a rendőrség két fő pillérén nyugvó nyugat-európai mintájú rendvédelmi struktúra megállta a helyét a terület-visszacsatolások körülményei és speciális igényei között is.

A testület felszámolása és utóélete külön szakaszt alkot, amely 1945-től napjainkig tart. E szakasz keretében politikai indíttatsóktól vezérelve ismét feloszlatták a szervezetet, amelynek volt tagjai egy megbélyegzett testület rájuk háruló hátrányait viselték. Ezen időszakban:

- **felszámolták a szervezetet**, ezzel megszüntetve a két fő pillérén nyugvó tradicionális magyar rendvédelmi struktúrát, egyben utat nyitva a szovjet típusú rendvédelem előretörésének;

- **az utódszervezet, a magyar rendőrség számos vonást megörökölt a csendőrségtől**, ezek közül azokat, amelyek összhangba hozhatók voltak a szovjet típusú rendvédelmi modellel, meg is tartotta;

- **a csendőrök társadalmi szervezetbe tömörülve igyekeztek ápolni a testület hagyományait**, lehetőségük függvényében szorgalmazták a szervezet becsületének a helyreállítását.

A Magyar Királyi Csendőrség felszámolása és utóélete szakasza legfontosabb tapasztalatának az tekinthető, hogy:

- a szervezet felszámolásának kérdését helytelen önmagában vizsgálni, azt a polgári magyar államapparátus felváltására irányuló tevékenység részeként lehet helyesen értelmezni;

- a kollektív felelősség elve alapján nem lehet rendezni az államapparátus egyik szervezete tagjainak sorsát sem, mert az óhatatlanul az adott politikai koncepció igazolásának eszközévé silányul.

A Magyar Királyi Csendőrség fejlődéstörténetének egészét vizsgálva megállapítható, hogy:

- A testületet leromlott közbiztonsági helyzet felszámolása céljából, a köznyugalom tartós fenntartása érdekében hozták létre, illetve szervezték újjá. Ezen igényeknek a szervezet eredményesen eleget tett a dualizmus és a két világháború közötti időszakban egyaránt. A szervezet a magyar polgári közigazgatás szerves

részévé vált, eredményesen biztosította a közrendet, a közigazgatási döntések végrehajtását.

- Kiválóan illeszkedett abba a jogi környezetbe, amely nem a központi államhatalom privilégiumaként fogta fel a rend fenntartására irányuló tevékenységet, hanem azt a közösségek (központi államhatalom, önkormányzatok) elidegeníthetetlen jogának tekintette. E közösségek hozhattak létre rendfenntartási kompetenciáik törvényben szabályozott feladatainak végrehajtására rendvédelmi testületeket. A csendőrség igénybevételeének lehetőségét pedig a központi állam megosztotta a vidéki települések vezetőivel.

- A polgári magyar államnak a csendőrség és a rendőrség pilléreire nyugvó rendvédelme a kontinentális típusú európai rendvédelmi modellt követte. A magyar csendőrség szervezete, működési szabályai, az államapparátushoz illetve a haderőhöz fűződő viszonya megegyezett a korabeli csendőségekével. A magyar csendőrszervezet eredményessége 90% körüli volt, ami a társ csendőségek körében is kedvező eredménynek számított. A magyar csendőrség törvényességhez fűződő viszonya ugyancsak nem maradt el a korabeli európai csendőségek mögött.

- A Magyar Királyi Csendőrséget fennállása során kétszer – a neoabszolutizmus magyarországi csendőr szervezetét is figyelembe véve pedig háromszor – is feloszlatták. A testület létesítésének oka mindegyik esetben szakmai, felszámolásának az oka pedig ugyancsak mindegyik esetben deklaráltan politikai volt. Két esetben azonban újra létrehozták a szervezetet, mert a cél a polgári magyar állam erősítése volt. A harmadik esetben azonban az újjászervezésre már nem kerülhetett sor, mivel a cél a polgári magyar állam felszámolása volt.

A testület működése során napjainknak szóló tapasztalatanyag is keletkezett. Az európai csendőségek eredményeinek magyarországi adaptációi olyan tapasztalatokat hoztak létre, amelyek a harmadik évezred küszöbén is példaértékűek.

- A testület személyi állományának 5%-át nem haladhatta meg a tisztikar létszáma. A tisztek csak vezető funkciókat töltöttek be.

A szakértelmet nem tiszti ranggal, hanem az elismerés egyéb formáival honorálták.

- A személyi állomány döntő többségét a végrehajtó szolgálatban foglalkoztatták. Megközelítőleg a testület létszámának 90%-a látott el ilyen jellegű szolgálatot, ebből adódóan 12 000 fős csendőrség a 12 000 fős rendőrséggel közösen biztosította a trianoni határokon belüli Magyar Királyság rendvédelmét. A terület-visszacsatolások nyomán és a háború okozta feladatgyarapodás következtében a csendőrség létszáma ugyan megközelítőleg 22 000 főre növekedett, azonban ebbe a létszámba beletartozott a frissen kialakított karhatalmi alakulatok sorozott állománya is.

- A hatásköröket dekoncentrálták, az adminisztrációt a lehető legkisebbre mérsékelték. A parancsnokságok néhány fős minimális létszámmal működtek. A parancsnokságok és a tisztikar személyesen nem folytathatták be a szolgálati tevékenységek megvalósításába, ahhoz nem volt joga, hogy az állampolgárokkal hatósági személyként kapcsolatba kerüljön, csupán irányította a szervezetet, ellenőrizte annak tevékenységét, gondoskodott a személyi és anyagi feltételek előírás szerű felhasználásáról stb.

- A testület személyi állományának döntő többsége hatósági területén járőrözött. A folytonos csendőri jelenlét jelentős visszatartó erőt jelentett a törvénysértések elkövetése tekintetében. A csendőrségi szolgálat lényege nem a bűncselekmények felderítésére, hanem megelőzésére irányult. A másik igen komoly visszatartó erőt a potenciális bűnelkövetések tekintetében az jelentette, hogy a törvénysértések elkövetőinek túlnyomó részét a csendőrség felfedte. Ez oda vezetett, hogy – függetlenül a büntetőtételtől – a bűnesetek száma mérséklődött.

- A szervezet körében szinte soha sem fordult elő korrupció. Ennek két oka volt. Egyrészt a személyi állomány hivatástudata magas szinten állt, amely a testületi identitástudat folyamatos ápolásának volt az egyik következménye. Másrészt a személyi állomány olyan jellegű ellátásban részesült, amit a kedvezményezettek nem kockáztattak. Nem a fizetés volt magas, hanem a természetbeni ellátás volt vonzó. Az özvegyek haláláig kifizette a

testület a férj beosztása és a család nagysága után járó lakbért. Teljeskörű társadalombiztosításban részesültek – közvetlen hozzátartozóikra is kiterjedően – fizetésük 1,5%-nak befizetése ellenében. 10 éves szolgálati idő után a fizetésük 40%-ával megegyező nyugdíjra voltak jogosultak, amely nyugdíj a további letöltött szolgálati évek után, évi 2%-al nőtt. 40 éves szolgálat után a fizetésükkel azonos nyugdíjban részesülhettek. Akiknek az egészségi állapota megrokkant, azok a testülettől történő leszerelés után a közigazgatás civil szférájában való elhelyezkedés tekintetében elsőbbséget élveztek a civil pályázókkal szemben, ha a beosztáshoz szükséges képesítési előírásoknak megfeleltek. A szolgálati halált haltak visszamaradottai számára az özvegyi nyugdíjat úgy számolták ki, hogy az elhunyt szolgálati idejéhez még 10 évet hozzászámoltak. Az özvegyek az özvegyi nyugdíjat életük végéig kapták, ha közben nem mentek férjhez stb.

A rendszerváltás nyomán fellángolt a vita a magyar rendvédelem jövőjéről. Ezen elméleti viták egyik visszatérő témája volt a militánsság kérdése a rendvédelemben. Számosan úgy érveltek – amely érvelés makacsul tartja magát – hogy demokratikus államberendezkedés esetén nem megengedhető a rendvédelmi szervek militarizáltsága. Annak ellenére, hogy a militarizáltság alatt világszerte azt értik, hogy az adott testület alkalmas-e katonai típusú harctevékenységre megvalósítására – ennek érdekében vizsgálják a testületek paramétereit: az egy főre jutó tüzért, a motorizáltság fokát, a hírósszekötötetést, stb. – a rendvédelem militarizáltsága tekintetében a személyi állomány belső függelmi viszonyainak jellegét tekintették csupán a vitázók a militarizáció fokmérésének. Egyesek úgy gondolták, hogy ahol katonai függelmi viszonyok uralkodnak és a személyi állomány katonai rangot visel, ott nem lehet szó a testület jogszerű működéséről. Ezt a hipotézist cáfolja az a tény, hogy a francia polgári forradalom óta szolgálja a demokráciát a Francia Nemzeti Csendőrség. Nem lehet a belső függelmi viszonyok jellege alapján elmarasztalni, vagy éppen felmagasztalni egy szervezettípust. Így a Magyar Királyi Csendőrség megítéléséhez sem jelenthet hátrányt az a tényező,

hogy a testület tagjai katonai rendfokozatot viseltek, és a belső függelmi viszonyaik katonaiak voltak.

Összességében a Magyar Királyi Csendőrség fennállása 65 éve alatt a magyar állam hasznos és megbecsült szervezete volt, amely eredményes működésével hozzájárult a magyar polgári fejlődés biztonsági feltételeinek kialakításához és fejlesztéséhez. A zsidóság deportálása kapcsán végzett dicstelen tevékenysége – melyet a magyar állam társszervezeteivel közösen valósított meg – méltatlan volt saját múltjához képest is. A magyar állam – igaz külső nagyhatalmi nyomás hatására – méltatlanul járt el rendfenntartó szervezetével, amikor nem a valódi bűnösök felderítésére fordított gondot, hanem a kollektív felelősség leple alatt igyekezett összemosni a bűnösöket a bűntelenekkel a testület megszüntetése, a polgári magyar államapparátus felszámolása érdekében.

A XIX. század utolsó harmadának kezdetén – napjainkhoz hasonlóan – romló közbiztonság volt tapasztalható az országban. Akkor is – akárcsak a harmadik évezred elején – többféle hipotézis született a közrend, vagy ahogyan akkoriban nevezték a közbátorság javítása érdekében. A korabeli elgondolások lényegüket tekintve két fő csoportra oszthatók. A municipalizmus elvét követők abban látták a megoldást, ha a települések – így a falvak is – önálló rendőrségeket működtetnek. A centralizmus hívei pedig a központi államhatalom kezében koncentrált és az ország egész területére kiterjedő rendvédelmi testület létrehozásával vélték megvalósíthatónak a rend kialakítását az országban.

Az 1870-es években nyilvánvalóvá vált, hogy vidéken a rend fenntartását a községek saját erőből képtelenek megvalósítani. Azok a törekvések, amelyek 2009-ben faluőrség néven összegezhethők, azaz a helyi társadalmi, gazdasági csoportosulások önkormányzatok által támogatott rendvédelmi tevékenysége már a XIX. században csődöt mondott. Már ekkor egyértelművé vált, hogy szükség van a vidék számára létrehozott és működtetett országos hatáskörű rendvédelmi szervezetre. Ez a testület volt a Magyar Királyi Csendőrség.

TISZA Kálmán és környezete zsenialitása azonban éppen abban rejlett, hogy felismerte a két egymással szemben álló alternatíva a municipalista és a centralista irányzat hátrányait és előnyeit a rendvédelem terén. Képes volt túllépni mindkét irányzat keretén. Álláspontjuk túllépett a doktriner gondolkodás szabta korlátokon. TISZA Kálmán irányításával a korabeli szakmai vezető gárda olyan rendszert alkotott a magyar rendvédelem számára, amely nem fosztotta meg a csekélyebb létszámú településeket rendfenntartási jogosultságaiktól és a rend gyakorlati megvalósításának lehetőségétől csupán azért, mert a létszámukból fakadóan anyagi erőforrásaik mérsékeltek voltak. A központi államhatalom erőforrásait felhasználva olyan rendvédelmi testületet hívott életre, amelyet a központi államhatalom finanszírozott ugyan, azonban a szervezet nem rendelkezett önálló kompetenciákkal, mivel a vidék településeinek, a községeknek az elvárásait volt köteles a törvényes keretek között megvalósítani. E testület volt a Magyar Királyi Csendőrség.

Létezett tehát a központi költségvetés által finanszírozott egységes, rendvédelmi testület, amely az egész ország területére kiterjedően a vidék rendfenntartására volt hivatott, azonban a községek igényeit kellett kielégítenie. Másra nem is volt alkalmas, hiszen önálló hatáskörrel nem rendelkezett, kizárólag a települések nevében a felkérésükre járhatott el. Ettől eltekintve azonban az ország polgárai vidéken mindenütt egy rendvédelmi testülettel találkozhattak, amelynek az öltözeke és egyéb külsőségei, valamint az eljárási szabályai egységesek voltak. Az önkormányzatok ugyanis csak arra szólíthatták fel a csendőrséget, hogy mit tegyen, a hogyanba már nem szólhattak bele. A hogyan az ország törvényeiben és a központi államhatalom által jóváhagyott szolgálati utasításokban foglaltak határozták meg.

A Magyar Királyi Csendőrség az egységes vezetés következtében sokkal takarékosabb és hatékonyabb szervezetnek bizonyult, mintha a falvak külön-külön tartottak volna fenn rendőr őrsőket. A szervezet hatékonyságát növelte, hogy a személyi állománynak csupán 5 %-a tartozott a tiszti karba és az adminisztrá-

tív, gazdaság és egyéb háttértevékenységet folytatók létszáma sem haladta meg a személyi állomány 5 %-át. A személyi állomány 90 %-a pedig lényegében folyamatos közterületi szolgálatot látott el. Ebből fakadóan a testület tevékenységét nem a bűnüldözés, hanem a bűnmegelőzés jellemezte. Így viszonylag mérsékelt számú bűncselekmény keletkezett, amelyet azonban 90%-os felderítettségi aránnyal sikerült megoldani. A magas felderítettség pedig ugyancsak a bűnözés visszaszorítását eredményezte.

Történelmünk tapasztalatainak tükrében álvitának tűnik, hogy milyen beleszólása lehet a településeknek és a központi kormánzatnak a közrend fenntartásába. Különösen igaz ez akkor, ha figyelembe vesszük, hogy elődeink a központi államhatalom közvetlen irányítása alatt álló rendvédelmi testületeket olyan szakterületek vonatkozásában hoztak létre – mint például a pénzügyőrség, testőrségek stb. – amelyek decentralizálása döreség lett volna.

A magyar rendvédelem történelmi tapasztalatainak taglalása során azonban arról sem szabad elfeledkezni, hogy elődeink egy rendvédelmi testülettípust, így a csendőrséget sem tekintették „csodafegyvernek”. A rendvédelmet rendszerként kezelték, amelynek fontos, azonban csupán egyik eleme a csendőrség. Városokban a városi rendőrségeket fejlesztették. A második világháború hatására létrehozták – a csendőrség és a rendőrség egységes irányítása érdekében – a két testület közös felügyelőségét és a rendőrségnél is bevezették a katonai rangrendszert. A közbiztonság megóvását az ország teljes területére kiterjedően fontosnak tartották. Városokban és vidéken egyaránt magas szintű közrendvédelem megvalósítására törekedtek. A vidék vonatkozásában pedig nem mondtak le a rendvédelem civil szerveződéseiről sem.

A vidéki rendvédelem civil szerveződései a közhatalósági jogkörrel rendelkező személyek által biztosított keretek között működtek. A gát- és pályaőrök, valamint az erdő- és mezőőrök, továbbá a mező- és halőrök, illetve az útőrök rendszere behálózta az országot. Létszámuk a történelmi Magyarországon – a társadalmi szervezetszerű 60 000 fős tűzoltóságot is figyelembe véve, akik azonban a tűzrendészeti teendőiken kívül más jellegű rendvédelmi teendők-

ben nem vettek részt – 95 000 fő fölötti volt. A kiemelt fontosságú infrastruktúra (például gátak) illetve területek (például erdők) tulajdonosainak törvényben rögzített kötelességét alkotta a közhatósági jogosultsággal rendelkező személyzet foglalkoztatása. Ily módon ez a létszám az állam költségvetését nem terhelte. Ugyanakkor azonban a közhatósági jogú személyek figyelmét – akik családjukkal egyetemben folyamatosan az őrzésükre bízott területen tartózkodtak – tulajdonképpen semmi sem kerülhetett el ami a törvényekbe ütközött. Jogukban állt a törvénysértő cselekedeteket félbeszakítani, az eszközöket elkobozni, az elkövetőket feltartóztatni és a kihívott rendvédelmi testületek tagjainak átadni. A közhatósági jogú személyeket ugyan a tulajdonosok alkalmazták és fizették, azonban a kiválasztásukat és felkészítésüket, valamint a rendvédelmet segítő tevékenységek felügyeletét az állam látta el. A közhatósági jogú személyek által betölthető feladatkörökre való alkalmasságot, illetve alkalmatlanságot ugyancsak az állam döntötte el. Ez a jelentős létszámú tömeg azonban nem csupán improduktív tevékenységet végzett, hiszen a működési területén az általa őrzött javakon a kisjavításokat is elvégezte, valamint a karbantartási és felújítási munkákat felügyelte. Minden bizonnyal az sem sorolható az elhanyagolható körülmények közé, hogy 10 000-es nagyságrendben biztosított családi ház jellegű lakhatási körülményeket a közhatósági jogú személyek családjainak, a munkáltatók által a használatukba adott szolgálati épületek formájában.

Nemzeti rendvédelmünk történelmi tapasztalatainak ismeretében óhatatlanul felmerül a kérdés, hogyan fordulhat elő az a helyzet, hogy már több mint egy évszázada megdőlt tézisek körül forog a vita miközben az ország közbiztonsága egyre nehezebbé válik. Érthetetlen továbbá, hogy egyesek a tengeren túli mintákat szeretnék az országra erőltetni, holott a polgári magyar állam rendelkezett a közbiztonság megteremtése és megtartása kivitelezésének bevált receptjével. Miért kellene nekünk magyaroknak távoli földrészek – a Kárpát-medencei körülményektől eltérő társadalmi, gazdasági és kulturális környezetben kialakult és működésében ahhoz igazodó – rendvédelem szisztémá-

ját magunkra erőltetni és a hazai történelmi tapasztalatainkat elvetni?

Úgy gondolom, hogy a magyar rendvédelem történelmi tapasztalataival való szembehelyezkedés nem csupán szakmai kérdés. Álláspontom szerint nemzeti rendvédelmünk fejlesztése tekintetében a kulcskérdés az, hogy milyen államot akarunk. Az állam vitáját illetően pedig, lényegében a municipális és a centralista vita új időszaka bontakozott ki a harmadik évezred elején Magyarországon. Megítélésem szerint egyik fél birtokában sincs a bölcssek köve. Mindkét álláspontnak vannak előnyei és hátrányai. Megoldást szerintem a TISZA Kálmán-féle rendszer jelenthet, amely a pragmatika igényeit követve átlépi mindkét nézet határait. Ahhoz azonban, hogy ilyen megoldás születhessen magunk mögött kell hagyni a múltunkat lebecsülő, a régít a rossz szinonímájának tekintő nézeteket. Való igaz ugyan, hogy az internacionálé jelmondata volt „a múltat végképp el kell törölni”. Országunk azonban olyan fejlődési pályát választott, amely feltételezi a múltból fakadó szerves fejlődést, amelytől idegen a múlt eltörlésének gondolata.

Fejlesztésünk érdekében nem hagyhatjuk figyelmen kívül történelmi tapasztalatainkat. Minden bizonnyal teret kell nyitni az idegen értékek hazai szószólói mellett a nemzeti hagyományainkat alkalmazni kívánók számára is. Nemzeti rendvédelmünk tapasztalatai nélkül nem képzelhető el a magyar közbiztonság tartós és lényeges javulása. Nem lehet és nem szabad kiragadott események és időszakok alapján levont elmarasztaló konklúziók nyomán múltunkat félresöpörni vagy félreértelmezni.

PRESZLY Lóránd *A csendőrség úttörői* című művét 1926-ban Budapesten a Hírlap Nyomda kiadásával publikálta. A könyvhöz előszót gróf BETHLEN István miniszterelnök írt, aki így fogalmazott:

„ELŐSZÓ

1876 május hó 1-én vette át a m. kir. kormány a cs. és kir. közös hadügyminiszter fennhatósága alól az akkori cs. és kir. 10. számú országos csendőrpáncsnokságot s helyezte azt – mint

»magyar királyi erdélyi csendőrségi parancsnokság«-ot – a m. kir. honvédelmi miniszter legfőbb vezetése alá. Ennek most ötven esztendeje.

Az erdélyi csendőrségből fejlődött tovább az 1881 III. t.c.-el Magyarország egész területére kiterjesztett mai csendőrségünk amely hazánk európai híru legkiválóbb intézményévé fejlődött s amelyre minden magyar szerető büszkeséggel tekinthet.

Az ötven év nevezetes határkövénel a magyar királyi kormány kegyelettel adózik néhai borosjenői Tisza Kálmán m. kir. miniszterelenök és néhai Szende Béla m. kir. honvédelmi miniszter nemes emlékének, kik tiszteletreméltó lelkesedéssel és kitartó buzgalommal fáradoztak azon, hogy a volt cs. kir. csendőr ezredek Erdélyben visszahagyott maradványát cs. és kir. 10. számú országos csendőrpáncsnokságot, 1876. évben átvégység s a magyar kormány fennhatósága alá helyezték, másrészt nagy előrelátással készítsék elő és szorgalmazza a magyar csendőrségnek általános megszervezést, melyet a magyar törvényhozás az 1881 III. t.c.-el meg is valósított.

Ezzel egy olyan intézménnyel ajándékozták meg hazánkat, mely az első ötven év súlyos megpróbáltatásai közepette szilárdan állotta meg a helyét, a kötelességek teljesítésében mindenkor előjárva erős vára maradt a jogrendnek és a közbiztonságnak, lelkes szeretettel él hivatásának, megingathatatlan hűséggel szolgálva a magyar haza és a magyar nép érdekeit. Ezért lett a m. kir. csendőrség intézménye hazánknak legremekebb alkotása és egyik elsőrendű tényezője. Szinte repülve szállt fel Európa elsőrendű hasonló intézményeinek nivójára, s méltó társa lett ezek legjobbainak.

A magyar csendőrség nem csak a magyar múlt, hanem a magyar jövőnek is biztos oszlopa.

Az ötven év határtmezsgyéjénél helyes érzékkel állít emléket e könyv írója – Preszly Lóránd dr. – a csendőrség úttörőinek, azoknak a nagy embereknek, akik átérzve a csendőrség fontos hivatását állami életünkben, alkotó munkájukkal kitűnően megszervezték és megalapozták azt.

Budapest, 1926. év május hó.

Bethlen István gróf m.kir. miniszterelnök”

JEGYZETEK

HISTORIOGRÁFIA

¹ NÉMETHY: *A Magyar Királyi Csendőrség szervezete, szolgálata és viszonya a közigazgatási hatóságokhoz.*

² PRESZLY: *A Magyar Királyi Csendőrség története 1881-1918.*

³ Idem: *A csendőrség úttörői.*

⁴ KÖVENDY

⁵ REKTOR

⁶ HOLLÓS

⁷ KATONA

⁸ PARÁDI József: *A Határszéli csendőrség 1891-1914.*

⁹ Idem: *A dualista Magyarország határőrizete 1867-1914.*

¹⁰ Idem: *A magyar állam határőrizete 1920-1940.*

¹¹ Idem: A polgári magyar állam első központosított közbiztonsági szervezete a Magyar Királyi Csendőrség.

¹² Idem: A rendőrség és a csendőrség személyi állományának biztosítási tradíciói.

¹³ Idem: A Magyar Királyi Csendőrség határőrizeti feladatai 1891-1914.

¹⁴ Idem: A Magyar Királyi Csendőrség megalakulása és működése.

¹⁵ Idem: La gendarmerie hongroise: naissance et fonctionnement 1881-1914. [A magyar csendőrség szervezete és működése 1881-1914.]

¹⁶ Idem: A határszéli csendőrség állambiztonsági feladatai.

¹⁷ Idem: Die Verhältnisse des personalstandes bei der Ungarischen Königlich Gendarmerie. [Humán viszonyok a Magyar Királyi Csendőrségnél.]

¹⁸ Idem: A csendőr tisztképzés és a fizetési osztályba sorolt állami alkalmazottak szakvizsgarendszere.

¹⁹ Idem: Elpusztított emlékhelyek.

²⁰ Idem: A csendőrség magyarországi története.

²¹ Idem: Tények és érzelmek egy hajdan volt magyar rendvédelmi terület kapcsán.

²² Idem: Csendőrség-történeti kutatások a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaságnál.

²³ Idem: A Magyar Királyi Csendőrség határőrizeti szolgálata.

²⁴ Idem: A csendőrség és a XIX-XX. századi magyar rendszerváltozások, a csendőrség helye a polgári magyar rendvédelemben, a Magyar Királyi Csendőrség humán viszonyai.

²⁵ Idem: A Magyar Királyi Csendőrség szervezete.

²⁶ Idem: A Magyar Királyi Csendőrség szolgálati tevékenységei.

²⁷ Idem: A csendőrség teendői az Osztrák-Magyar Monarchia Magyar Királysága külső határainak őrzetében.

²⁸ SZAKÁLY: *A magyar tábori csendőrség.*

²⁹ Idem: A Horthy-hadsereg tábori csendőrségének megszervezése és alkalmazása a második világháború idején 1938-1944.

³⁰ Idem: *A magyar tábori csendőrség története 1938-1945.*

³¹ Idem: Egy közbiztonsági őrtestület létrehozása és feladatai a XIX-XX. század fordulóján.

³² - Idem: *A magyar katonai elit 1938-1945.*

- Idem: *A magyar katonai felső vezetés 1938-1945.*

³³ - Idem: A második világháborús magyar katonai felső vezetés összetétele.

- Idem: A magyar katonai elit a második világháború időszakában.

³⁴ Idem: Néhány gondolat a volt Magyar Királyi Csendőrségről.

³⁵ Idem: A Magyar Királyi Csendőrség az első központosított magyar közbiztonsági őrtestület.

³⁶ Idem: Az Osztrák-Magyar Monarchia hadseregének tábori csendőrsége.

³⁷ Idem: A Magyar Királyi Csendőrség 1919-1941.

³⁸ CSAPÓ: *A Magyar Királyi Csendőrség 1881-1914.* (Kandidátusi értekezés)

³⁹ KAISER: *A Magyar Királyi Csendőrség a két világháború között.* (Ph.D. disszertáció)

⁴⁰ CSAPÓ: *A Magyar Királyi Csendőrség története 1881-1914.*

⁴¹ KAISER: *A Magyar Királyi Csendőrség története a két világháború között.*

⁴² KÁLMÁN: *A Magyar Királyi Csendőrség működése Somogy vármegyében.* (Ph.D disszertáció)

⁴³ CSAPÓ: Az erdélyi és a horvát-szlavón csendőrség átvétele a magyar kormány felügyelete alá 1867-1876.

⁴⁴ Idem: A lovas csendőr.

⁴⁵ Idem: A századvég csendőr őrsei.

⁴⁶ Idem: Csendőrség és közigazgatás 1881-1914.

⁴⁷ Idem: Csendőrség és a városok 1881-1914.

⁴⁸ Idem: Segédlet a Magyar Királyi Csendőrség történetének feltárásához (1867-) 1881-1914.

⁴⁹ Idem: A Magyar Királyi Csendőrség fegyverhasználati jogáról.

⁵⁰ KAISER: A őr mindennapi élete.

⁵¹ Idem: A Magyar Királyi Csendőrség tiszti kara a két világháború között.

⁵² Idem: A csendőr őr gazdaságvédelemmel kapcsolatos feladatai a két világháború között.

⁵³ - BACSA

- BODA

- CSAPÓ : *A Magyar Királyi Csendőrség fegyverhasználati jogáról 1881-1914.*

- Idem: A csendőrség és a városok 1881-1914.

- CSÓKA

- DAVOLA: A Magyar Királyi Csendőrség határőrizeti feladatai 1912-ben.

- Idem: A tábori csendőrség mint a katonai rendőrség elődje.

- Idem: Fényképezés a Magyar Királyi Csendőrségnél.
- DOMOKOS
- ERNYES
- FAZEKAS
- FORRÓ: A csendőrség története. A csendőr őrs.
- Idem: A csendőrkerület rendvédelmi tevékenységének értékelése.
- Idem: A székesfehérvári csendőrkerület teendői a vagyon elleni bűncselekmények megelőzésében és felderítésében.
- Idem: A székesfehérvári csendőrkerület kapcsolata a közigazgatással.
- Idem: Csendőrség-történeti kutatásaim tapasztalatai.
- Idem: A polgári magyar állam központosított közbiztonsági őrtestületének közrendvédelmi szolgálata.
- Idem: A Magyar Királyi Csendőrség és a Fejér vármegyei zsidó deportálás.
- Idem: A székesfehérvári csendőr kerület küzdelme Fejér vármegye közbiztonságáért 1884-1945.
- GEBHARDT: Die Österreichische Gendarmerie in XX. Jahrhundert. [Az osztrák csendőrség a XX. században]
- Idem: Die militärische Organisation der Österreichischen Gendarmerie von 1849 bis 1918. [A katonailag szervezett osztrák csendőrség 1849-1918]
- HESZTERA: Die Kommandostrukturen der Gendarmerie von 1850-1993. [A csendőrség parancsnoksági rendszere 1850-1993. között.]
- ILLÉSFALVI
- KAISER: Az őrs mindennapi élete.
- Idem: A csendőr őrs gazdaságvédelemmel kapcsolatos feladatai a két világháború között.
- KÁLMÁN: A Magyar Királyi Csendőrség tevékenysége Somogy vármegyében a megalakulástól 1903-ig.
- Idem: Somogy vármegye bűnüldözési tapasztalatai a kiegyezéstől az első világháborúig.
- KESERŐ: Rendőrség és csendőrség Magyarország hadbalépésétől a hadműveletek befejezéséig.
- Idem: A Magyar Királyi Csendőrség a második világháború hadműveleteiben.
- KISS Gábor
- KISS István Géza
- KOMÁROMI
- KOVÁCS
- MARKÓ
- ŐRY
- PARÁDI József: A dualizmus közrendvédelmi szerveinek jellemzői és tevékenységük tapasztalatai.
- Idem: A Magyar Királyi Csendőrség megalakulása és működése 1881-1918.
- Idem: A határszéli csendőrség állambiztonsági feladatai.

- Idem: A csendőrtiszt képzés és a fizetési osztályba sorolt állami alkalmazottak szakvizsga rendszere.

- Idem: A csendőrség magyarországi története.

- Idem: Tények és érzelmek egy hajdan volt magyar rendvédelmi testület kapcsán.

- Idem: A Magyar Királyi Csendőrség határőrizeti szolgálata.

- Idem: A Magyar Királyi Csendőrség szervezete.

- Idem: A Magyar Királyi Csendőrség szolgálati tevékenységei.

- Idem: A csendőrség teendői az Osztrák-Magyar Monarchia Magyar Királysága külső határainak őrzésében.

- ifj. PERJÉSI: A Magyar Királyi Csendőrség létszámalakulása 1938-1945.

- RAVASZ

- SALLAI: A határszéli csendőrség fegyverhasználata.

- Idem: Francia, osztrák, magyar csendőrség fegyverhasználata a XIX. században.

- SÁGVÁRI

- SIMON: A Magyar Királyi Csendőrség szolgálati teendői a vagyonbiztonság ellen irányuló bűncselekmények megelőzésében és felderítésében.

- Idem: Egy kiérdemelt emlékbélyeg és egy nem érdemelt megbélyegzés története.

- SUBA: A Magyar Királyi Csendőrség szerepe az északi demarkációs vonalon 1919-1923.

- Idem: Határcsendőr zászlóaljak 1919-1921. Áttérés a katonai határőrizetre.

- Idem: A Magyar Királyi Csendőrség létszámának tervezett felemelése 1918-ban.

- Idem: 1918 forró nyara és a Magyar Királyi Csendőrség.

- Idem: A Magyar Királyi Csendőrség és a vasútbiztonság 1917-1918.

- SZAKÁLY: Néhány gondolat a volt Magyar Királyi Csendőrségről.

- Idem: A két világháború közötti rendvédelmi szervek tevékenységének néhány jellemzője.

- Idem: A Magyar Királyi Csendőrség az első központosított magyar közbiztonsági őrtestület.

- Idem: Az Osztrák-Magyar Monarchia hadseregének tábori csendőrsége.

- Idem: A Magyar Királyi Csendőrség 1919-1941.

- Idem: Akik a Magyar Királyi Csendőrséget – 1938 és 1945 között – vezették.

- SZELEI

- SZÜCS

- TAMÁSKA

- VARRÓ: Rádióközvetítés az ungvári csendőr iskolából. „Székely fiúkból nevelik a magyar csendőröket”.

- Idem: Hatvan éves a Magyar Királyi Csendőrség.

- ZACHAR

- ZEIDLER

- ZÉTÉNYI

⁵⁴ RADA

⁵⁵ MOLNÁR

⁵⁶ SZENDI

⁵⁷ LÁM

⁵⁸ FINTA

⁵⁹ HEROLD

1. Előzmények

¹ PRESZLY: *A Magyar Királyi Csendőrség története 1881-1918.* 5-16. p.

² ROSIERE: 17-35

³ ŐRY: op. cit.

⁴ Loc. cit. 32. p.

⁵ ROSIERE: op. cit. 67-89. p.

⁶ Loc. cit. 89-122. p.

⁷ ŐRY: op. cit.

⁸ PARÁDI József: *A magyar rendvédelem története.* 68-135. p.

⁹ CSAPÓ: *A Magyar Királyi Csendőrség története 1881-1914.* 11-13. p.

¹⁰ HÖRMANN – HESZTERA: 17-35. p.

¹¹ ZACHAR: op. cit.

¹² MADARÁSZ: 352. p.

¹³ 1867/XII. tc.

¹⁴ GALÁNTAI: 89-100. p.

¹⁵ A magyar kormányfők éltek a közös külügyminiszter tevékenységében megvalósítható részvételi jogokkal. A fontosabb külügyi kérdéseket a közös minisztertanácsokon tárgyalták meg. Külügyi témakörben az országgyűlésen a magyar kormányfő interpellálható volt. A közös hadügyi és a közös külügyi költségeket pedig a két társország országgyűléseinek delegációi állapították meg. A delegációk ülésein szokássá vált – a költségeken túlmenően – a külügyi témakör megvitatása is. A külügyminiszter – a csaknem minden évben publikált – „Vörös könyv”-et, amely a tárca tevékenységét taglalta, beterjesztette a delegációknak. A delegációk ülésein pedig – megfigyelő jelleggel – a külügyi tárca képviselője is részt vett. Az I. világháború előtti években a közös külügy személyi állományának 47 %-a osztrák, 27 %-a pedig magyar volt.

Annak ellenére, hogy a kiegyezési törvények nem csupán a diplomáciát, hanem a dualista monarchia kereskedelmi képviseletét, továbbá a nemzetközi szerződések megkötését is a közös külügyminiszter hatáskörébe helyezték, a századfordulótól gyakorlattá vált, hogy a közös külügyminiszter mellett a magyar és az osztrák kormány képviselője is aláírta a szerződést (1902. brüsszeli

cukoregyezmény), vagy az Osztrák-Magyar Monarchia képviselője ugyan egyedül írta alá a szerződést, azonban nem a dualista államszövetség, hanem mint két külön állam képviselője (1905. Rómában felállításra kerülő Nemzetközi Mezőgazdasági Intézet témájában). A két társország a kialakult gyakorlatot az 1907. évi vám- és kereskedelmi szerződésben követendő eljárásként rögzítette. Mindkét társország önálló államként is kötött nemzetközi szerződést a szomszédaival, olyan témakörökben, amelyekben a társországnak nem, volt érdekeltsége (1903. Magyarország-Románia a dunai halászátról).

Loc. cit. 111-115. p.; 129-130. p.

¹⁶ Loc. cit. 89-91. p.

¹⁷ CSIZMADIA: 194-195. p.

¹⁸ PARÁDI József: A dualista Magyarország belügyi szervei.

¹⁹ Loc. cit.

²⁰ Az uralkodót a honvédséget illetően is megillette a kiegyezési törvényben egyértelműen rögzített „vezérlét” (Leitung), „vezénylet” (Führung) és „belszervezet” (innere Organisation) kizárólagos joga, bár a honvédelmi miniszter egyetértésével. A honvéd ezredek 8 gyalog- és két lovas hadosztályt, a Landwehr ezredek pedig 8 gyalog hadosztályt alkottak. A közös hadsereg ezredei pedig 33 gyalog- és 8 lovas hadosztályt képeztek. A hadosztályokat pedig – a honvédség- népfölkelés, a Landwehr- Landstrum és a közös hadsereg harmas elkülönülését mellőzve – 16 hadtestbe, a hadtesteket pedig 6 hadseregbe osztották be. A haderő 7/8-ad része a közös hadseregben, 1/8-ad része pedig a honvédségben és a Landwehr-ben teljesített szolgálatot. A honvédség és a Landwehr létszáma hozzávetőlegesen megegyezett. A katonaaállomány az ezredekkel bezárólag elkülönült, egymással nem keveredett. A teljes véderő békelétszáma a világháború kitörését megelőzően mintegy 450 000 fő volt, amelynek a tartalékokkal feltöltöt hadilétszáma megközelítette a 1 500 000 főt.

A közös hadsereg katonaaállítására céljából az Osztrák-Magyar Monarchia területét 112 katonai területre osztották, emlyből 61 az Osztrák Császárság, 47 a Magyar Királyság, 4 pedig Bosznia-Hercegovina területére esett. Ugyanazon alakulatra döntően ugyanazon katonai körletből soroztak. 1 kerület 1 gyalogezred katonáit adta. Ettől függetlenül a Landwehr, illetve a honvéd alakulatoknak is voltak az Osztrák Császárság és a Magyar Királyság területén katonai kiegészítő kerületei. Így tehát a közös hadsereg, a honvéd- és a Landwehr ezredek kiegészítő kerületei elkülönültek, egymástól függetlenek voltak. E helyzetből fakadóan a magyarországi állítású ezredek katonái nem keveredtek össze az Osztrák Császárság területén sorozottakkal.

Ettől azonban a magyarországi állítású ezredek nem alkottak külön hadsereget, még akkor sem, ha figyelembe vesszük, hogy az ezrednyelv a sorozási területen élő lakosság által beszélt nyelv volt, a honvédségnél pedig a magyar, a horvát alakulatoknál pedig a horvát. Az uralkodó nevezte ki a tiszteket, bár az eljárás a honvédség esetében eltért a közös hadseregbelítől. Ugyancsak az ural-

kodek hágyta jóvá a szabályzatokat, nevezte ki a honvédség főparancsnokát és határozta meg a haderő szerkezetét. Emiatt az ezredek belső szervezete lényegében azonos volt, csupán a nyelv és az egyenruha díszítésében különböztek. GALÁNTAI: op. cit. 100-110. p.

²¹ TISZA

²² PARÁDI József: A polgári magyar állam első központosított közbiztonsági szerve a Magyar Királyi Csendőrség.

²³ CSAPÓ: *A Magyar Királyi Csendőrség története 1881-1914.* 13. p.

²⁴ Loc. cit. 19-51. p.

²⁵ MOL. K-128. 1875. március 09.

²⁶ KN. 1872-1875. XIV-XV. 207. p.

²⁷ A közös minisztertanács a közös ügyek minisztereiből és a két társország miniszterelnökeiből állt. A megvitatásra kerülő témáktól függően, általában a társországok érintett szaktárcáinak felelős vezetői is részt vettek a közös minisztertanácsi ülésen. A közös minisztertanácsi ülésen nem ritkán elnökölt az uralkodó. Ezen üléseket hívták koronatanácsnak.

GALÁNTAI: op. cit. 118-121. p.

²⁸ 1552/1876. HM.r.

²⁹ MOL. K-128. 1880. augusztus 21.

³⁰ 1881/II. tc.; 1881/III. tc.

³¹ GALÁNTAI: op. cit. 138-149. p.

³² CSAPÓ: *A Magyar Királyi Csendőrség története 1881-1914.* 14-19. p.

³³ 1882-ben törvénnyel rendezték a csendőrség működésének lehetőségeit a városokban. E törvény úgy rendelkezett, hogy a városokban az úgynevezett „rendes” szolgálat teljesítésre csak abban az esetben kerülhet sor, ha azt a városi előljáróság kéri. 1882/X.tc.

2. A Magyar Királyi Csendőrség létrehozása

¹ KÖVENDY: op.cit. 46. p.

² KAISER: *A Magyar Királyi Csendőrség története a két világháború között.* 51-52. p.

³ REKTOR: op. cit. 188. p.

⁴ CSAPÓ: *A Magyar Királyi Csendőrség története 1881-1914.* 23-27 p.

⁵ A Magyar királyi Csendőrség legénységi állományába kerülésének feltételei voltak:

- magyar állampolgárság;
- fedhetetlen erkölcs és „megfelelő szellemi képesség”;
- 20-40 év közötti életkor;
- katonai alkalmasság és 163 cm testmagasság;
- a magyar mellett lehetőleg az adott vidék nyelvének ismerete;
- írni, olvasni, számolni tudás. Loc. cit. 25. p.

⁶ 1883/XXVII.tc.

⁷ MOL. BM. K-150. 1234. Cs. 1884. VII. 1. 52317. sz.

⁸ Az 1868/XLI.tc. ugyanis lehetővé tette, hogy a honvédség – kivételesen a belrend és a biztonság fenntartására is hivatva van – békeidőszakban is.

⁹ CSAPÓ: *A Magyar Királyi Csendőrség története 1881-1914.* 36. p.

¹⁰ PRESZLY: *A csendőrség úttörői.* 11. p.

¹¹ Loc. cit. 16-19. p.

¹² SZUT 1881

¹³ CSAPÓ: *A Magyar Királyi Csendőrség története 1881-1914.* 20-51. p.

3. A szervezet

¹ MOL. BM. K-150. 2345. cs. 1893.VII. 1. 56334. sz.

² MOL. BM. K-150. 2071. cs. 1891. VII. 1. 2534. sz.

³ *Csendőrségi zsebkönyv*

⁴ *Utastások a tábori csendőrök számára:* 5-9. p.

⁵ PINCÉS

⁶ PARÁDI József: *A határszéli csendőrség 1881-1914.* 41-68. p.

⁷ 1888/XIV.tc.

⁸ 50 431/1891. ME.r.

⁹ PARÁDI: *A határszéli csendőrség 1881-1914.* 41-56. p.

¹⁰ 1903/VII.tc.

¹¹ *Utastás a Magyar Királyi Csendőrség járásőrmesterei számára.* 12-18. p.

¹² CSAPÓ: *A Magyar Királyi Csendőrség története 1881-1914.* 48. p.

¹³ PRESZLY: *A Magyar Királyi Csendőrség története 1881-1918.* 77-79. p.

¹⁴ Loc. cit. 79-80. p.

¹⁵ CSAPÓ: *A Magyar Királyi Csendőrség története 1881-1914.* 70-72. p.

¹⁶ PARÁDI: *A határszéli csendőrség 1891-1914.* 22-29. p.

¹⁷ PRESZLY: *A Magyar Királyi Csendőrség története 1881-1918.* 104-105. p.

¹⁸ A Magyar Királyi Csendőrség forradalmasítása 1918. évben és erkölcsi züllesztése 1919. évben. 5-10. p.

¹⁹ 1/1919.BN.r.

²⁰ 2549/1919. HM.r.

²¹ KAISER: *A Magyar Királyi Csendőrség története a két világháború között.* 26-28. p.

²² ORMOS

²³ *Iratok az ellenforradalom történetéhez.*

²⁴ HILL BANDHOLTZ: 36-38. p.

²⁵ MÉSZÁROS: 53-56. p.

²⁶ DOMBRÁDY: 20-22. p.

²⁷ PATAKI: 30-33. p.

²⁸ SZINNAI — SZÜCS: 78-80. p.

²⁹ A Magyar Királyi Csendőrség elhelyezkedése: 76-134. p.

- ³⁰ 220 254/ 1924.BM.kr.
³¹ PINCÉS: *Csendőrség és közigazgatás*. 418-420. p.
³² REKTOR: op. cit. 177-179. p.
³³ KÖVENDY: op. cit. 71-72. p.
³⁴ SZUT 1927: 24. p.
³⁵ KAISER: *A Magyar Királyi Csendőrség története a két világháború között*. 129. p.
³⁶ HOLLÓS: op. cit. 283. p.
³⁷ SZAKÁLY: *A magyar tábori csendőrség 1938-1945*. 56-105. p.
³⁸ UNGVÁRY: 67-100. p.
³⁹ 1690/1945. ME. r.

4. A személyi állomány

- ¹ PARÁDI: A rendvédelem, közigazgatás és véderő kapcsolata a kiegyezéstől a második világháborúig. 82-84. p.
² SZUT 1881: 1-3. p. ; SZUT 1927.
³ PARÁDI: *A magyar rendvédelem története*. 70-71. p., 77-79. p., 103-104. p., 114-118. p. ; OLASZ — PARÁDI — ZEIDLER
⁴ SZUT 1881: 13. p.
⁵ SZUT 1941: 1-3. p.
⁶ CSAPÓ: *A Magyar Királyi Csendőrség története 1881-1914*. 66-68. p.
⁷ NÉMETHY: *A Magyar Királyi Csendőrség szervezete, szolgálata és viszonya a közigazgatási hatóságokhoz*. 29-33. p.
⁸ 10 329/1904.HM.r.
⁹ *Csendőrségi Lapok*. II.évf. (1908) XI. 22.-ei, III.évf. (1909) VII. 25.-ei, IV.évf. (1910) II. 20.-ai, V.évf. (1911) II. 12.-ei számaiban a csendőrképzést bemutató cikkek.
¹⁰ CSAPÓ: *A Magyar Királyi Csendőrség története 1881-1914*. 73-74. p.
¹¹ 127 016/1912. HM.r.
¹² TIHANYI: 252 p.
¹³ KAISER: *A Magyar Királyi Csendőrség története a két világháború között*. 90-94. p.
¹⁴ CSAPÓ: *A Magyar Királyi Csendőrség története 1881-1914*. 78-76. p.
¹⁵ 1883/I.tc.
¹⁶ 1929/XXX.tc. ; 1933/XVI.tc. ; 2300/ 1934. ME.r. ; 2310/1934. ME.r. a
¹⁷ CSAPÓ: *A Magyar Királyi Csendőrség története 1881-1914*. 78. p.
¹⁸ *Szervi határozványok a magyar királyi csendőr számtanácsosok, csendőr számvivőtisztek, csendőr számvivő tiszthelyettesek és csendőr törzsőrmesterek számára*. 21. p.
¹⁹ KAISER: *A Magyar Királyi Csendőrség története a két világháború között*. 116-118. p.

²⁰ LENGYEL

²¹ PARÁDI József: A magyar rendvédelem személyi állományának szociális viszonyai 1867-1945.

²² PARÁDI József: Rendvédelmünk képzési és képesítési rendszere 1867-1945.

²³ PARÁDI József: *A magyar rendvédelem története.* 194-222. p.

²⁴ PARÁDI József: A csendőr tisztképzés és a fizetési osztályokba sorolt állami alkalmazottak szakvizsga rendszere.

²⁵ 1936/VIII.tc. ; 502 000/1944. BM.r.

²⁶ *Tájékoztató a csendőrségi nyugellátásról.* 76-78. p. ; PARÁDI József: *Verhältnisse des Personalstandess bei der Ungarischen Königlichen Gendarmerie.*

²⁷ PARÁDI: *A magyar rendvédelem története.* 194-222. p.

²⁸ REKTOR: op. cit. 223. p.

²⁹ Loc. cit. 225. p.

³⁰ PARÁDI József: Elpusztított emlékhelyek.

5. Fegyverzet, egyenruházat, felszerelés és jelképek

¹ CSAPÓ: *A Magyar Királyi Csendőrség története 1881-1914.* 91. p.

² PARÁDI József: *A magyar rendvédelem története.* 234-329. p.

³ NÉMETHY: A csendőrség új fegyverei.

⁴ *Fegyver és löutasítás a Magyar Királyi Csendőrség számára.* 171-174. p.

⁵ A Magyar Királyi Csendőrség marokfegyverei 1881-1945.

⁶ LUGOSI József: A rendvédelmi testületek fegyverei 1868-1918. ; Idem: A Wrendl fegyverek.

⁷ REKTOR: op. cit. 213. p.

⁸ FEKETE

⁹ GERGELY: Cím és rang ; Idem: A legénység rendfokozatainak változásai ; Idem: A Magyar Királyi Csendőrség öltözete 1876-tól a világháborúig ; Idem: A Magyar Királyi Csendőrség tömegrendszerének eredete.

¹⁰ SÁGVÁRI: op. cit. 161-169. p.

¹¹ REKTOR: op. cit. 176-138. p.

¹² PRESZLY: *A Magyar Királyi Csendőrség története 1881-1918.* 30-33. p.

¹³ *Szervi határozványok a magyar királyi csendőr számtanácsosok, csendőr számvivőtisztek, csendőr számvivő tiszthelyettesek és csendőr törzsőrmesterek számára.* 21-29. p.

¹⁴ *Különleges határozványok a magyar királyi lovas csendőrök részére.*

¹⁵ ZAJCSEK

¹⁶ REKTOR: op. cit. 175-184. p.

6. Csendőrségi szolgálatok

¹ SZUT 1881

² SZUT 1887. 5-27. p.

- ³ SZUT 1896. 9-37. p.
- ⁴ NÉMETHY: *A Magyar Királyi Csendőrség szervezete, szolgálata és viszonya a közigazgatási hatóságokhoz.* 107-115. p.
- ⁵ REKTOR: op. cit. 97-100. p.
- ⁶ 1882/X. tc.
- ⁷ PARÁDI József: A határszéli csendőrség állambiztonsági feladatai. 91. p.
- ⁸ SZAKÁLY: *A magyar tábori csendőrség története 1938-1945.* 24-36. p.
- ⁹ KÖVENDY: Op. cit. 73. p.
- ¹⁰ *Utasítás a Magyar Királyi Csendőrség járásőrmesterei számára.*
- ¹¹ 71 464/1930. BM. r.
- ¹² HOLLÓS: op. cit. 151-202. p.
- ¹³ 250 000/1929.BM.r.
- ¹⁴ REKTOR: op. cit. 180. p.
- ¹⁵ Loc. cit. 181-188. p.
- ¹⁶ Loc. cit. 274-275. p.
- ¹⁷ Loc. cit. 436-437. p.
- ¹⁸ Loc. cit. 187-188. p.
- ¹⁹ KÖVENDY: op. cit. 5. p.
- ²⁰ SZUT 1941. 92-93. p.
- ²¹ KAISER: *A Magyar Királyi Csendőrség története a két világháború között.* 60. p.
- ²² REKTOR: op. cit. 200-202. p.
- ²³ 194/1918.BM.r. ; 91 383/1919.BM.r.
- ²⁴ BORBÉLY – KAPY: 180-187. p.
- ²⁵ PARÁDI József: *A dualista Magyarország határőrizete 1867-1914.* 14-17. p.
- ²⁶ KAISER: *A Magyar Királyi Csendőrség története a két világháború között.* 63-68. p.
- ²⁷ SZUT 1941. 32-34. p.
- ²⁸ KAISER: *A Magyar Királyi Csendőrség története a két világháború között.* 63-68. p.
- ²⁹ Loc. cit. 134-136. p.
- ³⁰ REKTOR: op. cit. 456-457. p.

7. Kapcsolat a közigazgatáshoz és a társ rendvédelmi testületekhez

- ¹ SZIKINGER
- ² KAISER: *A Magyar Királyi Csendőrség története a két világháború között.* 21-56. p.
- ³ NÉMETHY: *A Magyar Királyi Csendőrség szervezete, szolgálata és viszonya a közigazgatási hatóságokhoz.* 107-138. p.
- ⁴ Loc. cit. 139-156. p.

⁵ 1896/XXXIII.tc.

⁶ PINCÉS: *Csendőrség és közigazgatás*. 410. p.

⁷ 7111/1884.BM.r.; 9389/1885.BM.r.; 13 062/1886.BM.r.; 8771/1888.C.d.; 243/1891.BM.r.; 529/1891. Földm., ipar- és keresk.mr.; 627/1894.BM.r.; 111 226/1896.BM.r.; 74 937/1926.BM.r.; 60 347/1930.BM.r.; 34 333/1921.BM.r.; 222 343/1924.BM.r.

⁸ 4801/1932.BM.r.

⁹ 1881/III.tc.; 1882/X.tc.; 130 000/1889.BM.r.; 1896/XXXIII.tc.

¹⁰ 5047/1919.ME.r.

¹¹ PARÁDI Ákos: A magyar rendvédelem civil szerveződései 1867-1945.

8. Gazdálkodás, társadalmi élet, sport, tudomány

¹ CSAPÓ: *A Magyar Királyi Csendőrség története 1881-1914*. 84-85. p.

² Loc. cit. 86-88. p.

³ KAISER: *A Magyar Királyi Csendőrség története a két világháború között*. 92-93. p.

⁴ Loc. cit. 94-96. p.

⁵ REKTOR: op. cit. 121-123. p.

⁶ Loc. cit. 173-175. p.

⁷ LÉVAI

⁸ RIDEGH – OLCSVÁRY-MILVIUS

⁹ 2001/1908.IM.r.

9. A testület felszámolása, emigráció

¹ PARÁDI József: *A magyar rendvédelem története*. 100. p.

² *A Magyar Királyi Csendőrség forradalmasítása 1918. évben és erkölcsi züllesztése 1919. évben*. 3. p.

³ VÁRY

⁴ REKTOR: op. cit. 150-162. p.

⁵ PRESZLY: *A Magyar Királyi Csendőrség története 1881-1918*. 5. p.

⁶ 2549/1919.BM.r.

⁷ KAISER: *A Magyar Királyi Csendőrség története a két világháború között*. 17-19. p.

⁸ 1690/1945.ME.r.

⁹ PARÁDI József: *A magyar rendvédelem története*. 36-40. p.

¹⁰ REKTOR: op. cit. 298-303. p.

¹¹ Csendőralakulatok a nyugati hadseregek szolgálatában.

¹² REKTOR: op. cit. 323-343. p

¹³ LIEBER

¹⁴ VÁRY: op.cit.

¹⁵ A csendőrség nagy napja.

Technikai rövidítések:

BN. = Belügyi népbiztos

BM. = belügyminisztérium

C.d. = curiai döntvény

Földm., ipar- és keresk.m. = földművelés- ipar- és kereskedelemügyi minisztérium

HM. = honvédelmi minisztérium

Idem: = *idem*, nőnemben *eadem* (ugyanő) Abban az esetben használjuk, ha két egymást közvetlenül követő jegyzetben, ugyanannak a szerzőnek két különböző művére hivatkozunk.

ill. = illusztráció.

IM. = igazságügyi minisztérium

KN. = Képviselőházi Napló

Loc. cit. = *loco citato* (ugyanott) Újra hivatkozásoknál abban az esetben használjuk, ha a jegyzetekben ugyan-

arra a műre egymást közvetlenül követően hivatkozunk.

ME. = miniszterelnök

op. cit. = *opus citatum* (idézett mű)

Újra hivatkozásnál abban az esetben használjuk, ha a szerző egyetlen műve szerepel a jegyzetek között.

p. = *pagina* (oldal) A hivatkozás oldalainak a jelölésére szolgál.

r. = rendelet

s.a. = *sine anno* (év nélkül) a hivatkozott mű kiadásának időpontja ismeretlen.s.l. = *sine loco* (hely nélkül) a hivatkozott mű kiadási helye ismeretlen.s.n. = *sine nomine* (kiadó nélkül) a hivatkozott mű kiadója ismeretlen.

tc. = törvénycikk (törvény)

Vö. = vesd össze.

Jegyzetekben alkalmazott rövidítések:

MONOGRÁFIÁK

BORBÉLY – KAPY

BORBÉLY Zoltán – KAPY Rezső: *60 éves a magyar rendőrség*. Budapest, 1942, Halász irodalmi és könyvkiadó.CSAPÓ: *A Magyar Királyi Csendőrség története 1881-1914*.CSAPÓ Csaba: *A Magyar Királyi Csendőrség története 1881-1914*. Pécs, 1999, Pro Pannónia Kiadói Alapítvány, 186 p. /Pannon könyvek./

CSIZMADIA

CSIZMADIA Andor: *A magyar közigazgatás fejlődése a XVIII. sz. – től a tanácsrendszer létrejöttéig*. Budapest, 1976, Akadémia.

DOMBRÁDY

DOMBRÁDY Lóránd: *A legfelsőbb hadúr és hadsereg*. Budapest, 1972, Zrínyi.

FINTA

FINTA Imre: *Koldus és királyfi*. Torontó, 1994, Magyar Írók Világklubja.

GALÁNTAI

GALÁNTAI József: *A Habsburg – monarchia alkonya. Osztrák-magyar dualizmus 1867-1918*. Budapest, 1985, Kossuth.

HEROLD

HEROLD Gyula: *Csendőrök*. Sepsiszentgyörgy, 1914, s.n., 137 p.

HILL BANDHOLTZ

Harry HILL BANDHOLTZ: *Napló nem diplomata módra*. Budapest, 1993, Magyar Világ.

- HÖRMANN – HESZTERA Fritz HÖRMANN – Gerald HESZTERA: *Zwischen gefahr berufung Gendarmerie in Österreich*. [Hivatás és veszély között az osztrák csendőrség.] Salzburg, 1999, Bundesministerium für Innern.
- HOLLÓS HOLLÓS Ervin: *Rendőrség Csendőrség VKF-2*. Budapest, 1971, Kossuth, 431 p.
- KAISER: *A Magyar Királyi Csendőrség története a két világháború között*. KAISER Ferenc: *A Magyar Királyi Csendőrség története a két világháború között*. Pécs, 2002, Pro Pannónia Kiadói Alapítvány, 175 p. /Pannon könyvek./
- KATONA KATONA Géza: *Közbiztonságvédelem Magyarországon az I. világháborúig*. Budapest, 1984, BM. Könyvkiadó, 174 p.
- KÖVENDY KÖVENDY Károly (szerk.): *A Magyar Királyi Csendőrség. A csendőr békében, háborúban és emigrációban*. Torontó, 1973, Sovergin.
- LÁM LÁM Béla: *Emlékképek gyertyafényben 12 év háborúban és békében 1943-1954*. Budapest, 1998, Kolofon, 313p.
- LÉVAI LÉVAI Jenő: *Fekete Könyv*. Budapest, 1946, Officina, 161. p.
- LIEBER LIEBER Endre: *Budapest szobrai és emléktáblái*. Budapest, 1934, Székesfőváros.
- MADARÁSZ MADARÁSZ József: *Emlékirataim*. Budapest, 1883, s.n.
- A Magyar Királyi Csendőrség forradalmasítása 1918. évben és erkölcsi züllesztése 1919. évben.* *A Magyar Királyi Csendőrség forradalmasítása 1918. évben és erkölcsi züllesztése 1919. évben.* Miskolc, 1937, Standhoff József könyvnyomdája.
- MÉSZÁROS MÉSZÁROS Károly: *Horthy és Teleki 1919-1921. Kormánypolitika és Trianon*. Budapest, 1992, Nesztor Kiadó.
- NÉMETHY: *A Magyar Királyi Csendőrség szervezete, szolgálata és viszonya a közigazgatási hatóságokhoz.* NÉMETHY Ferenc: *A Magyar Királyi Csendőrség szervezete, szolgálata és viszonya a közigazgatási hatóságokhoz*. I.köt. *A Magyar Királyi Csendőrség hatásköre jogai, szolgálati teendői és eljárása*. II. köt. *A Magyar Királyi Csendőrség viszonya a közigazgatási hatóságokhoz*. Budapest, 1900, Országos Központi Községi Nyomda Részvénytársaság, 106; 56 p. /Közigazgatási Könyvtár./
- ORMOS ORMOS Mária: *Pádovától Trianonig 1918-1920*. Budapest, 1984², Kossuth Kiadó, 455 p.

- PARÁDI József: *A Határszéli csendőrség 1891-1914.*
- PARÁDI József: *A dualista Magyarország belügyi szervei.*
- PARÁDI József: *A magyar rendvédelem története.*
- PARÁDI József: *Die Verhältnisse des Personalstandess bei der Ungarischen Königlichen Gendarmerie.*
- PATAKI
- PINCÉS: *Csendőrség és közigazgatás.*
- PRESZLY: *A Magyar Királyi Csendőrség története 1881-1918.*
- PRESZLY: *A csendőrség úttörői.*
- RADA
- REKTOR
- RIDEGH – OLCHVÁRY-MILVIUS
- ROSIERE
- SAKÁLY: *A magyar katonai elit 1938-1945*
- SAKÁLY: *A magyar tábori csendőrség.*
- SAKÁLY: *A magyar tábori csendőrség története 1938-1945*
- PARÁDI József: *A Határszéli csendőrség 1891-1914.* Budapest, 1984, Határőrség, 95 p.
- PARÁDI József: *A dualista Magyarország belügyi szervei.* Budapest, 1987, Rendőrtisztí Főiskola, 76 p., ill.
- PARÁDI József: et.al. (szerk.): *A magyar rendvédelem története.* Budapest, 1996², Osiris.
- PARÁDI József: *Die Verhältnisse des Personalstandess bei der Ungarischen Königlichen Gendarmerie.* [Humán viszonyok a Magyar Királyi Csendőrségnél.] Berlin, 2008, Fachhochschule für Verwaltung und Rechtspflege Berlin. /Beiträge aus dem Fachbereich 3 der Fachhochschule für Verwaltung und Rechtspflege Berlin, 68./
- PATAKI István: *Az ellenforradalom hadserege 1919-1921.* Budapest, 1973, Zrínyi.
- PINCÉS Zoltán: *Csendőrség és közigazgatás.* Budapest, 1936, Állami Nyomda. /A korszerű közszolgálat, 2./
- PRESZLY Lóránd: *A Magyar Királyi Csendőrség története 1881-1918.* Budapest, 1920, Honvédelmi Sajtóvállalat, 143 p., ill.
- PRESZLY Lóránd: *A csendőrség úttörői.* Budapest, 1926, Hírlap Nyomda, 378 p., ill.
- RADA Tibor: *A Ludovica Académia története.* I-II. köt. Calgary – Budapest, 1998-2002, BÁNKUTY Géza, 810; 790 p.
- REKTOR Béla: *A Magyar Királyi Csendőrség oknyomozó története.* Cleveland, Ohio, USA., 1980, Árpád. 552 p.
- Ridegh Rajmund – Olchváry-Milvius Attila: *Bűnügyi nyomozástan.* Budapest, s.s., Horánszky.
- ROSIERE Pierre: *La Gendarmerie Nationale.* [A Francia Nemzet Csendőrség.] Párizs, 1982, Editions Xavier Richter.
- SAKÁLY Sándor: *A magyar katonai elit 1938-1945* Budapest, 1987, Magvető, 272 p.
- SAKÁLY Sándor: *A magyar tábori csendőrség.* Budapest, 1990, Zrínyi Katonai Kiadó. 154 p.
- SAKÁLY Sándor: *A magyar tábori csendőrség története 1938-1945* Budapest, 2000, Ister, 173 p.

SZAKÁLY: *A magyar katonai felsővezetés 1938-1945*

SZENDI

SZINNAI – SZÜCS

TIHANYI

TISZA

UNGVÁRY

VÁRY

SZAKÁLY Sándor: *A magyar katonai felsővezetés 1938-1945* Budapest, 2001, 2003², Ister, 410 p.

SZENDI József: *Csendőrsors Hernádnémetitől Floridáig*. Miskolc, 1990, Magyar Demokrata Fórum miskolci szervezete, 211 p.

SZINNAI Miklós – SZÜCS László (szerk.): *Bethlen István titkos iratai*. Budapest, 1972, Kossuth.

TIHANYI Ferenc (szerk.): *Próbacsendőrök kézikönyve*. Budapest, 1927, Palladis RT.

TISZA Miksa: *Magyarország rendőrségeinek története*. Igló, 1913, Szepesi Lapok Nyomdavállalat.

UNGVÁRY Krisztián: *Budapest ostroma*. Budapest, 1998, Corvina.

VÁRY Albert: *A vörös uralom áldozatai Magyarországon*. Vác, s.a., a Váci Országos Fegyintézet könyvnyomdája.

TANULMÁNYOK

BACSA

BACSA Gábor: A csendőrség részvétele Zala-megye határőrieztében *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Preasidii Ordinis)*, VII. évf. (1997) 8. sz. 5-11. p. A tanulmány korábbi változata 1996. október 29.-én Budapesten hangzott el a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „*A napóleoni közbiztonsági őrtestület útja Párizstól – Itálián és Ausztrián keresztül – Budapestig*.” című VIII. konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

BODA

BODA József: Az európai csendőri erő, avagy egy új békefenntartó alakulat születése. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Preasidii Ordinis)*, XXI. évf. (2011) 24. sz. 13-17. p. A tanulmány korábbi változata 2009. december 3.-án hangzott el Budapesten, a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „*Csendőrség Ausztria-Magyaror-*

- szágon, illetve Ausztriában és Magyarországon 1849-2005.” című XXIV. konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás, javított, bővített és átdolgozott változata.
- CSAPÓ: Az erdélyi és a horvát-szlavón csendőrség átvétele a magyar kormány felügyelete alá 1867-1876. *Hadtörténelmi Közlemények*, CVII.évf. (1994) 1. sz. 90-112. p.
- CSAPÓ: A századvég csendőr őrsői.
- CSAPÓ: A Magyar Királyi Csendőrség fegyverhasználati jogáról.
- CSAPÓ Csaba: A századvég csendőr őrsői. *Történelmi Szemle*, XXXIX.évf. (1997) 2. sz. 219-235. p.
- CSAPÓ Csaba: A Magyar Királyi Csendőrség fegyverhasználati jogáról.
- Első megjelenés: *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Preasidii Ordinis)*, VII.évf. (1997) 8.sz. 12-16. p. A tanulmány korábbi változata 1996. október 29.-én Budapesten hangzott el a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „A napóleoni közbiztonsági őrtisztület útja Párizstól – Itálián és Ausztrián keresztül – Budapestig.” című VIII. konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.
- Második megjelenés: A Magyar Királyi Csendőrség fegyverhasználati jogáról. In MEZEY Barna (szerk.): *Eckhart Ferenc emlékkönyv*. Budapest, 2004, Gondolat Kiadó. 78-96. p. /Jogtörténeti értekezések 28./
- CSAPÓ: Csendőrség és közigazgatás 1881-1914.
- CSAPÓ Csaba: Csendőrség és közigazgatás 1881-1914. *Századok*, CXXXII.évf. (1999) 3.sz. 497-518. p.
- CSAPÓ: A csendőrség és a városok 1881-1914.
- CSAPÓ Csaba: A csendőrség és a városok 1881-1914. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Preasidii Ordinis)*, X. évf. (2000) 12. sz. 43-48. p. A tanulmány korábbi változata 1999. október 06-án Budapesten hangzott el a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „A közigazgatás, a véderő és a rendvédelem kapcsolatának változásai

- a polgári magyar állam időszakában.” című XII. konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.
- CSAPÓ: Segédlet a Magyar Királyi Csendőrség történetének kutatásához (1867-) 1881-1914.
- CSAPÓ Csaba: Segédlet a Magyar Királyi Csendőrség történetének kutatásához (1867-) 1881-1914. In SZÍJ Jolán (szerk.): *Ad acta. A Hadtörténelmi Levéltár évkönyve 1999*. Budapest, 2000, 95-164.p.
- CSÓKA Ferenc: Csendőrség és hírszerzés 1930-1945. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Preasidii Ordinis)*, VII.évf. (1997) 8. sz. 17-20. p. A tanulmány korábbi változata 1996. október 29.-én Budapesten hangzott el a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „A napóleoni közbiztonsági őrtestület útja Párizstól – Itálián és Ausztrián keresztül – Budapestig.” című VIII. konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.
- DAVOLA: A Magyar Királyi Csendőrség határőrizeti feladatai 1912-ben.
- DAVOLA József: A Magyar Királyi Csendőrség határőrizeti feladatai 1912-ben. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Preasidii Ordinis)* X. évf. (2000) 11. sz. 21-23. p. A tanulmány korábbi változata 1999. április 20.-án hangzott el Budapesten, a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „Szabad mozgás a Kárpát-medencében.” című XI. konferenciáján. Az előadás „PARÁDI József: A határszéli csendőrség 1891-1914. Budapest, 1984, Határőrség.” monográfiájának az annotációja volt. A publikált tanulmány az előadás szerkesztett változata.
- DAVOLA: A tábori csendőrség mint a katonai rendőrség elődje.
- DAVOLA József: A tábori csendőrség mint a katonai rendőrség elődje. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Preasidii Ordinis)*, X. évf. (2000) 12. sz. 19-54. p. A tanulmány korábbi változata 1999. október 6.-án hangzott el Budapesten, a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „A közigaz-

- gátás, a véderő és a rendvédelem kapcsolatának változásai a polgári magyar állam időszakában.” című XII. konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás, javított, bővített és átdolgozott változata.
- DAVOLA: Fényképezés a Magyar Királyi Csendőrségnél. DAVOLA József: Fényképezés a Magyar Királyi Csendőrségnél. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Preasidii Ordinis)*, XXI. évf. (2011) 24. sz. 18-22. p. A tanulmány korábbi változata 2009. december 3.-án hangzott el Budapesten, a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „Csendőrség Ausztria-Magyarországon, illetve Ausztriában és Magyarországon 1849-2005.” című XXIV. konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás, javított, bővített és átdolgozott változata.
- DOMOKOS DOMOKOS Sándor: A kanadai Királyi Lovas Csendőrség. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Preasidii Ordinis)*, VII.évf. (1997) 8. sz. 21-26. p. A tanulmány korábbi változata 1996. október 29.-én Budapesten hangzott el a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „A napóleoni közbiztonsági örtestület útja Párizstól – Itálián és Ausztrián keresztül – Budapestig.” című VIII. konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.
- ERNYES ERNYES Mihály: Pandúrság helyett csendőrség Baranyában. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Preasidii Ordinis)*, VII.évf. (1997) 8. sz. 27-33. p. A tanulmány korábbi változata 1996. október 29.-én Budapesten hangzott el a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „A napóleoni közbiztonsági örtestület útja Párizstól – Itálián és Ausztrián keresztül – Budapestig.” című VIII. konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

FAZEKAS

FAZEKAS Csaba: A csendőrség és a történelmi egyházak kapcsolati a HORTHY-korszakban az el nem ismert felekezetek tükrében. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Preasidii Ordinis)*, VII.évf. (1997) 8. sz. 34-40. p. A tanulmány korábbi változata 1996. október 29.-én Budapesten hangzott el a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „A napóleoni közbiztonsági örtestület útja Párizstól – Itálián és Ausztrián keresztül – Budapestig.” című VIII. konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

FORRÓ: A csendőrség története. A csendőrőrs.

FORRÓ János: A csendőrség története. A csendőrőrs. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Preasidii Ordinis)*, III. évf. (1993) 4. sz. 132-151. p. A tanulmány korábbi változata 1992. szeptember 29.-én Budapesten hangzott el a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „A dualista Magyarország rendvédelme” című IV. konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

FORRÓ: A csendőr kerület rendvédelmi tevékenységének értékelése.

FORRÓ János: A csendőr kerület rendvédelmi tevékenységének értékelése. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Preasidii Ordinis)*, VII.évf. (1997) 8. sz. 41-45. p. A tanulmány korábbi változata 1996. október 29.-én Budapesten hangzott el a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „A napóleoni közbiztonsági örtestület útja Párizstól – Itálián és Ausztrián keresztül – Budapestig.” című VIII. konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

FORRÓ: A székesfehérvári csendőr kerület teendői a vagyon elleni bűncselekmények megelőzésében és felderítésében.

FORRÓ János: A székesfehérvári csendőr kerület teendői a vagyon elleni bűncselekmények megelőzésében és felderítésében. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Preasidii Ordinis)*, VIII.évf. (1998) 9. sz. 32-38. p. A tanulmány korábbi válto-

- zata 1997. szeptember 22.-én Budapesten hangzott el a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „Gazdasági rendvédelmünk a XIX-XX. században.” című IX. konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.
- FORRÓ: A székesfehérvári csendőr kerület kapcsolata a közigazgatással. FORRÓ János: A székesfehérvári csendőr kerület kapcsolata a közigazgatással. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Preasidii Ordinis)*, X.évf. (2000) 12. sz. 58-61. p. A tanulmány korábbi változata 1999. október 06.-án Budapesten hangzott el a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „A közigazgatás, a véderő és a rendvédelem kapcsolatának változásai a polgári magyar állam időszakában.” című XII. konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.
- FORRÓ: Csendőrség-történeti kutatásaim tapasztalatai. FORRÓ János: Csendőrség-történeti kutatásaim tapasztalatai. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Preasidii Ordinis)*, XVII. évf. (2009) 20. sz. 38-43. p. A tanulmány korábbi változata 2006. szeptember 29.-én hangzott el Budapesten, a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „A XIX-XX. századi magyar forradalmak hatása a nemzeti rendvédelmi rendszerünkre” című XX. konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás, javított, bővített és átdolgozott változata.
- FORRÓ: A polgári magyar állam központosított közbiztonsági őrtestületének közrendvédelmi szolgálata. FORRÓ János: A polgári magyar állam központosított közbiztonsági őrtestületének közrendvédelmi szolgálata. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Preasidii Ordinis)*, XIX. évf. (2010) 22. sz. 49-55. p. A tanulmány korábbi változata 2008. október 10.-én hangzott el Budapesten, a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „Másfél

évszázad rendszerváltozásainak hatásai a nemzeti rendvédelmünkre” című XXII. konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás, javított, bővített és átdolgozott változata.

FORRÓ: A Magyar Királyi Csendőrség és a Fejér vármegyei zsidó deportálás.

FORRÓ János: A Magyar Királyi Csendőrség és a Fejér vármegyei zsidó deportálás. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Preasidii Ordinis)*, XXI. évf. (2011) 24. sz. 23-32. p. A tanulmány korábbi változata 2009. december 3.-án hangzott el Budapesten, a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „Csendőrség Ausztria-Magyarországon, illetve Ausztriában és Magyarországon 1849-2005.” című XXIV. konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás, javított, bővített és átdolgozott változata.

FORRÓ: A székesfehérvári csendőr kerület küzdelme Fejér vármegye közbiztonságáért 1884-1945.

FORRÓ János: A székesfehérvári csendőr kerület küzdelme Fejér vármegye közbiztonságáért 1884-1945. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Preasidii Ordinis)*, XXI. évf. (2011) 24. sz. 33-74. p. A tanulmány korábbi változata 2009. december 3.-án hangzott el Budapesten, a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „Csendőrség Ausztria-Magyarországon, illetve Ausztriában és Magyarországon 1849-2005.” című XXIV. konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás, javított, bővített és átdolgozott változata.

GEBHARDT: Die Österreichische Gendarmerie in XX. Jahrhundert.

GEBHARDT Helmut: Die Österreichische Gendarmerie in XX. Jahrhundert. [Az osztrák csendőrség a XX. században] *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Preasidii Ordinis)*, IX. évf. (1999.) 10. sz. 53-58. p. A tanulmány korábbi változata 1998. szeptember 22.-én hangzott el Budapesten, a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „A nyugat rendvédelem hatása a XIX-XX. századi magyar rendvédelemre” című X. konferenciáján.

GEBHARDT: Die militärische Organisation der Österreichischen Gendarmerie von 1849 bis 1918.

HESZTERA: Die Kommandostrukturen der Gendarmerie von 1850-1993.

ILLÉSFALVI

A publikált tanulmány az előadás, javított, bővített és átdolgozott változata.

GEBHARDT Helmut: Die militärische Organisation der Österreichischen Gendarmerie von 1849 bis 1918. [A katonailag szervezett osztrák csendőrség 1849-1918] *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, X. évf. (2000) 12. sz. 62-64. p. A tanulmány korábbi változata 1999. október 6.-án hangzott el Budapesten, a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „A közigazgatás, a véderő és a rendvédelem kapcsolatának változásai a polgári magyar állam időszakában.” című XII. konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás, javított, bővített és átdolgozott változata.

HESZTERA Franz: Die Kommandostrukturen der Gendarmerie von 1850-1993. [A csendőrség parancsnoksági rendszere 1850-1993. között.] *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, IV. évf. (1994) 5. sz. 28-35. p. A tanulmány korábbi változata 1993. szeptember 29.-én hangzott el Budapesten, a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „Háború, forradalom, trianon.” című V. konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás, javított, bővített és átdolgozott változata.

ILLÉSFALVI Péter: A németek által megszállt Bán-ság helyzete 1941-ben, a Magyar Királyi Csendőrség Központi Nyomozó Parancsnokságának jelentései alapján. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, XIV. évf. (2008) 17. sz. 19-25. p. A tanulmány korábbi változata 2003. november 11.-én hangzott el Budapesten, a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „A rendvédelem humán viszonyai.” című

KAISER: A őrs mindennapi élete.

KAISER: A csendőr őrs gazdaságvédelemmel kapcsolatos feladatai a két világháború között.

KAISER: A Magyar Királyi Csendőrség tisztí kara a két világháború között.

KÁLMÁN: A Magyar Királyi Csendőrség tevékenysége Somogy vármegyében a megalakulástól.

XVII.. konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás, javított, bővített és átdolgozott változata. KAISER Ferenc: A őrs mindennapi élete. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Preasidii Ordinis)*, VII.évf. (1997) 8. sz. 46-56. p. A tanulmány korábbi változata 1996. október 29.-én Budapesten hangzott el a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „A napóleoni közigazgatási örtestület útja Párizstól – Itálián és Ausztrián keresztül – Budapestig” című VIII. konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

KAISER Ferenc: A csendőr őrs gazdaságvédelemmel kapcsolatos feladatai a két világháború között. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Preasidii Ordinis)*, VIII. évf. (1998) 9. sz. 39-44. p. A tanulmány korábbi változata 1997. szeptember 22.-én Budapesten hangzott el a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „Gazdasági rendvédelmünk a XIX-XX. században” című IX. konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

KAISER Ferenc: A Magyar Királyi Csendőrség tisztí kara a két világháború között.

In ANGI János – BARTA János (szerk.): *Emlékkönyv L. Nagy Zsuzsa professzorasszony 70. születésnapjára*. Debrecen, 2000, Multiplex Média-university Press Kft. 455-468. p. A gyűjteményes kötet a debreceni Kossuth Lajos Tudományegyetem Történelmi Intézetének gondozásával jelent meg.

KÁLMÁN Zsolt: A Magyar Királyi Csendőrség tevékenysége Somogy vármegyében a megalakulástól 1903-ig. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Preasidii Ordinis)*, XIV.évf. (2008) 17. sz. 25-35. p. A tanulmány korábbi változata 2003. november 11.-én Budapesten hangzott el a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudomá-

nyos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „*A rendvédelem humán viszonyai*” című XVII. konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

KÁLMÁN: Somogy vármegye bűnüldözési tapasztalatai a kiegyezéstől az első világháborúig.

KÁLMÁN Zsolt: Somogy vármegye bűnüldözési tapasztalatai a kiegyezéstől az első világháborúig. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Preasidii Ordinis)*, XIV.évf. (2008) 19. sz. 59-62. p. A tanulmány korábbi változata 2005. október 06.-án Budapesten hangzott el a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „*Másfél évtized nemzeti rendvédelem-történetünk kutatásának szolgálatában*” című XIX. konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

KESERŰ: A rendőrség és a csendőrség Magyarország hadbalépésétől a hadműveletek befejezéséig.

KESERŰ István: A rendőrség és a csendőrség Magyarország hadbalépésétől a hadműveletek befejezéséig. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Preasidii Ordinis)*, VI.évf. (1996) 7. sz. 35-45. p. A tanulmány korábbi változata 1995. október 25-én Budapesten hangzott el a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „*Háborúból diktatúrába*” című VII. konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

KESERŰ: A Magyar Királyi Csendőrség a második világháború hadműveleteiben.

KESERŰ István: A Magyar Királyi Csendőrség a második világháború hadműveleteiben. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Preasidii Ordinis)*, VII.évf. (1997) 8. sz. 57-59. p. A tanulmány korábbi változata 1996. október 29.-én Budapesten hangzott el a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „*A napóleoni közbiztonsági örökösektől útja Párizstól – Itálián és Ausztrián keresztül – Budapestig.*” című VIII. konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

KISS GÁBOR

KISS GÁBOR: Csendőrök emigrációban. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Preasidii Ordinis)*, VII.évf. (1997) 8. sz. 60-61. p. A tanulmány korábbi változata 1996. október 29.-én Budapesten hangzott el a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „*A napóleoni közbiztonsági örtestület útja Párizstól – Itálián és Ausztrián keresztül – Budapestig.*” című VIII. konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

KISS ISTVÁN GÉZA

KISS ISTVÁN GÉZA: A Magyar Királyi Csendőrség hagyományai, muzeális emléanyagainak őrzési helyei. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Preasidii Ordinis)*, VII.évf. (1997) 8. sz. 62-67. p. A tanulmány korábbi változata 1996. október 29.-én Budapesten hangzott el a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „*A napóleoni közbiztonsági örtestület útja Párizstól – Itálián és Ausztrián keresztül – Budapestig.*” című VIII. konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

KOMÁROMI

KOMÁROMI GÁBOR: A Magyar Királyi Csendőrség szervezeti változásai 1919-1941. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Preasidii Ordinis)*, IV.évf. (1994) 5. sz. 90-91. p. A tanulmány korábbi változata 1993. szeptember 21.-én Budapesten hangzott el a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „*Háború, forradalom, trianon.*” című V. konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

KOVÁCS

KOVÁCS JENŐ: Hadifogságom éveiről. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Preasidii Ordinis)*, VII.évf. (1997) 8. sz. 68-72. p. A tanulmány korábbi változata 1996. október 29.-én Budapesten hangzott el a Szemere Bertalan Magyar

Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „*A napóleoni közbiztonsági őrtestület útja Párizstól – Itálián és Ausztrián keresztül – Budapestig.*” című VIII. konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

LUGOSI: A rendvédelmi testületek fegyverei 1868-1918.

LUGOSI József: A rendvédelmi testületek fegyverei 1868-1918. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, III.évf. (1993) 4. sz. 152-160. p. A tanulmány korábbi változata 1992. szeptember 29.-én Budapesten hangzott el a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „*A dualista Magyarország rendvédelme*” című IV. konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

LUGOSI: A Wrendl fegyverek.

LUGOSI József: A Wrendl fegyverek. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, VIII.évf. (1997) 8. sz. 73-74. p. A tanulmány korábbi változata 1996. október 29.-én Budapesten hangzott el a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „*A napóleoni közbiztonsági őrtestület útja Párizstól – Itálián és Ausztrián keresztül – Budapestig.*” című VIII. konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

MARKÓ

MARKÓ György: Csندőr tisztek a Magyar Királyi Honvéd Vezérkar főnökének bírósága előtt. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, XXI. évf. (2011) 24. sz. 75-81. p. A tanulmány korábbi változata 2009. december 3.-án hangzott el Budapesten, a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „*Csندőrség Ausztria-Magyarországon, illetve Ausztriában és Magyarországon 1849-2005.*” című XXIV. konferenciáján.

OLASZ – PARÁDI – ZEIDLER

A publikált tanulmány az előadás, javított, bővített és átdolgozott változata.

OLASZ György – PARÁDI József – ZEIDLER Sándor: A magyar rendvédelmi testületek rendfokozati rendszerei a kiegészítéstől a rendszerváltásig. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Preasidii Ordinis)*, XV.évf. (2008) 18. sz. 728-62. p. A tanulmány korábbi változata 2004. október 13.-án Budapesten hangzott el a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „*Karhatalmi feladatok a bűnmegelőzés és a békefenntartás szolgálatában Európában a XIX-XX. században.*” című XVIII. konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

ÖRY

ÖRY Károly: A Maréchaussée-tól a Gendarmerie Nationale-ig. A Francia Nemzeti Csendőrség történelmi előzményei. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Preasidii Ordinis)*, VII.évf. (1997) 8. sz. 76-77. p. A tanulmány korábbi változata 1996. október 29.-én Budapesten hangzott el a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „*A napóleoni közbiztonsági őrtestület útja Párizstól – Itálián és Ausztrián keresztül – Budapestig.*” című VIII. konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

PARÁDI Ákos: A magyar rendvédelem civil szerveződései 1867-1945.

PARÁDI Ákos: A magyar rendvédelem civil szerveződései 1867-1945. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Preasidii Ordinis)*, XV. évf. (2008) 18. sz. 63-86. p. A tanulmány korábbi változata 2004. október 13.-án Budapesten hangzott el a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „*Karhatalmi feladatok a bűnmegelőzés és a békefenntartás szolgálatában Európában a XIX-XX. században.*” című XVIII. konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

PARÁDI József: A dualista Magyarország belügyi szervei.

PARÁDI József: A Magyar Királyi Csendőrség határőrizeti feladatai 1891-1914.

PARÁDI József: A polgári magyar állam első központosított közbiztonsági szerve a Magyar Királyi Csendőrség.

PARÁDI József: A dualizmus közrendvédelmi szervezeteinek jellemzői és tevékenységük tapasztalatai.

PARÁDI József: A rendőrség és a csendőrség személyi állományának biztosítási tradíciói.

PARÁDI József: A Magyar Királyi Csendőrség megalakulása és működése 1881-1918.

PARÁDI József: A dualista Magyarország belügyi szervei. *Belügyi Szemle*, XXXIV. évf (1986) 4. sz. 45-50. p.

PARÁDI József: A Magyar Királyi Csendőrség határőrizeti feladatai 1891-1914. *Hadtörténelmi Közlemények*, CIII.évf. (1988) 1. sz. 56-92. p.

PARÁDI József: A polgári magyar állam első központosított közbiztonsági szerve a Magyar Királyi Csendőrség. *Belügyi Szemle*, XXXVII. évf. (1989) 2. sz. 35-40. p.

PARÁDI József: A dualizmus közrendvédelmi szervezeteinek jellemzői és tevékenységük tapasztalatai. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Preasidii Ordinis)*, II.évf. (1992) 3. sz. 21-28. p. A tanulmány korábbi változata 1991. november 19.-én Budapesten hangzott el a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „*Tradíció és korszerűség*” című III. konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

PARÁDI József: A rendőrség és a csendőrség személyi állományának biztosítási tradíciói. *RTF Főiskolai Figyelő Plusz*, IV.évf. (1993) 1. sz. 130-136. p.

PARÁDI József: A Magyar Királyi Csendőrség megalakulása és működése 1881-1918. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Preasidii Ordinis)*, VII.évf. (1997) 8. sz. 78-83. p. A tanulmány korábbi változata 1996. október 29.-én Budapesten hangzott el a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „*A napóleoni közbiztonsági örökség útja Párizstól – Itálián és Ausztrián keresztül – Budapestig.*” című VIII. konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

PARÁDI József: A rendvédelem, közigazgatás és a véderő kapcsolata a kiegyezéstől a második világháborúig.

PARÁDI József: La gendarmerie hongroise: naissance et fonctionnement 1881-1914. [A magyar csendőrség szervezete és működése 1881-1914.]

PARÁDI József: A határ-
széli csendőrség állam-
biztonsági feladatai.

PARÁDI József: Rendvédelmünk képzési és képesítési rendszere 1867-1945.

PARÁDI József: A rendvédelem, közigazgatás és a véderő kapcsolata a kiegyezéstől a második világháborúig. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Preasidii Ordinis)*, X. évf. (2000) 12. sz. 79-87. p. A tanulmány korábbi változata 1999. október 06.-án Budapesten hangzott el a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „*A közigazgatás, a véderő és a rendvédelem kapcsolatának változásai a polgári magyar állam időszakában*” című XII. konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

PARÁDI József: La gendarmerie hongroise: naissance et fonctionnement 1881-1914. [A magyar csendőrség szervezete és működése 1881-1914.] *Revue de la gendarmerie nationale*. I. évf. (2002) 205. sz. 109-114. p.

PARÁDI József: A határszéli csendőrség állambiztonsági feladatai. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Preasidii Ordinis)*, XI.évf. (2005) 14. sz. 91-94. p. A tanulmány korábbi változata 2000. november 08.-án Budapesten hangzott el a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „*Az ezer éves magyar rendvédelem.*” című XIV. konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

PARÁDI József: Rendvédelmünk képzési és képesítési rendszere 1867-1945. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Preasidii Ordinis)*, XIII.évf. (2007) 16. sz. 90-93. p. A tanulmány korábbi változata 2002. november 12.-én Budapesten hangzott el a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „*A rendvédelmi szakképzés története.*” című XVI. konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

PARÁDI József: A csendőr tisztképzés és a fizetési osztályokba sorolt állami alkalmazottak szakvizsga rendszere.

PARÁDI József: Elpusztított emlékhelyek.

PARÁDI József: *Die Verhältnisse des Personalstands bei der Ungarischen Königlichen Gendarmerie*. [Humán viszonyok a Magyar Királyi Csendőrségnél.]

PARÁDI József: A magyar rendvédelem személyi állományának szociális viszonyai 1867-1945.

PARÁDI József: A csendőr tisztképzés és a fizetési osztályokba sorolt állami alkalmazottak szakvizsga rendszere. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Preasidii Ordinis)*, XIII.évf. (2007) 16. sz. 100-104. p. A tanulmány korábbi változata 2002. november 12.-én Budapesten hangzott el a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „A rendvédelmi szakképzés története” című XVI. konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

PARÁDI József: Elpusztított emlékhelyek. *Rendvédelem-történeti Hírlevél (Nuntiationes Historiae Preasidii Ordinis)*, XVII.évf. (2008) 29-30. sz. 96-109. p

PARÁDI József: *Die Verhältnisse des Personalstands bei der Ungarischen Königlichen Gendarmerie*. [Humán viszonyok a Magyar Királyi Csendőrségnél.] Berlin, 2008, Fachhochschule für Verwaltung und Rechtspflege Berlin, 19 p./Beiträge aus dem Fachbereich 3 der Fachhochschule für Verwaltung und Rechtspflege Berlin, 68./ – A tanulmány korábbi változata 2008. V. 28.-án Berlinben hangzott el az Európai Unió ERASMUS-oktatási programjának a keretében megvalósított professzori mobilitás során a Fachhochschule für Verwaltung und Rechtspflege Berlin BA képzés keretében tanuló hallgatói számára. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

PARÁDI József: A magyar rendvédelem személyi állományának szociális viszonyai 1867-1945. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Preasidii Ordinis)*, XIV.évf. (2008) 17. sz. 56-63. p. A tanulmány korábbi változata 2003. november 11.-én Budapesten hangzott el a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „A rendvédelem humán viszonyai” című XVII. konferenciáján.

PARÁDI József: A csendőrség magyarországi története.

PARÁDI József: Tények és érzelmek egy hajdan volt magyar rendvédelmi testület kapcsán.

PARÁDI József: Csendőrség-történeti kutatások a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaságnál.
PARÁDI József: A Magyar Királyi Csendőrség határőrizeti szolgálata.

A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

PARÁDI József: A csendőrség magyarországi története. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, XVI.évf. (2009) 19. sz. 63-87. p. A tanulmány korábbi változata 2005. október 06.-án Budapesten hangzott el a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „*Másfél évtized nemzeti rendvédelem-történetünk kutatásának szolgálatában.*” című XIX. konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

PARÁDI József: Tények és érzelmek egy hajdan volt magyar rendvédelmi testület kapcsán.

Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis), XVII. évf. (2009) 20. sz. 93-99. p. A tanulmány korábbi változata 2006. szeptember 29.-én Budapesten hangzott el a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „*A XIX-XX. századi magyar forradalmak hatása nemzeti rendvédelmi rendszerünkre*” című XX. konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

PARÁDI József: Csendőrség-történeti kutatások a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaságnál. *Rendvédelem-történeti Hírlevél (Nuntiones Historiae Praesidii Ordinis)* XVIII. évf. (2009) 31-32. sz. 156-168. p.

PARÁDI József: A Magyar Királyi Csendőrség határőrizeti szolgálata. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, XIX. évf. (2010) 22. sz. 80-95. p. A tanulmány korábbi változata 2008. október 10.-én Budapesten hangzott el a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak

„Másfél évszázad rendszerváltozásainak hatásai nemzeti rendvédelmünkre” című XXII. konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

PARÁDI József: A csendőrség és a XIX-XX. századi magyar rendszerváltozások, a csendőrség helye a polgári magyar rendvédelemben, a Magyar Királyi Csendőrség humán viszonyai.

PARÁDI József: A csendőrség és a XIX-XX. századi magyar rendszerváltozások, a csendőrség helye a polgári magyar rendvédelemben, a Magyar Királyi Csendőrség humán viszonyai. In Gaál Gyula – Hautzinger Zoltán: „*Quo vadis rendvédelem? Szabadságjogok, társadalmi kötelezettségek és biztonság*”. Pécs, 2010, Magyar Hadtudományi Társaság Határőr Szakcsoportjának Pécsi Szakcsoportja. 311-326.p. /Pécsi határőr tudományos közlemények XI./

PARÁDI József: A Magyar Királyi Csendőrség szervezete.

PARÁDI József: A Magyar Királyi Csendőrség szervezete. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, XXI. évf. (2011) 24. sz. 82-93. p. A tanulmány korábbi változata 2009. december 03.-án Budapesten hangzott el a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „*Csendőrség Ausztria-Magyarországon illetve Ausztriában és Magyarországon 1849-2005.*” című XXIV. konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

PARÁDI József: A Magyar Királyi Csendőrség szolgálati tevékenységei.

PARÁDI József: A Magyar Királyi Csendőrség szolgálati tevékenységei. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, XXI. évf. (2011) 24. sz. 94-102. p. A tanulmány korábbi változata 2009. december 03.-án Budapesten hangzott el a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „*Csendőrség Ausztria-Magyarországon illetve Ausztriában és Magyarországon 1849-2005.*” című XXIV. konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

PARÁDI József: A csendőrség teendői az Osztrák-Magyar Monarchia Magyar Királysága külső határainak őrizetében.

PARÁDI József: A csendőrség teendői az Osztrák-Magyar Monarchia Magyar Királysága külső határainak őrizetében. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, XXI. évf. (2011) 24. sz. 103-122. p. A tanulmány korábbi változata 2009. december 03.-án Budapesten hangzott el a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „*Csendőrség Ausztria-Magyarországon illetve Ausztriában és Magyarországon 1849-2005.*” című XXIV. konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

ifj. PERJÉSI

ifj. PERJÉSI György: A Magyar Királyi Csendőrség létszámalakulása 1938-1945. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, XIII.évf. (2007) 16. sz. 105-106. p. A tanulmány korábbi változata 2002. november 12.-én Budapesten hangzott el a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „*A rendvédelmi szakképzés története*” című XVI. konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

RAVASZ

RAVASZ István: Csendőrpuccs vagy zászlószentelés? A budapesti deportálások leállítás. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, VII.évf. (1997) 8. sz. 84-87. p. A tanulmány korábbi változata 1996. október 29.-én Budapesten hangzott el a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „*A napóleoni közbiztonsági őrtestület útja Párizstól – Itálián és Ausztrián keresztül – Budapestig.*” című VIII. konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

SALLAI: A határszéli csendőrség fegyverhasználata.

SALLAI: Francia, osztrák, magyar csendőrség fegyverhasználata a XIX. században.

SÁGVÁRI

SIMON: A Magyar Királyi Csendőrség szolgálati teendői a vagyonbiztonság ellen irányuló bűncselekmények megelőzésében és felderítésében.

SALLAI János: A határszéli csendőrség fegyverhasználata. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Preasidii Ordinis)*, VII.évf. (1997) 8. sz. 88-90. p. A tanulmány korábbi változata 1996. október 29.-én Budapesten hangzott el a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „A napóleoni közbiztonsági őrtisztület útja Párizstól – Itálián és Ausztrián keresztül – Budapestig.” című VIII. konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

SALLAI János: Francia, osztrák, magyar csendőrség fegyverhasználata a XIX. században. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Preasidii Ordinis)*, IX. évf. (1999.) 10. sz. 154-159. p. A tanulmány korábbi változata 1998. szeptember 22.-én hangzott el Budapesten A Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferencia sorozatnak „A nyugati rendvédelem hatása a XIX-XX. századi magyar rendvédelemre” című X. konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás, javított, bővített és átdolgozott változata.

SÁGVÁRI György: Csendőr és rendőr egyenruhák a dualizmus kori Magyarországon. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Preasidii Ordinis)*, III.évf. (1993) 4. sz. 161-169. p. A tanulmány korábbi változata 1992. szeptember 29.-én Budapesten hangzott el a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „A dualista Magyarország rendvédelme” című IV. konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

SIMON Ferenc: A Magyar Királyi Csendőrség szolgálati teendői a vagyonbiztonság ellen irányuló bűncselekmények megelőzésében és felderítésében. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Preasidii Ordinis)*, VIII.évf. (1998) 9. sz. 45-48. p. A tanulmány korábbi változata 1997. szeptember 29.-én Budapesten hangzott el a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „A dualista Magyarország rendvédelme” című IV. konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

tember 22.-én Budapesten hangzott el a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „*Gazdasági rendvédelmünk a XIX-XX. században*” című IX. konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

SIMON: Egy kiérdemelt emlékbélyeg és egy meg nem érdemelt megbélyegzés története.

SIMON Ferenc: Egy kiérdemelt emlékbélyeg és egy meg nem érdemelt megbélyegzés története. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Preasidii Ordinis)*, IX.évf. (1999) 10. sz. 160-163. p. A tanulmány korábbi változata 1998. szeptember 22.-én Budapesten hangzott el a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „*A nyugati rendvédelem hatása a XIX-XX. századi magyar rendvédelemre.*” című X. konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

SUBA: A Magyar Királyi Csendőrség szerepe az északi demarkációs vonalon 1919-1923.

SUBA János: A Magyar Királyi Csendőrség szerepe az északi demarkációs vonalon 1919-1923. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Preasidii Ordinis)*, VII.évf. (1997) 8. sz. 91-87. p. A tanulmány korábbi változata 1996. október 29.-én Budapesten hangzott el a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „*A napóleoni közbiztonsági örökség útja Párizstól – Itálián és Ausztrián keresztül – Budapestig.*” című VIII. konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

SUBA: Határcsendőr zászlóalj 1919-1921. Áttérés a katonai határőrizetre.

SUBA János: Határcsendőr zászlóalj 1919-1921. Áttérés a katonai határőrizetre. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Preasidii Ordinis)*, XII.évf. (2007) 15. sz. 182-191. p. A tanulmány korábbi változata 2001. november 06.-án Budapesten hangzott el a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „*Az európai és a magyar rendvédelem a*

- XIX-XX. században.” című XV. konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.
- SUBA: A Magyar Királyi Csendőrség létszámának tervezett felemelése 1918-ban.
- SUBA János: A Magyar Királyi Csendőrség létszámának tervezett felemelése 1918-ban. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Preasidii Ordinis)*, XIII.évf. (2007) 16. sz. 121-127. p. A tanulmány korábbi változata 2002. november 12.-én Budapesten hangzott el a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „A rendvédelmi szakképzés története” című XVI. konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.
- SUBA: 1918 forró nyara és a Magyar Királyi Csendőrség.
- SUBA János: 1918 forró nyara és a Magyar Királyi Csendőrség. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Preasidii Ordinis)*, XXI. évf. (2011) 24. sz. 123-129. p. A tanulmány korábbi változata 2009. december 3.-án hangzott el Budapesten, a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „Csendőrség Ausztria-Magyarországon, illetve Ausztriában és Magyarországon 1849-2005.” című XXIV. konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás, javított, bővített és átdolgozott változata.
- SUBA: A Magyar Királyi Csendőrség és a vasútbiztonság 1917-1918.
- SUBA János: A Magyar Királyi Csendőrség és a vasútbiztonság 1917-1918. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Preasidii Ordinis)*, XXI. évf. (2011) 24. sz. 130-140. p. A tanulmány korábbi változata 2009. december 3.-án hangzott el Budapesten, a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „Csendőrség Ausztria-Magyarországon, illetve Ausztriában és Magyarországon 1849-2005.” című XXIV. konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás, javított, bővített és átdolgozott változata.

SZAKÁLY: A Horthy-hadsereg tábori csendőrségének megszervezése és alkalmazása a második világháború idején 1938-1944.

SZAKÁLY: A második világháborús magyar katonai felsővezetés összetétele

SZAKÁLY: A magyar katonai elit a második világháború időszakában

SZAKÁLY: Egy közbiztonsági testület létrehozása és feladatai a XIX-XX. század fordulóján

SZAKÁLY: Néhány gondolat a volt Magyar Királyi Csendőrségről.

SZAKÁLY: A két világháború közötti rendvédelmi szervezetek tevékenységének néhány jellemzője.

SZAKÁLY Sándor: A Horthy-hadsereg tábori csendőrségének megszervezése és alkalmazása a második világháború idején 1938-1944. *Hadtörténelmi Közlemények*, XCIV. évf. (1981) 3. sz. 376-402. p.

SZAKÁLY Sándor: A második világháborús magyar katonai felsővezetés összetétele. *Valóság*, XXVI. évf. (1983) 8. sz. 78-91. p.

SZAKÁLY Sándor: A magyar katonai elit a második világháború időszakában. In Á. VARGA László (szerk.): *Társadalomtörténeti módszerek és forrástípusok: Salgótarján, 1986. szeptember 28-30. Salgótarján, 1987, Nógrád Megyei Levéltár. 463-472. p.* A tanulmány korábbi változata 1986. szeptember 30.-án hangzott Salgótarjánban, a Nógrád Megyei Levéltár által rendezett tudományos konferencián. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata. /Rendi társadalom – polgári társadalom, 1./

SZAKÁLY Sándor: Egy közbiztonsági testület létrehozása és feladatai a XIX-XX. század fordulóján. *Főiskolai Figyelő Plusz*, I. évf. (1990) 2. sz. 213-218. p.

SZAKÁLY Sándor: Néhány gondolat a volt Magyar Királyi Csendőrségről. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordini)*, I.évf. (1991) 1. sz. 38-44. p. A tanulmány korábbi változata 1990. április 24.-én Budapesten hangzott el a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „A magyar rendvédelmi testületek és az önkormányzatok kapcsolata 1848-1945.” című I. konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

SZAKÁLY Sándor: A két világháború közötti rendvédelmi szervezetek tevékenységének néhány jellemzője. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, II.évf. (1992) 3. sz. 29-34. p.

A tanulmány korábbi változata 1991. november 19.-én Budapesten hangzott el a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „*Tradíció és korszerűség.*” című III. konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

SZAKÁLY: A Magyar Királyi Csendőrség, az első központosított magyar közbiztonsági őrtestület.

SZAKÁLY Sándor: A Magyar Királyi Csendőrség, az első központosított magyar közbiztonsági őrtestület. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, III. évf. (1993) 4. sz. 51-58. p. A tanulmány korábbi változata 1992. szeptember 29.-én Budapesten hangzott el a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „*A dualista Magyarország rendvédelme*” című IV. konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

SZAKÁLY: Az Osztrák-Magyar Monarchia hadseregének tábori csendőrsége.

SZAKÁLY Sándor: Az Osztrák-Magyar Monarchia hadseregének tábori csendőrsége. (Rövid áttekintés.) *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, IV. évf. (1994) 5. sz. 55-58. p. A tanulmány korábbi változata 1993. szeptember 21.-én Budapesten hangzott el a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „*Háború, forradalom, trianon.*” című V. konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

Német nyelvű kiadás. Die Feldgendarmerie des Heeres der österreichisch-ungarischen Monarchie. (Kurze Übersicht.) [Az Osztrák-Magyar Monarchia tábori csendőrsége.] *Illustrierte Rundschau der österreichischen Bundesgendarmerie.* [Az osztrák Szövetségi Csendőrség illusztrált közleményei.] XLIX.évf. (1996) 364. sz. 29-37. p. A tanulmány korábbi változata 1993. szeptember 21.-én Budapesten hangzott el a Szemere Bertalan Magyar

Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „Háború, forradalom, trianon.” című V. konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

SZAKÁLY: A Magyar Királyi Csendőrség 1919-1941.

SZAKÁLY Sándor: A Magyar Királyi Csendőrség 1919-1941. Szivárvány, (1995) 1. sz. 136-147. p.

Második kiadás. A Magyar Királyi Csendőrség 1919-1941. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, V. évf. (1995) 6. sz. 122-129. p. A tanulmány korábbi változata 1994. októberében Budapesten hangzott el a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „A két világháború közötti Magyar Királyság rendvédelme.” című VI. konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

Harmadik kiadás. A Magyar Királyi Csendőrség 1919-1941. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, VII. évf. (1997) 8. sz. 95-102. p.

SZAKÁLY: Akik a Magyar Királyi Csendőrséget – 1938 és 1945 között – vezették.

SZAKÁLY Sándor: Akik a Magyar Királyi Csendőrséget – 1938 és 1945 között – vezették. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, XXI. évf. (2011) 24. sz. 141-158. p. A tanulmány korábbi változata 2009. december 3.-án hangzott el Budapesten, a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „Csendőrség Ausztria-Magyarországon, illetve Ausztriában és Magyarországon 1849-2005.” című XXIV. konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás, javított, bővített és átdolgozott változata.

SZELEY

SZELEY József: Katonából csendőr, csendőrből járőrvezető. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, VII.évf. (1997) 8. sz. 103-104. p. A tanulmány korábbi változata 1996. október 29.-én Budapesten hangzott el a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudomá-

- nyos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „*A napóleoni közbiztonsági őrtestület útja Párizstól – Itálián és Ausztrián keresztül – Budapestig.*” című VIII. konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.
- SZIKINGER István: A rendvédelem jogi szabályozása a dualizmus korában. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Preasidii Ordinis)*, III.évf. (1993) 4. sz. 187-198. p. A tanulmány korábbi változata 1992. szeptember 29.-én Budapesten hangzott el a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „*A dualista Magyarország rendvédelme.*” című IV. konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.
- SZÜCS János: A francia csendőrség helye, feladatai napjainkban. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Preasidii Ordinis)*, IX. évf. (1999.) 10. sz. 189-191. p. A tanulmány korábbi változata 1998. szeptember 22.-én hangzott el Budapesten, a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „*A nyugati rendvédelem hatása a XIX-XX. századi magyar rendvédelemre*” című X. konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás, javított, bővített és átdolgozott változata.
- TAMÁSKA Endre: Egy csendőr őrs országos tekintélye. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Preasidii Ordinis)*, IX.évf. (1999) 10. sz. 12-18. p. A tanulmány korábbi változata 1998. szeptember 22.-én Budapesten hangzott el a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „*A nyugati rendvédelem hatása a XIX-XX. századi magyar rendvédelemre.*” című X. konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

VARRÓ: Rádióközvetítés az ungvári csendőr iskolából. „Székely fiúkból nevelik a magyar csendőröket”.

VARRÓ: Hatvan éves a Magyar Királyi Csendőrség.

ZACHAR

ZEIDLER

VARRÓ István Tamás: Rádióközvetítés az ungvári csendőr iskolából. „Székely fiúkból nevelik a magyar csendőröket”. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Preasidii Ordinis)*, XII. évf. (2007) 15. sz. 212-219. p. A tanulmány korábbi változata 2001. november 6.-án hangzott el Budapesten, a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „Az európai és a magyar rendvédelem a XIX-XX. században.” című XV. konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás, javított, bővített és átdolgozott változata.

VARRÓ István Tamás: Hatvan éves a Magyar Királyi Csendőrség. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Preasidii Ordinis)*, XIII. évf. (2007) 16. sz. 140-146. p. A tanulmány korábbi változata 2002. november 12.-én hangzott el Budapesten, a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „A rendvédelmi szakképzés története” című XVI. konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás, javított, bővített és átdolgozott változata.

ZACHAR József: Fejezetek az osztrák csendőrség történetéből 1849-1918. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Preasidii Ordinis)*, VII.évf. (1997) 8. sz. 105-109. p. A tanulmány korábbi változata 1996. október 29.-én Budapesten hangzott el a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „A napóleoni közbiztonsági őrtestület útja Párizstól – Itálián és Ausztrián keresztül – Budapestig.” című VIII. konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

ZEIDLER Sándor: A Magyar Királyi Csendőrség rendfokozati rendszere és jelvényei. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Preasidii Ordinis)*, VIII.évf. (1997) 8. sz. 110-112. p. A tanulmány korábbi változata 1996. október 29.-én Buda-

pesten hangzott el a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „*A napóleoni közbiztonsági őrtestület útja Párizstól – Itálián és Ausztrián keresztül – Budapestig.*” című VIII. konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

ZÉTÉNYI

ZÉTÉNYI Zsolt: A Magyar Királyi Csendőrség és a csendőrök jogállása 1945-ben és azután. (Egy elfelejtett szervezet és jelmondat: „Híven, becsülettel, vitézül!”). *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Preasidii Ordinis)*, XXI. évf. (2011) 24. sz. 159-170. p. A tanulmány korábbi változata 2009. december 3.-án hangzott el Budapesten, a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „*Csendőrség Ausztria-Magyarországon, illetve Ausztriában és Magyarországon 1849-2005.*” című XXIV. konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás, javított, bővített és átdolgozott változata.

CIKKEK

CSAPÓ: A lovas csendőr

CSAPÓ Csaba: A lovas csendőr. *História*, XXVII. évf. (2005) 1-2. sz. 56-61. p.

Csendőralakulatok a nyugati hadseregek szolgálatában.

Csendőralakulatok a nyugati hadseregek szolgálatában. *Bajtársi Levél*, XXVIII. évf. (1987) 9-12. sz.

A csendőrség nagy napja

Lelepleztük a csendőrhősök emlékét. Csendőrnapi 1934. *Csendőrségi Lapok*, XXIV.évf. (1934) 4. sz. 97-105. p.

FEKETE

FEKETE Pál: A muskétától az önműködő puskáig. *Csendőrségi Lapok*, XXVI.évf. (1936) 2. sz. 45-49. p.

GERGELY: Cím és rang

GERGELY Endre: Cím és rang. *Csendőrségi Lapok*, XV.évf. (1925) 1. sz. 8-12. p.

GERGELY: A legénység rendfokozatainak változásai

GERGELY Endre: A legénység rendfokozatainak változásai. *Csendőrségi Lapok*, XXIV.évf. (1934) 19. sz. 593-595. p.

GERGELY: A Magyar Királyi Csendőrség öltözete 1876-tól a világháborúig.

GERGELY: A Magyar Királyi Csendőrség tömegrendszerének eredete.

A Magyar Királyi Csendőrség marokfegyverei 1881-1945.

NÉMETHY: A csendőrség új fegyverei.

PINCÉS

GERGELY Endre: A Magyar Királyi Csendőrség öltözete 1876-tól a világháborúig. *Csendőrségi Lapok*, XXV.évf. (1935) 4. sz. 104-107. p.

GERGELY Endre: A Magyar Királyi Csendőrség tömegrendszerének eredete. *Csendőrségi Lapok*, XXVI.évf. (1936) 13. sz. 400-403. p.

A Magyar Királyi Csendőrség marokfegyverei 1881-1945. *Magyar Honvéd*, III.évf. (1992) 33-34. sz.

NÉMETHY FERENC: A csendőrség új fegyverei. *Csendőrségi Lapok*, I.évf. (1907) nov. 26. I.rész. ; I.évf. (1907) dec. 3. II. rész ; I.évf. (1907) dec. 10. III.rész ; I. évf. (1907) dec. 17. IV.rész.

PINCÉS Zoltán: A tábori rendészetről. I.rész *Csendőrségi Lapok*, XIV.évf. (1924) 1.sz. 3-7.p. I.rész. ; XIV.évf. (1924) 2.sz. 5-7.p. II.rész ; XIV.évf. (1924) 3.sz. 4-6.p. III.rész. ; XIV.évf. (1924) 4. sz. 5-8.p. IV.rész. ; XIV.évf. (1924) 5.sz. 5-9.p. V.rész.

SZABÁLYZATOK, TANANYAGOK

Fegyver és lövésztűzés a Magyar Királyi Csendőrség számára.

Különleges határozványok a magyar királyi lovas csendőrök részére.

RIDEGH – OLCSVÁRY-MILVIUS

Szervi határozványok a magyar királyi csendőr számtanácsosok, csendőr számvivőtisztek, csefőőr számvivő tiszteltesek és csendőr törzsőrmesterek számára.

SZUT 1881

SZUT 1887

Fegyver és lövésztűzés a Magyar Királyi Csendőrség számára. Budapest, 1903, s.n.

Különleges határozványok a magyar királyi lovas csendőrök részére. Budapest, 1887. Pesti Könyvnyomda.

RIDEGH Rajmund – OLCSVÁRY-MILVIUS Attila: *Bűnügyi nyomozástan.* Budapest, s.a., Hornyánszky.

Szervi határozványok a magyar királyi csendőr számtanácsosok, csendőr számvivőtisztek, csendőr számvivő tiszteltesek és csendőr törzsőrmesterek számára. Budapest, 1909, s.n.

Utasítás a Magyar Királyi Csendőrség számára. Budapest, 1881, Pesti Könyvnyomda, 191 p.

Szervezeti és szolgálati utasítás a Magyar Királyi Csendőrség számára. Budapest, 1887, Központi Községi Könyvnyomda.

- SZUT 1896 *Általános szolgálati határozványok a m. kir. csendőrök számára.* Budapest, 1896., s.n.
- SZUT 1927 *Szervezeti és szolgálati utasítás a Magyar Királyi Csendőrség számára.* Budapest, 1927, s.n.
- SZUT 1941 *Szervezeti és Szolgálati Utasítás a Magyar Királyi Csendőrség számára.* Budapest, 1941, Stádium Sajtóvállalat.
- Utasítások a tábori csendőrök számára.* Budapest, 1878, s.n.
- Utasítás a Magyar Királyi Csendőrség járásőr-mesterei számára.* Budapest, 1903, s.n.
- ZAJCSEK ZAJCSEK Lajos: *Az eb nevelése és kiképzése.* Budapest, 1925, Centrum, 276 p.

SEMATIZMUSOK, CHRESTOMATIA

- Csendőrségi Zsebkönyv *A Magyar Királyi Csendőrség zsebkönyve.* Budapest, 1905, s.n. 224. p.
- A Magyar Királyi Csendőrség elhelyezkedése. *Csendőrségi Zsebkönyv,* 1925. 76-134. p.
- Iratok az ellenforradalom történetéhez.* Budapest, 1956-1959, Szikra Könyvkiadó, I. kötet.
- Tájékoztató a csendőrségi nyugellátásról.* Budapest, 1935, Madách-nyomda.

KÉZIRATOK

- CSAPÓ: *A Magyar Királyi Csendőrség 1881-1914.* CSAPÓ Csaba: *A Magyar Királyi Csendőrség 1881-1914.* Kandidátusi értekezés. (MTA). Budapest, 1998.
- KAISER: *A Magyar Királyi Csendőrség a két világháború között.* KAISER Ferenc: *A Magyar Királyi Csendőrség a két világháború között.* Ph.D. disszertáció. Kossuth Lajos Tudományegyetem. Debrecen, 2001.
- KÁLMÁN: *A Magyar Királyi Csendőrség működése Somogy vármegyében.* KÁLMÁN Zsolt: *A Magyar Királyi Csendőrség működése Somogy vármegyében.* Ph.D. disszertáció (ZMNE). Budapest, 2010.
- LENGYEL LENGYEL László: *Csendőr tisztképzés a Magyar Királyi Zrínyi Miklós (pécsi), majd a Magyar Királyi Honvéd Ludovica Akadémián.* Kézirat a szerző özevegye birtokában.

MOLNÁR

MOLNÁR Judit: *Zsidósors az V. szegedi csendőrkerületben 1944-ben*. Kandidátusi értekezés (JATE-BTK.) Szeged, 1994.

PARÁDI József: *A dualista Magyarország határőrizete 1867-1914*.

PARÁDI József: *A dualista Magyarország határőrizete 1867-1914*. Bölcsészdoktori disszertáció. (ELTE-BTK.) Budapest, 1984, 162 p.

PARÁDI József: *A magyar állam határőrizete 1920-1940*.

PARÁDI József: *A magyar állam határőrizete 1920-1940*. Kandidátusi értekezés. (ZMNE) Budapest, 1990, 264 p., ill.

TÖRVÉNYEK

1867/XII. tc.

1867/XII. tc. a magyar korona országai és az Ö Felsége uralkodása alatt álló többi országok között fennforgó közös érdekű viszonyokról, s ezek elintézésének módjáról.

1868/XLI.tc.

1868/XLI.tc. a honvédségről.

1881/II.tc.

1881/II.tc. a csendőrség legénységi állományának kiegészítéséről.

1881/III.tc.

1881/III.tc. a közbiztonsági szolgálat szervezéséről.

1882/X.tc.

1882/X.tc. a Magyar Királyi Csendőrség által a törvényhatósági joggal felruházott városok kül- és belterületén való teljesítendőkről.

1883/I.tc.

1883/I.tc. a köztisztviselők minősítéséről.

1883/XXVII.tc.

1883/XXVII.tc. az V. és VI. csendőr csendőrpáncsnokság felállítás céljából a csendőrség legénységi állományának ideiglenes kiegészítéséről;

1888/XIV.tc.

1888/XIV.tc. az Osztrák-Magyar Monarchiának Romániával, a Monarchia két állama és Románia közt fennforgott határvillongások kiegyenlítése végett, a határvonal újabb megállapítása és azzal kapcsolatos kérdések szabályozása tárgyában kötött, s Bukarestben 1887. évi december 7.-én és november 25.-én aláírt nemzetközi egyezmény becikkelyezéséről.

1896/XXXIII.tc.

1896/XXXIII.tc. a bűnvádi perrendtartásról.

1903/VII.tc.

1903/VII.tc. három új csendőrkerület felállításáról.

1929/XXX.tc.

1929/XXX.tc. a közigazgatás rendezéséről.

1933/XVI.tc.

1933/XVI.tc. a közigazgatás rendezéséről szóló 1929/XXX.tc. módosításáról és kiegészítéséről.

1936/VIII.tc.

1936/VIII.tc. csendőrlégénységi és rendőrlégénységi betegsegélyző alap létesítéséről.

RENDELETEK

1552/1876.HM.r.	1552/1876. HM.r.: az erdélyi és horvát csendőrke- rületek honvédségi alárendeltségbe helyezéséről.
7111/1884.BM.r.	7111/1884.BM.r. a robbanóanyagok gyártásának, szállításának és elhelyezésének ellenőrzése tár- gyában.
9389/1885.BM.r.	9389/1885.BM.r. toloncok kísérése tárgyában.
13 062/1886.BM.r.	13 062/1886.BM.r. az ebtartás tárgyában.;
8771/1888.C.d.	8771/1888. Curiai döntvény bordélyellenőrzés tár- gyában.
130 000/1889.BM.r.	130 000/1889.BM.r. utasítás a nyomozó hatóságok és közegek részére.
243/1891.BM.r.	243/1891.BM.r. italmérések tárgyában.
529/1891. Földm., ipar- és keresk. m. r.	529/1891. Földm., ipar- és keresk. m. r. közterület tisztántartása, fertőző állatok kiírtása tárgyában.
50 431/1891. ME.r.	50 431/1891. ME.r. utasítás a határőrizetről.
627/1894.BM.r.	627/1894.BM.r. a járványok tárgyában.
111 226/1896.BM.r.	111 226/1896.BM.r. szökött cseléd tárgyában.
10 329/1904.HM.r.	10 329/1904.HM.r. a csendőr képzés és a próbaidő szabályozása tárgyában.
2001/1908.IM.r.	2001/1908.IM.r. a Bűnügyi Múzeum felállítása tár- gyában.
127 016/1912. HM.r.	127 016/1912. HM.r. a járásőrmesteri vizsga szabá- lyozása tárgyában.
194/1918.BM.r.	194/1918.BM.r. az internálások tárgyában.
1/1919.BN.r.	1/1919.BN.r. a Vörös Őrség felállításáról.
2549/1919. HM.r.	2549/1919. HM.r. a kényszernyugdíjazott csendőr tiszték visszahívása tárgyában.
5047/1919.ME.r.	5047/1919.ME.r. a rendőrség államosításáról.
91 383/1919.BM.r.	91 383/1919.BM.r. az internálások tárgyában.
34 333/1921.BM.r.	34 333/1921.BM.r. az előfogatállítás tárgyában.
220 254/ 1924.BM.kr.	220 254/ 1924.BM.kr. a csendőrszervezet módosí- tása tárgyában
222 343/1924.BM.r.	222 343/1924.BM.r. az előfogatállítás tárgyában.
74 937/1926.BM.r.	74 937/1926.BM.r. a községek és a csendőrség fel- adatainak elhatárolása közrendészeti ügyekben.
250 000/1929.BM.r.	250 000/1929.BM.r. a közlekedési csendőrségről.
60 374/1930.BM.r.	60 374/1930.BM.r. a községek és a csendőrség fel- adatainak elhatárolása közrendészeti ügyekben.
4801/1932.BM.r.	4801/1932.BM.r. a csendőrök bírósági megidézése tárgyában.
71 164/1930.BM.r.	71 164/1930.BM.r. a Magyar Királyi Csendőrség Központi Nyomozó Parancsnoksága tárgyában.

2300/1934.ME.r.	2300/1934.ME.r. a közigazgatási vizsga tárgyában.
2310/1934.ME.r.	2310/1934.ME.r. a közigazgatási vizsgáról szóló 2300/1934. ME.r. módosítása tárgyában.
502 000/1944.BM.r.	502 000/1944. BM.r. a betegsegélyzés és a nyugdíj tárgyában.
1690/1945.ME.r.	1690/1945.ME.r. a csendőrség feloszlásáról és az államrendőség megszervezéséről.

LEVÉL- IRAT- ÉS DOKUMENTUMTÁRAK

KN.	Képviselőházi Napló országgyűlési iratok.
MOL. K-128.	Magyar Országos Levéltár BM általános 1867- 1945.
MOL. K-150.	Magyar Országos Levéltár BM rezervált 1867- 1945.

A MAGYAR KIRÁLYI CSENDŐRSÉG FORRÁS- ÉS SZAKIRODALOMJEGYZÉKE (A testület-történeti feldolgozások a historiográfiánál)

1. Levéltári források

- HIL. I-41. és I-28. (Hadtörténeti Intézet Levéltára, Honvédelmi Minisztérium iratai) 1867-1943.
- HIL. I-75. (Hadtörténeti Intézet Levéltára, Magyar Királyi Honvéd Főparancsnokság iratai)
- MOL. BM. K-148 (Magyar Országos Levéltár belügyi tárca elnöki iratok) 1867-1945.
- MOL. BM. K-149 (Magyar Országos Levéltár belügyi tárca rezervált iratok) 1867-1945.
- MOL. BM. K-150 (Magyar Országos Levéltár belügyi tárca általános iratok) 1867-1945.

2. Periodikák és sematizmusok, zsebkönyvek, lexikonok, évkönyvek

- *Csendőr újság*. 1900-1901. Szerk.: MIHÁLYFALY János.
- *Csendőrség*. 1900-1905. (A Törvényszéki és rendőri újság melléklapja)
- *Csendőrségi Lapok*. I-XIII. évfolyam (1907-1919.) majd XIV-XXXIV. évfolyam (1924-1944.). Megjelent havonta kétszer (1928-1930. havonta háromszor) szerkesztette a Magyar Királyi Csendőrség Zsebkönyve szerkesztőbizottsága.
- *Egyenruházati lapok*. 1898.
- *Irányelvek az őrsőkön való továbbképzésre*. Budapest, 1935. s.n., 36 p.
- *Katonai és csendőrségi tájékoztató*. Budapest, 1920. s.n., 224 p.

- *Magyar Csendőr*. 1896. (Esztergom)
- *Magyar Királyi Csendőrség Zsebkönyve*. I-XXXII. évfolyam (1887-1918.) majd XXXIII-LXII. évfolyam (1924-1944.) Megjelent évente egyszer.
- *A Magyar Királyi Csendőrség elhelyezési kimutatása*. Budapest, 1923. 1930. 1933. s.n., 95 p. és 75 p.
- *A Magyar Királyi Honvédség és a Magyar Királyi Csendőrség névkönyve*. Budapest, 1878-1917, Magyar Királyi Honvédelmi Minisztérium.
- *A Magyar Királyi Honvédség és a Magyar Királyi Csendőrség tisztjeinek és hasonló állásúaknak 1941-1947. évi rangsorolása*. Budapest, 1944., s.n., 1326 p.
- *A magyar királyi kormány évi működéséről és az ország közállapotairól szóló jelentés és statisztikai évkönyv*. 1898-1941.
- *Magyar Közrendészet*. 1890-1891. Szerk.: BAGI László
- *Magyarország tiszti cím- és névtára*. 1879-1944. 1918-1926-ig szünetelt.
- MIHÁLYFALVI István: *Csendőr Lexikon*. Budapest, 1899 és 1910, s.n., 535 p.
- MIHÁLYFALVI István: *Csendőrségi Lexikon*. Budapest, 1910, s.n., 626 p.
- PINCÉS Zoltán: *Csendőr lexikon címszavakban*. Budapest, 1935, s.n., 198 p.
- *Rendőri Lapok*. 1894-1895. A Csendőrségi Lapok elődje.
- *Tudományegyetemi csendőrtiszti zászlóalj tagnévsora, a volt zászlóalj tagjai foglalkozásának és lakcímének a feltüntetésével*. Budapest, 1942, s.n., 128 p.

3. Szabályzatok

- *A honvédség és a csendőrség nem hivatásos egyénei, valamint a kisegítő szolgálati kötelezettségek alá eső személyek katonai felülvizsgálatának szabályozása*. Budapest, 1944, s.n., 20 p.
- *Általános szolgálati határozványok a Magyar Királyi Csendőrség számára*. Budapest, 1896, s.n., 275 p.
- BALÁZS Elemér: *Bűnvádi nyomozás teljesítése csendőrkörök által*. Budapest, 1900, s.n., 76 p.
- *Becsületügyi Szabályzat a Magyar Királyi Honvédség és a Magyar Királyi Horvát-Szlavón Csendőrség számára*. Budapest, 1913, s.n.
- *Becsületügyi Szabályzat a Magyar Királyi Honvédség és a Magyar Királyi Csendőrség számára*. Budapest, 1942, s.n., 174 p.
- *Csendőrségi szolgálati utazások alkalmával felszámítható illetmények, vezénylési és vezényeltetési pótdíjak kimérete*. Budapest, 1925, s.n., 35 p.
- *Csendőrségi ügyviteli szabályzat*. Budapest, 1947, s.n., 177 p.
- DIENES Andor: *Gazdászati tájékoztató a csendőr őrsők részére*. Szombathely, 1938, s.n., 86 p.
- *Fegyver és lőutasítás a Magyar Királyi Csendőrség számára*. Budapest, 1903, s.n.
- *Függelék a csendőrségi szolgálati utasítás általános részéhez*. Budapest, 1890, s.n.

- Függelék az „Utasítások a Magyar Királyi Csendőrség számára” című szolgálati könyvhöz. (A hírszerző szolgálat ellátása és a kémkedés megakadályozása) Budapest, 1912, s.n.

- Gazdászatzkezelési utasítás a Magyar Királyi Csendőrség őrsői, valamint a csendőrségi pótlókeret és tanostályok számára. Budapest, 1905, s.n., 319 p.

- Gazdászatzkezelési utasítás a Magyar Királyi Csendőrség szárnyai, valamint a csendőr kerületi törzsek számára. Budapest, 1912, s.n., 342 p.

- Határozványok a Magyar Királyi Csendőrség alakulatainak közzgazdálkodási és közétkeztetési vezetésére. Budapest, 1935, s.n., 96 p.

- Határozványok a Magyar Királyi Csendőrség őrsői közzgazdálkodásának vezetésére. Budapest, 1912, s.n., 50 p.

- Honvédelmi határszolgálati utasítás a Magyar Királyi Honvédség, a Magyar Királyi Csendőrség, a Magyar Királyi Pénzügyőrség, és az állami rendészet részére. Budapest, 1940, s.n., 32 p.

- Ideiglenes ruhagazdálkodási utasítás a Magyar Királyi Csendőrség számára. Budapest, 1941, s.n., 110 p.

- Ideiglenes utasítás a Magyar Királyi Csendőrség felszerelési anyagraktárszolgálati és gazdászati ügyeinek kezelésére és elszámolására nézve. Budapest, 1904, s.n.

- Illetékszabályzat a Magyar Királyi Csendőrség számára. Budapest, 1899, s.n.

- Illetményszabályok. Őrgazdászatzkezelési utasítás. A közzgazdálkodásra és a közétkeztetésre vonatkozó határozványok. Ruhagazdálkodási utasítás. Budapest, 1941, s.n., 38 p.

- Illetményszabályzat a Magyar Királyi Csendőrség számára. Budapest, 1943, s.n., 192 p.

- Kimutatás a szolgálati könyvekről és utasításokról a honvédség, népfölkelés és csendőrség számára. Budapest, 1914, s.n.

- Különleges határozványok a magyar királyi lovas csendőrök részére. Budapest, 1887. Pesti Könyvnyomda.

- Laktanyaszabályok a Magyar Királyi Csendőrség számára. Budapest, 1899, s.n., 43 p.

- Laktanyaszabályzat a Magyar Királyi Csendőrség számára. Budapest, 1889, s.n.

- Lőutastítás a Magyar Királyi Csendőrség számára. Tata, 1938. s.n.

- Mozgósítási utasítás a Magyar Királyi Csendőrség és a Magyar Királyi Horvát-Szlavón Csendőrség számára. Budapest, 1913, Belügyminisztérium, 65 p.

- Nősülési szabályzat a Magyar Királyi Honvédség és a Magyar Királyi Csendőrség számára. Budapest, 1908, s.n., 26 p.

- Nyilvántartási utasítás a Magyar Királyi Honvédség és a Magyar Királyi Csendőrség méneskara számára. Budapest, 1932, s.n., 88 p.

- *Szabadságolási szabály a Magyar Királyi Honvédségnél és a Magyar Királyi Csendőrségnél havidíj élvezetében álló tényleges állományú személyek részére.* Budapest, 1895, s.n.

- *Szabályzat a Magyar Királyi Honvédségnél és a Magyar Királyi Csendőrségnél alkalmazandó becsületügyi eljárásról.* Budapest, 1903, s.n., 77 p.

- *Szervezeti és szolgálati utasítás a Magyar Királyi Csendőrség számára.* Budapest, 1887, Központi Községi Könyvnyomda.

- *Szervezeti és szolgálati utasítás a Magyar Királyi Csendőrség számára.* Budapest, 1900, s.n.

- *Szervezeti és szolgálati utasítás a Magyar Királyi Csendőrség számára.* Budapest, 1927, s.n.

- *Szervezeti és szolgálati utasítás a Magyar Királyi Csendőrség számára.* Budapest, 1941, Stádium Sajtóvállalat, 411 p.

- *Szervezeti határozványok a csendőrségi felügyelőség számára.* Budapest, 1902, s.n.

- *Szervi határozványok a csendőr számvevő tisztek és a csendőr törzsrőrmesterek számára.* Budapest, 1900, s.n., 32 p.

- *Szervi határozványok a csendőrfelügyelőség számára.* Budapest, 1902, s.n., 7 p.

- *Szervi határozványok a m. kir. csendőr számtisztek számára.* Budapest, 1900, s.n., 43 p.

- *Szervi határozványok a magyar királyi csendőr számtanácsosok, csendőr számvivőtisztek, csendőr számvivő tiszthelyettesek és csendőr törzsrőrmesterek számára.* Budapest, 1909, s.n.

- *Szervi határozványok a Magyar Királyi Csendőrség felügyelője számára.* Budapest, 1943, s.n., 8 p.

- *Utasítás a cs. és kir. közös hadseregbeli vagy a m. kir. honvédség karhatalmának igénylésére, kirendelésére és alkalmazására nézve.* Budapest, 1906, s.n.

- *Utasítás a fürdőkülönítmények és fürdőőrök számára.* Budapest, 1932, s.n.

- *Utasítás a katonai határőrizet tárgyában a m. kir. honvédség, népfölkelés, csendőrség, pénzügyőrség és határrendőrség számára.* Budapest, 1909. s.n., 91 p.

- *Utasítás a Magyar Királyi Csendőrség számára.* Budapest, 1881, Pesti Könyvnyomda. 191 p.

- *Utasítás a Magyar Királyi Csendőrség járásőrmesterei számára.* Budapest, 1903, s.n.

- *Utasítás a magyar királyi csendőr számvevőségek számára.* Budapest, 1899, s.n., 244 p.

- *Utasítás a Magyar Királyi Csendőrség lovas alakulatai részére.* Budapest, 1937, s.n., 108 p.
- *Utasítás a Magyar Királyi Csendőrség nyomozóalakulatai számára.* Budapest, 1930, s.n., 188 p.
- *Utasítás a Magyar Királyi Csendőrség pénztár- és csekkezelésére.* Budapest, 1943, s.n., 120 p.
- *Utasítás a szemlék megtartásához a Magyar Királyi Csendőrség számára.* Budapest, 1913, s.n., 72 p.
- *Utasítás a tábori csendőrök számára.* Budapest, 1878. s.n.
- *Utasítás az élelmezési és beszállásolási számvitelre nézve a saját gazdaságkezeléssel felruházott szárnyparancsnokságokkal bíró m. kir. csendőrparancsnokságok számára.* Budapest, 1881, s.n., 78 p.
- *Utasítások a Magyar Királyi Csendőrség számára.* Budapest, 1903, s.n., 78 p.
- *Utasítások a Magyar Királyi Csendőrség számára.* Budapest, 1912, s.n., 360 p.
- *Vezényszavak a csendőrségi gyalog altisztek részére.* Szeged, 1900, s.n., 16 p.
- *Vezényszavak a csendőrségi lovas altisztek részére.* Szeged, 1900, s.n., 19 p.
- *Vezényszavak a fegyvergyakorlatok oktatásához a Magyar Királyi Csendőrség számára.* Székesfehérvár, s.a., s.n., 24 p.
- *Vezényszavak füzet.* Pozsony, 1912, m. kir. 5. sz. csendőrkerület

4. Tananyagok

- *A csendőr kézikönyve.* Szeged, 1894, s.n., 62 p.
- *A csendőr kézikönyve. Utasítás a tábori csendőrség részére kérdésekben és feleletekben.* Szeged, 1894, s.n.
- *A csendőrség fegyverei.* Szombathely, 1932. s.n.
- *A csendőrség fegyverei.* Tata, 1937, s.n., 40 p.
- *A Csendőrségi Lapok „Csendőr-lexikon” rovatából a SZUT.-tal kapcsolatos kérdések és feleletek gyűjteménye.* Budapest, 1943, s.n., 622 p.
- *A csendőrségi szolgálati utasítás magyarázata a Magyar Királyi Csendőrség használatára.* Máramarosziget, 1908, s.n.
- *A csendőrségi szolgálati utasítás magyarázata a Magyar Királyi Csendőrség használatára.* Budapest, 1908, s.n., 175 p.
- *A közigazgatás szervezete és működése.* Budapest, 1941, Belügy minisztérium. /A gyakorlati közigazgatási vizsga kompendumai, 9./
- *A magyar büntető törvénykönyv magyarázata a Magyar Királyi Csendőrség használatára.* Máramarosziget, 1908, s.n., 163 p.
- *A mezőgazdaságról és mezőrendőrségről a Magyar Királyi Csendőrség számára.* Budapest, 1894, s.n., 31 p.

- ABAY Kálmán: *Táblázatos áttekintés a SZUT-, NYUT-, és CSÚSZ-szel összefüggő fontosabb rendeletek-, közlemények-, és magyarázatokról.* Debrecen, 1933, s.n., 58 p.

- *Általános ismeretek tára a magyar királyi csendőrlegénység részére.* Budapest, 1909, Franklin.

- BALLÓ Lajos: *Kézikönyv és oktatási segédeszköz számtanból, szabályokkal és példákkal a Magyar Királyi Csendőrség számára.* Szeged, 1900, s.n., 47 p.

- BALLÓ Lajos: *Kézikönyv és oktatási segédkönyv a Magyar Királyi Csendőrség számára.* Szeged, 1900, s.n., 260 p.

- BERZEVICZY László - DIENES Andor: *Tájékoztató a csendőr őrsök legénysége és szolgálati lovai után járó fontosabb illetményekről, valamint a csendőr őrsök fontosabb gazdaságkezelési tennivalóiról.* Budapest, 1941, s.n., 148 p.

- BORBÉLY Ferenc: *Mintakönyv a Magyar Királyi Csendőrség számára a fennálló szabályok alapján.* Kolozsvár, 1885, s.n., 400 p.

- BRELIK Imre: *Istennel a királyért és a hazáért. Egy komoly szó a magyar királyi csendőrökhöz.* Wien, 1900, s.n., 182 p.

- ÉLTES Gyula: *A kihágások kézikönyve a Magyar Királyi Csendőrség számára.* Budapest, 1931, s.n., 592 p.

- ENDRÖDY Géza: *Alapvetés a csendőr erkölcsi neveléséhez.* Máramarosziget, 1902, s.n., 142 p.

- ENDRÖDY Géza: *A bűnügyi nyomozás kézikönyve.* Losonc, 1897, Kámány Nyomda, 288 p.

- HAVRANEK János: *Tanácsadó a csendőr magánéletéhez.* Székesfehérvár, 1926, Vitézi-nyomda.

- *Kérdések és feleletek a „függelék” című utasításból a magyar királyi csendőr altisztai tanonczok számára.* Máramarosziget, 1904, s.n., 47 p.

- *Kérdések és feleletek a katonai irálytanból és az őrsiroda vezetéséből.* Máramarosziget, 1904. s.n.

- *Kérdések és szabályok a Magyar Királyi Csendőrség részére fennálló szabályok-, rendeletek-, és törvényekből.* Szeged, 1889, s.n.

- *Kézikönyv a csendőr tanosztályok részére.* Máramarosziget, 1895, s.n.

- *Kézikönyv és oktatási segédeszköz a Magyar Királyi Csendőrlegénység számára.* Szeged, 1900, s.n.

- *Kihágásokat megállapító törvények és rendeletek.* Budapest, 1941. s.n.

- KIRÁLY József – KÁDÁR Gyula – BÓDY Vilmos: *Tájékoztató a csendőrségi nyugellátásról.* Budapest, 1935, Madách Nyomda, 114 p.

- KÖVÁRY Ottó: *Kérdések és feleletek a Magyar Királyi Csendőrség kézi-, lő- és szálfevegvereinek utasításaiból.* Szeged, 1896, s.n., 77 p.

- *Lovas csendőrök tankönyve.* Cegléd, 1928, s.n.

- MISKOLCZY Ágost – PINCZÉS Zoltán: *A magyar büntetőjog gyakorlati kézikönyve a Magyar Királyi Csendőrség számára.* 1-2. köt. Budapest, 1940, s.n.

- *Próbacsendőrök tankönyve*. Budapest, 1927, Palladis.
- RIDEGH Rajmund – OLCSVÁRY-MILVIUS Attila: *Bűnügyi nyomozástan*. Budapest, s.a., Hornyánszky.
- SELLEY Vilmos: *A csendőr nyomozó alakulatok szervezete és szolgálata*. Budapest, 1936, s.n.
- SOLTÉSZ Imre: *Útmutatás a bűnügyi nyomozat alkalmával követendő eljárásra nézve a Magyar Királyi Csendőrség számára*. Budapest, 1924, s.n. 310 p.
- Táblázatos kimutatás a büntettekről, vétségekről és kihágásokról a Magyar Királyi Csendőrség-i őrzáratok szolgálati használatára. Kassa, 1893, s.n.
- *Vezérfonal a csendőrnek ellenszegülési esetekben követendő magatartására nézve*. Kolozsvár, 1887, s.n., 15 p.
- *Vezérfonal a kardvivás oktatásához a Magyar Királyi Csendőrség számára*. Budapest, 1905, s.n., 28 p.
- ZAJCSEK Lajos: *Az eb nevelése és kiképzése*. Budapest, 1925, Centrum, 276 p.

5. Jogszabálygyűjtemények és chrestomatia-k

- *A Magyar Királyi Csendőrség szolgálati köreire vonatkozó és Hunyad megye hatósági szabályrendeleteinek hivatalos gyűjteménye*. Déva, 1902, s.n., 22 p.
 - *A Magyar Királyi Csendőrség szolgálati körére vonatkozó törvényes rendelkezések kivonatos gyűjteménye*. Budapest, 1901, Toldi Kiadó, 499 p.
 - ABAY Kálmán: *Tárgy- és számmutató a Magyar Királyi Csendőrségre vonatkozó rendeletekről*. 1920-tól 1934-ig. Budapest, 1935, s.n., 175 p.
 - *Belügyi Közlöny*. 1896-1944.
 - *Corpus Juris Hungarici*. Budapest, 1867-1944, Révai.
 - *Csendőrségi Közlöny*. 1894, Nagykanizsa.
 - FABA János: *A magyar hajózási, vízjogi és folyamrendészeti jogszabályok gyűjteménye*. 1-4. köt. Budapest, 1931-1937. s.n.
 - *Magyarország közlekedésrendészeti szabályai*. Budapest, 1931, s.n.
 - *Magyarországi Rendeletek Tára*. 1867-1944, Budapest, Franklin, (1867-1876 Magyarországi törvények és rendeletek tára.)
 - *Rendeleti Közlöny a Magyar Királyi Csendőrség számára*. 1912-1918 és 1923, majd *Csendőrségi Közlöny*. 1924-től 1943-ig.
 - SCHERER Károly: *Honvédség, csendőrség rendeleteinek tára 1874-1912-ig, az új véderőtörvény*. Szatmárnémeti, 1912, s.n., 200 p.
 - SZACZVAY András – CSATÓ Béla: *Kihágások betűsoros kézikönyve*. Budapest, 1939, s.n., 412 p.
 - *Tájékoztató a csendőrségi nyugellátásról*. Budapest, 1935, Madách-nyomda.
 - *Törvényes rendelkezések hivatalos gyűjteménye*. Tata, 1937, s.n., 206 p.
- (A csendőrségre vonatkozó jogszabályok)

6. Egykorú monográfiák, tanulmányok és egyéb feldolgozások

- A Magyar Királyi Csendőrség forradalmasítása az 1918. évben és erkölcsi züllesztése az 1919. évben. Miskolc, 1937, Standhoff József Könyvnyomdája.

- BEÖTHY Kálmán: *Szemtől szembe. Apróságok a csendőr életéből.* Debrecen, 1929, s.n., 118 p.

- CSEPI Béla: *Csendőrerények.* Budapest, 1941, s.n.

- DIENES Andor: *Az ismeretlen front. Pandúrok és csendőrök.* Budapest, 1941, s.n., 62 p.

- EGYED István: *Karhatalom az önkormányzatban.* Budapest, 1912, s.n.

- HEROLD Gyula: *Csendőrök.* Sepsiszentgyörgy, 1914, s.n., 137 p.

- KÖVÁRY Ottó: *Csendőri hőstettek.* Szeged, 1896, s.n., 88 p.

- MADARÁSZ József: *Emlékirataim.* Budapest, 1883, s.n.

- NÉMETHY Ferenc: *A Magyar Királyi Csendőrség szervezete, szolgálata és viszonya a közigazgatási hatóságokhoz.* I.köt. *A Magyar Királyi Csendőrség hatásköre jogai, szolgálati teendői és eljárása.* II.köt. *A Magyar Királyi Csendőrség viszonya a közigazgatási hatóságokhoz.* Budapest, 1900, Országos Központi Községi Nyomda Részvénytársaság 106; 56 p. /Közigazgatási Könyvtár./

- OLÁH Ödön: *Tanulmányjelentés az Ausztriában és Bosznia-Hercegovinában fennálló határőrizetről és a csempészet elleni intézkedésekről.* Budapest, 1912, BM, 80 p.

- O'SVÁTH Pál: *Zsandár kell-e vagy pandúr?* Vélemény nyilvánítás aziránt, hogy a magyar rendőrség minként szerveztessék? Nagyvárad, 1870, s.n., 147 p.

- PANAJOTT Sándor: *Híven, becsülettel, vitézül. Epizódok a csendőr szolgálati életéből.* Budapest, 1905, s.n., 270 p.

- PINCÉS Zoltán: *Csendőrség és közigazgatás.* Budapest, 1936, Állami Nyomda /A korszerű közszolgálat. 2/

- ROVÁS ROVÓ [SZENTJOBBIK János]: *Vidámságok a csendőr körül.* Budapest, 1941, s.n., 158 p.

A magyarországi pártállam időszakában a polgári magyar állam rendvédelem-történeti – ennek részeként a csendőrség-történeti – szakirodalom tiltólistára került. Ebből fakadóan csupán néhány példány maradhatott fenn a kijelölt könyvtárak úgynevezett zárt osztályain. A rendszerváltáskor a zárlatot ugyan feloldották, azonban ettől a kiadványok példányszáma nem gyarapodott. A magyar állam a rendszerváltás óta eltelt több mint két évtized alatt nem valósította meg e szakirodalom digitalizálás által történő közkincsé tételét.

Ebből fakadóan a *Magyar Királyi Csendőrség szakirodalmának digitalizálását* egy Amerikában élő magyar család végezte el. Ma már a honlapjukon több száz könyvet és a testületre vonatkozó csaknem 1000 jogszabályt tartalmazó jegyzék található. A jogszabályok szinte kivétel nélkül, a folyóiratok és a

könyvek közül pedig egyre több alkotás digitalizálása valósul meg, amelyek a honlapról letölthetők. A téma iránt érdeklődő, bővebb információkat megismerni kívánó személyek számára célszerű e honlap látogatása. A honlap címe

<http://www.csendor.com>

Folyamatban van a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság honlapjára a *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Preasidii Ordinis)* HU-ISSN 1216-6774. periodika számainak a felvitele, amelyben a testület-történeti tanulmány-feldolgozások többsége megjelent. A honlap címe:

<http://www.szbmrtdt.atw.hu>

A MAGYAR KIRÁLYI CSENDŐRSÉG VÁLOGATOTT JOGSZABÁLYAINAK JEGYZÉKE

Törvények:

- 1881/II. tc. a csendőrség legénységi állományának kiegészítéséről;
1881/III. tc. a közbiztonsági szolgálat szervezéséről;
1881/LXXI. tc. a Magyar Királyi Csendőrség nyugdíjigényeire nézve.
1882/X. tc. a Magyar Királyi Csendőrség által, a törvényhatósági joggal felruházott városok kül- és belterületein való teljesítendőkről.
1883/XXVII. tc. az V. és VI. csendőr parancsnokság felállítása céljából, a csendőrség legénységi állományának ideiglenes kiegészítéséről.
1893/XXXVI. tc. a csendőrtiszt állomány kiegészítéséről.
1903/VII. tc. három új csendőr kerület felállításáról.
1922/VII. tc. a Magyar Királyi Állami Rendőrség és a Magyar Királyi Csendőrség létszámának, kiegészítési módjainak és felfegyverzésének megálapításáról.
1936/VIII. tc. a rendőrlegénységi és csendőrlegénységi betegsegélyezési alap létesítéséről.

Rendeletek:

- Királyi rendelet 1867. márc. 23-ról a csendőrség megszüntetése tárgyában
1552/1876. és az 1553/1876. HM. r.: az erdélyi és horvát csendőrkerület Magyar Királyi Honvédség alárendeltségébe helyezéséről.
5360/1883. HM. r. csendőrségi számviteli szakvizsga.
6605/1883. HM. r. a csendőr hadbíróságok felügyelete.
7379/1883. HM. r. a m.kir. csendőrségi egyének viszonyának a közös hadseregbeli és honvédségi egyének között való meghatározása.
8665/1883. HM. r. csendőrségi hadbíróságok felállítása.
13319/1884. BM. r. a csendőrség és az önkormányzatok viszonya.
7083/1891. HM. r. a csendőr legénység kitüntetéséről.
3996/1897. HM. r.: a csendőr legénység kitüntetéséről.
103842/1900. BM. r. katonák, rendőrök, csendőrök felmentése a bejelentési kötelezettség alól.
10239/1904. HM. r.: az elméleti kiképzés és a próbaszolgálati idő rendezése.
48 999/1912. BM. r.: a Magyar Királyi Határrendőrség és a határszéli csendőrség feladatkörének elhatárolása.
58 320/1912. BM. r. a határszéli csendőrség létszámának felemelése.
127 016/1912. HM. r. a járásörmeisteri vizsgáról.
1/1919. Belügyi Népbiztossági r. a rendvédelmi testületek Vörös Őrségbe történő integrálásáról.
2549/1919. ME. r. a kényszernyugdíjazott csendőrtisztek reaktivizálása.

- 30 845/1919. BM. r. a csendőr karhatalom igénylésére vonatkozóan.
5643/1921. BM-HM. r.: a m. kir. csendőrség szervezetéről.
19 043/1921. BM. r. az új csendőri egyenruha.
46 669/1921. BM. r. a csendőrség és a rendőrség kapcsolata.
120 221/1924. BM. r. csendőrtiszthelyettesek, altisztek és csendőrök
nősülésének szabályozásáról.
127 599/1924. BM. r. m. kir. csendőrség illetményeinek újabb szabály-
ozásáról.
220 254/1924. BM. r. a csendőrszervezet módosításáról.
233 500/1924. BM. r. csendőrségi pótdíj folyósításáról.
120745/1925. BM. r. a m. kir. csendőrség és a m. kir. pénzügyőrség egyénei
között kölcsönös tiszteletadás szabályozásáról.
157 570/1925. BM. r.: csendőrség alkalmazása egyes r.t. városok területén.
162 692/1925. BM. r. külföldiek ellenőrzéséről a csendőrség által.
16 300/1926. BM. r. illetékek a csendőrség számára.
74 937/1926. BM. r. a Magyar Királyi Állami Rendőrség hatósági területén
működő csendőr őrsök különleges szolgálati viszonyai.
120 269/1927. BM. r. a próbacsendőrök kiképzéséről.
250 000/1929. BM. r. a közlekedési csendőrségről.
60 374/1930. BM. r. a községek és a csendőrség valamint a rendőrség fela-
adatainak elhatárolása közrendészeti ügyekben.
71 464/1930. BM. r. a csendőrségi nyomozó szolgálatról.
71 926/1930. BM. r. a balatonfüredi csendőrségi gyógyházzal.
4801/1932. BM.r. a csendőrök bírósági megidőzéséről.
45 022/1933. BM. r. csendőrnapról.
161 059/1934. BM. r. a honvédségi ellátási törvénynek a m. kir. csendőrség
tényleges szolgálatban álló összes tagjaira, valamint mindezeknek hátrahagyot-
taira való kiterjesztéséről.
162 693/1934. BM. r. a m. kir. csendőrség emlékalapjának alapszabályairól.
97 141/1941. HM. r. csendőrnapi megünnepléséről.
114 321/1942. HM. r. Rednik Gábor csendőrségi jutalmazási alapítványáról.
214 000/1942. BM. r. a m. kir. csendőrség és a m. kir. rendőrség területi
illetékességéről a vasúti bűncselekmények nyomozása esetén.
4620/1943. ME. r. a csendőrség rendkívüli fegyverhasználati jogosultsága.
1690/1945. ME. r. a csendőrség feloszlata.
93/1990. Korm. r. a csendőrség feloszlását kimondó rendelet megse-
misítésére vonatkozóan.

MELLÉKLETEK

<i>I.sz. melléklet</i>	
<i>A Magyar Királyi Csendőrség felügyeleti területe és szemé- lyi állománya 1884-ben</i>	206.p.
<i>II.sz. melléklet</i>	
<i>A Magyar Királyi Csendőrség szervezete 1884-ben</i>	207.p.
<i>III.sz. melléklet</i>	
<i>A Magyar Királyi Csendőrség szervezet- és létszámváltozá- sai 1881-1914</i>	207.p.
<i>IV.sz. melléklet</i>	
<i>A Magyar Királyi Csendőrség szervezete 1914-ben</i>	208.p.
<i>V.sz. melléklet</i>	
<i>A csendőr tűzparancsolat</i>	209.p.
<i>VI.sz. melléklet</i>	
<i>A csendőr eskü szövege a dualizmus és a két világháború között</i>	210.p.
<i>VII.sz. melléklet</i>	
<i>Csendőrségi illetmények 1881-ben és 1925-ben</i>	211.p.
<i>VIII.sz. melléklet</i>	
<i>A Magyar Királyi Csendőrség 1898-ban teljesített szolgálá- tai</i>	213.p.
<i>IX.sz. melléklet</i>	
<i>Az első tömegbetétből beszerzett felszerelés (1881. márci- us 1.)</i>	214.p.
<i>X.sz. melléklet</i>	
<i>Csendőrségi rangrendszer</i>	215.p.
<i>XI.sz. melléklet</i>	
<i>REDNIK Gábor Csendőrségi Jutalmazási Alapítvány alapító- levele</i>	216.p.

I. sz. melléklet

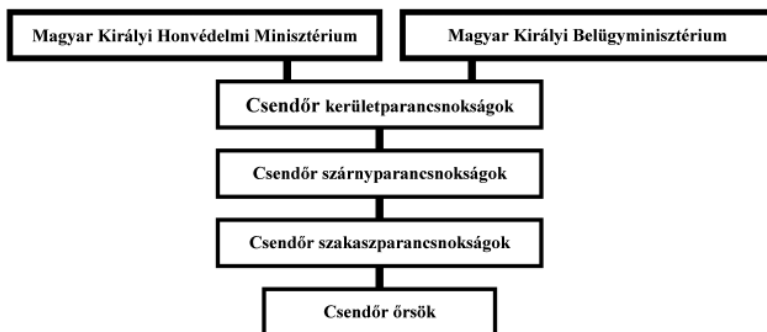
A Magyar Királyi Csendőrség felügyeleti területe és személyi állománya 1884-ben

kr	felügyeleti terület	Állomány				pa		szb				felügyeleti terület cső	
		t	legs		ő	i	isz	szár	sz	őrs		km ²	lak
			gy	l						gy	l		
I.	Alsó-Fehér, Bészterczó-Naszód, Brassó, Csik, Fogarás, Háromszék, Hunyad, Kis-Küküllő, Kolos, Maros-Torda, Nagy-Küküllő, Szeben, Szolnok-Doboka, Torda-Aranyos, Udvarhely	20	858		878	1	2	4	8	146		65,3	2525
II.	Bács-Bodrog, Csanád, Csongrád, Krassó-Szörény, Temes, Torontál	17	700	167	884	1	2	3	8	116	27	143	2599
III.	Arad, Békés, Bihar, Hajdú, Jász-Nagykun-Szolnok, Pest-Pilis-Solt-Kiskun, Szilág	19	433	416	868	1	2	3	9	67	66	133	2974
IV.	Abauj-Torna, Borsod, Heves, Sáros, Szepes, Bereg-Máramaros, Szabolcs, Szatmár, Zemplén, Ung, Ungocsa	21	787	136	944	1	2	4	11	137	21	158	2475
V.	Pouosony, Komárom, Nyitra, Túróc, Árva, Trencsén, Zólyom, Bars, Gömör, Liptó, Nógrád, Hort, Esztergom	16	739		755	1	2	3	7	132		132	2815
VI.	Féjér, Győr, Veszprém, Sopron, Moson, Vas, Zala, Baranya, Tolna, Somogy	17	768		785	1	2	3	8	143		143	3139
	összesen	110	4285	719	5114	6	12	20	51	741	114	855	

Jelmagyarázat: cső = csendőr ; gy = gyalogos ; i = írnok ; isz = irodaszolga ; kr = kerület ; lak = lakos ; legs = legénység ; l = lovas ; ő = összesen ; pa = polgári alkalmazott ; sz = szakasz ; szb = szervezeti beosztás ; t = tiszt

Forrás ! PARÁDI József: *Csendőrség a határőrizetben*. Budapest, 2003, Tipico Design./Rendvédelem a határokon a XIX-XX. században, 2./

II. sz. melléklet

A Magyar Királyi Csendőrség szervezete 1884-ben

Forrás ! PARÁDI József: *Csendőrség a határőrizetben*. Budapest, 2003, Tipico Design. /Rendvédelem a határokon a XIX-XX. században, 2./

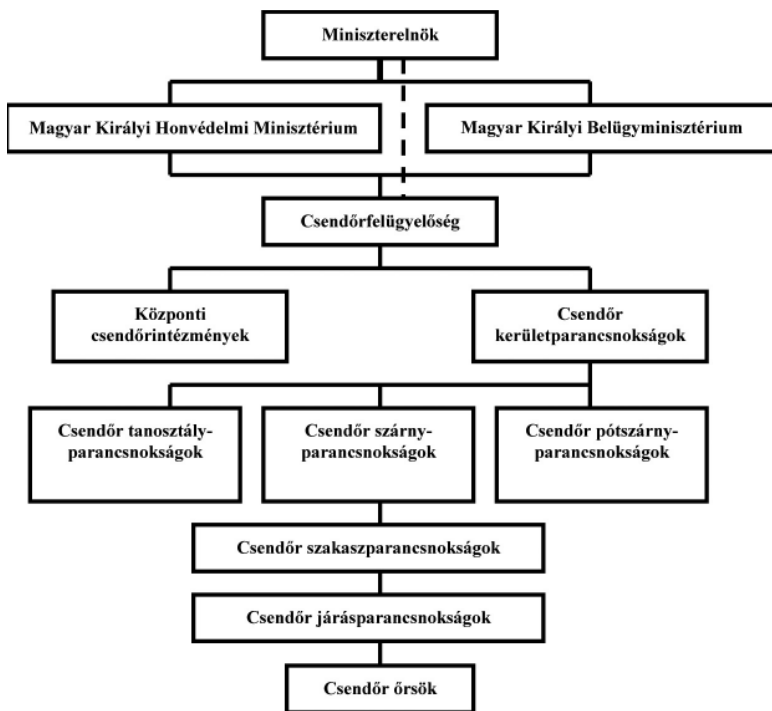
III. sz. melléklet

**A Magyar Királyi Csendőrség szervezet- és létszámváltozásai
1881-1914**

	1881	1886	1891	1896	1901	1906	1911	1914
Kerület	1	6	6	6	6	7	8	8
Szárny	4	25	26	35	41	43	52	57
Szakasz	9	62-	67	102	112	108	127	136
Járás	-	-	-	-	-	420	460	483
Őrs	202	910	966	1166	1301	1624	1906	2028
Tiszt	17	124	128	182	204	228	258	291
Legénység	1239	5370	5686	7002	8027	9269	10653	11623
Polgári állású	2	18	16	16	16	30	33	42

Forrás ! PRESZLY Lóránd: *A Magyar Királyi Csendőrség története 1881-1918*. Budapest, 1920, Honvédelmi Sajtóvállalat.

IV. sz. melléklet

A Magyar Királyi Csendőrség szervezete 1914-ben

Jelmagyarázat: — hivatali alá- és fölérendeltségi viszony
 - - - - - informális viszony

Forrás ! PARÁDI József et al. (szerk.): *A magyar rendvédelem története*.
 Budapest, 1996², Osiris, 279.p.

„A csendőr tízparancsolat

1. Megemlékezzél arról, amivel Istenednek tartozol!
2. Én vagyok a Te hazád: Nagymagyarország!
3. Hűséged, becsületed, vitézséged nem eladó!
4. Légy erkölcsös, józanéletű, engedelmes!
5. Tiszteld előljáróidat, mint atyádat, szeresd bajtársadat mint tenmagadat!
6. Tanulj és tudj; a tudás második fegyvered!
7. Véd a másét, a magadét ne pazarold!
8. Mögötted a törvény, előtted is az legyen!
9. Igaztalanul ne vádolj, fegyvered ártatlant ne bántson!
10. A család szentély; ha magadnak nincs, őrsődben megtalálod!”

Forrás ! NEMEREY Márton tábornok, *Csendőrségi Lapok*, XXX.évf. (1940) 14.sz. 457.p.

VI.sz. melléklet

A csendőr eskü szövege a dualizmus időszakában

„Én ünnepélyesen esküszöm a mindenható Istenre, hogy felséges fejedelmünk és urunk Első Ferencz József, Isten kegyelméből ausztriai császár, Csehország királya stb. és Magyarország Apostoli királya, s hazánk szentesített törvényei iránt hűséggel és hódolattal viseltetem.

Esküszöm, hogy kötelességeimet mint magyar királyi csendőr (csendőrtszt) a közrend-, és biztonsági szolgálatban az idevonatkozó utasítások szerint, és mint katona a hadi-törvények és szabályok szerint mindenkor és mindenben teljesítem; minden körülmény között csakis a szolgálatot, Ő Felsége és az állam javát mozdítom elő; a törvényeknek, valamint az arra hivatott hatóságok, előljáróim és főlebbvalóim parancsainak és meghagyásainak készséggel engedelmeskedem, és a szolgálati titkot híven megőrzöm. Isten engem úgy segéljen. Amen.”

A csendőr eskü szövege a két világháború között

„Én ünnepélyesen esküszöm a mindenható Istenre, hogy Főméltóságú vitéz nemes nagybányai Horthy Miklós, mint Magyarország törvényesen megválasztott kormányzója, a magyar alkotmány, s hazánk szentesített törvényei iránt hűséggel és hódolattal viseltetem.

Esküszöm, hogy kötelességeimet, mint a m. kir. csendőr a közrend, a közcsend és a közbiztonság szolgálatában az idevonatkozó utasítások szerint, mint katona pedig a haditörvények és szabályok szerint mindenkor és mindenben teljesítem, haza és nemzetellenes vagy olyan irányzat szolgálatába, amely a hadsereg vagy a csendőrség katonai fegyelmét aláásni igyekszik, nem lépek, semmiféle titkos társaságnak nem vagyok és nem leszek tagja. Minden körülmények között csakis a szolgálat, a kormányzó és az állam javát mozdítom elő, a törvények, előljáróim és feljebbvalóim parancsának készséggel engedelmeskedem és a szolgálati titkot híven megőrzöm. Isten engem úgy segéljen, AMEN!”

Forrás ! – CSAPÓ Csaba: *A Magyar Királyi Csendőrség története 1881-1914.* Pécs, 1999, Pro Pannónia Kiadói Alapítvány. 161.p. /Pannon Könyvek./

– KAISER Ferenc: *A Magyar Királyi Csendőrség a két világháború között.* Pécs, 2002, Pro Pannónia Kiadói Alapítvány. 168.p. /Pannon Könyvek./

VII. sz. melléklet

Csendőrségi illetmények 1881-ben és 1925-ben***A MAGYAR KIRÁLYI CSENDŐRSÉG
1881. ÉVI ILLETMÉNYEI (FT-BAN)**

Rendfokozat	Hó- pénz	Zsold	Pót- díj	Tiszti szolga váltóság	Lakbér vagy lakás	Lótáp (adag)	Ruha áta- lány	Össz.
ezredes	3000		600	160,6	525	2		4285
alezredes	2100		600	160,6	525	2		3385
őrnagy	1680		600	160,6	525	2		2965
főhadnagy segédtiszt	720		180	160,6	210	1		1270
I.oszt. százados számvivő	1200		120	160,6	210			1690
II.oszt.százados számvivő	900		120	160,6	210			1390
főhadnagy számvivő	720		120	160,6	210			1210
hadnagy számvivő	600		120	160,6	210			1090
I.oszt. irodaszolga	300				63			363
II.oszt.irodaszolga	300				63			363
I.oszt.százados	1200		300	160,6	315			1975
II.oszt.százados	900		300	160,6	315			1675
főhadnagy	720		180	160,6	210			1270
hadnagy	600		180	160,6	210			1150
tiszthelyettes		500	96				40	636
őrmester		500					40	540
őrsvezető		400					40	440
csendőőr		300					40	340

A CSENDŐRTISZTI PÓTDÍJAK 1925-BEN

Fizetési fokozat	Havi	Évi
altábornagy	480	5760
tábornok	400	4800
ezredes 1.	340	4080
ezredes 2.	300	3600
alezredes 1.	250	3000
alezredes 2.	220	2640
őrnagy 1.	200	2400
őrnagy 2.	185	2220

Fizetési fokozat	Havi	Évi
százados 1	160	1920
százados 2	150	1800
százados 3	140	1680
százados 4.	130	1560
főhadnagy 1.	120	1440
főhadnagy 2.	110	1320
főhadnagy 3.	100	1200
hadnagy 1.	95	1140
hadnagy 2.	90	1080

A CSENDŐRTISZTI PÓTDÍJAK 1925-BEN

Szolgálati idő	Havi	Évi
5 év alatt	20	240
5 évtől	25	300
10 évtől	30	360
15 évtől	35	420
20 évtől	40	480
25 évtől	45	540
30 évtől	50	600

A LEGÉNYSÉGI ILLETMÉNYEK 1925-BEN

Fizetési fokozat	Havi	Évi
I.o.tiszthelyettes	75	900
II.o. tiszthelyettes	65	780
III.o. tiszthelyettes	55	660
Főtörzsőrmester	45	540
Törzsőrmester	40	480
Örmester	35	420
Csendőr 5 év után	32	384
Csendőr	30	360
Próbacsendőr	20	300

A LEGÉNYSÉGI PÓTDÍJAK 1925-BEN

Szolgálati idő	Havi	Évi
6 év alatt	7,5	90
6 évtől	10	120
8 évtől	12,5	150
12 évtől	35	420
16 évtől	20	240
20 évtől	25	300
24 évtől	30	360

* Az 1925. évi számok aranykorona értéket jelölnek.

Forrás ! – CSAPÓ Csaba: *A Magyar Királyi Csendőrség története 1881-1914.* Pécs, 1999, Pro Pannónia Kiadói Alapítvány. 165.p. /Pannon Könyvek./

– KAISER Ferenc: *A Magyar Királyi Csendőrség a két világháború között.* Pécs, 2002, Pro Pannónia Kiadói Alapítvány. 165-166.p. /Pannon Könyvek./

VIII. sz. melléklet

A Magyar Királyi Csendőrség 1898-ban teljesített szolgálatait

A Különféle szolgálatok megnevezése	I.k	II.k	III.k	IV.k	V.k	VI.k	Összesen
	számu csendőrkörzetben						
Rendes szolgálat	29 779	19 946	23 067	20 100	19 300	25 150	137 342
Ellenőrző szolgálat	15 494	11 098	10 883	12 259	10 144	12 927	72 805
Nyomozó szolgálat	3 319	4 566	6 828	4 704	4 989	5 697	30 103
Helyi járőrszolgálat	8 957	7 118	6 608	8 802	10 572	8 769	50 826
Úti járőrszolgálat	5 092	3 145	5 137	5 341	2 602	4 546	25 863
Találkozási járőrszolgálat	462	344	332	254	763	365	2 520
Letartóztatás felszólítás folytán	1 637	296	211	1 173	1 430	149	4 896
Segély-szolgálat	2 271	1 675	1 369	2 471	1 463	1 210	10 459
Rabkíséret és őrizet	2 551	1 269	1 952	2 535	2 303	2 411	12 981
Elővezetés	1 255	273	549	815	2 696	435	6 023
Egyéb felszólított szolgálat	3 165	2 803	3 748	6 040	6 924	4 147	26 827
Éjjeli örök ellenőrzése	38 842	32 465	27 439	49 630	31 827	50 684	230 887
Vasúti és hajó-ügyelet	3 569	5 343	4 954	4 151	8 287	11 213	37 517
Vásár- és bucsuügyelet	2 020	2 002	2 117	2 434	1 986	3 999	14 558
Nemzetközi indóház- és belső állomási ügyelet	526						526
Folyamátelési ügyelet		513	85	70	58	531	1 257
Fürdőhelyi ügyelet	571	577	561	1 054	1 303	1 550	5 616
Határszéli ügyelet	1 093	179			22	78	1 372
Határszéli őrházszolgálat	1 019	241	9				1 269
Postafedezet	111	405	61	152	514	64	1 307
Személyfedezet	24	3	1	30	26		84
Hullafedezet	40	7	7	13	16		83
Bánya ügyelet		152		596			748
Gödöllői királyi lak körüli ügyelet			365				365
Vasgyár ügyelet				388			388
Mind összesen	121 757	94 420	96 283	123 012	107 225	133 925	676 622

Jelmagyarázat: k = kerület

Forrás ! PARÁDI József: *A határszéli csendőrség (1891-1914)*. Budapest, 1984, Határőrség. 6.sz. táblázat.

IX. sz. melléklet

Az első tömegbetétből beszerzett felszerelés (1881. március 1.)

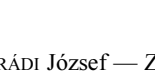
Db	Tárgy megnevezése	Ár/db	
		Ft	kr
1	vadászkalap	3	62,75
1	köpeny	14	44
1	kabát	10	39
1	sípszinór		32
2	nadrág	5	24
3	ing	1	39
3	alsónadrág	1	13
1	zubbony	6	9
3	zsebkendő		25
1	nyári csizma	5	60
1	téli csizma	7	80
1	tábori sapka	1	0,25
1	kardbojt		20
2	kesztyű		58
1	tölténytáska	2	9
1	derékszíj kard- és szuronyhüvely-táskával	1	8
1	fegyverszíj		83
1	köpenyszíj		12
1	háti táska	6	90
1	kulacs		83
1	bőr oldaltáska	2	40
1	altishti tárca		76
2	sál		25
2	sálszegély		3
1	tömegkönyv		7
1	szolgálati utasítás		25

Forrás ! CSAPÓ Csaba: *A Magyar Királyi Csendőrség története 1881-1914.*

Pécs, 1999, Pro Pannónia Kiadói Alapítvány. 163.p. /Pannon Könyvek./

X. sz. melléklet

Csendőrségi rangrendszer

		Számvevők és gazdasági tiszthelyettesek
Eredes	Tiszthelyettes	
		VIII. rangosztály
Alezredes	Járásőrmester 1916-1918	
		IX. rangosztály
Őrnagy	Járásőrmester 1904-1907	
		X. rangosztály
Százados	Őrmester 1916-ig, alőrmester 1916-1918	
		XI. rangosztály
Főhadnagy	Járásőrmester 1907-1916	
		Törzsőrmester 1904-1907
Hadnagy	1.2 osztályú őrmester 1916-1918	
		Törzsőrmester 1907-1916
Zászlós	Csendőőr	
		Törzsőrmester 1916-1918
	Próbacsendőőr	

Forrás ! OLASZ György — PARÁDI József — ZEIDLER Sándor: *A magyar állami rendvédelmi testületek katonai rendfokozati rendszerei a kiegyezéstől az ezredfordulóig. Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Preasidii Ordinis)*, XV.évf. (2008) 18.sz. 28-62.p.

XI. sz. melléklet

REDNIK Gábor Csendőrségi Jutalmazási Alapítvány alapítólevele

114.321/1942. számú honvédelmi miniszteri körrendelet

Tárgy: *Rednik Gábor csendőrségi jutalmazási
alapítványa:*

Rednik Gábor földbirtokos, bárdfalvi lakos afeletti örömeiben, hogy az erdélyi terület egy részének visszacsatolása következtében az ő lakóhelyén ismét magyar csendőrök teljesítenek szolgálatot, 100.000 leunak megfelelő összeget, azaz 3.333 pengőt ajánlott fel a csendőrségnek.

Ebből a pénzből a mindenkori honvédelmi miniszter kezelésében levő, segélyezési és jutalmazási célt szolgáló alapítvány létesült. Az erről szóló „Alapító level”-et az alábbiakban adom ki:

„ALAPÍTÓ LEVÉL

Én, Rednik Gábor földbirtokos, bárdfalvai lakos ezennel tudtul adom mindazoknak, akiket illet, vagy a jövőben illetni fog, hogy a m. kir. csendőrség iránt érzett nagyrabecsülésem jeléül a m. kir. csendőrség legénységi állományú egyénei jutalmazására alapítványt létesíték, mely alapítványról a következő alapítólevelet állítom ki:

1.§.

Az alapítvány neve: Rednik Gábor csendőrségi jutalmazási alapítványa.

2.§.

Az alapítvány vagyona: betétkönyvre elhelyezett 3.333. – P, azaz: Háromezerháromszázharminchárom pengő.

3.§.

Az alapítvány célja: a Bárdfalvára illetékes mindenkori csendőrkerületi parancsnokság területén szolgáló, jutalmazásra érdemesnek tartott csendőr legénységi állományú egyén megjutalmazása.

4.§.

Az alapítvány tőkéjét mindenkor csorbíthatatlanul kell fenntartani, annak csak kamata használható fel. Az alapítványnak bármely okból megtakarított jövedelmét a tőkéhez kell csatolni.

5.§.

Az alapítvány vagyonát a mindenkori m. kir. honvédelmi miniszter kezeli és az alapítvány felett a főfelügyeleti jogot a mindenkori honvédelmi miniszter gyakorolja.

6.§.

Az alapítványi tőke évi kamatait minden évben az úgynevezett „Csendőrnapi”-on, azaz február hó 14-én egy olyan minél több gyermekes s csak ilyen nem létében gyermektelen csendőr legénységi állományú egyén részére kell odaítélni, aki magát az elmúlt évben a közbiztonsági szolgálatban különös eredményes működésével jutalmazásra érdemessé tette s emellett családi körülményei folytán segélyezésre is szorul.

Az alapítványi jutalomdíj odaítélése fölött a mindenkori honvédelmi miniszter dönt.

Minek hitelül ez az alapítólevél három eredeti példányban állítatván ki, egy példány a m. kir. honvédelmi minisztériumban, egy példány a közalapítványi kir. ügyigazgatóságnál, egy példány pedig az alapítónál őriztetik.

Kelt Bárdfalván, 1942. március 30.

Rednik Gábor s.k.
alapítványtevő

M. kir. honvédelmi miniszter.

19.138. szám
eln.14.1942.

Jóváhagyom!

Budapest, 1942. június 16.

P.H.

vitéz Bartha s.k.”

A jutalmazási javaslat előterjesztésére vonatkozólag az alábbiakban intézkedem:

Javaslatot terjeszt elő a Bárdfalvára illetékes mindenkori csendőrkerületi parancsnokság.. A hozzám címzett javaslatának minden év december 20-ig kell a m. kir. csendőrség felügyelőjéhez beérkeznie, aki azt minden év január hó 1-ére terjeszti hozzám elő.

A javaslatot kimutatás alakjában kell megszerkeszteni. A kimutatás a következő rovatokat tartalmazza:

1. Folyószám. 2. Rendfokozat. 3. Jelenlegi szolgálati beosztása. 4. Név. 5. Szolgálati ideje 19.... November 30-ig. (a) csendőrségnél, b) hadsereg vagy honvédségnél, c) összesen). 6. Kiváló szolgálati cselekedetei és különös érdemei az előző év december hó 1-től 19.... November hó 30-áig terjedő időben. 7. Családi és vagyoni viszonyai. 8. Részesült-e már jutalomdíjban, mikor és milyenben?

Az 1-6. és 8. rovat kitöltésére nézve az 1941. évi november hó 8-án kelt és valamennyi csendőrtiszti parancsnokságnak kiadott 587.838/20.-1941. számú rendeletben foglaltak az irányadók. A 7. rovatban fel kell tüntetni a gyermekek számát és életkorát, valamint hogy azok hol és milyen iskolába járnak. A vagyoni viszonyainál külön rá kell mutatni a segélyezésre szorultság okára.

Jelen körrendeletem a B.L.-ba való felvételére külön intézkedem.

Budapest, 1942. augusztus 21.

A MAGYAR KIRÁLYI CSENDŐRSÉG FELÜGYELŐI
Időrendi sorrend

- | | |
|---|------------------------------|
| 1. 1886. október 16-
1897. augusztus 14. CS | TÖRÖK Ferenc tábornaszernagy |
| 2. 1897. augusztus 24.-
1904. április 15. H | JABLÁNCZY Sándor altábornagy |
| 3. 1904. április 16.-
1908. május 24. CS | PANAJOTT Sándor altábornagy |
| 4. 1908. május 24.-
1911. március 15. CS | ZIEGLER Károly altábornagy |
| 5. 1911. március 17.-
1912. szeptember 25. CS | ALTORJAI Imre altábornagy |
| 6. 1912. szeptember 26.-
1913. április 14. CS | KOSTKA Pál altábornagy |
| 7. 1913. április 18.-
1917. október 3. CS | NAGY Gábor altábornagy |
| 8. 1917. október 3.-
1918. november 30. CS | FERY Oszkár altábornagy |
| 9. 1918. december 1.
1919. január 31. (?) Cs | CZIBERE István ezredes |
| 10. 1919. február 1. (?)
1919. március 26. CS | GENCSY Arnold alezredes |
| 11. 1919. augusztus 10.-
1919. augusztus 22. H | BARISS Árpád tábornok |
| 12. 1919. augusztus 22.-
1921. február 21. H | CSÁKY Zsigmond altábornagy |
| 13. 1921. február 21.-
1923. március 31. H | KONTZ Sándor altábornagy |
| 14. 1923. március 31.-
1928. június 16. H | SZÁHLENDER Béla altábornagy |
| 15. 1928. július 28.-
1931. október 5. CS | SCHILL Ferenc tábornok |
| 16. 1931. október 5.-
1936. augusztus 1. H | SZINAY Béla altábornagy |
| 17. 1936. augusztus 1.-
1938. február 1. H | FOLKUSHÁZY Lajos altábornagy |
| 18. 1938. február 1.-
1939. augusztus 1. H | FALTA László altábornagy |
| 19. 1939. augusztus 1.-
1942. november 15. H | NEMEREY Márton altábornagy |
| 20. 1942. november 15.-
1944. október 16. H | FARAGHO Gábor vezérezredes |
| 21. 1944. november 01.-
1945. május H. | FINTA József altábornagy |

ABC sorrend

1. ALTORJAI Imre altábornagy 1911. március 17.-
1912. szeptember 25. CS
2. BARISS Árpád tábornok 1919. augusztus 22.-
1919. augusztus 20. H
3. CZIBERE István ezredes 1918. december 1.
1919. január 31. (?) Cs
4. CSÁKY Zsigmond altábornagy 1919. augusztus 22.-
1921. február 20. H
5. FALTA László altábornagy 1938. február 1.-
1939. augusztus 1. H
6. FARAGHO Gábor vezérezredes 1942. november 15.-
1944. október 16. H
7. FERY Oszkár altábornagy 1917. október 3.-
1918. november 30. CS
8. FINTA József altábornagy 1944. november 01.-
1945. május H.
9. FOLKUSHÁZY Lajos altábornagy 1936. augusztus 1.-
1938. február 1. H
10. GENCSY Arnold alezredes 1919. február 1. (?) -
1919. március 26. CS
11. JABLÁNCZY Sándor altábornagy 1897. augusztus 24.-
1904. április 15. H
12. KONTZ Sándor altábornagy 1921. február 21.-
1923. március 31. H
13. KOSTKA Pál altábornagy 1912. szeptember 26.-
1913. április 14. CS
14. NAGY Gábor vezérőrnagy 1913. április 18.-
1917. október 3. CS
15. NEMEREY Márton altábornagy 1939. augusztus 1.-
1942. november 15. H
16. PANAJOTT Sándor tábornok 1904. április 16.-
1908. május 24. CS
17. SCHILL Ferenc tábornok 1928. július 28.-
1931. október 5. CS
18. SZÁHLENDER Béla altábornagy 1923. március 31.-
1928. június 16. H
19. SZINAY Béla altábornagy 1931. október 5.-
1936. augusztus 1. H
20. TÖRÖK Ferenc tábornok 1886. október 16.-
1897. augusztus 14. CS
21. ZIEGLER Károly altábornagy 1908. május 24.-
1911. március 15. CS

A jegyzékben az elért legmagasabb rangfokozatok szerepelnek. A „CS” azokat a főtiszteket jelzi, akik felügyelői kinevezésük előtt is a csendőrségnél szolgáltak, míg a „H” azokra vonatkozik, akiket a honvédségtől helyeztek a csendőrség élére.

- FARAGHÓ Gábor 1944. július 4.-től, egyben a rendőrség felügyelője is volt. 1944. szeptember 28.-án – közvetlenül Moszkvába való indulása előtt – a kormányzó szóban vezérezredessé nevezte ki. Amíg ő a békedelegáció vezetőjeként a Szovjetunióban volt, felügyelői feladatait helyettese, vitéz SZABADHEGYI Ferenc vezérőrnagy látta el.

- FINTA József a csendőrség és a rendőrség főfelügyelője volt. A tényleges csendőrfelügyelői teendőket vitéz TEMESVÁRI Endre a tényleges rendőr felügyelői teendőket pedig HÓDOSSY Pál látta el.

- A névjegyzék a nemesi előneveket és a nem katonai rangokat, illetve címeket nem tartalmazza.

- A névjegyzék dr. SZAKÁLY Sándor prof. kutatási eredményei szerint került pontosításra.

- A jegyzékben nem kerültek elkülönítésre a megbízatások és a kinevezések időtartamai.

- A tábornok rendfokozati elnevezése módosult. 1941. július 29.-től a tábornok, mint rendfokozati elnevezés vezérőrnagyra módosult.

Forrás ! - PRESZLY Lóránd: *A csendőrség úttörői*. Budapest, 1936, Hírlap Nyomda. 377 p.

- REKTOR Béla: *A Magyar Királyi Csendőrség oknyomozó története*. Cleveland, Ohio, USA, 1980, Árpád Könyvkiadó. 345-353. p.

- SZAKÁLY Sándor: *A magyar katonai felső vezetés 1938-1945. Lexikon és Adattár*. Budapest, 2003, Ister Kiadó. 409. p.

CSENDŐRTISZTI ÉLETUTAK*

murai és köröstarcsai TÖRÖK Ferenc címzetes táborszernagy	223.p.
szamosfalvi PANAJOTT Sándor címzetes altábornagy	227.p.
sáromberki ZIEGLER Károly címzetes altábornagy	231.p.
altorjai ALTORJAY Imre címzetes altábornagy	233.p.
postupiczi KOSTA Pál címzetes altábornagy	236.p.
tolcsvai NAGY Gábor altábornagy	239.p.
FERY Oszkár altábornagy	242.p.
OLÁH Ödön címzetes tábornok	245.p.
vitéz FALTA László altábornagy	248.p.
vitéz NEMEREY Márton altábornagy	249.p.
vitéz FARAGHO Gábor vezérezredes	250.p.
FINTA József altábornagy	251.p.

* A Magyar Királyi Csendőrség személyi állományának biográfiája még nem feldolgozott teljes egészében. A már feltárt csendőrtiszti életutak egy része kerül ismertetésre PRESZLY Lóránd: *A csendőrség úttörői*. Budapest, 1936, Hírlap Nyomda című műben foglaltak szerint TÖRÖK, PANAJOTT, ZIEGLER, ALTORJAY, KOSTKA, NAGY, FERY és OLÁH tábornokok személyében, valamint SZAKÁLY Sándor: *A Magyar katonai felsővezetés 1938-1945. Lexikon és Adattár*. Budapest, 2001, Ister, alkotásban rögzítetteknek megfelelően FALTA, NEMREY, FARAGHÓ és FINTA tábornokok esetében.

A csendőrtiszti életutakban alkalmazott rövidítések jegyzéke

agi. = anyagi	j. = jó
akad. = akadémia(i)	kat. = katona(i)
alezds. = alezredes	közig. = közigazgatás(i)
altbgy. = altábornagy	LA = Ludovika Akadémia
alti. = altiszt	lef. = lefokozva
beo. = beosztott, beosztás, beosztva	megb. = megbízott, megbízva
Bp. = Budapest	m.kir. = magyar királyi
cts. = címzetes	n.a. = nincs adat
cs. kir. = császári királyi	NB = Népbíróság
cs. és kir. = császári és királyi	nyug. = nyugállomány(ú)
örgy. = őrnagy	oszt. = osztály, osztag
csop. = csoport	parc. = parcella
cső. = csendő	pcs. = parancsőr
dd. = dandár	pk. = parancsnok
eln. = elnök(e), elnöki	pság. = parancsnokság(i)
elns. = elnökség(i)	rom.kat. (rom.kath.) = római kato- likus
ev. = evangélikus	rő. = rendőr(i)
évf. = évfolyam	sgt. = segédtiszt
ezd. = ezredes	szab. = szabályzat
fhdgy. = főhadnagy	szd. = század
főfű. = főfelügyelő	szds. = százados
fű. = felügyelő	szem. = személy(i)
gimn. = gimnázium	szolg. = szolgál, szolgálat(os)
gy. = gyenge	t. = tőkéletes
gyal. = gyalogos, gyalogsági	tanf. = tanfolyam
gye. = gyalogezred	tbgy. = tábornagy
gypk. = gyalogsági parancsnok	tbk. = tábornok
h. = helyettes(e)	thts. = tiszthelyettes
Hadiisk. = Hadi iskola (Kriegsschule)	ti. = tiszt(i)
Hakad. = Hadi akadémia	törzskül. = törzskülönítmény
hallg. = hallgató(k)	tü. = tűzér, tűzérség(i)
hdgy. = hadnagy	vdd. = vegyes dandár
hdp. = hadapród	vez. = vezető(i), vezénylő, vezényelve
hdt. = hadtest	vezds. = vezérezredes
HM = Honvédelmi Minisztérium	vk. = Vezérkar(i)
ho. = hadosztály	vkf. = vezérkari főnök
honv. = honvéd, honvédség(i)	vmk. = visszamaradó különítmény
Hüm. = Hadügyminisztérium	vörgy. = vezérornagy
HVKF = a Honvéd Vezérkar főnöke	zlj. = zászlóalj
ig. = igazoló, igazgató(ság)	? = bizonytalan
INK = Ideiglenes Nemzeti Kormány	
isk. = iskola(i)	



„murai és köröstarcsai

TÖRÖK Ferenc

*cts. cs. és kir. tábornagya,
a Magyar Szent Korona
országaihoz tartozó csendőrség
első felügyelője.*

Csíkyszereda 1932.I.29.

Budapest.1900.XII.09.

Született Csíkyszeredán 1832. január 29-én. Róm. kath. vallású. Édesatyja tanító volt. Szülei katonai pályára szánták s fiatal kora óta katonai nevelőintézetben, az olmtüzi cs. kir. hadapródiskolában tanult és nevelkedett, honnan mint hadapród-örmmester 1851-ben a cs. kir. 41. sorhadgyalogezredbe osztatott. Hadnaggyá 1852. december 23-án lépett elő a cs. kir. 6. sorhadgyalogezredben. 1857-ben helyeztetett át a cs. kir. csendőrséghez. Itt a cs. kir. 7., 6. és 8-ik csendőrezredek állományában – mint hadnagy, majd főhadnagy (1859. május 19.) szakaszpáncsnok – Nagyváradon, Aradon, Butyinban, ismételt Aradon és Kaposvárt állomásozott. 1866. évben kiűtve a Poroszország elleni hadjárat, mint százados* helyeztetett vissza a cs. kir. 34. gyalogezredhez s ezen ezred kötelékében – mint századparancsnok – harcolta végig a hadjáratot; résztvett a podoli és jicini ütközetekben. Utóbbiban súlyosan meg is sebesült. Ezen évben a hadjárat során tanúsított vitéz magatartásáért legfelsőbb dicséret elismerésben részesült, a Somogy vármegyében fennforgott zavaró közbiztonsági viszonyok helyreállítása körül szerzett érdemeiért pedig a katonai érdemkereszttel tüntettetett ki Öfelsége által.

A m. kir. honvédségnek 1868. évben (XLI.t. c.-el) történt felállításakor a cs. kir. hadsereg kötelékéből átlépett a m. kir. honvédség állományába s kinevezetett a Kézdivásárhelyen állomásozó m. kir. 24. számú háromszéki honvéd gyalogzászlóalj parancsnokává. 1872. év november 1-vel őrnaggyá s a Désen állomásozó m. kir. 32. számú doboka-szolnoki honvéd gyalogzászlóalj parancsnok-

*»II. rangú százados«-sá 1866. május 15-vel, »I. rangú százados«-sá 1867. február 1-vel lépett elő.

káva nevezetett ki. Ezen minőségében egyszersmind a tisztképző iskola vizsgálónke gyanánt is működött, tehát felette tevékeny részt vett a honvédség első szervezésének nehéz munkájában.

Midőn a magyar kormány 1876 május hó 1-ével átvette a cs. és kir. közös hadügyminisztertől az akkori erdélyrészi csendőrséget – mely az ország területén 1850 óta felállított, de később feloszlott országos csendőrpáncsnokságok közül egyedül maradt működésben – 1876 június hó 26-ával ezen testület vezetésével ideiglenesen megbízott, majd 1877 május 6-án Őfelsége által ezen testület páncsnokává véglegesen kinevezetett, egyidejűleg áthelyeztetvén annak állományába.

Az erdélyrészi csendőrpáncsnokságoknál akkor nehéz viszonyok uralkodtak, Török őrnagynak azonban sikerült minden rázkódtatás nélkül elérnie, hogy e páncsnokságnál – ugy a vezetésnél, mint személyi és szolgálati viszonyoknál – kitűnő szellem és fegyelem honosított meg, az intézmény teljesen magyarrá alakult át s olyan eredménnyel működött, hogy midőn az anyaországban a közbiztonsági viszonyokban beállott bomlásszerű állapotok folytán az akkori kormány kezdeményezésére a csendőrségi intézménynek Magyarország többi részére való kiterjesztése határozottatott el s e célból a közbiztonsági szolgálat szervezéséről szóló 1881: III. t.c. meghozatott, az erdélyrészi csendőrségnél 1877 május 1-ével alezredessé 1880 november 1-ével pedig ezredessé előlépett Török Ferenc ezredes által előkészített megszállás az ő vezénylete alatt 1882 január 1-ével a szegedi, innen folytatólag ugyancsak az ő vezényletével 1883 január 1-ével a budapesti és kasai, 1884 január 1-ével pedig a pozsonyi és székesfehérvári csendőrkörletek területén megtörténhetett. Ezzel lett befejezve a nagy mű: *a m. kir. csendőrség felállítása*. Török ezredes időközben 1882. évben hosszas és jeles szolgálatai elismerésül Őfelsége által a III. oszt. Vaskorona-renddel tüntettetett ki.

»Mindezen megszállások szervezésében az oroszánrész Török Ferenc ezredesre illette, kinek általában szerencsés szervezési képességeinek érvényesítésével ezen új intézménynek a magyar közéletbe való bevezetésénél, sikerült azt – minden rázkódtatás nélkül – olykép megteremteni, hogy az intézmény mihamar otthonossá lön s áldásos tevékenységével már eleitől fogva közelsmerést vívott ki magának.«

Kimagasló érdemei elismerésül 1884-ik évben a legfelsőbb meglegedés kifejezésével lett a legkegyelmesebben kitüntetve.

A csendőrség felügyelet- és hatásköre az egész ország területére kiterjedvén, szükséges volt arról gondoskodni, hogy a testületnél a szolgálatkezelésnél, a személyi, fegyelmi és a katonai közigazgatási ügyek intézésénél az egységes és egyöntetű vezetés érvényesüljön.

Ismét Török Ferenc ezredesre esett a választás, ki ezekből Őfelsége által 1886. év október hó 13-án kelt legfelsőbb elhatározással Schatz Lajos csendőr-

ezredes utódként a honvédelmi minisztérium IV. csendőrségi ügyosztályának vezetőjévé nevezetett ki, ezuttal megbízatván a magyar korona országaihoz tartozó csendőrség felügyelőjének teendőivel is. Ezen minőségben lett a katonailag szervezett csendőrség felügyelője a mindenkori honvédelmi miniszternek segédközege.

Török ezredes 1886 november 1-ével vezérőrnaggyá, 1891. évben pedig altábornaggyá nevezetett ki.

Török altábornagy 1897 augusztus hó 24-ig, tehát tizenegy évet meghaladóan volt osztályvezető. Ezen időszak csendőrségünk történetében »örökbecsű maradt azért, mert alkotásai, személyes befolyása és bölcs közreműködése eredményezték azt a magas színvonalon álló működést s minden ízében tözsgyökeres, magyaros kitünő szellemet, amely jellemzi testületünket«.

Őfelsége 1891 február hó 6-án kelt legfelsőbb elhatározásával Török altábornagyot a Lipótrend lovagkeresztjével tüntette ki.

A közel ötvenévi fárasztó szolgálat megrendítette Török altábornagy egészségét s saját kérelmére Őfelsége – méltányolva derék katonája kiváló érdemeit – 1897 augusztus 24-én kelt legkegyelmesebb elhatározásával őt a címzetes táborszernagyi jelleggel s a Lipótrend középkeresztjével tüntette ki és elrendelte nyugállományba helyezését.

Török táborszernagy visszavonulásának külsőségei méltóak voltak érdeműs multjához. A m. kir és a m. kir. horvát-szlavon csendőrség 90 tiszttagja ünnepélyesen vett tőle bucsut a budapesti Aggteleki-utcai volt csendőrségi laktnyában, emlékül rendkívüli értékű szoborművel ajándékozta meg, háláját, őszinte ragaszkodását és nagyrabecsülését ily módon róva le első feledhetetlen felügyelője iránt. Mert Török táborszernagy minden ügyre való személyes befolyása eredményezte azt a kitünő szellemet, élénk buzgalmat, munkakedvet és feltétlen megbízhatóságot, mely vezetése alatt eltöltötte a csendőrség minden tgját és amely intézményünket páratlan magas fokra emelte és szülte az ország-szerte elismert eredményes működést.

Török cts táborszernagy 1873 március hó 22-én vette nőül Weér Rózát, akivel haláláig élt együtt. Házasságukból egy fiu és két leánygyermek származott. Ő cs. és kir. Felsége 1885 március 23-án kelt legfelsőbb elhatározásával neki, valamint törvényes utódainak a magyar nemességet a »murai és köröstarcsai« előnevekkel díjmentesen a legkegyelmesebben adományozta.

Török táborszernagy életrajzi adataiból látható, hogy ő 1857. évben a császári királyi csendőrségnél kezdte meg csendőri szolgálatát, melyet 1866. évtől 1876. évig megszakított. Hogy őt szemelte ki a kormány arra, hogy mint honvédtörzstisztre állítsa a közös hadügyminiszter fennhatósága alól a honvédelmi miniszter katonai fennhatósága alá jutó erdélyi csendőrség élére, ebben az ő egyéni kiválóságain kívül döntő szerepe volt annak, hogy mint fiatal tiszt közel tíz évet szolgált már a cs. kir. csendőrségnél, tehát a nélkülözhetetlen szaktudás-

sal és értelemmel kétségtelenül rendelkezett. Török tábornagy attól kezdve, hogy az erdélyi csendőrség ideiglenes vezetésével megbízott, kizárólag csendőrnök érezte magát és az intézményhez élete utolsó percéig hű maradt. Minden gondolatát, minden idejét az intézmény hivatásszerű továbbfejlesztésének szentelte. Izig-vérig csendőr lett és az is maradt.

A csendőrség sohasem fejlődött volna azzá, amivé fejlődött s sohasem tett volna szert európai nivóra, ha Török tábornagy hivatását gyakorló egyéni és nem egyetemes szempontból mérlegelte volna. És ebben domborodik ki Török tábornagy igazi nagysága. És innen van az, hogy a testülettel elválaszthatatlanul van eggyéforrva nagy alkotójának neve.

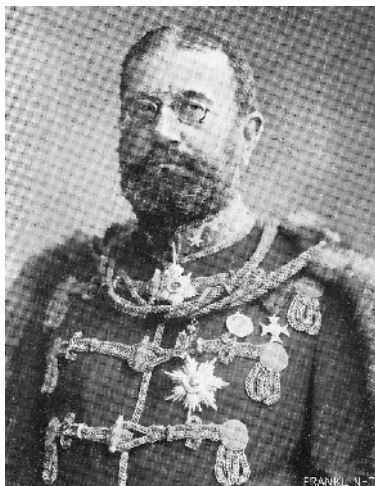
Mindenkor előttünk az ő jóságos alakja. Elénk tűnik katonai és emberi jellege, a tetteiben nagyon meggondolt, éles megfigyelő, elhatározásai kivételében a mindig egyenes uton haladó, éppen ezért magának tiszteletet parancsoló, megalkuvást nem ismerő, acélkemény akaratu vezér, aki hivatása súlyát érezve vállain, céltudatos bölcsességgel alkotta meg az intézményt és mesteri kézzel vezette. Ismerte saját alkotásának egész gépezetét s a legkisebb zökkenést és zavart észrevéve tudta, hol a baj s miként kell azt orvosolni.

Sikereinek még két forrása volt. Az első az ő abszolút értékű lelkiismeretessége és kötelességtudása. Már Budapesten székelt, mint felügyelő s Erdélyben volt szemlekoruton. Mindig egyedül járta szemléit, rossz időben, rázós székéren száz kilométeres kocsitakat is megtéve. Egyik leánya diphtériában megbetegedett. Aggódo felesége utána sürgönyözött, A válasza az volt, hogy hívassanak orvost. Pár nap múlva küldik utána a táviratot, hogy leánya meghalt. És ő távirati válaszában e szavakkal: temessétek el, az apai szívét mélyen megrendítő eseményt elintézte s szolgálatát tovább teljesítette.

Sikereinek másik forrása az volt, hogy a fáradtságot nem ismerő, szívig ható, atyai, jóságos és bölcs tanításaival úgy tudott hatni alárendeltjeire, hogy azok tiszteletét, szeretetét és ragaszkodását személye iránt állandósította.

Török tábornagy halálával, mely Budapesten 1900 december hó 9-én következett be, egy rendkívüli egyéniség és egy ritka érték tűnt le hazai közéletünk teréről is, egy eszményekért rajongani tudó, nemzeti öntudattal telített, erkölcsre puritán, munkára fáradhatatlan, igényekre egyszerű, igazi férfi. Disze és büszkesége a magyar csendőrségnek.

A kerepesi temetőben, a székesfőváros által a Deák-mausoleum közelében (28. parc. A/I. 14.) adományozott sírhelyen helyeztetett örök nyugalomra. A csendőrség tisztikara kegyelele jeléül gránitoszlopot emeltetett »első és nagyérdemű felügyelőjének«.



**„szamosfalvi
PANAJOTT Sándor
címzetes altábornagy,
a Magyar Szent Korona
országaihoz tartozó csendőrség
felügyelője.**

Gyulafehérvár 1849.III.08.

Született Gyulafehérváron 1849 március hó 8-án. Római katolikus vallású. Édesatyja, Mihály, a gyulafehérvári cs. és kir. pénzverde tisztviselője volt. A család görög eredetű. Panajott Sándor Kolozsváron hét gimnáziumi osztályt végzett jó sikerrel. Mint önként jelentkező lépett be 1866. évi október hó 30-án a közös hadsereg kötelékébe s avatott fel a cs. kir. szekerész-testülethez. Tizedessé 1867 május 5-én neveztetett ki. 1867. évben felvétetett a bécsi cs. és kir. hadapródiskolába, melyet 1870. évben jó eredménnyel végzett. Közben – 1869 január hó 1-én – szakaszvezetővé lépett elő. Őrmesterré 1870 augusztus hó 1-én, hadapróddá 1871 november hó 1-én neveztetett ki. Mind hadapród a m.kir. bábolnai állami ménes cs. és kir. katonai osztályánál volt beosztva. Hadnagygyá 1871 november hó 1-én – hadapródi kinevezésével egyidejűen – lépett elő. Hadnagy kinevezését követően áthelyeztetett a mezőhegyesi állami ménes cs. és kir. katonai osztályához. Mint hadnagy 1875 január hó 1-ével visszahelyeztetett a cs. és kir. szekerésztestülethez és másodtiszt lett a tábori századnál. 1876-1878. években Bécsben végezte a lovaglótanári tanfolyamot, azután Budapesten parancsnoka az altisztképző iskolának, 1879 március 1-től egyuttal tanára is. 1881 július 19-én próbaszolgálatra osztatott be a m. kir. csendőrséghez tisztí rangjának megtartása mellett. A marosvásárhelyi szárnynál kezdte meg próbaszolgálatát, de a nagy tiszthiány miatt még próbaszolgálat idején kirendeltetett a honvédszázrezredtől a csendőrséghez áthelyezendő lovag részének az átvételezéséhez. 1882. évben Szegeden jó sikerrel tette le a csendőrtisztí szakvizsgát. Azzal egyidejűleg neveztetett ki ugyancsak a szegedi csendőrpáncsnokság kötelékébe tartozó nagyikikindai szakasz parancsnokává. Itt lépett elő 1882 november

1-ével II. osztályu századossá, egyidejűleg áthelyeztetvén szárnyparancsnokul a 3. számú (budapesti) csendőrpáncsnoksághoz Nagyváradra. Itt lépett elő 1883 november 1-én I. osztályu századossá. 1889 február 1-ével kerületi parancsnok-helyettesi minőségben Kassára helyeztetett. Itt lépett elő 1891 november 1-én őrnaggyá, majd 1896 november 1-én alezredessé. Kassáról 1896 március 18-án helyeztetett át Székesfehérvárra és neveztetett ki a VI. számú csendőrkörület parancsnokává. Hasonló minőségben 1898 július 7-én helyeztetett át Budapestre. Itt lépett elő ezredessé 1898 november hó 1-én. A budapesti csendőrkörületet 1902 április hó 22-ig parancsnokolta s egyben ellátta a pótlóvázó bizottság elnöki tisztét is. 1902 április 22-én Őfelsége a kerületnél létszámfelett való vezetése mellett a magyar korona országaihoz tartozó csendőrség felügyelő-helyettesévé, 1904 április hó 16-án kelt legfelsőbb elhatározásával pedig felügyelővé nevezte ki. 1905 május 1-én lépett elő vezérőrnaggyá. 1908 május 24-ig állott a csendőrség élén. Ezen a napon saját kérelmére Őfelsége felmentette állásától, Három havi szabadsága letelte után egy év tartamára várakozási illetékkel szabadságoltatott, de annak leteltét be nem várva, kérelmezte állandó nyugállományba helyezését, mely kérésének Őfelsége eleget tévén, 1909. évi július hó 1-vel részére az altábornagyi címet és jelleget a legkegyelmesebben adományozni méltóztatott. Panajott altábornagy Pozsonyban telepedett le, honnan 1912. évben Bécsbe költözött, hol 1916. évig élt felesége ott bekövetkezett haláláig. Bécsből Magyaróvárra költözött, hol jelenleg él a város polgárságának közszeretetében. Elnöke a MOVE magyaróvári főosztályának s a HADRÖA ottani csoportjának. Kitüntetései: huszonötévig szolgált, amikor első ízben kapta az első jelvényes kitüntetést, a 3. osztályu tisztí katonai szolgálati jelet; 1898. év december hó másodikán kelt legfelsőbb elhatározással adományoztatott részére a III. osztályu Vaskorona-rend. 1906. évben október 11-én tüntettetett ki a Ferenc József-rend középkeresztjével. 1907. évben adományozta. Őfelsége neki és törvényes utódai részére a magyar nemességet s a » szamosfalvi« előnevet. Birtokosa a perzsa II. osztályu nap és oroszán-rendjelnek (1900), a katonai jubileumi emlékéremnek és a katonai jubileumi emlékkeresztnek.

Panajott altábornagy 1882 május 20-án Bécsben vette nőül Ottenburgi lovag Günther Emiliát, a legfőbb közös számvevőség osztálytanácsosának leányát. Házasságukból hat gyermek (négy fiú és két leány származott. A fiuk közül Sándor és Rezső csendőrtisztek, Gusztáv vámőrtiszt. Magyarul, németül tökéletesen, románul jól beszél. Igen jó vívó, lovas és kiváló lóismerő. Magyarországon kívül több ízben tett utazásokat Olaszországban, Horvátországban és Ausztriában. Középtermetű, erős testalkatu, edzett, határozott jellemű, komoly kiváló szellemi képességű és felfogású férfi.

Panajott altábornagy hosszas, tényleges katonai szolgálat után a csendőrség iránt érzett különös szeretete és becsvágya által vezéreltetve lépett át a testületbe s annak Török tábornaszernagy után a legnagyobb büszkesége lett.

Csodálatosan szép és harmonikus karriert futott meg. Panajott altábornagyban a konzervatív szellem a modern gondolkodással, az ideál-szeretet a reális igazság kultuszával a legteljesebb összhangban egyesül. Mély benyomást tesz arra, akivel érintkezik. Egészen kivételes az ő benső lénye. Az a hosszú élet, amelyet a ma élő nemzedék szeme előtt harcolt végig, közbecsülésben, tekintélyben és népszerűségben egyaránt a legmagasabb polcra emelte őt. Stoikus filozófiája, férfias következetessége meghagyta aggkorában is annak, aki ifjúkorától kezdve volt: elvekre intranzigens, kötelességtudásra szigorú, munkára fáradhatatlan, eszmékért rajongani tudó, igényekre egyszerű, erkölcsre puritán embernek, olyan embernek, akire ma is csak feltekinthetünk.

Mint csendőrtiszt fiatal tiszt kora óta vezetésre hivatott volt. Vezérnek születtett. Kiváló szervező és feldolgozó talentum, aki a maga erejével harcolta végig egész előmenetelét. Erdélyben nevelkedett, ott szívtá magába első neveltetésekor a magyar levegőt s a nemzeti génusz már akkor megalapozta benne a magyar érzést, fejlesztette ki a magyar gondolkodást és serkentette a magyar hazaszolgálatára erős tehetségeit.

Szerelme tárgya lett a csendőrség s ő nagyrabecsült fia annak. Nem volt a megalkuvások embere, nem kereste az átlós utakat s mégis elsőnek küzdötté fel magát. Elöljárói szerették, alárendeltjei rajongtak érte. Önmagáért soha semmit sem tett. Az én érvényesülésének a fogalma sem élt benne. Ritka tehetségét, csodálatos munkabírást, kemény ökleit sohasem használta fel arra, hogy a maga külön életutjait egyengesse. De mindig sikraszállott mások igazságtalan sérelme, elnyomása, üldözése ellen. És ebben vált ő igazán nagygyá. Alárendeltjei szemében ez tette őt igazán megbecsültté.

Az alkotások embere volt. Aránylag rövid időtartamu felügyelősége alatt az újítások egész sora jellemzi alkotásait. Figyelme mindenre kiterjedt. Török tábornagyszernagy szellemében dolgozott. Mindent a testületért. Erősen fogta és kezelte legfőbb parancsnoki jogait, jellemével fényesen tündökölve alárendeltjei előtt. Tartalmas javaslatainak egész tárházát őriz honvédelmi minisztérium iratára. Rendezette a csendőrség anyagi helyzetét, fokozta a szolgálatellátás intenzitását, gyarapította a csendőrség közbiztonsági akcióképességét és emelte alárendeltjei szellemi és erkölcsi nivóját.

Megteremtette az őrskönyvtárakat. Ugyyszólván a semmiből tisztí könyvtárakat létesített.

Felügyelősége alatt hét könyvet adatott ki, mindegyikhez előszót írva. Az »általános ismeretek tára« című kétkötetes munkával célozta a legénység közeépiskolai készülttségének előmozdítását; a Franklin kiadású »Híven, becsülettel, vitézül« című műben összegyűjtette a csendőrszolgálati élet epizódjait; a »Fontos tudnivalók a közbiztonság és rendészet köréből« című műben a Csendőrségi Zsebkönyv 1887-1904. évfolyamaiból összegyűjtette a szakközleményeket és azokat ellátatta magyarázó példákkal; 1906. évben jelent meg az »

Írásbeli feladatok gyűjteménye a m. kir. csendőrség számára « című munka; 1906. évben adatta ki az Ambrózy Gyula csendőrfőhadnagy, oktatótiszt* által megírt » Tanulmány a II. Szolgálati utasítás 117 §-hoz. «; az ő kezdeményezésére íratott meg még 1899. évben Mihályffy I. által, illetve ennek szerkesztésében megjelent s nagy kelendőségnek örvendett » Csendőr Lexikon «; 1911. évben németből lefordította Most Konrád » Vezérvonal a rendőr- és védőkutya idomításához lélektani bizonyítékokkal « című munkáját. Nyugdíjba helyezése óta több csendőrségi tárgyú cikkével gazdagította szakirodalmunkat. Általában ma sem szűnt meg állandó összeköttetést tartani fenn a testülettel, melyen ma is a legnagyobb szeretettel csüng, - állandó érdeklődéssel kísérve fejlődése mozzanatait. Mint felügyelő vetette fel azt a szép és nemes gondolatot, hogy minden csendőregyén az őrszlaktanya kertjében egy-egy nevével ellátott, bádogtáblácskával megjelölt gyümölcsfát ültessen. Az első év végén nagy örömmel vette a jelentéseket, hogy tizezer nemes gyümölcsfával gazdagította országunkat. Ilyen érdekes, csodálatos és nagyszabású tervek és gondolatok érlelődtek az ő lelkében. Nagy vesztesége intézményünknek, hogy önmaga szabott határt produktív munkásságának. Amiket alkotott, azokból sok csak töredék maradt, de egy olyan élet emlékét hagyta maga után, amely harmonikus élet, alkotó élet, tartalmas élet volt, mert az igazságért s a csendőrségért való legnemesebb hevülés forrasztotta szépséges egészbe minden mozzanatát. Tisztán élt lelkében a gondolat, hogy az intézményt minden áron emelni kell, hogy méltó legyen arra a bizalomra, amely körülveszi, arra a hivatásra, amely eléje íratott, hogy európai nivóra emeltessék.

Az intézmény is igyekezett háláját leróni nagynevű felügyelője iránt. A magyar királyi csendőrség zsebkönyvének szerkesztő-bizottsága az 1887-1904. évben megjelent » Vegyes Közlemények « gyűjteménye kiadásából, valamint a csendőrségi felügyelőség által összeállított és kiadott » Hiven, becsülettel és vitézül « című könyv előfizetéséből befolyt jövedelemből a » Rokkant m.kir csendőrlégénységi egyének s azok családtagjainak segélyezésére létesített Panajott Sándor-féle alapítvány «-t tette minden irányu elévülhetlen érdemei elismerésül. Az alapító oklevelet 1907 február 1-én adta ki Jekelfalussy Lajos honvédelmi miniszter.”

* Jelenleg tábornok-felügyelőhelyettes.



**„sáromberki
ZIEGLER Károly
cts. cs. és kir. altábornagy,
a Magyar Szent Korona
országaihoz tartozó csendőrség
felügyelője.**

Marosvásárhely 1845.I.23.
Budapest.1917.XII.17.

Született Marosvásárhelyen 1845 január hó 23-án. Evangélikus. Édesatyja, Károly városi tisztiorvos volt Marosvásárhelyen. Nyolc osztályt a hírneves beszteerci gimnáziumban végzett; az érettségi letétele után Bécsben a József-akadémia orvosi fakultásának öt évfolyamát végezte, de vizsga előtt 1866. évben – mint önkéntes – háboruba vonult. A harctérre jutnia nem sikerült, mert orvosi képzettsége miatt kórházi szolgálatra osztották be. 1869 április 10-én – mint gyalogos – avattattott fel a cs. kir. 62. gyalogezredhez. Tizedes címzetes szakaszvezetővé 1870 október 15-én, szakaszvezetővé 1870 december 5-én, őrmesterré 1871 július hó 17-én lépett elő. Hadapródőrmesterré 1871 november 1-én neveztetett ki. Ez évben nyolc hónapon át hallgatta a cs. és kir. csapathadapródiskolát Nagyszébenben, négy hónapon át pedig tiszti századszolgálatot teljesített. Hadapródtisztlyettessé 1872 április 1-én lépett elő. 1872. és 1873. években az ezrediskolában alkalmaztatott, majd előadó az ezred előkészítő iskolában Gyulafehérváron 1874-76. években századtiszt és beosztott tiszt a hadkiegészítő irodában. Hadnagygyá 1873 november 1-én lépett elő, főhadnagygyá pedig 1878 november 1-én. 1877-1883. években hadkiegészítő tiszt. 1883 január 1-én a cs. és kir. 82. gyalogezredhez helyeztetett át. 1883 július 1-ével beosztottat a m. kir. csendőrséghez próbaszolgálatra a m. kir. 6. számú parancsnokság állományába. 1883. évben a csendőrtiszti szakvizsgát Székesfehérváron jó eredménnyel tette le. II. osztályú századosná 1884. május 1-én, I. osztályú századosná 1886. november 1-én mozdították elő. Mint főhadnagy 1884 május 31-ig szakaszpáncsnok Sopronban, azután a m.kir. V. számú kerületnél Pozsonyban szárnypáncsnok. 1885-1886. évben szárnypáncsnok Máramarossziget és Nagyszébenben. 1896 július 1-én másodtörzstiszt Kolozsvárt, majd ez év november

1-ével őrnaggyá lépett elő és parancsnokhelyettesnek nevezetett ki Pozsonyban. Mint őrnagy nevezetett ki 1898 szeptember 25-én az V. számú kerület parancsnokává. Alezredessé 1899 november 1-én, ezredessé 1903 május 1-én nevezetett ki. Mint kerületi parancsnok, anélkül, hogy felügyelőhelyettesként működött volna, 1908 május 24-én nevezetett ki a magyar szent korona országhoz tartozó csendőrség felügyelőjévé. Vezérőrnaggyá 1909 május 18-án lépett elő. Csendőrfelügyelő volt 1911 március 15-ig. A cts altábornagyságot 1913. évben nyerte el. Budapesten telepedett meg s itt élt szerető családi körében 1917 december 17-én bekövetkezett haláláig. A Kerepesi-temetőben helyeztetett örök nyugalomra.

Kitüntetései: 1873. évben oktatói minőségben a cs. kir. előkészítő iskolában dicséretreméltó tevékenységet fejtett ki, ezért a nagyszabeni cs. és kir. katonai parancsnokság elismerésében részesült. 1896. évben Ófelsége részére – június hó 14-én kelt legfelsőbb elhatározásával – a Ferenc József-rend lovagkeresztjét, 1906. évben a III. osztályú Vaskorona-rendet legkegyelmesebben adományozta. Birtokosa volt a II. osztályú tiszti katonai szolgálati jelnek, a jubileumi emlékéremnek, a katonai jubileumi keresztnak, a vörös sasrend II. osztályának, s a spanyol királyi katonai érdemrend középkeresztjének.

Ziegler altábornagy 1885 február 4-én nősült Marosvásárhelyen, feleségül vevén Rudolff Jenő cs. és kir. főhadnagy Vanda leányát. Házasságukból öt gyermek származott. Egyik fia, Károly, mint csendőrfőhadnagy, esett el 1914. szeptember 21-én. Magyarul, németül és franciául tökéletesen beszélt. Magyarországon kívül Alsó- és Felsőausztriát ismerte.

Zeigler altábornagy magas, szikár, erős termetű, határozott, szilárd jellemű, vigkedélyű, igen jó szellemi képességgel, nagy általános műveltséggel és éles felfogással bíró férfi volt. Hosszas szolgálata alatt mindenkor kiválóan minősített tiszt. Szakaszát, szárnyát, majd kerületét mintaszerűen rendben tartotta és eredményesen parancsnokolta. Mint felügyelője a csendőrségnek, kiváló szellemet tartott fenn. Alárendeltjei mint atyjukhoz ragaszkodtak, előljárói feletle tisztelték katonai és férfitri erényeiért, bajtársai kedvelték előkelő gondolkodásáért és uri modoráért. Az intézményt rendkívül szerette és sohasem szűnt meg annak érdekében munkálkodni. Nagy értéke volt annak. Mint embert, a legnagyobb ideálok kultusza jellemezte. A tiszta, a szép, az igazság, a szeretet és a nemes kultusza. Ebben megalkuvást nem ismerő egyéniség volt. Általában inkább kritikai, mint akotó szellem. Gondos, lelkiismeretes, hűséges tagja, széles horizontu legfőbb vezetője az intézménynek. Egyéni ember volt és egyéniségének eredetisége adott szint és tartalmat életének. Benne soha senki sem csalódott. Életében és halálában is csak jót lehet irni erről az érzésében és gondolkodásában, életmódjában egyaránt nemes és igaz emberről. Egyik disze volt a magyar csendőrség intézményének, amelyen minden gondolatával és érzésével csüggött, amelynek igazi érdekeit hűséggel szolgálta és amelynek hivatott vezére is volt.”



„altorjai

ALTORJAY Imre

*cts. cs. és kir. altábornagy,
a Magyar Szent Korona
országaihoz tartozó csendőrség
felügyelője.*

Parád 1850.XI.19.

Budapest 1915.

Ősrégi, székely nemesi családból származik. Családja nemességet még Báthory István fejedelem idejében kapott (1490-ben), melyet a későbbi királyok többszörösen elismertek és a különböző vármegyékben is – a szükséghez képest – többször hirdtetett ki a család ősi nemessége. Legutóbb IV. Károly király erősítette meg azt külön királyi kéziratral 1917-ben. A család mindig buzgó római katolikus volt.

Altorjai Altorjay Imre – családjában e néven ötödik – született 1850 november 19-én hevesmegyei Parád községben. Római katolikus vallású. Atyja, Mihály, abban az időben gróf Károlyi György debrői uradalmának tisztartója. Gyermekei neveltetésére kiváló gondot fordítván, a kezdettől fogva katonás természetű Imrétől is megkívánta, hogy az érettségi vizsga után – melyet 1868-ban az egri cisztercita gimnáziumban szerzett meg » kiváló « eredménnyel – a jogi tanulmányokat is elvégezze. Ez meg is történt az egri érseki jogakadémián, hol –ugyancsak » kiváló « eredménnyel – 1871-ben államvizsgát tett. 1871 február 10-én rendes sorozás útján 12 évi szolgálati kötelezettséggel soroztatott be a m. kir. 49-ik számú hevesi honvédszászlóaljhoz. Bevonult 1871 augusztus 1-én. Címzetes tizedes 1871 augusztus 21-én, címzetes szakaszvezető 1871 november 26-án. 1872. évben a m. kir. I. számú honvédkerületi szabadságolt állományú tisztképző iskolát Debrecenben végezte s a vizsgát jeles eredménnyel tette le. Címzetes őrmesterré 1872 február 27-én, hadapróddá november 3-án, hadnaggyá 1873. október 2-án neveztetett ki. Tényleges katonai szolgálati ideje letelén, mint jogvégzett ember polgári pályára tért vissza és Heves vármegye szolgálatába lépett. Pár évi közigazgatási gyakorlalkodás után 1877-ben alszol-

gabiróvá választott meg Gyöngyösön, mely hivatalát a vármegye közönségének teljes megalégedésével 1882-ig viselte. Szabadságolt állományú főhadnaggyá a m. kir. 49. honvédszászlóalj kötelékében 1880 november 1-én lépett elő. Egyrészt talán ez az előlépése, másrészt mindenestre régi hajlandósága a katonai pálya iránt indíthatták arra, hogy szépen induló közigazgatási pályáját odahagyva, az akkor alakult m. kir. csendőrség kötelékébe lépjen. 1882 július 29-én a m. kir. 4. számú csendőrpáncsnoksághoz osztotta be próbaszolgálatra. Kassán tette le a csendőrtisztí szakvizsgát. 1882. évben szakaszpáncsnok Nagyszőllyösön, 1883. és 1885. években Kassán és Máramaroszigeten. 1885 május 1-vel a m. kir. V. számú csendőrkörületnél Esztergomban szárnyparancsnok, hol 1885 november 1-én II. osztályú századosá lépett elő. I. osztályú századosi kiínevezése is ott éri. 1896 július 1-ével másodtörzstisztí teendőkkel bízott meg Székesfehérváron. Mint őrnagy 1899 április hó 1-ével a m. kir. I. számú csendőrkörülethez helyeztetett, kerületi parancsnok-helyettesnek Kolozsvárra. 1900 november 1-én alezredessé lépett elő. 1901 június 2-án pedig a m. kir. II. számú csendőrkörület parancsnokává neveztetett ki. Ezredessé 1903 május 1-én lépett elő. 1904. január hó 20-ával az I.számú kerülethez, míg ez év november 3-ával Budapestre helyeztetett hasonló minőségben. Felügyelő-helyettesé 1908 november hó 4-én, a magyar szent korona országához tartozó csendőrség felügyelőjévé 1911 március 7-ével lett Őfelsége által kinevezve Ezen méltóságát 1912 szeptember 28-ig töltötte be.

Állandó nyugalományba 1913. április hó 1-vel helyeztetett, mely alkalommal részére a címzetes altábornagyi jelleg díjmentesen a legkegyelmesebben adományoztatott.

Budapesten telepedett meg. 1915. évben halt meg. A farkasréti temetőben helyeztetett örök nyugalomra; sirja fölé diszes emlékkő állíttatott.

Kitüntetései: 1904. évben január 20-án kelt legmagasabb elhatározással részére a legfőbb megalégedés juttatott kifejezésre. 1913. évben nyugdíjazása alkalmával Őfelsége elrendelte, hogy legfelsőbb megalégedése újólág tudtul adassék. Birtokosa volt a III. osztályú katonai szolgálati jelnek s a jubileumi emlékéremnek.

Altörjay altábornagy nőtlen ember maradt. Magyarul tökéletesen, németül kielégítően beszélt. Magyarországon kívül rövidebb ideig tartózkodott Ausztriában. A sportok közül a vívást szerette s ebben magát idősebb korában is előszeretettel gyakorolta. Elnöke volt a Vén Fiuk Vivó Clubjának és ezen a réven is ismert a főváros előkelő köreibben. Ellenség előtt nem teljesített szolgálatot.

Altörjay altábornagy – mint csendőrtiszt – a szolgálat minden ágazatában kiterjedt és alapos ismeretekkel rendelkezett, melyben széleskörű közigazgatási tudása is nagy segítségére volt. Mindennemű ügyködésében a legcsekélyebb részletekbe hatoló tevékenységet fejtett ki, amely mellett azonban a szélesebb látókört igénylő általános áttekintést sem tévesztette szem elől. Előkelő gondol-

kodásu és felépítésü, határozott, nyílt jellemü, vigkedélyü, igen jó és gyors felfogásu, buzgó, rendkívül szorgalmas, pedáns, kiváló katona volt, fölfelé fegyelmezett, lefelé melegszívü, jóakaratu és atyailag gondoskodó. Számtalanszor megtörtént, hogy előtte egészen ismeretlen alantasain segített máról-holnapra, még mielőtt azok kéréssel fordultak volna hozzá, ha tudomására jutott, hogy valamelyikükkel netán némi méltánytalanság történt. A szolgálat érdekeit rendkívüli szigorral óvta és követelte a pontos kötelességteljesítést, ezt a mértéket azonban saját személyét illetőleg is ugyanilyen szigoruan alkalmazta. Szemleutjain még mint felügyelő is kerülte a zajos fogadtatásokat, hanem katonai egyszerűséggel végezte kötelezettségét, gyakran a magával vitt hideg élelemből csilapítván éhségét az uton, vagy az egyszerű laktanyaszobában, hogy a szolgálat érdekei saját kényelmének kielégítésével se szenvedjenek esetleg csorbát. Egész lényét a puritán egyszerűség jellemezte. Nem volt iniciatív elme, az újításoktól félve óvakodott. Éppen ezért alkotások sem fűződnek nevéhez. Ebben konzervatív szelleme és tulérzékeny, kritikát nem álló lelke akadályozta. Békét szerető, békességben élni és dolgozni tudó tiszt volt, ki maga iránt becsülést és ragaszkodást tudott kelteni barátai, bajtársai és alárendeltjei lelkében. Élete végéig szívvel-lélekkel hűsége maradt a Trónhoz és a Hazához egyaránt.”



**„postupiczi
KOSTKA Pál
cts. altábornagy,
a Magyar Szent Korona
országaihoz tartozó csendőrség
felügyelője.**

Kisszeben 1851.

1851. évben született a sárosmegyei Kisszeben községben. Római katolikus vallásu. Középiskoláit elégezvén, az érettségi vizsga sikeres letétele után a budapesti tudományegyetem orvosi fakultását hallgatta. Mint sajátköltséges egyévi önkéntes 1870 december 3-án avattatott fel s 1872 május 1-én vonult be tényleges szolgálatra. Örvezetővé 1872 július 26-án, tizedessé 1873, február 6-án lépett elő. Ugyanezen év október 1-ével áthelyeztetett a cs. és kir. 3. sz. vadászászlóaljhoz. 1872-73. években végezte az insbrukki hadapródtanfolyamot. Szakaszvezetővé 1874. március 26-án, fővadásszá november 1-én lépett elő. Hadapródtiszthelyettesé 1875 január 1-ével nevezetett ki, hadnaggyá ugyanezen év november 1-ével, egyuttal áthelyeztetvén a cs. és kir. 28. tábori vadászászlóaljhoz. Főhadnaggyá 1880 november 1-én lépett elő.

Mint vadászfőhadnagy 1881 július 1-ével vétetett fel próbaszolgálatra a m. kir. csendőrséghez, beosztván az I. számú csendőrparancsnoksághoz. Próbaszolgálatának sikeres teljesítése s a csendőrtiszti szakvizsga jó eredménnyel történt letétele után 1882 január 1-ével véglegesen átvétetett a csendőrség állományába s beosztott a II. számú csendőrparancsnoksághoz. Még ezen évben áthelyeztetett a m. kir. 3. számú csendőrparancsnoksághoz első segédtsiztül Budapestre. 1886 augusztus 1-ével felmentetett a segédtsizti teendők alól s szárnyparancsnoknak nevezetett ki Pécsre. Még Budapesten lépett elő II. osztályu századossá 1886. május 1-én, I. osztályu századossá pedig Pécsen 1888 november 1-ével. 1894 február 1-ével fogalmazótiszti minőségben beosztást nyert a honvédelmi minisztérium XVI. (csendőrségi) ügyosztályába. 1896 június 1-én törzstiszti teendőkkel bízott meg a budapesti III. számú csendőrkerületnél. Örnaggyá és másodtörzstisztté 1897 május 1-én nevezetett ki.

Alezredessé és kerületi parancsnok-helyettesé 1900 november 1-én lépett elő. 1902 május 1-én kinevezetett ugyanezen kerület parancsnokává. Itt lépett elő 1903 május 1-én ezredessé. 1904. évben megszerveztetett a belügyminisztériumban a közbiztonsági szolgálatkezelést s a gazdasági ügyek intézését központilag irányító csendőrsztály. Ennek első vezetőjéül 1904 augusztus 12-én kelt legfelsőbb elhatározásával Őfelsége őt nevezte ki. Ezen állása alól 1907 szeptember 28-ával mentetett fel s nevezetett ki október 1-ével a m. kir. VII. számú csendőrkerület parancsnokává Brassóba. 1908 július 15-ével hasonló minőségben Pozsonyba helyeztetett az V. számú kerülethez. 1911 március 7-én kinevezetett a magyar szent korona országaihoz tartozó csendőrség felügyelőhelyettesévé, ez év május 1-én vezérőrnaggyá. 1912. év szeptember 26-án pedig a csendőrség felügyelőjévé.

Ezen állása alól egészségi okokból 1913 április 14-ével mentetett fel, 1913 december 1-ével pedig saját kérelmére állandó nyugállományba helyeztetett. Pozsonyban telepedett le. 1916 augusztus 16-án nyugállományban léte alatt adományozta részére Őfelsége az altábornagyi címet és jelleget.

Kitüntetései: 1892 november 4-én, kitűnő szolgálatainak elismeréséül Őfelsége által a katonai érdemkereszttel tüntettetett ki. 1893. évben adományozott részére a porosz királyi III. osztályu koronarend. 1897. évben ellátattott a III. osztályu tisztí katonai szolgálati jellel. 1902. évben adományoztatott részére a Ferenc József-rend lovagkeresztje. 1907 december 31-én kelt királyi legfelsőbb elhatározással különböző alkalmazásokban teljesített kitűnő szolgálatai elismeréséül a III. osztályu Vaskorona-renddel lett kitüntetve. 1898. évben a jubileumi emlékéremmel, 1908-ban a katonai jubileumi kereszttel díszítetett fel. 1912. évben adományoztatott részére a II. osztályu katonai szolgálati jel. Birtokosa ezeken kívül a bolgár katonai érdemrend középkeresztjének (1910).

Kostka altábornagy 1882 május 6-án Nagyszebenben vette nőül Mathiae Emmát, Mathiae Lajos vadászszázados leányát. Házasságukból négy gyermek származott. Nejét 1911. évben vesztette el. Magyarul, németül és tótul tökéletesen beszél. Magyarországon kívül külsőországokban is tett nagyobb utazásokat s a külföldi csendőségek tanulmányozására több ízben kirendeltetett. Ellenség előtt nem teljesített szolgálatot.

Kostka altábornagy a csendőrségnek egyik szívet nélkül, töretlen energiával dolgozó uttörője, vezéralakja volt. Nagy része az intézménynek erősítésében és továbbfejlesztésében. Közvetlen lelkületével, mély emberismeretével, szeretetteljes modorával igen figyelemreméltó eredményeket tudott a testület javára elérni és biztosítani. Vasenergiával dolgozott azon, hogy az intézményt naggyá fejlessze. Minden állásában – kezdve a szakaszparancsnoktól fel a csendőrfelügyelőig – ez a cél lebegett lelki szemei előtt. Alárendeltjeinek igazi meglelelkű, megértő atyja volt, kinek minden törekvése az, hogy maga körül tevékeny életet és alkotni vágyó szellemet teremtsen. És az a szellem, mely benne élt, a

csendőrség javára serkentette, erős tehetségét. Hivatást töltött be és alkotott. Erős szociális érzékkel rendelkezett. Progresszív ember volt, csak egyben konzervatív: a csendőrség szükségességének, érinthetetlen fenntartásának és továbbfejlesztésének hirdetésében. Éppen ezért legfőbb ambíciója, hogy annak érdekében dolgozhasson. Bámulatraméltó volt az a munkásság, amelyet kifejtett. Ő valóban bírta a nagy emberek legfőbb tulajdonságát: a vaserélyt és a tántoríthatatlan szorgalmat. A magyar csendőrség egyik disze és büszkesége marad, aki egy eredményekben gazdag munkás életre tekinthet vissza.”



**„tolcsvai
NAGY Gábor
cs. és kir. altábornagy,
a Magyar Szent Korona
országaihoz tartozó csendőrség
felügyelője.**

Kótaj 1853.III.24.

Zemplénmegyei régi nemesi családból származik. Született a Szabolcsvár-
megyei Kótaj községben, 1853. évi március 24-én. Atyja hasonló nevű, anyja ne-
mes Csorvássy Katalin. Főgimnáziumot végzett és érettségit tett Sárospatakon,
azután két és fél éven át ugyanott a jogi és theológiai akadémiát jó sikerrel hall-
gatta. 1875 március 1-én a honvédséghez avatott fel. 1876 augusztus 20-án
a m. kir. Ludovika Akadémián a tényleges tisztképző tanfolyamot végezte.
Ugyanezen év szeptember 24-én hadapróddá, 1877 november 1-én hadapród-
tiszthelyetessé, 1878 október 20-án hadnaggyá nevezetett ki. 1879-ben szá-
zadtiszt és közben az altisztképző iskolában előadó volt. Az 1880. és 1881.
években Szatmárnémetin segédtiszt a m. kir. 43. honvéd-zászlóaljnl, 1882.
augusztus 14-én próbaszolgálatra a II. sz. csendőrpáncsnoksághoz vezényel-
tetett. A budapesti III. sz. csendőrkerületi parancsnokságnak Szegeden folyó
 megszervezésében, még mint próbaszolgálatos tiszt igen tevékenyen részt vett,
s annak Budapestre történt átvonulása után a szegedi csendőrkerületi parancs-
nokság I. segédtiszt teendőivel bízott meg. A csendőrtiszt szakvizsgának
1883. évben Szegeden történt letétele után ez év február hó 1-ével a csendőr-
séghez végleg áthelyeztetett. Főhadnaggyá 1883. május 1-én nevezetett ki.
1886 augusztus 31-ével Nagykikindán szakaszpáncsnokká, 1888 szeptember
1-én II. osztályú századosá és szárnypáncsnokká, 1893. november 1-én I.
osztályú századosá léptetett elő. 1896 június 15-én a m. kir. III. sz. csend-
őrkerülethez helyeztetett át. 1899 július 31-ig szárnypáncsnok Nagyváradon,
azután másodtörzstiszt a VI. sz. csendőrkerületnél Székesfehérvárott. Őrnagy-
gyá 1899 november 1-én nevezetett ki. 1902-ben kerületi parancsnokhelyettes

lett. 1902 április 22-vel hasonló minőségben Budapestre helyeztetett. 1903 január 10-ével megbízott a kerületi parancsnokság ideiglenes vezetésével. 1903 május 1-ével alezredessé lépett elő. Hasonló minőségben 1904 november 1-én Szegedre helyeztetett. 1905 május 1-én a m. kir. VII. sz. csendőrkerület parancsnokává, az 1906 május 1-én pedig ezredessé nevezetett ki. 1907 április hóban a debreceni VIII. számú csendőrkerületi parancsnokság felállításával, 1907 május 1-ével ugyanezen csendőrkerület parancsnokságával bízott meg. Ennek a kerületnek a felállítását körül kifejtett tevékenységével rendkívüli érdemeket szerzett. 1912 szeptember 28-án a magyar szent korona országaihoz tartozó csendőrség felügyelőhelyettesévé nevezetett ki. Ugyanazon év november 1-én vezérőrnaggyá lépett elő. Az 1913 április 18-án kelt legfelsőbb elhatározással a magyar szent korona országaihoz tartozó csendőrség felügyelőjévé, az 1915 augusztus 21-én pedig altábornaggyá nevezetett ki. Magas szolgálati állásától 1917 október 3-ával saját kérelmére felmentetett és határozatlan időre várakozási illetékkel szabadságoltatott. 1919 január 1-ével állandó nyugállományba helyeztetett.

Az 1887. év tavaszán Dél-Magyarországon pusztító árvíz alkalmával a védekezési és mentési munkálatoknál tanúsított rendkívüli és sikeres tevékenysége elismeréséül az 1888. év január 20-án Ófelsége által a katonai érdemkereszttel tüntettetett ki. Itt teljesített hosszas szolgálata alatt a közbiztonságnak és a magyar állameszmének nagy szolgálatokat tett. 1899-ben a szárnyparancsnoki teendők kitünő teljesítéséért legfelsőbb dicsérő elismerésben részesítetett. 1904. évben az ideiglenes kerületi parancsnoki minőségben két éven át kiváló szorgalommal kifejtett céltudatos, ügybuzgó és igen eredményes működéséért honvédelmi miniszteri dicsérő okirattal láttatott el. 1906. évben II. Rákóczi Ferenc és bujdosó társainak hazaszállítása és eltemetése alkalmával kifejtett ügybuzgó és sikeres tevékenységéért, valamint az ugyanakkor Kassán összpontosított, mintegy 1900 főnyi csendőrség kiváló vezényleségeért honvédelmi miniszteri elismerésben részesült. Az 1907. év telén Romániában kitört lázadásnak az erdélyi részekre való áterjedését megakadályozta. 1908 augusztus hó 12-én, részben ennek az igen értékes szolgálatának elismeréséül tüntettetett ki a Ferenc József-rend középkeresztjével. 1909-ben részére a román koronarend középkeresztjének elfogadása és viselése engedtetett meg. Az 1912. évi erdélyi nagy hadgyakorlatoknál a közbiztonsági és tábori csendőrségi szolgálat kiváló vezetéséért a cs. és kir. vezérkar főnöke és a m. kir. belügyminiszter elismerését és köszönetét fejezte ki. Az 1915. évi augusztus hó 13-án kelt legfelsőbb elhatározással a hadidiszitményes III. osztályú Vaskoronarenddel, 1916 május 29-én a katonai egészségügy körül a háboruban szerzett különös érdemei elismeréséül a hadiékítményes vöröskereszt tiszti diszjelvénnnyel, az 1906 augusztus 10-én kelt legfelsőbb dicsérő elismerés alapján pedig, a katonai érdemkereszt szalagján a bronz koronás érdemrenddel tüntettetett ki. 1917 október 17-ével a 2. osztályú tiszti

katonai szolgálati jel birtokosa lett. Birtokosa ezeken kívül a jubileumi emlék-éremnek és a katonai jubileumi keresztnek.

Nagy altábornagy nőtlen ember maradt. Magyarországon és társországain, valamint Ausztrián kívül Belgrádot, Szerbia egy részével, Bukarestet Románia egy részével ismeri. A világháborúban az 1917. évi október 3-ig, mint a magyar szent korona országaihoz tartozó csendőrség felügyelője működött.

Már a m. kir. honvédségnél is kitünt ügyességével és tevékenységével. 1877 április havában hadapród korában az Albrecht főherceg tábornagy 30 éves katonai jubileumára a honvédség részéről Bécsbe küldött gyalogosokból, huszárokból és dzsidásokból összeállított hadilétszámu diszszakasznál mint helyettes-parancsnok kiválóan megfelelt. Tényleges honvédtiszti szolgálata alatt férfiasságával, komoly, higgadt kedélyével, eredményes szolgálataival nagyon magára vonta előljárói figyelmét. Önképzésén szorgalmasan fáradt és katonai szakismereteit bővíteni igyekezett. Már csendőrtiszti próbaszolgálata alatt is az I. segédtiszti teendőket kiválóan végezte. Szakasz-, majd szárnyparancsnoki szolgálati állásában erélyéről, szigorúságáról volt általánosan ismert. A fegyelmet és rendet példásan kezelte. Igen buzgón és tevékenyen működött, alosztályait kifogástalan rendben tartotta, Magasabb beosztásában is körültekintő és éber figyelemmel, széles látó körrel, nagy gyakorlati tapasztalatokkal parancsnokolt. Mint csendőrségi felügyelő a világháború idején igen értékes szolgálatokat tett a trónnak és a hazának. Nehéz és felelősségteljes magas állásával járó kötelemait lelkiismeretesen és nagy körültekintéssel teljesítette.

Mint ember puritán életet élő, elveihez megingathatatlanul ragaszkodó, éles kritikai kézséggel rendelkező, rendíthetetlen katona és lelkes hazafi.”



„FERY Oszkár
cs. és kir. altábornagy,
a Magyar Szent Korona
országaihoz tartozó csendőrség
felügyelője.

Rimaszécs 1860.I.10:
 Budapest 1919.VII.22.

1860. január 10-én született Gömör vármegye Rimaszécs községében Édesatyja a Koburg család intézője volt. Gyermekekeit Rimaszécsen és Felsőbalogon töltötte. Középiskoláit az iglói főgimnáziumban végezte jó eredménnyel. A katonai szolgálat iránt érzett vonzalmát követve, 1879 június 29-én, mint egyévi önkéntes (államköltségen) felavattatott a cs. és kir. 32. gyalogezredhez, hova október 1-én be is vonult. Címzetes őrzetetővé 1880 március 24-én, tizedessé május 12-én lépett elő, október 1-ével pedig tartalékos hadnaggyá neveztetett ki s ezrede tartalékába helyeztetett. A budapesti tudományegyetem jogi fakultásán két évet hallgatott. 1884. márc. 1-én tiszti rangjáról leköszönt s mint tartalékos hadapród-tiszthelyettes ugyanezen nappal áthelyeztetett a cs. kir. 23. gyalogezred tartalékállományába. Ezen tette nyilvánulása a csendőrséghez való átlépése tervével volt összefüggésben, miután e pálya iránt mindinkább erősbbődő vágyat érzett. 1884 április 23-án három évi kötelezettséggel átlépett a m. kir. csendőrséghez próbaszolgálatra és beosztást nyert a m. kir. IV. számú (kassai) csendőrpáncsnoksághoz. A szabályszerű próbaszolgálat letelte s a csendőrtiszti szakvizsga sikeres letétele után 1884 október 1-én – mint hadapród-tiszthelyettes – végleg áthelyeztetett. Hadnaggyá november hó 1-én neveztetett ki s december 1-ével szakaszpáncsnoki minőségben Szombathelyre helyeztetett. Innen 1886 augusztus 1-én tartósan vezényeltetett a honvédelmi minisztérium IV. (csendőrségi) ügyosztályába – mint fogalmazótiszt – szolgálattételre. Főhadnaggyá 1890 november hó 1-én, II. osztályu századossá 1895 november 1-én, I. osztályu századossá 1897 november 1-én neveztetett ki. 1898 augusztus 1-én felmentetett a fogalmazótiszti teendők alól és szárnyparancsnoki minőségben

Zilahra helyeztetett a m. kir. III. számú (budapesti) csendőrkerülethez. 1900. év július hó 16-ával hasonló minőségben Ungvárra helyeztetett a IV. számú (kassai) csendőrkerület állományába. 1902. június 1-én a másodtörzstiszti teendőkkel való egyidejű megbízatás mellett a VI. számú csendőrkerület törzséhez helyeztetett Székesfehérvárra. Őrnaggyá 1902 november 1-én lép elő. 1906 március 16-tól ezen kerületnél parancsnok-helyettes. 1906 július 1-ével tartósan vezényeltetett a belügyminisztérium III/b. (csendőrségi) osztályába, mely osztály röviddel annakelőtte állítatott fel. Alezredesi kinevezése (1906 november 1.) ezen beosztásában érte. 1907 október 1-én Ő felsége által megbízott ezen osztály vezetésével. 1908 július 10-én – legfelsőbb elhatározással – kineveztetett a m. kir. I. számú (kolozsvári) csendőrkerület parancsnokává. Itt lépett elő 1909 november 1-én ezredessé. Ezen szolgálati alkalmazásban 1911 augusztus hó 21-ével Székesfehérvárra helyeztetett. Innen 1915 május 1-én Budapestre került, kinevezetvén a magyar szent korona országaihoz tartozó csendőrség felügyelőjének helyettesévé, egyuttal kinevezetvén vezérőrnaggyá is. A magyar szent korona országaihoz tartozó csendőrség felügyelőjévé 1917 október hó 3-án neveztetett ki. Altábornaggyá 1918 május hó 1-ével lépett elő. Ezen magas állásában érte az 1918 őszen kiűtött forradalom, melynek 1919 július 22-én áldozatává esett. A kommunisták által történt kivégzésének hiteles története a Nemzeti Ujság 1925 július 22-én megjelent 162. számának » Fery, Borhy, Menkina « című tárcában foglaltatik. (Irta: Presly Lóránd dr.)

Kitüntetései: Kiváló szolgálataiért 1898 július 26-án kelt legfelsőbb elhatározással részére a katonai érdemkereszt adományoztatott. Ez évben ellátott a jubileumi emlékéremmel. 1908. évben ellátott a 2. osztályú tiszti katonai szolgálati jellel és a katonai jubileumi kereszttel. 1913. évben megengedtetett neki a Schaumburg-Lippe hercegi házirend II. osztályú diszkeresztjének az elfogadása és viselése. 1913. évben ellátott az 1912-13. évi emlékkereszttel. Ez évben kitüntetett a III. osztályú vaskorona-renddel, amelyhez Őfelsége 1915. évben a hadidisztményt adományozta. 1917. évben az ellenség előtt teljesített kitűnő szolgálati elismerésül a hadidisztményes 3. osztályú katonai érdemkereszttel tüntetett ki. Miniszteri dicsérő elismerésben szolgálata alatt több ízben részesített.

Fery altábornagy 1894 szeptember hó 24-én vette nőül Laky Dániel főgimnáziumi tanár leányát, Szerénát Budapesten. Házasságukból egy leány- és két fiugyermek származott. Magyarul, németül tökéletesen beszélt. Éppen úgy birta a szláv nyelvet is. Ellenség előtt a világháború folyamán az erdélyi részen teljesített szolgálatot. Ütközetben részt nem vett.

Fery altábornagyról csak megismételhetem a *Move* című lap 1919 november 1-én első számában » ... A jókkal együtt könnyeket áldozok...« című közleményemben megjelent jellemzését: » ... három évtizedet jóval meghaladó időt töltött a csendőrség kötelékében. Neve ennek az intézménynek életével forrott

egybe. Mint egész fiatal tisztnek, része volt a csendőrség alapvető munkájában; mint élete javarészét élő, végigszolgált az intézmény lendületes, hatalmas fejlődését, hatalmas virágzását; s mikor egy küzdelmes élet után elérte a legfőbb méltóságot s a magyar szent korona országaihoz tartozó csendőrség felügyelője lett, meg kellett érnie a külső tényezők által elhintett bomlasztó mérgeg hatását az általa annyira féltett és szeretett csendőrségen is. És ebben rejlik az ő élete nagy tragikuma. Mint ember, mint katona és mint férfi abszolút erkölcsi alapon álló, vallásos lelkiületű, emelkedett gondolkodású, melegszívű, öröklélekesült volt mindenért, ami szép létezett Isten ege alatt. Rendíthetetlen hite volt mindenben, ami élnivalóvá teheti az életet. Nehéz és küzdelmes volt az élete, mint minden hozzá hasonlónak, aki teljes felkészültséggel a homályból jön s kizárólag a maga erejéből harcolja ki előmenetelét s azt, hogy munkakészségével érvényesülhessen. Általános műveltsége, nagy tudása, éles judiciuma méltán tette őt hivatottá vezető szerepre, melyet eréllyel párosult jóssággal töltött be. Amíg emberi sorsokról volt szó, addig csak a szívére hallgatott; de erős és kérelhetetlen is tudott lenni, ha eszmék vagy elvek sorsa ingadozott. Szívósságából mindenkinek juttatott. Sokan éltek az ő jószívűségéből, s hogy akadtak ezek közül olyanok, akik erre méltatlanok voltak, szintén csak az ő nagy szíve mellett igazol. Bölcs megnyugvása az isteni gondviselés rendelkezésében, megkapó vonása jellemének. Többen intettük, kérltük, figyelmeztettük első letartóztatása utáni menekülésre, de fanatikusan kitartott szélső elve mellett, hogy igaz férfihez és katonához nem méltó a bujkálás; a végzet akarata elől nem lehet kitérés.«

Amennyire végzetszerűen érte hazánkat az 1918. évi forradalom, éppen úgy végzetszerű volt e kiváló felügyelőnk tragikus elvesztése, aki a leghivatottabbnak ígérkezett a Török tábornagy és Panajott altábornagy helyeinek méltó betöltésére. Sirja a magyar Duna, hova pribékjei vetették megkínzott testét. A sors, mely nem ismert kegyelmet a magyar nemzettel szemben, nem ismert kegyelmet a nemzet e kiváló fia iránt sem. Mi pedig, a veszteségben manapság annyira gazdagok, kincsekben annyira kifosztottak, a megaláztatásokban annyira elsők, mély részvétellel gyászolhatjuk a legjobbak egyikét, a magyar csendőrtiszt mintaképét.”



„nemes OLÁH Ödön
cts. tábornok,
kerületi parancsnok

Sátoraljaújhely 1859.VI.13.

Született Sátoraljaújhelyen (Zemplén vármegye) 1859 június 13-án. Római katolikus vallású. Édesatyja, Dániel, ügyvéd volt. Gondos családi nevelésben részesült. Az elemi és gimnáziumi iskolákat elvégezve, Iglón leérettségizett és a budapesti tudományegyetem jogi fakultásán egy évet lehallgatott. 1876-1878. években a budapesti cs. kir. hadapródiskolában két osztályt, majd folytatólag a mährischweiskircheni lovassági hadapródiskola 3-4. osztályát jó eredménnyel végezte. 1876 június 23-án önként jelentkezőként avatott fel a cs. kir. 6. huszárezredhez a törvényszabta szolgálati kötelezettséggel s a katonai képzőintézetben eltöltött idő után négy évet ténylegesen utánszolgálni köteleztetett. Cimzetes tizedes 1878 augusztus 4-től, cimzetes szakaszvezető 1880 március 26-tól, cimzetes őrmester 1880 augusztus 8-tól, hadapród cimzetes őrmester 1880 augusztus 18-tól. Utóbbi rendfokozatban a cs. kir. 4. számú huszárezredhez neveztetett ki. Hadnaggyá 1881 május 1-én lépett elő és helyeztetett a cs. kir. 10. huszárezredhez. Örkenyén, Baján és Bácsmadarason teljesített század-szolgálatot. Hadnagyi rangjáról 1882 június 20-án önként leköszönt. Mint őrmester 1882 február 13-án áttétetett a cs. kir. 2. huszárezredhez. Hadapród-őrmesterré 1884. március 1-én, hadapród-tiszthelyettségé ugyanezen év április hó 1-én neveztetett ki. 1884 augusztus 6-án három évi szolgálati kötelezettséggel belépett a m.kir. csendőrséghez s a III. számú kerületnél mint hadapród-próbacsendőr címz. őrmester állományba vétetett. 1884 augusztus 6-tól 1885 február 28-ig teljesített próbaszolgálatot. 1885. évben Budapesten jó eredménnyel tette le a csendőrtiszti szakvizsgát. Csendőrhadapród-tiszthelyettségé 1885 március 1-én lépett elő. Külszolgálatot Budapesten, Ócsán és Kunszentmiklóson teljesít

tett. 1885 május 1-ével a IV. számú kerülethez helyeztetett szakaszparancsnoknak Nyíregyházára, hol 1893 augusztus 31-ig állomásozott. Itt lépett elő hadnaggyá 1885 május 1-ével, főhadnaggyá pedig 1891 május 1-ével. 1893 szeptember 1-én áthelyeztetett Budapestre, 1896 április 1-én pedig megbízott a budapesti szárny ideiglenes vezetésével. Ezen szárnynak ugyanezen év május 1-ével végleges parancsnoka lett s ezen szolgálati alkalmaztatásban maradt egészen 1902 május 18-ig. 1898-ban a lovastábori csendőrtanfolyam parancsnoka volt. Másodosztályú százados 1896 május 1-ével, elsőosztályú százados 1898 november 1-ével. 1901-1902. években egyidejűleg a budapesti csendőrpótkeret ideiglenes parancsnoka is. 1902 május 18-tól 1904 október 1-ig kerületi parancsnok-helyettes. Alezredessé 1907 május 1-én neveztetett ki. 1908 július 10-től a belügyminisztérium csendőrségi ügyosztályának a vezetője s 1904-től egyzersmind a pótlovazó bizottság elnöke is. Ezzel egyidejűleg a budapesti pótkeret és a ceglédi, majd a kiskunhalasi pótidomító osztálynál a pótllovak idomítását irányította s a csendőrségi loószálozozó bizottság elnöki teendőit is végezte. Ezen magas vezetőállásban 1913 június 2-ig maradt. Ezredessé 1910 május 1-ével neveztetett ki. 1913 július 2-ával a VIII. számú csendőrkörület parancsnokává neveztetett ki Debrecenbe. 1914. április 4-én kelt legfelsőbb elhatározással – kérelmére – felmentetett ezen szolgálati állása alól s létszám felett vezetett. 1914 június 26-ával egy év tartamára várakozási illetékkel szabadságoltatott. 1914 október 1-től 1916 szeptember 30-ig a háborúban, mint a sátoraljauhelyi katonai megfigyelő-állomás parancsnoka, majd mint kikülonított törzstiszt, ugyanezen megfigyelő-állomás számára teljesített szolgálatot. Állandó nyugállományba 1916 október 1-ével helyeztetett. 1922 március 31-én nyerte el a vezérőrnagyi címet. Budapesten telepedett le.

Kitüntetései: az 1896-iki ezeréves kiállítás alkalmával a csendőrségi kiállítás sikerült rendezéséért az országos kiállítás hadügyi csoportbizottságának elnöke 1896 november 24-én teljes elismerését és köszönetét fejezte ki s egyuttal az ezeréves országos kiállítás »Közreműködési Érmé«-vel ellátta. 1902 évben szárnyparancsnoki minőségben hosszabb időn át tanusított ügybuzgó és eredményes tevékenységéért, valamint a csendőrségi pótkeret helyes vezetéséért honvédelmi miniszteri dicsérő elismerésben részesült. 1905. évben a tisztí és hadapródképző tanfolyam vezetése és felügyelete körül tnusított eredményes tevékenységéért csendőrfelügyelői írásbeli dicséretben részesítettet, 1907. évben kerületi parancsnok-helyettesi, nemkülönben pótlovazó bizottsági elnöki minőségben kifejtett tevékenységéért honvédelmi miniszteri dicsérő okirattal láttatott el. 1908 év augusztus 12-én kelt legfelsőbb elhatározással kitűnő szolgálatai elismeréséül Ő felsége – részére – a Ferenc József-rend lovagkeresztjét a legkegyelmesebben adományozta, 1912. év szeptember 17-én a 3. osztályú Vaskorona-rendet, majd 1916. évben a Ferenc József-rend tisztikeresztjét a hadidiszítménnyel. 1913. évben újból honvédelmi miniszteri dicsérő elismerésben része-

sült, a honvédelem szempontjából fontossággal bíró jelentések megtétele körül kifejtett kiváló közreműködésért. Birtokosa a 2. osztályu tiszti katonai szolgálattal jelnek. 1901 évtől a perzsa 3. osztályu nap- és orosz-lán-rendjelnek, 1915. évi október 15-ével a hadidiszitményes vöröskereszt 2. osztályu tiszti diszjelvényének, 1898. évtől a jubileumi emlékéremnek és 1908. évtől a jubileumi keresztnek

Oláh tábornok első ízben 1888 február 14-én nősült, feleségül vévén Suszták Antal sajozntpéterü ügyvéd Iréne leányát. E házasságból egy fiu- és egy leánygyermek származott. Fia, Ödön, mint huszársáslós halt hősi halált 1914. évben. Nejét 1919. évben elvesztvén, nyugállományban léte idején ujából nősült, szadai Zábrátszky Ottó taktaszadai földbirtokos és szkv. honvédszázados Margit nevű leányát vevén nőül. Magyarországon kívül Alsó-Ausztriát és Csehország keleti részét, Morvaországot és Sziléziát ismeri. Magyarul, németül tökéletesen, tótul kielégítően beszél.

Oláh tábornok évtizedeken keresztül hü, becsületes, meg nem tántorodó, oszlopos tagja volt a csendőrségnek. Kemény, küzdő, harcias ember, kit talán kétszer láttam magábaroskadtan, mikor a nemzet védelmére eresztett egyetlen fia és a sokat szenvedett felesége koporsóját kísérte.

Mint csendőrtiszt hivatását komolyan fogta fel és kötelességét buzgón, legbecsületesebb igyekezettel és rendkívül lelkiismeretességgel teljesítette. Előljárói iránt feltétlen engedelmességgel és tisztelettel viseltetett. Alárendeltjei iránt igazságos és méltányos parancsnok volt. Szeretett dolgozni s a munkában belső örömet talált. Legfőképpen pedig a lovascsendőrség fejlesztésén s mind magasabb színvonalra való emelésén lelke egész melegevel fáradozott. Intézményünk iránti ragaszkodását mindmáig hiven megőrizte.”



„vitéz Falta László

altábornagy,

a Magyar Királyi Csendőrség

felügyelője

Apátisvánfalva, 1884. XI. 24.

Budapest, 1939. IX. 06. (??)

Apja neve: dr. F. László – orvos

Anyja neve: Mészáros Ilona

Vallása: rom.kat.

Iskolái: gimn. 1-5.oszt.;honv. hdp. isk. 1-4.évf. (1899-1903), Nagyvárád (?); Hadiisk. (1908-1911)

Nyelvismerete: német (t.), szlovák (gy.)

Rendfokozata: dp.thtts.:1903.VIII.18.;hdgy.:1904.XI.01.;fhdy.:1910.V.01.; szds.:1914.VIII.01.; örgy.: 1919.IX.01.; alezds.:1921.IX.01.; szds.:1924.IX.01.; tbk.:193?.; altbgy.:1937.V.01.

Életút: 1903.VIII.18.-1917.X.13.:m.kir. 13. honv.gye. szd. szolg.; 1907.X.13.-1908.VII.:honv.felsőbb ti. tanf.hallg. ; 1908.X.-1911.X.:Hadiisk. hallg.; 1911-1914: m.kir. 77.honv.gyal.dd.vk.ti. ; 1914-1918: frontszolg.; 1918-1924.n.a.; 1924.XII.05.-1928.: 4.vdd.vkf; 1928-1932.: Hadtörténelmi Levéltár irodalmi csop. ig., 6. határőr. ezd. pk. ; 1932-1933.XI.01.:5.vdd.gypk. ; 1933. XI.01.-1935.XII.01.; 1.vdd.1.gypk. ; 1935XII.01.-1938.II.01.: 4.vdd.pk.; 1938.II.01.-1939.IX.06.(??): csö.fü.”



„vitéz NEMEREY Márton
altábornagy,
 (1927-ig GROSS)
 a Magyar Királyi Csendőrség
 felügyelője

Brassó, 1888. X. 17.
 Debrecen, 1958. I. 11.

Apja neve: n.a. – állami adószedő

Anyja neve: n.a.

Vallása: ev.

Iskolái: reálisk.1-4.oszt.; cs. és kir. gyal. hdp.isk. 1-4.évf. (1903-1907), Nagyszeben; Hakad.(1922-1924)

Nyelvismerete: német (t.), román (gy.)

Rendfokozata: hdp.thtts.: 1907.VIII.18. ; hdgy.: 1910.V.01. ; fhdgy.: 1914.VIII.01. ; szds. : 1917.I.01. (soron kívül/később 1916.IX.01-jére módosítva) ; örgy. : 1924.IX.01. ; alezds. : 1928.XI.01. ; ezds. : 1933.V.01. ; tbk.: 1938.XI.01. ; altbgy. : 1941.V.01.

Életút: 1907.VIII.18.-1917.II.12.:cs. és kir. 6.gye. ; 1917.II.12.-1917.V.: vk. tanf.hallg., Laibach; 1917.V.-1918.XI.: vk.szolg.; 1918.XI.-1919.IV.: székely ho. ; 1914.IV.-1920.: internálás – Brassó, börtön Szamosújvár; 1920-1922: n.a.; 1922.-1924.: hakad.hallg. ; 1924-n.a.; 7.vdd. pság. vk.ti.; n.a.-1936.V.01.: m.kir. „II. Rákóczi Ferenc” 12.honv. gye. beo.; 1936.V.01.-1937.V.01.:m.kir. „II. Rákóczi Ferenc” 12. honv.gye. pk.; 1937.V.01.-n.a.: 2.vdd. 1.gypk.; 1937.-1938.VIII.01.: 2.vdd. 2.gypk. ; 1938.VIII.01.-1939.VIII.01.:cső.fü.h.; 1939.VIII.01.-1942.XI.15.: cső.fü.; 1943.II.01.: nyug.;1945.VI.27.: lef. és a honv-ból kicsapva; 1945. után elítélve; 1950.IX.-1952.VII.01. Márianosztrán börtönben.”



**„vitéz Faragho Gábor
vezérezredes,**

(1928-ig FARAGÓ, 1929-ig FARAGHÓ)
a Magyar Királyi Csenedőrség
felügyelője

Kecskemét, 1890. II. 16.
Kecskemét, 1953. XII. 22.

Apja neve: FARAGÓ István – városi hivatalnok

Anyja neve: Mészáros Mária

Vallása: rom.kat.

Iskolái: gimn. 1-4.oszt. ; honv. hdp. isk. 1-3.évf. (1904-1907), Nagyvárad;
LA (1907-1910) ; Hakad. (1921-1923)

Nyelvismerete: német (t.), szerb (t), horvát (t), francia (t), orosz (j), angol (gy), bolgár (gy), olasz (gy), szlovén (gy).

Rendfokozata: hdgy.: 1914.VIII.18.; fhdgy.: 1914.VIII.01.; szds.: 1918.IX.01. (később 1917.V.1.-jére javítva); örgy.: 1925.XI. 01.; alezds.: 1930.XI.01.; ezds.: 1936.XI.01.; tbk.: 1940.VIII.01.; altbgy.: 1943.II.01.; vezds.: 1944.IX.27.

Életút: 1910.VIII.18.-1912.?: m.kir. 25. honv. gye.; n.a.-1918.: üteg pk. Különböző honv. alakulatoknál; 1918.XI.15.-1919.IX.03.: bp.-i egyetem, állam- és jogtudományi kar; 1919.IX.03.-n.a.: Hüm. 5/b oszt. beo.: n.a. – 1921.: Vkf. Nyilvántartó iroda; 1921-1923: Hakad. hallg.; 1923.X.01.-1924.: HM.Elns. beo.; 1924-1932.XI.01.:HM.VI-2.oszt. beo.: 1932.XI.01-1933.X.01.: m.kir. „LOSONCZY István” 5. honv. tü. oszt. közig.vez.; 1932.X.01.-1935.II.01.:m.kir. „LOSONCZY István” 5. honv. tü. oszt. 2.pk. h.; 1935.II.01.-1938.IV.01.: m.kir. „Kinizsi Pál” 4. honv. tü.oszt. pk.; 1938.IV.01. 1940.III.01.: HM. Elns. B. vez.; 1940.III.01.-1940.V.01.: 2. vkf. oszt. beo.; 1940.VII.01.-1941.VIII.01.: kat.attasé – Moszkva (e posztja 1941. VI. 23.-án gyakorlatilag megszűnt); 1941.IX.01.-1942.XI.15.: HM.Elns. vez. ; 1942.XI.15.-1944.X.16.: cső. fű. (1944.VII.01-jétől r.fű.is.); 1944. IX.18.-1944.XII.12.: fegyverszüneti delegáció.vez. ; 1944.XII. 23.-1945.VII.21.: INK közellátásügyi minisztere; 1951-ben kitelepítették Újfehértóra, de szovjet közbenjárásra saját tanyáján tölthette le az időt 1953.IX.11.-én feloldották a kitelepítését.”



„FINTA József
altábornagy,
a Magyar Királyi Csendőrség
felügyelője

Káptalanvizi, 1889.VII.31.
Sopron, 1968.III.03.

Apja neve: F. József vasúti alti.

Anyja neve: Major Teréz

Vallása: rom.kat.

Iskolái: cs. és kir. gyal. hdp. isk. 1-3.évf. (1906-1909), Bp.; cs. és kir. kat. akad. 1-3. évf. (1909-1912), Bécsújhely.

Nyelvismerete: német (t.),

Rendfokozata: hdgy.: 1912.VIII.18.; fhgdy.: 1915.I.01.; szds.: 1917.XI.01.; őrgy.: 1928.XI.01.; alezds.: 1934.V.01.; ezds.: 1939.V.01.; vörgey.:1942.X.01. (1942.IX.29.-i rang); altbgy.: 1944.XI.01. (1944.VII.01.-jei rang)

Életút: 1912.VIII.18.-n.a.: cs. és kir. 48.gye.; 1918-1919: LA szolg.szb. tanára, ezd. ti.; 1920-n.a.: nagykanizsai kat. főreálisk. : n.a.-1925.: m.kir. 6. honv. gye. szd. pk.; 1925.-1928.XI.15.:m.kir. 6. honv. gye. agi. ti., illetve m.kir. 6. honv. gye. III. zlj. pk. h. ; 1928.VI.15.-1929.XI.15.: m.kir. 2. honv. gye. törzskül. pk.; 1929.XI.15.-1931.X.01.: m.kir. 2. honv. gye. I. zlj. Pk.; 1931.X.01.-1938.VIII.01.; HVKF pcs.ti. , illetve szem.sgt. ; 1938.VIII.01.-1942.VIII.01.: HUNYADI Mátyás reálisk. nevelőintézet (később „M.Kir. HUNYADI Mátyás” középisk. nevelőintézet) pk.; 1942.VIII.01.-1944.X.16.: VII.hdt. beo. tbk.; 1944.X.16. (XI.01.) ; 1945.: m.kir. cső. és rö. főfű.; 1945.I.06.-tól a határrendészeti fű. teendőivel is megb.; NB. 10 évi börtönre ítélte.”

KÉPEK

1. **BAJCSI Lajos csendőr és családja** 257.p.
Forrás: <http://www.csendor.com>
2. **SARANG Lajos csendőr családi körben** 257.p.
Forrás: <http://www.csendor.com>
3. **Előadás a szombathelyi csendőr iskola tantermében** 258.p.
Forrás: <http://www.csendor.com>
4. **Tantermi foglalkozás** 258.p.
Forrás: <http://www.csendor.com>
5. **Nagyvárad iskolai bevonulás** 259.p.
Forrás: <http://www.csendor.com>
6. **KEVÉS József cső.törm. készül az örsvezetői vizsgára** 259.p.
Forrás: <http://www.csendor.com>
7. **Az erdélyi próbacsendőrök ünnepélyes eskütétele Ungváron** ... 260.p.
Forrás: <http://www.csendor.com>
8. **Csendőr eskütétel Budapesten** 260.p.
Forrás: <http://www.csendor.com>
9. **Nagyvárad Csendőr Iskola** 261.p.
Forrás: <http://www.csendor.com>
10. **A Magyar Királyi Csendőrség HORTHY Miklós gyógyháza Hévízen** 261.p.
Forrás: <http://www.csendor.com>
11. **Balatonfüredi csendőrségi gyógyház** 262.p.
Forrás: <http://www.csendor.com>
12. **A szombathelyi csendőr kerület parancsnokság laktanyájának új épülete** 262.p.
Forrás: <http://www.csendor.com>
13. **A budapesti csendőr laktanya a Böszörményi úton** 263.p.
Forrás: ZEIDLER Sándor magángyűjteménye
14. **Csendőr hősök és vértanúk clevelandi (Ohio, USA) emléktáblája** 263.p.
Forrás: <http://www.csendor.com>
15. **Csendőr hősök budapesti emléktáblája** 264.p.
Forrás: <http://www.csendor.com>
16. **A Hadimúzeumban leleplezett csendőr hősök emléktáblája /1934. II. 14./** 264.p.
Forrás: <http://www.csendor.com>
17. **Csendőr hősök és vértanúk szobra a budapesti Böszörményi úti csendőr laktanyában /1928. V. 10./** 265.p.
Forrás: LIEBER Endre: *Budapest szobrai és emléktáblái*. Budapest, 1934, Budapest székesfőváros, 342. p.

18. <i>Csendőrnapi díszebéd</i>	265.p.
Forrás: http://www.csendor.com	
19. <i>Szegény gyermekek karácsonyi vacsorája a csendőr őrsön</i>	266.p.
Forrás: http://www.csendor.com	
20. <i>Csendőrök a gyermekvédelem szolgálatában</i>	266.p.
Forrás: http://www.csendor.com	
21. <i>Csendőrök és a jövő pilótái</i>	267.p.
Forrás: http://www.csendor.com	
22. <i>Gazdálkodás az őrsön</i>	267.p.
Forrás: http://www.csendor.com	
23. <i>Vasárnap délután az őrs udvarán</i>	268.p.
Forrás: http://www.csendor.com	
24. <i>Csendőrt terem a Hadimúzeumban</i>	268.p.
Forrás: http://www.csendor.com	
25. <i>A sárospataki csendőriskolában felállított úszó- és vízből- mentési tanfolyam hallgatói</i>	269.p.
Forrás: http://www.csendor.com	
26. <i>Csendőrtisztí sítanfolyam a Mátrában</i>	269.p.
Forrás: http://www.csendor.com	
27. <i>A balatoni vízi csendőrség szolgálati hajója</i>	270.p.
Forrás: http://www.csendor.com	
28. <i>Csendőrségi ujjlenyomat rögzítő felszerelés</i>	270.p.
Forrás: http://www.csendor.com	
29. <i>Európa első csendőrségi helyszínelő gépjárműve a Magyar Királyi Csendőrségnél</i>	271.p.
Forrás: http://www.csendor.com	
30. <i>Híradó szolgálat</i>	271.p.
Forrás: http://www.csendor.com	
31. <i>A kenderesi különítmény kormányzói szemléje</i>	272.p.
Forrás: http://www.csendor.com	
32. <i>Kolozsvári bevonulás</i>	272.p.
Forrás: http://www.csendor.com	
33. <i>A visszatért területek (Szatmáron) lakossága szeretettel üd- vözli a bevonuló csendőröket</i>	273.p.
Forrás: http://www.csendor.com	
34. <i>Kerekpáros szolgálat</i>	273.p.
Forrás: http://www.csendor.com	
35. <i>Csendőr zubbony</i>	274.p.
Forrás: http://www.csendor.com	
36. <i>Csendőr ezredes köpenye</i>	274.p.
Forrás: http://www.csendor.com	

37. *Csendőr kalap* 275.p.
 Forrás:<http://www.csendor.com>
38. *Csendőr századosi tábori sapka* 275.p.
 Forrás:<http://www.csendor.com>
39. *JEGENYÉS Pál szkv.cső. ftőrm., az MKCSBK megalapítója* 276.p.
 Forrás:<http://www.csendor.com>
40. *Vitéz Kiss Gábor szkv.cső.hdgy. az MKCSBK központi vezetője az ezredfordulón* 276.p.
 Forrás:<http://www.csendor.com>
41. *Vitéz dr. KÖRÖSSY Zoltán szkv. cső.szds* 277.p.
 Forrás:<http://www.csendor.com>
42. *A tápiószelei csendőr őrs legénysége kőből és üvegből ki-
 rakta keresztre feszített Csonkaországunkat
 „Igazságot Magyarországnak!” felirattal* 277.p.
 Forrás:<http://www.csendor.com>
43. *A testület létrehozásának 100. évfordulója alkalmából az
 MKCSBK által adományozott emlékérem* 278.p.
 Forrás:<http://www.csendor.com>
44. *Az MKCSBK 25. évfordulója alkalmából adományozott
 emlékérem* 278.p.
 Forrás:<http://www.csendor.com>
45. *Csendőr járőrök sportesemény biztosítása közben* 279.p.
 Forrás:<http://www.csendor.com>
46. *Téli járőr* 279.p.
 Forrás:<http://www.csendor.com>
47. *Lovas csendőr járőr* 280.p.
 Forrás:<http://www.csendor.com>
48. *Csendőr járőr elsősegélynyújtás közben* 280.p.
 Forrás:<http://www.csendor.com>

<http://www.csendor.com> = Magyar Királyi Csendőr Bajtársi Közösség honlapja.

A fényképek címeiben alkalmazott rövidítések:

- cső. = csendőr
- hdgy. = hadnagy
- szds. = százados
- szkv. = szolgálaton kívüli.

(A Magyar Királyi Csendőrség tagjai szolgálaton kívüli állományúnak tekintették magukat, mivel a testületük feloszlását törvénytelennek, illetve a prolektárdiktatúra államát illegitimnek tartották.)

1. *BAJCSI Lajos csendőr és családja*



Forrás: <http://www.csendor.com>

2. *SARANG Lajos csendőr családi körben*



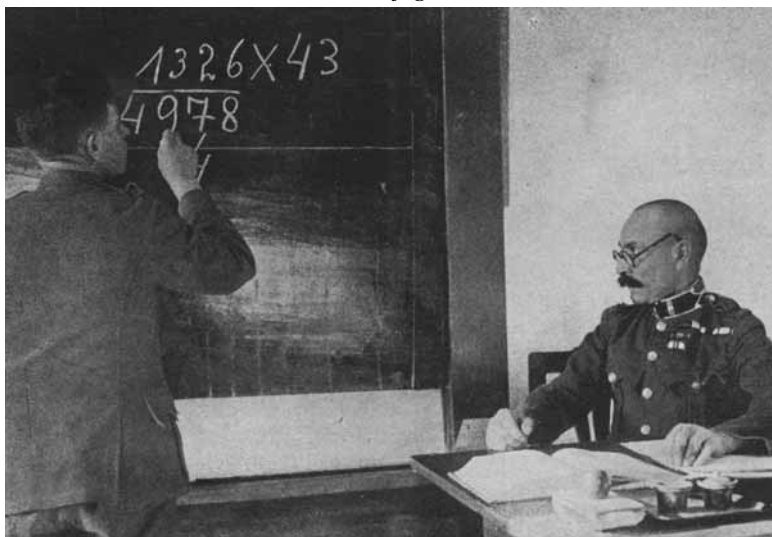
Forrás: <http://www.csendor.com>

3. Előadás a szombathelyi csendőr iskola tantermében



Forrás: <http://www.csendor.com>

4. Tantermi foglalkozás



Forrás: <http://www.csendor.com>

5. Nagyváradi iskolai bevonulás



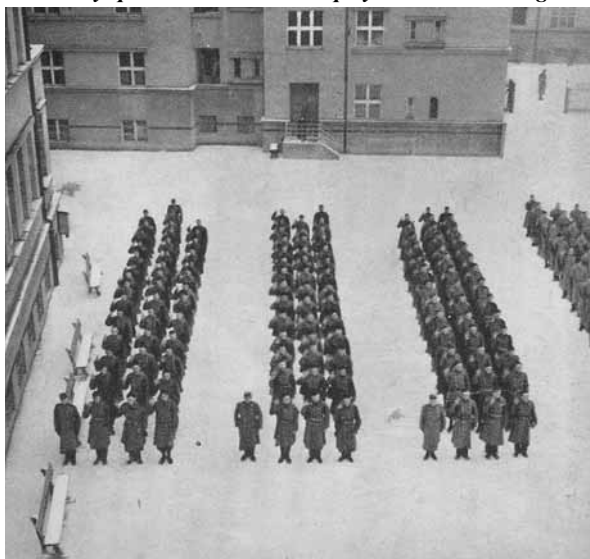
Forrás: <http://www.csendor.com>

6. KEVÉS József cső.törm. készül az örsvezetői vizsgára



Forrás: <http://www.csendor.com>

7. Az erdélyi próbacsendőrok ünnepélyes eskütétele Ungváron



Forrás: <http://www.csendor.com>

8. Csendőrközköztétel Budapestben



Forrás: <http://www.csendor.com>

9. Nagyváradi Csendőőr Iskola



Forrás: <http://www.csendor.com>

10. A Magyar Királyi Csendőrség HORTHY Miklós gyógyháza Hévízen



Forrás: <http://www.csendor.com>

11. Balatonfüredi csendőrségi gyógyház



Forrás:<http://www.csendor.com>

12. A szombathelyi csendőőr kerület-parancsnokság laktanyájának új épülete



Forrás:<http://www.csendor.com>

13. A budapesti csendőr laktanya a Böszörményi úton

Forrás: ZEIDLER Sándor magángyűjteménye

14. Csendőr hősök és vértanúk clevelandi (Ohio, USA) emléktáblája

Forrás: <http://www.csendor.com>

15. *Csendőr hősök budapesti emléktáblája*

Forrás:<http://www.csendor.com>

16. *A Hadimúzeumban leleplezett csendőr hősök emléktáblája /1934. II. 14./*

Forrás:<http://www.csendor.com>

**17. Csendőőr hősök és vértanúk szobra a budapesti
Böszörményi úti csendőőr laktanyában /1928. V. 10./**



Forrás: LIEBER Endre: *Budapest szobrai és emléktáblái*. Budapest, 1934, Budapest székesfőváros, 342. p.

18. Csendőőrnapi díszebéd



Forrás: <http://www.csendor.com>

19. Szegény gyermekek karácsonyi vacsorája a csendőr őrsön



Forrás:<http://www.csendor.com>

20. Csendőrök a gyermekvédelem szolgálatában



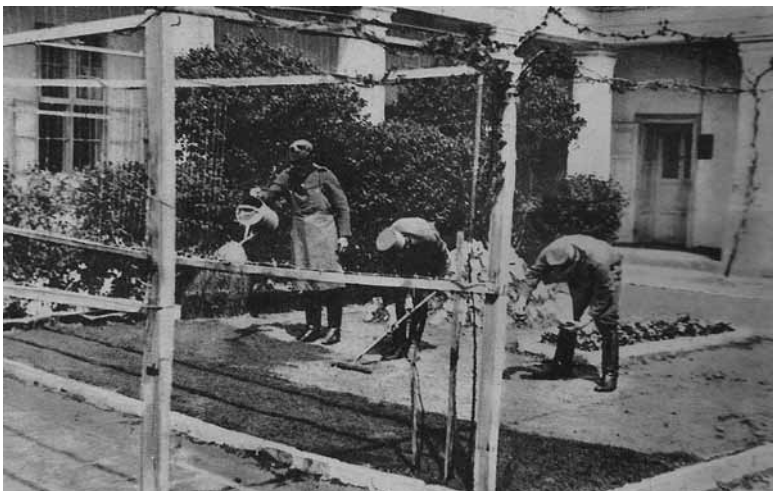
Forrás:<http://www.csendor.com>

21. Csendőrök és a jövő pilótái



Forrás:<http://www.csendor.com>

22. Gazdálkodás az őrön



Forrás:<http://www.csendor.com>

23. Vasárnap délután az őrs udvarán



Forrás:<http://www.csendor.com>

24. Csendőrterem a Hadimúzeumban



Forrás:<http://www.csendor.com>

**25. A sárospataki csendőriskolában felállított
úszó- és vízbőljmentési tanfolyam hallgatói**



Forrás:<http://www.csendor.com>

26. Csendőrtiszti sítanfolyam a Mátrában



Forrás:<http://www.csendor.com>

27. A balatoni vízi csendőrség szolgálati hajója



Forrás:<http://www.csendor.com>

28. Csendőrségi ujjlenyomat rögzítő felszerelés



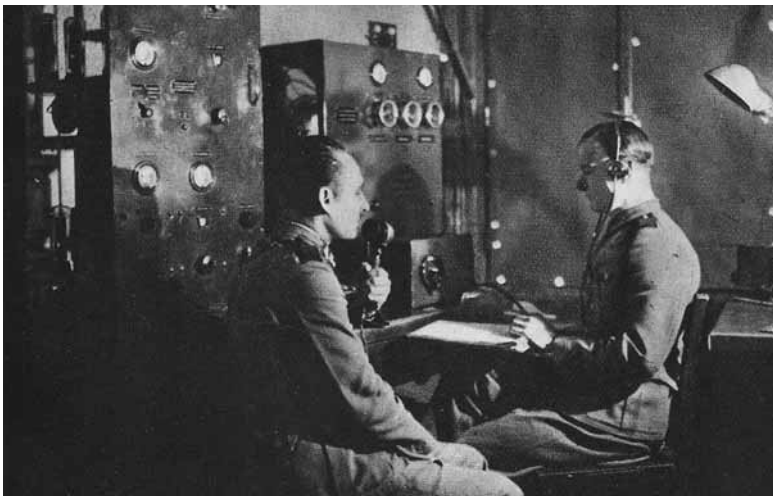
Forrás:<http://www.csendor.com>

**29. Európa első csendőrségi helyszínelő gépjárműve
a Magyar Királyi Csendőrségnél**



Forrás:<http://www.csendor.com>

30. Híradó szolgálat



Forrás:<http://www.csendor.com>

31. A kenderesi különítmény kormányzói szemléje



Forrás:<http://www.csendor.com>

32. Kolozsvári bevonulás



Forrás:<http://www.csendor.com>

**33. A visszatért területek (Szatmáron) lakossága
szeretettel üdvözlí a bevonuló csendőröket**



Forrás:<http://www.csendor.com>

34. Kerékpáros szolgálat



Forrás:<http://www.csendor.com>

35. Csendőőr zubbony



Forrás: <http://www.csendor.com>

36. Csendőőr ezredes köpenye



Forrás: <http://www.csendor.com>

37. Csendőr kalap



Forrás:<http://www.csendor.com>

38. Csendőr századosi tábori sapka



Forrás:<http://www.csendor.com>

39. JEGENYÉS Pál szkv.cső. ftórm., az MKCSBK megalapítója



Forrás:<http://www.csendor.com>

**40. Vitéz Kiss Gábor szkv.cső.hdgy.
az MKCSBK központi vezetője az ezredfordulón**



Forrás:<http://www.csendor.com>

41. Vitéz dr. KÖRÖSSY Zoltán szkv. cső.szds



Forrás: <http://www.csendor.com>

42. A tápiószzelei csendőr őrs legénysége kőből és üvegből kirakta keresztre feszített Csonkaországunkat „Igazságot Magyarországnak!” felirattal



Forrás: <http://www.csendor.com>

**43. A testület létrehozásának 100. évfordulója alkalmából
az MKCSBK által adományozott emlékérem**



Forrás:<http://www.csendor.com>

**44. Az MKCSBK 25. évfordulója
alkalmából adományozott emlékérem**



Forrás:<http://www.csendor.com>

45. Csendőr járőrök sportesemény biztosítása közben



Forrás:<http://www.csendor.com>

46. Téli járőr



Forrás:<http://www.csendor.com>

47. Lovas csendőr járőr



Forrás:<http://www.csendor.com>

48. Csendőr járőr elsősegélynyújtás közben



Forrás:<http://www.csendor.com>

ANNOTÁCIÓ

A Magyar Királyi Csendőrség című monográfia a polgári magyar közigazgatás rendvédelmének egyik legfontosabb testületét mutatja be a létrehozásától 1881-től (1881/III.tc.) a feloszlatásáig 1945-ig (1690/1945.ME.r.). A mű ismerteti a testület magyarországi és nemzetközi előzményeit, illetve a szervezet utóéletét az ezredfordulójig.

A szakmatörténeti alkotásként jellemezhető könyv szerzője igyekezett elfogultságmentesen, a történelmi objektivizmus talaján maradva feltárni a testület történetét. Ennek keretében historiográfiában értékeli a vonatkozó szakirodalmat, bemutatja a szervezet létrehozását eredményező körülményeket és okokat, a testület személyi állományát és szervezetét, a felszerelést és a jelképeit, a kompetenciákat és kapcsolatát a közigazgatáshoz, illetve a társ rendvédelmi szervezetekhez, valamint a testületen belüli kulturális, sport és tudományos életet, a testület finanszírozási rendszerét, szolgálati tevékenységét. Mindezt nem önmagában vizsgálja a szerző, hanem a korabeli magyar rendvédelem történeti összefüggéseinek és tendenciáinak tükrében. A mű nem marad adós a testülettörténet periodizációjával, a fejlődési szakaszok jellemzőinek a megfogalmazásával sem. A testület alaposabb megismeréséhez nyújt segítséget néhány vezető beosztású csendőr tiszt életútjának bemutatása, a korabeli életkép jellegű fényképek. A téma iránt élénken érdeklődők számára biztosít eligazodást a válogatott jogszabályok és a szakirodalom jegyzékei.

A mű szerzője dr. PARÁDI József bölcsészdoktor, a hadtudomány kandidátusa, nyugalmazott főiskolai tanár, a Magyar Tudományos Akadémia köztestületi tagja, mintegy három és fél évtizede kutatja a magyar rendvédelem történetét. Kutatási időszaka a dualizmus és a két világháború közötti Magyar Királyság rendvédelme. Kutatási eredményeit 12 kismonográfiában, tankönyvben és mintegy 100 tanulmányban publikálta. Munkássága nyomán alakult ki a rendvédelem-történet szakterülete. A kifejezés tőle származik, amely azóta bekerült a köznyelvi használatba, illetve a rendszerváltás utáni témaorientált jogszabályaink szinte mindegyike tartalmazza ezt a kifejezést. Alapítója és elnöke a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaságnak, amely vezetésével a szakterület tudományos alkotóműhelyévé fejlődött. A *Rendvédelem-történeti Füzetek* című tudományos periodika főszerkesztője, valamint „*A magyar rendvédelem-történet öröksége*” című könyvsorozat szerkesztője, a rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozat elindítója és egyik szervezője. A könyv kiadási évében a a szerzőnek a Magyar Tudományos Akadémia által szerkesztett Magyar Tudományos Művek Tárában szereplő Hirsch-indexe: 18/13.

Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Preasidii Ordinis)

HU-ISSN 1216-6774

Alapítva 1990-ben, 2012. év végéig publikálva XXII évfolyam 26 számában 375 tanulmány, közülük 74 csendőrség-történeti tartalmú. A 2012-ig publikált 26 szám közül a 8. és a 24. számok csendőrség-történeti tartalommal tematikusak. A publikált tanulmányok összesített jegyzéke – a 18. számmal kezdődően – megtalálható a számok végén, az összesített tartalomjegyzékben. A periodikában – amely általában évente kétszer jelenik meg – a nemzeti rendvédelem-történetünk témakörébe tartozó tartalmú és a tudományos közléssel szemben támasztott igényeknek megfelelő tanulmányok jelennek meg. Az egyetlen magyar nyelvű folyóirat, amely a nemzeti rendvédelem-történet témakörében készített tudományos alkotások publikálását tekinti hivatásának. A XV.évf. (2008) 18. számmal kezdődően a periodika – letölthető formában – elérhető az interneten a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság honlapján:

<http://www.szbmrtt.atw.hu>

vagy az Országos Széchényi Könyvtár Elektronikus Dokumentum Központjának Elektronikus Periodika Adatbázis és Archívum honlapján:

<http://www.epa.oszk.hu>

A számok visszamenőleges digitalizálása elkezdődött.

A periodikát a Magyar Tudományos Akadémia szakbizottsága 2008-ban a szakterület mérvadó folyóiratává nyilvánította.

A Magyar Tudományos Akadémia által szerkesztett Magyar Tudományos Művek Tára a folyóiratot a törzsanyagába felvette.

A periodika a XV.évf. (2008) 18. számmal kezdődően 8 index-el rendelkezik. Az indexek: Citációs index publikációk és kéziratok ; Citációs index periodikák ; Citációs index levél-, irat- és dokumentumtárak ; Citációs index jogszabályok ; Index nominum ; Index geographicus ; Index chronologicus ; Index organicus.

Rendvédelem-történeti Hírlevél (Nuntiotones Historiae Preasidii Ordinis)

HU-ISSN 1785-3257

Alapítva 1995-ben, 2012 végéig XXI évfolyamban 38 száma publikálva. A periodika – amely évente két alkalommal, az utóbbi években összevont számok formájában jelenik meg – a magyar rendvédelem-történet művelése során létrejött operatív eseményekről (konferenciák, könyvbemutatók, tudományos- és oktatói fozozatvédések stb.) nyújt tájékoztatást. A periodika 10 állandó – Társasági élet ; Figyelő ; Szemle ; Rendezvények ; Személyi hírek ; Műhely (amely kisebb tanulmányokat fogad be) ; Edukáció ; Scientia ; Dokumentumok és munkásságok ; Emlékhelyek és tárgyak – és két ideiglenes – Pályázatok ; Fórum – rovattal rendelkezik. A Rendvédelem-történeti Hírlevél elérhetősége megegyezik a Rendvédelem-történeti Füzetekével. Mindkét periodikát a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság adja ki.

SZERKESZTŐSÉG

✉: H-1037 Budapest, Haránt utca 12.

@ : szbmrtt@gmail.hu

@ : rtf.hu@gmail.hu ☎ : (+36/06-1) 250-6199 @ : rth.hu@gmail.hu

A SZENT KORONA ŐRZÉSE



FAZAKAS László —
HEGEDŰS Ernő — HENNEL Sándor
**A SZENT KORONA ŐRZÉSE.
A KORONAŐRÖK, A KORONAŐRZÉS.**

Budapest, 2002, Heraldika.
HU-ISBN 963 9204 02 1

A mű a magyar Szent Korona őrzésének történetét mutatja be
286 oldalon.

Betonba zárt hidegháború

AZ 1950-ES ÉVEKBE ÉPÍTETT
DÉLI VÉDELMI RENDSZER KUTATÁSA ÉS FELTÁRÁSA



HOLLÓ József — JAKUS János —
SUBA János — NÉGYESI Lajos —
BAJÁKI Bernadett

BETONBA ZÁRT HIDEGHÁBORÚ.

Budapest, 2008, Hadtörténeti Intézet és Múzeum
HU-ISBN 978 963 7097 47 8

/A HM Hadtörténeti Intézet és Múzeum kiadványai./
HU-ISSN 1789-3593

JAKUS János kivételével a hivatkozásokat nélkülöző mű az 1950-es
években Magyarország déli határszakaszán kiépített Déli Védelmi
Rendszer (DVR) kiépítésének körülményeit és hadtörténelmi, illetve ha-
tárőrizet-történeti vonatkozású kutatását mutatja be
207 oldalon.



KOVÁCS Tamás

**RENDŐRSÉGI CÉLKERESZTBEN
A SZÉLSŐJOBB.
DR. SOMBOR-SCHWEINITZER JÓZSEF
RENDŐRFŐKAPITÁNY-HELYETTES
FELJEGYZÉSE A SZÉLSŐJOBBOLDALI
MOZGALMAKRÓL, 1932-1943.**

Budapest, 2009, Gondolat Kiadó.
HU-ISBN 978 963 693 167 4

/Pártok és politika, / HU-ISSN 1589-911X

A mű két világháború közötti magyar rendőrség politikai részlegének a szélsőjobb oldali mozgalmakról készített összesítő elemzését és KOVÁCS Tamás kommentárját, valamint jegyzetapparátusát tartalmazza
157 oldalon.



KOVÁCS Zoltán András

**A SZÁLASI-KORMÁNY
BELÜGYMINISZTERIUMA.
RENDVÉDELEM, ÁLLAMBIZTONSÁG,
KÖZIGAZGATÁS A NYILAS KORSZAKBAN.**

Budapest, 2009, Attraktor.
HU-ISBN 978 963 9857 33 9

/Studia Militaria Hungarica, 5./ HU-ISSN 1787-6796

A mű a magyar belügyi tárca nyilas átalakítását és működtetését mutatja be
374 oldalon.



HatárŐrségben

KÖMŰVES József —
NAGY György — RAVASZ István

**HATÁRŐRSÉGBEN.
A MAGYAR HATÁRŐRIZET ÉS
HATÁRVÉDELEM SZERVEINEK
TÖRTÉNETE A MODERN KORBAN.**

Budapest, 2008, Hadtörténeti Intézet és Múzeum
HU-ISBN 978 963 7097 27 0

/A HM Hadtörténeti Intézet és Múzeum kiadványai./
HU-ISSN 1789-3593

A hivatkozásokat nélkülöző mű döntő többségében a második világháború utáni magyar határőrizet történetét mutatja be, bár visszapillantás jelleggel a korábbi, elsősorban a XX. századi magyar határőrizet történetével is foglalkozik.
99 oldalon.

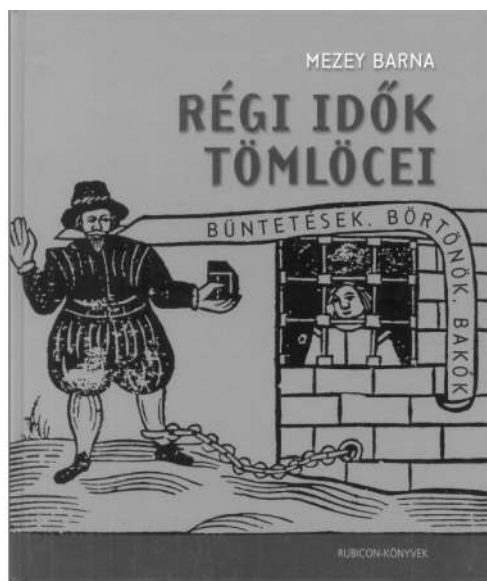


LŐRINCZ József

**BÜNTETŐPOLITIKA
ÉS
BÖRTÖNÜGY.**

Budapest, 2009, Rejtjel Kiadó.
HU-ISBN 978 963 7255 59 5

A mű a XX. századi magyar büntetés-végrehajtás történetét mutatja be
223 oldalon.



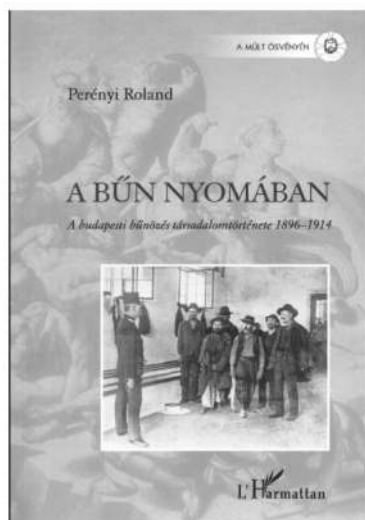
MEZEY Barna

**RÉGI IDŐK TÖMLÖCEI.
BÜNTETÉSEK, BÖRTÖNÖK,
BAKÓK.**

Budapest, 2010, Rubicon-Ház Bt.
HU-ISBN 978 963 9839 06 9

/Rubicon-könyvek./

A mű a börtön-büntetés történetét mutatja be
175 oldalon.



PERÉNYI Roland

**A BŰN NYOMÁBAN.
A BUDAPESTI BŰNÖZÉS
TÁRSADALOMTÖRTÉNETE
1896-1914.**

Budapest, 2012, Uránia Ismeretterjesztő Alapítvány-L'Harmattan
HU-ISBN 978 963 236 554 1

/A múlt ösvényén, 20./ HU-ISSN 1587-3153

A mű a XIX-XX. század fordulóján Budapest nagyvárosi bűnözésének
társadalomtörténeti elemzését mutatja be
318 oldalon.



SIPOS András

**A MAGYAR KIRÁLYI CSENDŐRSÉG
EGYENRUHÁZATA ÉS
FELSZERELÉSEI
1920-1945.**

Budapest, 2010, Hermanos Kiadó
HU-ISBN 978 963 88959 1 2

A mű a két világháború közötti Magyar Királyi Csendőrség
egyenruházatát és felszereléseit mutatja be
318 oldalon.

Kiadja a
Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság
☎ : (+36/06-30) 912-7651 @ :szbmrtdt@gmail.hu
Web.: <http://www.szbmrtdt.atw.hu>

Felelős kiadó: dr. PARÁDI József
Műszaki szerkesztő: PARÁDI Ákos
Borítótervező: dr. PARÁDI Józsefné
Mellékletek száma: 11
Fotók száma: 48
Papír minősége: 80 grammos ofszetpapír és
115 grammos matt műnyomópapír
Betűtípus: Times New Roman
Készült az OOK-Press
Nyomdaipari és Szolgáltató Kft.
veszprémi nyomdájában
Felelős vezető: SZATHMÁRY Attila
HU-ISBN 978 963 08 4794 0
HU-ISSN 2062-8447